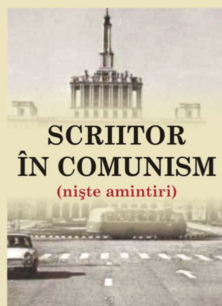

SCRIITOR ÎN COMUNISM

(nişte amintiri)

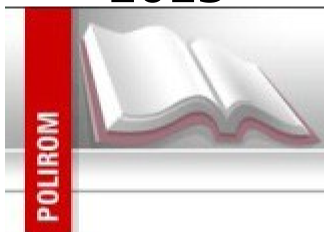
Ştefan Agopian

POLIROM

Ştefan Agopian

SCRIITOR ÎN COMUNISM
(nişte amintiri)

EDITURA POLIROM
2013

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506

Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

ISBN ePub: 978-973-46-4326-4
ISBN PDF: 978-973-46-4327-1
ISBN print: 978-973-46-4238-0

Coperta: Radu Răileanu
Foto autor: © Cristian Gafiţescu

ŞTEFAN AGOPIAN (n. 1947) a debutat editorial cu romanul *Ziua mâniei* (Cartea Românească, 1979). A publicat: *Tache de catifea* (roman; Cartea Românească, 1981; Ararat, 1995; Gramar, 1999; Polirom, 2004, 2012); *Tobit* (roman; Eminescu, 1983; Polirom, 2005; traducere în limba germană, Kriterion, 1989; Premiul pentru Proză

al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti); *Manualul întâmplărilor* (proză; Cartea Românească, 1984; Humanitas, 1993; Premiul Uniunii Scriitorilor); *Sara* (roman; Eminescu, 1987; Paideia, 1991; Polirom, 2006; Premiul revistei *Amfiteatru* pentru cea mai bună scriere beletristică a anului); *Însemnări din Sodoma* (proză; Eminescu, 1993); *Republica pe eşafod* (teatru; Cartea Românească, 2000; Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti); *Fric* (proză; Polirom, 2003; Premiul ASPRO pentru experiment în cadrul Târgului Internaţional de Carte Bookarest 2004 şi Premiul revistei *Cuvântul* la categoria „Superlativele anului 2003”). În prezent este redactor la *Caţavencii*. La Editura Polirom au mai apărut volumele *Opere I. Însemnări din Sodoma, Drumul, Republica pe eşafod, Ziua mâniei, Manualul întâmplărilor, Tache de catifea* (2008) şi *Opere II. Sara, Tobit, Fric* (2009).

Se
dedică
priete
nilor
mei,

Simona Tache şi Nic Sârbu, care m-au bătut la cap să scriu această carte

Scriitor în comunism

O introducere

După decembrie ‘89 am fost întrebat adesea de oameni mult mai tineri decât mine despre cum o duceau scriitorii

în comunism. Răspunsul meu era, fără să stau prea mult pe gânduri, că o duceau bine, dacă îi comparai cu omul de rând. Aveau o mulţime de avantaje la care cetăţenii obişnuiţi nici măcar nu îndrăzneau să viseze. Cum ar fi, de exemplu, posibilitatea de a călători în Occident, fie trimişi oficial, fie pe spezele lor. Despre avantaje voi scrie pe larg ceva mai încolo. Adică o să amân o vreme enumerarea avantajelor pentru a răspunde la o întrebare pe care nu mi-a pus-o nimeni: Ce trebuia să faci pentru a ajunge scriitor? Se presupune că trebuia să scrii, aşa că întrebarea, devenind retorică, nu are niciun rost. Sigur, se mai presupune că trebuia să scrii bine şi pentru asta îţi trebuie talent. Cum talentul e un dar de la Dumnezeu şi de la genele ălora care te-au făcut, nici el nu trezeşte prea mult interes. Când cineva câştigă la loterie nu-l întrebi cum a reuşit asta. Cel mult îl invidiezi sau te bucuri de norocul lui, după caz. Din păcate, talentul, dacă există, e în stare brută şi ca să-l poţi numi talent cu adevărat trebuie să-ţi pierzi o mulţime de vreme cu el. Iar dacă ai făcut asta, s-ar putea să constaţi la sfârşit că din ditamai talentul brut a rămas o biată aşchie care străluceşte precum diamantele şlefuite, dar cu care nu poţi face mare lucru, o bijuterie, să zicem. Riscul de a ţi

se întâmpla aşa ceva e foarte mare, dar există un risc şi mai mare după aceea: să scrii, cu toate că talentul tău nu e chiar ceea ce aşteptai de la el. Mulţi o păţesc şi n-au curaj să renunţe. Dar să presupunem că ai trecut de etapa asta cu bine şi că nu ţi-ai pierdut zece sau mai mulţi ani din viaţă de pomană.

În 1965, la optsprezece ani, eram proaspăt student la Facultatea de Chimie a Universităţii din Bucureşti, mă consideram poet, adică reuşeam destul de bine să-i imit pe poeţii la modă pe atunci, în primul rând pe Sorescu, dar şi pe Nichita... Trecusem cu brio de perioada Minulescu, Blaga, Arghezi şi eram foarte mândru de mine şi de producţiile mele poetice. În definitiv, ucenicisem tot liceul la umbra maeştrilor. Eram mândru, cum spuneam, chiar dacă răspunsurile de la poşta redacţiei din *Luceafărul...* nu erau prea încurajatoare. Îl consideram pe cel care răspundea de poşta redacţiei, poetul Mihu Dragomir, un tâmpit. Era unul din poeţii oficiali ai regimului, aşa că nu putea să fie altfel decât tâmpit. Habar n-aveam pe atunci că cel care scrisese *Chiaburul e duşmanul păcii* fusese în tinereţe legionar sau, în orice caz, simpatizant şi era convins că „Poezia şi Legiunea sunt fraţi”. Şi chiar dacă aş fi ştiut nu mi-ar fi

folosit la nimic. Un fost legionar metamorfozat în comunist feroce n-ar fi putut să facă din mine altceva decât eram, un poet mediocru.

Începuturile

În vara lui ‘65, imediat după bacalaureat, pe care îl dădusem în iunie, am plecat la Craiova, la bunică-mea din partea mamei. Mai aveam în Craiova un unchi şi o mătuşă căsătorită cu un tip cumsecade din Işalniţa, nenea Nicu, şofer profesionist. Aveau o casă frumoasă, cu grădină mare pe Şoseaua Severinului şi, mai ales datorită grădinii, am tras la ei. Venisem să învăţ pentru examenul de admitere la Facultatea de Chimie şi aveam geamantanul burduşit cu cărţi de chimie, matematică şi fizică, cele trei materii la care urma să dau examen. Pe vremea aia, la chimie se intra greu, nu chiar ca la medicină, dar nu fusese an în care să nu fie 9-10 înscrişi pe un loc. Cu toate astea, după ce mi-am aranjat frumos cărţile şi caietele pe o noptieră din camera mea, nu le-am mai atins toată vara. Unchiul şi mătuşă-mea plecaseră în concediu, la băi, aşa că toată casa era pe

mâna mea şi puteam să-mi fac de cap, adică să citesc *Fraţii Karamazov* şi să scriu poezii. Pe Dostoievski îl luasem de la biblioteca de cartier, care era într-o cămăruţă prăfuită de la Căminul Cultural şi unde nu călca picior de om. Cred că respectiva cămăruţă nu mai fusese deschisă de ani de zile, dar directoarea mă cunoştea de când eram copil, aşa că a deschis lacătul care trona pe uşa cu vopsea scorojită şi m-a poftit să-mi aleg ce-mi dorea inima. Am scotocit vreo oră pe acolo şi până la urmă m-am oprit la *Fraţii Karamazov*, în două volume groase. Citisem deja *Idiotul* şi *Crimă şi pedeapsă*, aşa că ştiam pe ce pusesem mâna. Pe vremea aia românii se cam săturaseră de ruşi şi am cunoscut intelectuali autentici care ocoleau scârbiţi tot ce avea atingere cu ruşii. N-aveam asemenea prejudecăţi şi îmi aduc aminte şi acum că, copil fiind, cu primii bani câştigaţi cinstit după ce colindasem cu sorcova, mi-am cumpărat o broşurică pe care am dat 15 bani, cărticică semnată de un anume Saltâkov-Şcedrin. O cumpărasem nu numai pentru că era foarte ieftină, ci şi datorită faptului că mă fascina numele autorului. Mi se părea ciudat ca pe cineva să-l cheme Saltâkov-Şcedrin. La fel mi s-a întâmplat, tot în copilărie, când am citit o carte

semnată de un anume Mihai Tican-Rumano. Tican-Rumano mi se părea un nume la fel de ciudat ca şi Saltâkov-Şcedrin. De abia mai târziu aveam să aflu că Tican e un nume banal la noi. Dar să ne întoarcem la oile noastre. În vara lui ‘65 n-am atins nicio carte de chimie, fizică şi matematică, în schimb am scris în draci poezii care mi se păreau geniale şi am citit Dostoievski, care mi se părea la fel de genial ca şi mine. În legătură cu examenul îmi făcusem o socoteală simplă. Chiar fără să învăţ nimic puteam lua la chimie 10, la fizică 7 şi la matematică un 5. Asta însemna o medie cu puţin peste 7, absolut suficient pentru a intra. În toamnă aveam să constat că-mi făcusem bine socotelile.

În prima mea vacanţă de student din iarna lui ‘65-’66 mi-am dat seama că în mine se ascunde nu numai un poet, ci şi un dramaturg. Cum pe poet îl scosesem de bine, de rău la suprafaţă, nu-mi rămânea decât să fac acelaşi lucru şi cu dramaturgul. Eram în vacanţă, cum spusei, pe Calea Moşilor, unde locuiam. Ningea liniştitor, iar comunismul dădea semne clare de schimbare la faţă, aşa că era tocmai vremea potrivită pentru scris teatru. De ce tocmai teatru? o să mă întrebaţi pe bună dreptate. Păi, ce să zic? Când eşti tânăr ţi se pare că orice e

posibil, nici măcar nu mi-a trecut prin cap că n-aş fi în stare să scriu o piesă, mai ales că de ceva vreme aveam un subiect care mi se părea tocmai bun pentru ceea ce îmi propusesem să fac. Citisem, nu mai ştiu pe unde, probabil în Titus Livius, legenda despre Mucius Scaevola, plebeul roman care în timpul asediului Romei de către etrusci se hotărâse să-l omoare pe regele acestora, Porsenna. Nu reuşeşte şi pe deasupra mai este şi prins de etrusci. Dus în faţa lui Porsenna îşi arde mâna dreaptă pentru a le dovedi etruscilor că romanii nu sunt nişte căcănari. Conform legendei, impresionat de curajul tânărului, regele hotărăşte ridicarea asediului. Aşa că mi-am imaginat următoarea farsă: într-o piaţă din Bucureşti se strâng mai mulţi oameni, bărbaţi şi femei, pentru că auziseră că în piaţa aia un tânăr îşi va arde o mână pentru a le dovedi celor de la putere că nici românii nu sunt de lepădat. Până la urmă se dovedeşte că tânărul cel curajos se afla printre cei care căscau gura în piaţă, dar că nu are curaj să-şi ardă mâna. În cele două săptămâni de vacanţă am terminat de scris piesa, fără să-mi pun nicio clipă problema că o asemenea piesă nu se va juca niciodată în România comunistă. Relaţiile mele cu comunismul erau pe vremea aceea destul de

clare: comunismului nu-i păsa de mine şi nici mie de el. E drept că în clasa a şaptea, înainte să împlinesc 14 ani, fusesem făcut UTM-ist. Asta din cauză că învăţam foarte bine, iar taică-meu fusese destul de înţelept ca în ‘47 să-şi lichideze afacerea cu pantofi de lux şi să se înscrie printre primii în cooperativa comunistă numită „Arta încălţămintei”, aşa că aveam şi origine sănătoasă. Când am intrat la liceu, în vara lui ‘61, aş fi putut face o frumoasă carieră ca tânăr activist UTM-ist, deoarece pe UTM-iştii din anul meu îi puteai număra pe degetele de la o mână, iar în clasa mea nu eram decât eu în situaţia asta. Nu ştiu ce-a fost în capul meu, dar atunci când am fost întrebaţi dacă e vreun UTM-ist în clasă eu m-am făcut că plouă. Aşa că abia în clasa a zecea am fost făcut UTM-ist din nou.

Când am început anul doi al Facultăţii de Chimie, în toamna lui ‘66, consideram că, gata, sunt un scriitor format şi am început să mă gândesc la publicare. În vară, trimisesem cinci poezii la un nou supliment literar, *Povestea vorbei* se chema, care apărea la Craiova împreună cu revista *Ramuri.* Povestea asta a vorbei era condusă de poetul Miron Radu Paraschivescu, MRP, cum aveam să aflu destul de curând că-i spuneau apropiaţii.

Acest MRP, căruia tocmai îi apăruse o carte, *Versul liber*, a avut proasta inspiraţie să publice toate cele cinci (or fi fost patru?) poezii în cadrul rubricii „Poşta redacţiei”, însoţite de câteva rânduri de încurajare. Eram mândru nevoie mare şi mă şi vedeam deja poet. Habar n-aveam că aveau să treacă paisprezece ani până să pot publica prima carte şi că în timpul ăsta aveam să fiu dat afară de la facultate, că urma să fac un an şi jumătate armată la o unitate de muncă unde soldaţii nu aveau voie să poarte armă, că după armată voi fi patru ani şomer, că mă voi însura şi voi avea un copil... N-aveam de unde să ştiu toate astea, aşa că nu-mi mai încăpeam în piele de mândrie. În toamna aceluiaşi an am aflat din presa literară că la Uniunea Scriitorilor se deschisese un cenaclu literar condus de acelaşi Miron Radu Paraschivescu, care mă debutase. Cenaclul se ţinea seara, o dată pe săptămână, nu-mi mai amintesc în ce zi, poate joia, la Uniunea Scriitorilor, în Sala Oglinzilor. Venea lume buluc şi erau seri când se stătea în picioare, nemaifiind locuri. Cenaclul era, într-adevăr, condus de MRP, dar cel care anima totul era tânărul poet Vintilă Ivănceanu, care era secretar. După vreo lună sau două, eram deja în iarnă, l-am abordat timid pe Ivănceanu şi i-

am dat un dosar în care erau câteva povestiri scurte. A luat dosarul, s-a uitat prin el şi pe urmă a spus: „Îţi dau răspunsul săptămâna viitoare, domnule Agopian”. I-am mulţumit şi am stat o săptămână ca pe jăratic. De răspunsul lui depindea dacă voi citi în cenaclu sau nu. Ar fi fost o lovitură grozavă să primesc un răspuns favorabil, deoarece până atunci citiseră Leonid Dimov, Vintilă Ivănceanu, Virgil Mazilescu, Iulian Neacşu, Daniel Turcea, adică cei care se autointitulaseră „grupul oniric”. Toţi aveau un succes nebun la public, care nu mai auzise aşa ceva niciodată. Vintilă Ivănceanu era un bărbat înalt, solid, cu o tendinţă vizibilă spre îngrăşare. Îşi declama versurile cu o voce tunătoare, care făcea să vibreze candelabrul din Sala Oglinzilor: „Iubito, părul tău e-atât de moale/ Ca barba Domnului Isus Hristos./ Din sânii tăi, în cupe şi în oale/ O miere curge, cu parfum de os.// Şi-n coapsa ta de bronz, un fox-sârmos/ La toţi bărbaţii latră ziua-noaptea./ Şi-n pântecele tău cel albinos/ Ca o tulpină creşte taina şaptea”. Sigur, astăzi poezia nu mai impresionează ca în ‘66.

O săptămână am stat ca pe jăratic în aşteptarea răspunsului lui Vintilă Ivănceanu. Pe jăratic sau nu, până la urmă săptămâna a trecut şi, când am ajuns în faţa lui

Ivănceanu, care perora în holul Uniunii Scriitorilor, mă căcam pe mine de emoţie. Apoi, m-am căcat de fericire: îi plăcuseră povestirile şi puteam citi în cenaclu când poftea inimioara mea. Inimioara mea a poftit săptămâna următoare, aşa că, în faţa unei săli pline, mi-am citit producţiile, nu înainte ca Vintilă Ivănceanu să mă prezinte ca pe o mare speranţă a prozei tinere, chestie care l-a enervat pe viitorul prozator Petru Popescu, cel care astăzi încearcă să-şi recâştige publicul pierdut după plecarea în America. Pe vremea aia, în '66 adică, avea 22 de ani şi nu publicase decât un volum de poezii, *Zeu printre blocuri.* În mare, am ieşit cu faţa curată după lectură. Cei care au luat cuvântul m-au lăudat moderat, numai Petru Popescu a zis că, după gustul şi priceperea lui, n-am talent şi, chiar dacă am, e plină lumea de tineri talentaţi, aşa că nu mai e nevoie de unul în plus. Ivănceanu mi-a luat apărarea şi s-au ciorovăit o vreme pe marginea prozelor mele. Sincer să fiu, habar n-am cum or fi fost prozele alea. Le-am pierdut de mult şi nu am decât o amintire vagă despre ele. Indiferent cum ar fi fost, laudele lui Ivănceanu[1] m-au transformat într-o mică

[1] Peste ani de zile aveam să aflu că era, ca şi mine, pe jumătate armean, mama lui fiind născută Aslan. Poate şi de aici i s-a tras bunăvoinţa cu care m-a tratat.

vedetă a cenaclului şi aşa am rămas până în primăvara lui ‘69, când am plecat la armată. Gloria o împărţeam cu o tânără prozatoare haioasă, Luminiţa Coler, care s-a dovedit mai descurcăreaţă ca mine: în ‘71 a publicat un volum de povestiri, *Nisip sub pleoape*, cu care a luat Premiul pentru debut al Uniunii Scriitorilor. Pe urmă a plecat legal în Statele Unite şi s-a zvonit că s-ar fi căsătorit cu fiul guvernatorului Californiei. N-am auzit să mai fi scris ceva, dar cine ştie...

Şi uite-aşa, am devenit peste noapte un tânăr prozator oniric, etichetă de care eram foarte mândru, dar care nu mi-a folosit la nimic. Oniricii erau gălăgioşi, scriau altfel decât ceilalţi şi, treptat, autorităţile n-au mai văzut cu ochi buni grupul lor. Miron Radu Paraschivescu, care îi sprijinea, nu se mai bucura de simpatia celor de la putere, iar acţiunile lui erau privite cu suspiciune, mai ales că vechea lui schizofrenie[2] o luase razna şi îşi cam făcea mendrele cu el.

Evident, la cenaclul condus de Miron Radu Paraschivescu nu veneau numai scriitorii care se

---

[2] Marian Popa susţine, în a sa *Istorie*, că nebunia lui Miron Radu Paraschivescu era cauzată de un vechi sifilis prost tratat, dar Marian Popa exagerează sau foloseşte prea des informaţii neverificate pentru a putea fi luat în serios.

autointitulau onirici, cu toate că grupul numit aşa se mărea treptat. Micul nucleu iniţial, format din Ţepeneag, Dimov, Ivănceanu şi Mazilescu, a atras în jurul lui scriitori precum Sorin Titel, Emil Brumaru, Daniel Turcea, Iulian Neacşu, Virgil Tănase, Florin Gabrea, Sebastian Reichmann, Nora Iuga... Dintre aceştia se detaşează, nu neapărat ca scriitor, Virgil Tănase. Romanul lui *Portret de bărbat cosind în peisaj marin* fusese refuzat de Editura Cartea Românească şi, exasperat că nu poate publica în ţară, şi-a trimis clandestin manuscrisul în Franţa, unde, tradus de Alain Paruit, a apărut în 1976 la Editura Flammarion. Romanul, care n-avea nimic anticomunist, a fost lăudat la Europa Liberă, drept care lui Virgil Tănase i se oferă un paşaport şi este sfătuit să facă bine şi să nu se mai întoarcă în ţară. Sfatul acesta i l-a dat, evident, Securitatea. Habar n-aveau securiştii că vor avea mult de furcă cu el. Stabilit la Paris, Tănase a publicat în 1982, în revista *Actuel*, un pamflet împotriva lui Ceauşescu, intitulat „Sa Majesté Ceauşescu Ier, roi communiste”. Pamfletul se termina astfel: „Suntem 22 de milioane de oameni care trăim în subconştientul unui nebun!”. Enervat, Ceauşescu i-a dat ordin generalului Pleşiţă să-l lichideze pe Tănase. Cu care ocazie, s-o fi

gândit Pleşiţă, n-ar fi rău să-l pună pe listă şi pe Goma, ca să scape de doi dintr-o singură lovitură. Tot la ordinul lui Ceauşescu, în noiembrie ‘77, Monica Lovinescu fusese bătută în faţa casei, dar nu destul de rău, spre regretul Securităţii. De data asta, Ceauşescu era hotărât să nu mai folosească jumătăţi de măsură. Aşa că, în mai 1982, ofiţerul de Securitate Matei Pavel Haiduc soseşte la Paris, cu ordinul de a-i lichida pe cei doi. Numai că, în loc să-şi facă treaba, Haiduc se predă serviciilor secrete franceze (DST) şi le spune toată tărăşenia. Marian Popa susţine, în a sa *Istorie*, că Haiduc era agent dublu, ceea ce nu-i exclus. În urma scandalului declanşat de dezvăluirile lui Haiduc, François Mitterrand îşi amână *sine die* vizita la Bucureşti, unde fusese invitat de Ceauşescu. Cei de la Europa Liberă, în mod special Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca, au făcut mare tămbălău pe chestia asta şi, uite aşa, Ceauşescu a reuşit, în nebunia lui, să-l transforme pe Virgil Tănase – un scriitor onorabil, dar obscur – într-o celebritate a momentului.

Răscolind printre nişte vechi manuscrise, am găsit mai multe povestiri, pe care le credeam pierdute, scrise în perioada pe care o evoc. M-am gândit că n-ar fi rău să

public una dintre ele, cea mai scurtă, pentru ca cititorii să-şi dea seama cam care era moda în proza acelor ani, mă refer la onirici, evident:

Flori de cais

În faţa casei e un pom şi mi-a plăcut să cred că e un cais. Acum câteva zile a înflorit. Sunt nişte flori mari de culoare liliachie, mă uit pe fereastră, dar nu văd nimic, e întuneric, s-ar putea să fie ora zece seara şi aştept să vină Ana, casa e pustie, ieri am avut o durere de cap îngrozitoare şi n-a venit nimeni, poate nu ieri am avut durerea de cap, nu-mi aduc aminte precis, în orice caz zilele astea am fost foarte bolnav, mama a stat mult la capul meu şi îmi schimba compresele cu apă rece, spunea că ar fi bună o pungă cu gheaţă, dar n-aveau, acum mă simt mult mai bine şi o aştept să vină, Iosif a spus că n-o să vină nimeni şi s-a dus la culcare, eu cred că o să vină, ultima oară am văzut-o acum o săptămână şi mi-a promis că o să vină, nu ştiu cum o cheamă, dar îi spun Ana, trebuie să vină şi să-mi aducă vestea cea bună, însoţeşte o bucătărie de campanie, trupele sunt cantonate undeva în apropierea oraşului şi, acum ştiu precis, ieri a avut loc bătălia decisivă, şi ea trebuie să vină să-mi aducă vestea cea bună, că am învins. O aştept de două ore, Iosif spunea că

> n-o să vină nimeni, de fapt, nici nu ştiu când s-a întâmplat asta, oricum Iosif a fost întotdeauna răutăcios cu mine şi, când am avut oreion anul trecut, Iosif, care a avut mai demult, a râs de mine şi a spus că arăt ca dracu' cu gâlcile alea după urechi, dar mama l-a certat şi l-a alungat din camera mea, a venit însă mai târziu şi m-a rugat să-l iert, apoi mi-a citit din *Cinci săptămâni în balon.* S-ar putea să fie ora zece şi în casă e întuneric şi linişte, nu ştiu dacă mai are rost s-o aştept, bătălia a avut însă loc şi ea trebuie să vină, e soră medicală şi lucrează la un spital din oraş, am pregătit şi un buchet din flori de cais să i-l dau. Iosif spunea că asta a fost acum cincisprezece ani, dar eu nu-l cred, nu mai cred pe nimeni, Ana e logodnica mea şi va veni şi îmi va spune dacă am învins sau nu. Acum două luni am fost rănit şi nu am putut să iau parte la lupta asta, Ana e singura care îmi aduce veşti, Iosif spunea că Ana nu există, dar eu nu-l cred, acum cred că e ora unsprezece, mai stau puţin şi, dacă nu vine, mă culc.

Chiar dacă oniricii reprezentau nucleul dur al cenaclului condus de poetul Miron Radu Paraschivescu, care îi ţinea pe aceştia sub aripa lui ocrotitoare, mulţi alţi scriitori, mai tineri sau mai puţin tineri, frecventau cenaclul. Başca mulţi gură-cască, simpli iubitori de literatură, poate scriitori în secret, dar care nu aveau

curaj să-şi etaleze producţiile. Simpatic, volubil, plin de energie era Adrian Păunescu, care nu avea pe vremea aia decât 23 de ani. Debutase în 1965 cu volumul *Ultrasentimente* (la el toate lucrurile erau *ultra*), prefaţat de un critic şi el tânăr, Matei Călinescu. Venea destul de des la şedinţele cenaclului, dar se ferea ca dracu' de tămâie să nu fie cumva catalogat drept oniric. În iarna lui '67 a electrizat o sală „ultraplină" când a citit, patetic şi cu lacrimi în ochi, un lung poem despre cei trei cosmonauţi care au ars de vii în timpul unui test al primei misiuni Apollo. Poemul era impresionant şi autorul ştia deja toate tehnicile şi trucurile artei declamaţiei. Într-o altă şedinţă, nu-mi mai amintesc anul, a citit Paul Goma din romanul *Ostinato*, pe care şi l-ar fi dorit publicat în ţară, dar n-a fost să fie. Mie fragmentul citit mi s-a părut cam prost – eram oniric, ce naiba! –, dar mulţi au fost cuceriţi de curajul autorului. Din păcate, n-am citit niciodată romanul, dar, repet, fragmentul pe care l-am auzit atunci m-a lăsat destul de rece. Peste vreo zece ani, în vara lui '77, aveam să-l cunosc personal pe Goma în casa lui Nichita, dar erau alte vremuri, el era un disident celebru, eu un amărât de slujbaş la un institut de proiectări pentru îmbunătăţiri funciare. La

prima întâlnire am stat de vorbă cu el vreo jumătate de oră. Căuta, vădit, să racoleze noi semnatari ai manifestului său, prin care cerea ca românii să fie solidari cu mişcarea cehilor numită „Charta 77”. Îi scrisese chiar şi lui Ceauşescu, cerându-i acelaşi lucru. Ceauşescu n-a semnat, din motive personale, eu am făcut la fel ca Ceauşescu.

Cum am mai spus, cenaclul se ţinea la Uniunea Scriitorilor, la etaj, în Sala Oglinzilor. Iarna, toată lumea îşi lăsa paltoanele pe hol, unde erau câteva cuiere. Într-o seară, după şedinţă, am constatat că paltonul meu dispăruse. Eram împreună cu Ion Haineş, fostul meu profesor de literatură din liceu. Mi-am căutat paltonul prin toate ungherele, dar n-am dat de el, aşa că am plecat fără palton. Ca să mă consoleze pentru pierdere, Haineş m-a invitat să bem ceva la Katanga. Ăsta era un bar într-o fundătură de pe Magheru. Nici n-am intrat bine, că Haineş a zis, arătându-mi un palton agăţat pe un cuier din fundul sălii: „Ăla nu-i paltonul tău?”. M-am dus întins la el şi al meu era, fără doar şi poate. Un tip sfrijit s-a sculat de la o masă, zicând că-i paltonul lui. Îl ştiam după figură, de la cenaclu. Haineş i-a pus mâna în

piept şi a zis: „Las-o moale, bătrâne!”. Tipul n-a mai zis nimic.

Atunci mi-am dat seama că, pentru a ajunge scriitor, trebuie să faci din când în când şi niscaiva sacrificii. Să-ţi pierzi paltonul, de exemplu! În seara aia, Dumnezeu a fost galanton cu mine. Din păcate, am ieşit din preocupările lui mai bine de zece ani. Dar încă nu ştiam asta.

În curând, de mişcarea onirică s-a ales praful. Prin ‘70 practic nu mai exista. Voi încerca să prezint pe scurt ce s-a întâmplat cu principalii ei membri.

Miron Radu Paraschivescu (*MRP*) – nu era oniric, dar era destul de nebun ca să sprijine din tot sufletul mişcarea. A murit de cancer în 1971, la vârsta de 60 de ani.

Dumitru Ţepeneag – principalul teoretician al mişcării. A publicat în ţară trei volume de proză scurtă (*Exerciţii*, 1966; *Frig*, 1967; *Aşteptare*, 1972), ultimul fiindu-i retras din librării în timp ce se afla la Paris, unde rămâne definitiv, deoarece Ceauşescu i-a retras cetăţenia română în 1975. Se întoarce sporadic în ţară după ‘89 şi publică destul de mult, cu un succes moderat. În perioada exilului forţat a publicat mai multe cărţi în

Franţa, fără vreun ecou deosebit. În momentul de faţă (2013) are 76 de ani şi s-a stabilit la Paris[3].

Leonid Dimov – născut în 1926, Dimov a fost cel mai bătrân membru al grupului oniric. Mare poet, cu nenumăraţi fani până în ziua de azi. A murit în 1987, la 61 de ani.

Vintilă Ivănceanu – cel mai simpatic şi mai plin de vervă membru al grupului. Mulţi l-au privit ca pe un saltimbanc, dar ăsta era modul lui de a persifla un regim autoritar şi, nu de puţine ori, criminal. A publicat în ţară două volume de versuri şi trei de proză. În 1971 s-a stabilit în Austria, după ce s-a căsătorit cu o funcţionară de la Ambasada austriacă. Am cunoscut-o pe viitoarea lui soţie, care nu arăta prea grozav din cauză că avea picioare elefantine. După plecare nu s-a mai auzit nimic de el, cu toate că a mai publicat şi în Austria. A murit în timpul unei călătorii în Tunis, în 2008. Avea 68 de ani.

Virgil Mazilescu – era considerat prostul grupului, dar toată lumea îl iubea datorită candorii sale. La un moment dat s-a îndrăgostit de Rodica Floroiu (numele real al Rodicăi Palade), soţia lui Dan Cristea, cu care a fugit la Mogoşoaia. La câţiva ani după cutremurul din

---

[3] Pentru mai multe detalii, vezi Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989*, Editura Compania, Bucureşti, 2003.

‘77, casa de creaţie de la Mogoşoaia s-a închis (prin ‘80 cred) şi s-a mutat împreună cu Rodica în casa socrilor mei, pe Calea Plevnei 56. Acolo a scris volumul care l-a făcut celebru, *Guillaume poetul şi administratorul*. A murit în 1984, la numai 42 de ani. Alcoolul şi Rodica au jucat un rol decisiv în moartea lui.

Daniel Turcea – a publicat numai două volume de poezie, *Entropia* (1970) şi *Epifania* (1978). A murit de leucemie în 1979, la numai 34 de ani.

Emil Brumaru – a avut legături sporadice cu grupul oniric, deoarece trăia izolat la Dolhasca, unde funcţiona ca medic de policlinică. Din când în când era vizitat de nucleul dur al mişcării (Ţepeneag, Dimov, Ivănceanu). A purtat o bogată corespondenţă cu Dimov, cu care se împrietenise[4]. Mare poet, cu toate că Nicolae Manolescu, cu lipsa lui de gust proverbială, îl consideră minor. Astăzi (2013) trăieşte destul de izolat la Iaşi, după ce mult cântata lui soţie, Tamara, l-a părăsit. Ne-am împrietenit în 1987, după ce a citit *Sara*, şi din când în când îl sun şi bârfim, amuzaţi, lumea literară. Poezia lui erotică n-are egal în literatura noastră, situându-l într-o marginalitate care defineşte perfect geniul.

[4] Vezi Emil Brumaru, *Opere III. Cerşetorul de cafea*, Editura Polirom, Iaşi, 2012.

În 1967, sunt sigur şi azi, eram un om fericit. Nu mă mai interesa chimia şi dădeam pe la facultate din an în Paşte, dar scriam zilnic şi, aşa mi se părea atunci, din ce în ce mai bine. Începusem şi abandonasem două romane, dar asta nu mă îngrijora prea tare, nu venise încă vremea lor. Reuşisem totuşi să termin un scurt roman, mai bine zis o nuvelă, despre un fost legionar, o proză de inspiraţie existenţialistă, fiindcă tocmai citisem *Ciuma* lui Camus. Ştiam o mulţime de lucruri despre mişcarea legionară, dintr-un motiv destul de banal. Prin clasa a opta, înnebunit fiind eu de chimie, m-am împrietenit cu un student la chimie, Şerban M., cu cinci ani mai mare decât mine. Văzând cât sunt de pasionat, Şerban m-a luat în serios şi ne petreceam ore întregi, mai ales vara, în grădina casei lui de pe o străduţă numită Aprodul Purice, vorbind despre chimie. De fapt, el vorbind şi eu băgând la cap. Locuia împreună cu mama lui şi cu bunica într-o casă-vagon, tipică pentru cartierul acela vechi al Bucureştiului. Mama lui, o distinsă doamnă, care terminase Literele în timpul războiului, văzând că îmi place să citesc, m-a luat sub aripa ei ocrotitoare. Fusese legionară, fratele ei la fel. Acesta fugise din ţară după rebeliune şi, la începutul

anilor ‘50, fusese paraşutat în munţi, ca să lupte împotriva regimului. Fusese prins şi condamnat la moarte. Doamna în cauză scăpase fără să păţească nimic, dar se dăduse la fund şi lucra ca desenatoare tehnică la un institut de proiectări. Renunţase la bărbatul ei, tatăl lui Şerban, un avocat cam fanfaron, şi de atunci se ocupa de educaţia fiului, încercând să facă din el un adevărat bărbat, adică un legionar. Şerban era anticomunist până în măduva oaselor şi antisemit cât cuprinde, convins că jidanii conduc lumea. Altfel, era un lungan simpatic, care ştia mai multă chimie decât profesorii lui. Maică-sa, distinsa doamnă, văzând că şi-a cam încheiat apostolatul cu odrasla ei, m-a luat în primire pe mine. Se întâmpla, când treceam pe la ei, ca Şerban să nu fie acasă şi atunci mă poftea să şed, mă servea cu dulceaţă de smochine şi cu apă rece şi îmi vorbea despre legionari. Fusese logodită cu poetul Horia Stamatu, legionar şi el, pe care îl ascunsese după rebeliune în pivniţa casei, până ce acesta a putut să fugă din ţară, ajutat de nemţi. Prin Stamatu îi cunoscuse pe Cioran şi pe Mircea Eliade şi de la ea am aflat ce-i cu ei, dar şi că fuseseră legionari. Mi-a dat să citesc *Lacrimi şi sfinţi* a lui Cioran, însă cartea m-a lăsat rece, ca să nu zic

că m-a dezamăgit. Nici doctrina nu s-a prins de mine, dintr-un motiv simplu: aveam o mulţime de prieteni evrei, care erau la fel de săraci ca şi românii, iar cel mai bun prieten al meu din liceu era Andi Schönfeld, al cărui tată era la puşcărie. Aşa că nu aveam deloc impresia că evreii conduc lumea, cum se străduia distinsa doamnă să mă convingă.

Copilăria unui viitor scriitor în comunism

Pe vremea aia (1967) locuiam împreună cu taică-meu în Gura Oborului, pe Calea Moşilor nr. 281, într-o fostă prăvălie, transformată în garsonieră, la parterul unui bloc cu trei etaje. Blocul fusese al unui inginer polonez, Piatkowski, şi comuniştii îl naţionalizaseră în '48. Inginerul cu ai lui locuiau în nişte cocioabe, care fuseseră tot ale lor, într-o curte îngustă şi lungă, lipită de bloc. Blocul era aşezat între străzile Ardeleni şi Făinari, în dreptul cărora erau şi staţiile de tramvai cu acelaşi nume. Eu copilărisem pe străzile din stânga Căii Moşilor, precum Ion Maiorescu, Vaselor, Pop de Băseşti, Căluşei, Iancu Căpitanu, Aprodu Purice, Horei, Oborul Nou…

Străzi liniştite, acoperite cu piatră cubică, cu nişte curţi lungi şi case-vagon. Pe Calea Moşilor erau aceleaşi curţi lungi, aceleaşi case-vagon, cu apa curentă la o cişmea din curte şi cu WC-ul tot în curte. Din când în când, monotonia era spartă de câte o vilă cochetă sau de câte un bloc cu încălzire centrală şi cu apă caldă la robinet. Eu şi taică-meu eram fericiţii beneficiari ai unor astfel de utilităţi, chit că locuiam într-o fostă prăvălie, care avea încă vitrină la stradă, cu grilaj de fier. Ca să nu se vadă în casă, cineva ridicase un zid în spatele vitrinei şi pusese ferestre. Când deschideam fereastra nimeream în vitrină, ceea ce era foarte amuzant pentru prietenii mei, care nu mai văzuseră aşa ceva. Partea nasoală era că de două ori pe an ne vizita sectoristul, care ne anunţa plictisit că trebuie să facem lună geamurile vitrinei şi grilajul. Asta din cauză că veneau sărbătorile comuniste oficiale: 1 Mai şi 23 August. Sărbători care trebuiau întâmpinate cum se cuvine... Ajunseserăm în blocul ăla din cauza maică-mii, care toată viaţa a fost plină de iniţiative. Înainte locuiam pe strada Căluşei la nr. 36, într-una din acele case-vagon cu o curte lungă. Noi stăteam în fundul curţii, în două camere pe hol. Bucătăria era la comun cu altă familie, el antrenor la o

echipă de fotbal pentru juniori, ea, mai curviştină, se făcuse miliţiancă. Habar n-am de ce maică-mea le considera pe toate miliţiencele curve. Asta a noastră, Jeni parcă o chema, era şi frumuşică pe deasupra, aşa că maică-mea avea toate motivele să se enerveze când o vedea strălucind în uniforma ei bleumarin nou-nouţă. Se certau la cuţite, chipurile fiindcă Jeni i-ar fi furat cândva o parte din carnea din ciorbă. Mai mult ca sigur că maică-mea inventa, iar pe Jeni părea s-o doară-n cur de ciorba noastră şi de noi, în general. Câteodată, înainte să adorm, auzeam prin peretele subţire care ne despărţea de camera lor gemetele gâtuite ale lui Jeni când făcea amor cu bărbatu-su. Chestia asta, chiar dacă nu înţelegeam prea bine de ce gemea Jeni-miliţianca, mi-o făcea simpatică, plus că-mi plăcea cum arăta în uniformă şi cu chipiul pe cap. Ca să scape de ea, maică-mea a început să facă vrăji şi avea tot timpul la îndemână un ţucal cu urină, ca să stingă *argintul viu* pe care, eventual, Jeni l-ar fi putut trimite împotriva ei. Văzând că vrăjile n-au niciun efect, s-a gândit că, până la urmă, cel mai bun lucru ca să scape de miliţiancă ar fi să plecăm noi. Aşa că, înainte să împlinesc nouă ani, ne-am

mutat, prin schimb de locuinţă, de pe Căluşei pe Moşilor, în garsoniera cu vitrină.

Maică-mea, Marioara, a rămas borţoasă pe când avea 26 de ani, iar Arşag, viitorul meu tată, 42. Nu erau căsătoriţi şi aşa vor rămâne încă patru ani. Marioara se născuse la Craiova în 1921, ca primul copil al unei familii de bănăţeni mutaţi acolo după Marea Unire. Bunicu-meu, Sebastian Sacoşan, era proprietarul unei case pe Calea Severinului, casă cu prăvălie la stradă, unde vindea cam de toate, de la sare şi gaz la făină, zahăr şi untdelemn. Meseria lui principală era însă aceea de frânghier şi în copilărie am descoperit într-o magazie tot felul de maşini ciudate folosite, mi s-a spus, la producerea frânghiilor de tot felul. În afară de Marioara, mama mea, Sacoşanii au mai avut trei fete şi doi băieţi, în ordinea următoare: Vasilica, Nuna, Benone, Marcel şi Dora. Cu puţin timp înainte să înceapă războiul, Vasilica, zisă Vica, a fugit la Bucureşti cu un subofiţer neamţ, pe care habar n-am cum l-a cunoscut. Marioara era deja măritată de vreo doi ani cu un cizmar. Când eram copil, i-am văzut o poză de la nuntă şi avea o mutră destul de nefericită în poza aia. Oricum, n-a recunoscut niciodată că a fost măritată la Craiova. Cred că avea vreo 19 ani când, îndemnată de

câteva scrisori primite de la soră-sa, şi-a părăsit bărbatul şi a plecat şi ea la Bucureşti. Era în timpul războiului, cred. Bunicu-meu, Sebastian, s-o fi plictisit de familia lui şi a murit de o încurcătură de maţe la puţin după fuga maică-mii la Bucureşti. Nu ştiu cât o fi stat cu neamţul ei Vica, nu prea mult probabil, dar în timpul războiului lucra ca vânzătoare la magazinele La Fayette şi era încurcată cu un şef de raion evreu. Descoperise, fără niciun fel de prejudecăţi, farmecul discret al bărbaţilor evrei. Până la urmă s-a căsătorit, chiar în timpul războiului, cu evreul Rică nu-mai-ştiu-cum. Acesta a murit destul de repede din cauza unei pneumonii pe care o făcuse pe când dădea zăpada, obligat de legile rasiale ale lui Antonescu, la Gara Basarab. Vica a rămas într-o relaţie strânsă cu familia lui şi, prin ‘50, pe când aveam numai trei ani, mă ducea în casa lor să mă joc cu nepoatele ei. Locuiau pe Calea Moşilor şi îmi aduc aminte şi acum de o fetiţă blondă, pe care o chema Perla. Era cu patru ani mai mare decât mine şi era foarte interesată de „cocoşelul” meu.

Sosită la Bucureşti la chemarea insistentă a soră-sii, Marioara, viitoarea mea mamă, s-a descurcat destul de repede. Era foarte tânără şi deloc proastă şi, pe

deasupra, fusese măritată vreo doi ani, aşa că a făcut ce ştia mai bine: s-a încurcat cu un tip care, culmea, era tot cizmar, ca şi primul ei bărbat. S-o fi gândit că la cizmari se pricepe deja, n-avea rost să-şi bată capul cu alte meserii, care puteau să-i aducă cine ştie ce surprize neplăcute. Şi nici n-a pierdut vremea cu noul ei cizmar, i-a trântit un copil, un băiat, cât ai zice peşte. Îi plăcea în Bucureşti şi n-avea de gând să se mai întoarcă la Craiova. Numai că n-a avut noroc nici cu copilul, nici cu cizmarul. Copilul a murit înainte să împlinească un an, iar cizmarul era beţiv ca orice cizmar şi o mai şi bătea pe deasupra. Aşa că şi-a luat lumea în cap, dându-l dracului pe beţiv. E clar, nu avea noroc la cizmari, dar asta n-a împiedicat-o să mai încerce o dată. A pus mâna pe o slujbă, probabil tot vânzătoare, ca şi soră-sa Vica, şi şi-a găsit o gazdă pe strada Căluşei, la o grecoaică rea de muscă, pe care o chema de tot râsul, Tasula. Pe Tasula am cunoscut-o şi eu când eram copil. Era o grăsană mustăcioasă, cu părul vopsit roşu, care nu uitase vremurile mai bune când bărbaţii mişunau pe la curul ei. Viitorul meu tată, Arşag, locuia tot pe Căluşei, la o aruncătură de băţ de grecoaica de care vă spusei. Numai că pe vremea aia nu era în Bucureşti, ci la mama

dracului, tocmai în Transnistria, unde făcea pe soldatul într-un batalion disciplinar. Se crezuse deştept când îi venise ordinul de concentrare şi se ascunsese la un ţigan lăutar, în Tei. La ţigan a ţinut-o numai într-un chef, lăudându-se că a scăpat şi de Antonescu, şi de Odesa. N-a fost să fie! Ţigănia era plină de informatori şi n-a trebuit mult ca unul să-şi facă cinstit meseria. Aşa că viitorul meu tată s-a trezit arestat, judecat rapid de un tribunal militar şi trimis sub escortă în batalionul disciplinar de la Sărata, în Transnistria. Batalionul era format din toate scursurile din Bucureşti şi din ţară, plus armeanul de 36 de ani care urma să-mi fie tată. Antonescu dăduse personal ordin să fie instruiţi sumar pentru a fi folosiţi drept carne de tun în linia întâi a frontului.

Am ascultat, în copilărie, două poveşti despre cum a scăpat taică-meu să fie trimis pe Frontul de Est, unde, aproape sigur, şi-ar fi lăsat oasele. Cum spuneam, fiind considerat dezertor, când a fost prins a fost trimis sub escortă la Sărata, undeva prin Transnistria. Acolo se constituise un batalion disciplinar şi urma ca, după o instrucţie sumară, acei soldaţi de căcat să fie trimişi în linia întâi, în zonele cele mai periculoase. Nu aştepta

nimeni nimic de la ei, numai că, în loc să fie judecaţi şi împuşcaţi pur şi simplu, s-a considerat că e mai profitabil s-o facă ruşii. Pe vremea aceea, două dintre viitoarele mele mătuşi armence locuiau pe strada Căluşei împreună cu mama lor. Fratele lor mai mic, Dicran, avusese ghinion. Încorporat în 1938 la vânători de munte, făcuse trei ani de armată, taman bine cât să înceapă războiul cu URSS. Vânătorii de munte reprezentau elita armatei (sovieticii vor desfiinţa această armă după terminarea războiului, şi aşa va rămâne ceva vreme), iar Dicran n-a mai fost lăsat la vatră, cum se cuvenea, ci a fost trimis să lupte cu ruşii. Surorile lui, Orjen şi Araxi, atunci când a fost săltat şi celălalt frate, au considerat că e prea mult. În familiile armeneşti, bărbaţii sunt la mare preţ şi, cum tatăl lor murise încă din 1915, riscau să rămână fără niciun bărbat în familie, ceea ce era de neconceput. Aşa că, după ce s-au sfătuit, Araxi a fost cea aleasă să-l scape de la moarte pe viitorul meu tată. Araxi era tânără şi frumoasă, şi fată mare pe deasupra. Îmbrăcată cu cea mai elegantă rochie pe care o avea, cu pantofi scumpi făcuţi chiar de fratele ei, parfumată, pedichiurată şi manichiurată, s-a dus în audienţă la un colonel din Marele Stat-Major român.

Avea cu ea o hârtie prin care cerea ca fratele ei să fie scutit de armată deoarece era singurul susţinător al unei mame bătrâne şi bolnave. Colonelul a privit hârtia, apoi a privit-o pe armeanca tânără care i-o adusese. S-au înţeles repede, numai din priviri. Asta era versiunea maică-mii, care a considerat totdeauna că femeia are o singură armă, cea pe care bunul Dumnezeu i-a aşezat-o între picioare.

Ajuns la Sărata, la batalionul disciplinar, taică-meu şi-a găsit repede câţiva cunoscuţi, borfaşi de Colentina, care-l ştiau de bun petrecăreţ şi galanton nevoie mare pe deasupra. L-au luat sub aripa lor ocrotitoare şi l-au pus în temă cu ce avea să se întâmple cu ei. Nimic bun, desigur. Aşa că l-au sfătuit să facă pe dracu-n patru ca să încerce să scape de acolo. Ei aveau deja pregătite câteva soluţii pentru scăpare. Una o ştiau de la puşcărie şi era aparent simplă: o injecţie cu scuipat în pulpa piciorului. În câteva ore, piciorul ţi se făcea ca un butuc din cauza infecţiei şi exista o şansă – nu prea mare, e drept – să fii trimis în ţară pentru tratament, iar acolo urma să te descurci. Singurul risc era că se putea ajunge la amputarea bietului picior. Dar dacă te gândeai bine, pricepeai destul de repede că era mai sănătos să fii olog

decât mort la Cotul Donului. Altă soluţie era să faci rost de un tuberculos şi să te înţelegi cu el să-ţi dea zilnic o porţie zdravănă de flegmă, pe care tu, om serios, aveai s-o bei conştiincios. Îmbolnăvirea era aproape sigură şi, cum nimeni nu avea nevoie de un tuberculos, trecerea în rezervă era ca şi aranjată. Ei plătiseră deja un furier, care se jurase că ştie mai mulţi localnici bolnavi de tuberculoză şi se învoise cu unul dintre ei să expectoreze într-un borcan. I-au arătat şi lui taică-meu un borcan plin cam o treime cu un lichid verzui. Dacă avea nişte bani, îi puteau face rost şi lui de aşa ceva. Sau poate că prefera varianta cu injecţia în picior. Nu-l costa nimic, era mai elegantă şi mai sigură. În definitiv, nu orice om era în stare să bea o jumătate de borcan cu flegmă, şi asta mai multe zile la rând. Pe taică-meu nu-l îmbia niciuna din soluţiile propuse de prietenii lui borfaşi. Nu era el prea şcolit, dar ştia bine ce-i aia o tuberculoză sănătoasă. Şi auzise şi de septicemie. Fireşte, mai puteai să-ţi tai două-trei degete de la mâna dreaptă sau, mai sigur, să-ţi explodeze în mână focosul de la o grenadă. Şuţii din Colentina aveau deja pregătite mai multe focoase şi un satâr bine ascuţit, pe care îl furaseră de la bucătărie.

Viitorului meu tată nu-i plăcea niciuna dintre soluţiile care i se ofereau pentru a scăpa de front. Nu credea în Dumnezeu, dar până la urmă Dumnezeu a fost cel pe mâna căruia s-a lăsat, zicându-şi, ca orice creştin prins la strâmtoare: Dumnezeu cu mila! Şi nici n-a trebuit să aştepte prea mult pentru a primi un semn de la Cel de Sus. Într-o zi s-a zvonit prin unitate că se schimbase medicul. În locul celui vechi venise un căpitan cu nume ciudat. Când a auzit cum îl cheamă pe noul medic, viitorul meu tată a tresărit şi s-a gândit că Dumnezeu îi pusese mâna în cap. Aşa a şi fost. Medicul-căpitan Krikor Nigocosian era o veche cunoştinţă de-a lui taică-meu. Avea cabinet într-un bloc de pe Calea Moşilor şi la el îşi tratase primele blenoragii viitorul meu tată, Arşag. Probabil că avusese destule, başca un şancru tare, aşa că, din tratament în tratament, ajunseseră să se împrietenească. Mergeau din când în când la câte o grădină de vară, cu lăutari vestiţi, pe care Arşag îi ştia bine. Şi, uneori, fiindcă medicul era becher, îi recomanda câte o curvă mai spălată, cu condicuţa în regulă. Când se întâlneau, vorbeau numai armeneşte, mai mult ca să nu-şi uite limba, iar asta i-a apropiat binişor. La întoarcerea mea din armată, unde fusesem sanitar, tratasem zeci de

blenoragii şi depistasem două cazuri de sifilis, l-am întrebat pe taică-meu, curios, cum se trata blenoragia înainte de descoperirea antibioticelor. Mi-a zis că se trata cu sulfamidă. Numai că sulfamida nu intra în discuţie înainte de 1935, ştiam asta de la facultate, eu doream să aflu ce făceau medicii până la sulfamidă. „Păi, ce să facă?”, a zis taică-meu. „Spălături pe uretră cu o soluţie dezinfectantă. Trebuia să faci două-trei spălături pe zi şi erau al dracului de dureroase. Dacă nu reuşeai cu spălături, trebuia să faci injecţii cu lapte.” „Cum cu lapte?”, m-am minunat eu. „Cu lapte, în cur!”, a zis taică-meu. „Dar pentru injecţiile astea erai obligat să te internezi în spital. Te internai, îţi făceau injecţia în fesă şi, după câteva ore, poate mai mult, poate mai puţin, nu ştiu decât din auzite, făceai febră mare şi, din cauza febrei, gonococii mureau. Când febra era prea mare, te înveleau în cearşafuri ude, ca să nu mori şi tu odată cu gonococii ăia.”

Doctorul Krikor Nigocosian l-a privit pe viitorul meu tată atent, apoi a zâmbit: „N-arăţi deloc rău, Arşag!”, a zis şi a dat a lehamite din mână. O poză din vremea aia mi-l arată pe viitorul meu tată cu o faţă rotundă ca un pepene. Şi dacă adăugaţi la pepenele ăla smead o

mustaţă tunsă scurt şi părul întins dintr-o parte pe o chelie mai mult decât serioasă, cam cum se pieptăna Băsescu acum câţiva ani, obţineţi figura de atunci a unui armean de 37 de ani. Arăta, de fapt, ca un lăutar din Gura Oborului. Şi el nu era decât un cizmar armean ajuns în Transnistria, într-un batalion disciplinar. Stătea în faţa căpitanului-medic Krikor Nigocosian, în infirmeria batalionului, şi îi explica pe armeneşte acestuia cum a ajuns acolo. Căpitanul, armean şi el, oarecum prieten cu taică-miu, care îi fusese de câteva ori pacient din cauză că îi plăceau curvele, a ascultat povestea, a dat iar a lehamite din mână şi a spus: „Bine, lasă că te scap eu de-aici!”. Vorbise tot armeneşte. Taică-miu n-a zis nimic, a salutat cât de regulamentar era în stare şi a cerut permisiunea să plece. De data asta, vorbise româneşte şi căpitanul i-a zis că e liber. Cum sângele apă nu se face, peste două zile un felcer l-a căutat şi i-a zis că-l aşteaptă domnu’ doctor. Şuţii cu care era, la o partidă de barbut jucată pe vine pe o bucăţică de pământ bătătorit, l-au privit miraţi, apoi s-au dumirit. Ştiau şi ei că sângele apă nu se face. Lucrurile s-au aranjat repede. Comandantul batalionului, un colonel curvar şi beţiv, se încurcase cu o rusoaică tânără, să-i spunem Ludmila, şi

nu mai ştia ce să facă s-o mulţumească pe curvă. Angajase o croitoreasă să-i facă rochii, o pusese în gazdă la cea mai bogată familie din sat, avea un soldat ca servitor, comandase nişte bijuterii ieftine de la Chişinău, o plimba cu maşina batalionului prin sat, dar mai mult nu prea putea să facă fără să-şi pericliteze cariera de tot. Când aflase de la doctor că în batalion e un cizmar de lux, care nimerise acolo din întâmplare, îi străluciseră ochii. „Adu-l aici”, îl rugase pe doctor, „dar fii discret, că şi-aşa mi-au ieşit nu ştiu câte vorbe din cauza curvei ăsteia de Ludmila”. După o zi, viitorul meu tată a fost numit cizmarul oficial al batalionului, mai bine zis al Ludmilei.

Când Arşag, armeanul de 37 de ani de pe Calea Moşilor, a văzut-o pe Ludmila, rusoaica de 24 de ani care era metresa comandantului lagărului de la Sărata, şi-a dat seama că s-ar putea ca Dumnezeu să existe. Fiindcă El făcuse femeia dintr-o coastă a bărbatului, şi Ludmila (chiar dacă apăruse numai dintr-o simplă coastă, un os, acolo) ajunsese treptat, beneficiind de evoluţia animală, o femelă superbă, cu un cur generos şi ţâţe aidoma. Dar, punându-i nurii în paranteză, vorba lui Heidegger, nu la cur şi la ţâţe s-a uitat viitorul meu tată, ci la picioruşe.

Cu alea avea el de lucru şi de la ele avea să-i vină scăparea, dacă avea să vină. Şi-a concentrat privirea pe ele, le-a studiat anatomia, încercând să reţină fiecare amănunt. După ce s-a lămurit, în mare, cam cu ce are de-a face, i-a spus pe ruseşte[5] să se descalţe. Erau în odaia cea mare a comandantului, din casa unde se încartiruise. Comandantul n-a zis nimic când l-a auzit vorbind ruseşte, nici măcar n-a tresărit. Bea vodcă şi privea în gol, aşteptând plictisit ca femeia lui să-şi termine treaba cu cizmarul armean. Ludmila s-a descălţat supusă şi nici ea nu s-a mirat când l-a auzit pe românul ţigănos din faţa ei că vorbeşte ruseşte. Viitorul meu tată nu s-a mirat nici el că ei nu se miră. A îngenuncheat în faţa Ludmilei, i-a ridicat piciorul stâng şi i-a cercetat laba, a pipăit-o atent, aşa cum face un maseur profesionist, apoi a făcut acelaşi lucru cu laba piciorului drept. Ludmilei îi plăcea ce făcea tipul ăla cu picioarele ei, se umezise între craci şi pe buza de sus îi apăruse o transpiraţie fină. „Vezi că mă gâdil!”, a spus ea, dar viitorul meu tată a ignorat-o. Colonelul, comandantul lui, începuse să fie atent la ce se întâmpla, dar când a văzut că omul lui scoate o bucată de hârtie

---

5 Bunul meu tată se născuse în comuna Luncaviţa, judeţul Tulcea, dar copilărise la Jurilovca, printre lipoveni, şi o rupea binişor pe ruseşte.

albă din buzunar, un centimetru cizmăresc şi un creion, şi-a dat seama că lucrurile sunt în regulă. Când eram adolescent şi taică-meu muncea la cooperativa „Arta încălţămintei”, l-am văzut de nenumărate ori făcând chestia asta cu nişte doamne mai sclifosite decât o Ludmilă oarecare din fundul Transnistriei. Toate se pişau pe ele de plăcere şi numai pe taică-meu şi-l doreau să le ia măsura. Şi uite aşa, cu complicitatea comandantului, doctorul Krikor Nigocosian a reuşit să-l trimită pe taică-meu acasă, unde, ca unic susţinător al unei mame bătrâne (aici a contat mai mult ca sigur intervenţia surorii sale, Araxi), a fost lăsat la vatră. Asta era versiunea lui taică-meu.

*

De când tot scriu despre taică-meu, dar şi din cauza crizei ăsteia mondiale şi autohtone, care îmi stă ca o căciulă prea mare pe cap, am visat-o pe maică-mea în toată splendoarea ei mizerabilă. Cu doi ani înainte să moară (asta s-a întâmplat pe 28 decembrie 2008, pe când avea 88 de ani şi nouă luni), a hotărât că nu mai are niciun rost să se spele. Aşa că, timp de doi ani, nu s-

a mai spălat şi nu şi-a mai tăiat unghiile şi părul. Începuse să surzească încă din tinereţe, iar înainte să moară era surdă de-a binelea. Când a hotărât să nu se mai spele, a renunţat şi la aparatul auditiv, spunând că a auzit destule pe lumea asta şi că nu mai are nevoie să audă nimic. În visul meu însă, auzea foarte bine, fiindcă mi-a răspuns imediat când am întrebat-o ce vrea: „Am venit să-ţi spun să nu fii îngrijorat că-mi taie ăştia din pensie. M-am descurcat întotdeauna, o să mă descurc şi acum. Aşa că poţi să dormi liniştit!”. După care a dispărut din visul meu, iar eu m-am trezit. Era 3 dimineaţa şi, oricât m-am întors de pe o parte pe alta, n-am mai adormit la loc. Până la urmă, m-am dus în bucătărie, mi-am făcut un ceai de tei, mi-am aprins o ţigară şi m-am gândit la ce-mi spusese. Era adevărat, se descurcase întotdeauna. Când eram copil, proceda ca toată lumea aceea săracă a anilor ‘50: punea murături, făcea bulion, din grăsimea strânsă cu grijă timp de un an făcea săpun de casă[6], punea fasole ţucără în sticle de

[6] Am văzut în copilărie de nenumărate ori cum „doamnele de cartier” făceau săpun după o reţetă probabil foarte veche, dar n-am înţeles ce se întâmpla de fapt. Lucrurile mi s-au lămurit în 1960 când a apărut o carte minunată care se chema *Chimistul casei* şi era semnată L.[eonid] Petrescu. *Chimistul casei* a fost una din cărţile de căpătâi ale copilăriei mele, alături de *Minuni în eprubetă*, semnată de acelaşi

lapte şi zarzavat pentru ciorbă la borcane de-un kil. Conservantul pentru acestea se chema *salicilat.* Peste ani aveam să aflu că era vorba de salicilat de sodiu, o sare a acidului salicilic. Prin anii ‘80, când acest conservant nu se mai găsea în comerţul socialist, lumea îl înlocuise cu aspirină pisată, un foarte bun conservant, de asemenea. Pe lângă toate astea pe care vi le-am spus, maică-mea mai creştea şi un porc în curtea de pe Căluşei, unde locuiam. În plus, ca să nu-şi piardă îndemânarea, mai fura de la vecini diverse obiecte utile într-o gospodărie. Când s-a mutat la bloc, singurul lucru la care a fost obligată să renunţe a fost porcul. Am uitat să vă spun că orice „doamnă” serioasă de la mahala strângea, încă din primăvară, apă de ploaie. Se proceda astfel: se scurta un burlan care aducea apa de pe

---

autor. Aceste cărţi erau destinate, după cum scria pe pagina de gardă, „activităţii practice a pionierilor şi şcolarilor”. Iată, copiată din cartea zisă, reţeta de preparare a săpunului: „Se strâng rămăşiţele de grăsimi (untură, margarină, unt, ulei etc.) până când cantitatea lor ajunge la 2-3 kg. [...] Într-o căldare sau cazan de cupru se pun câte 200 g hidroxid de sodiu (sodă caustică, popular – n.m.) şi un litru de apă pentru fiecare kilogram de grăsime. [...] Când hidroxidul de sodiu s-a dizolvat, se aşază căldarea pe foc şi se introduce grăsime. [...] Se lasă amestecul pe foc 2-3 ore, până când întreaga cantitate de grăsime se saponifică”. Maică-mea, spre exasperarea mea şi a Cristinei, soţia mea, ne-a pus să strângem grăsime şi a făcut săpun până în 2006, cu doi ani înainte să moară.

acoperiş şi sub el se punea un butoi, dacă aveai, sau un cazan zincat cât mai mare. Această apă era folosită la spălatul rufelor şi femeile serioase se spălau şi pe cap cu ea. Toată copilăria am întrebat de ce îşi băteau capul să strângă apă de ploaie când la robinet era apă din belşug. Mi se răspundea că apa de ploaie e mai bună, dar nimeni nu ştia de ce. De abia când am început să fiu pasionat de chimie am înţeles despre ce era vorba. Apa de la robinet sau din fântână conţinea săruri de calciu. Săpunul este o sare a unor acizi graşi cu sodiu sau potasiu. Calciul (de fapt, ionii de calciu) din apa de la robinet înlocuia sodiul sau potasiul din săpun şi se obţinea o substanţă insolubilă, cu aspect brânzos, care năclăia rufele sau rămânea în părul cochetelor de mahala şi era greu de îndepărtat. Apa de ploaie era practic apă distilată şi nu producea acest fenomen. În plus, apa de ploaie (apă moale), spre deosebire de apa de la robinet (apă dură), economisea săpunul, ceea ce era un mare avantaj în acele vremuri de cruntă sărăcie.

Oricât am urât-o, trebuie să recunosc că maică-mea a fost toată viaţa o expertă în arta supravieţuirii. Robinson Crusoe ar fi pălit de invidie dacă ar fi cunoscut-o pe insula lui populată cu capre şi papagali. Numai că

Marioara, maică-mea, nu trăia pe o insulă pustie, ci pe o insulă numită comunism, o insulă mai săracă decât cea unde nimerise negustorul englez. Pe la începutul anilor ‘50, fiecare se descurca cum putea. Cei mai norocoşi, nu puţini, trăiau pe banii statului, în puşcării. Ceilalţi, cei de afară, o duceau de pe o zi pe alta, inventând tot felul de soluţii pentru a supravieţui. Marioara se număra printre ei. N-avea neapărat nevoie de bani, fiindcă bani – de bine, de rău – avea de la taică-meu. Numai că banilor ălora ea le hărăzise un alt viitor decât acela de a fi transformaţi în mâncare pentru burţile noastre. Într-o vară, după o ploaie sănătoasă, care a ţinut vreo două zile, pe lângă gardurile caselor de pe Căluşei au crescut o mulţime de ciuperci. Erau destul de neisprăvite, clorotice ca nişte copii tuberculoşi, dar, în fine, erau ciuperci. Marioara le-a cules fericită şi a făcut din ele o tocăniţă care mirosea apetisant. Eu mă împiedicam printre fustele ei, admirând-o cum găteşte şi bălind. Pe vremea aia, n-aveam mai mult de şase ani, arătam cam ca amărâtele alea de ciuperci. Maică-mea amesteca cu o lingură de lemn în tocăniţă şi, din când în când, mai gusta din ea ca s-o potrivească de sare. Tot gustând, încântată de găselniţa ei, la un moment dat i s-a făcut

rău şi a căzut ca o cârpă pe duşumelele bucătăriei, pe care o împărţeam cu Jeni, miliţianca. Am început să urlu, speriat nu atât c-a murit, ci că o să se ardă tocăniţa, ceea ce s-a şi întâmplat până la urmă. La urletele mele n-a venit nimeni, probabil că urlam destul de des când mă caftea maică-mea, aşa că vecinii din curtea aia imensă se învăţaseră cu asta, nu-şi mai băteau capul cu ţipetele unui copil de şase ani. Văzând că urlu de pomană, am tăcut şi am ieşit în curte să mă joc cu iepurele proprietăresei. Marioara şi-a revenit, spre părerea mea de rău, în cele din urmă, dar tocana se făcuse scrum, spre norocul meu şi al lui taică-meu.

Asta-i povestea cu ciupercile otrăvitoare pe care le culesese maică-mea de pe lângă gardurile caselor şi din care făcuse o minunată tocăniţă. Nu v-am spus însă tot. Ca orice copil crescut mai mult pe stradă şi pe maidane, ştiam ce e bun de mâncat, de la corcoduşe necoapte până la flori de salcâm. Orice copil ştia asta. Aşa că ştiam şi că ciupercile alea nu erau bune de mâncat. Niciun copil de pe Căluşei n-ar fi mâncat aşa ceva. Cum n-ar fi mâncat nici bobiţele negre, asemănătoare cu coacăzele, oricât de îmbietoare ar fi fost ele, de la tufele ornamentale pe post de gard viu din curtea noastră. În

definitiv, de dimineaţă până seara, nu făceam altceva decât să ne umplem burţile cu produse naturale, care creşteau în toate curţile. N-am să uit niciodată zarzărele verzi, care ne strepezeau dinţii, dar, mai ales, minunatele dude, albe sau negre, semănând cu omizile grase care apăreau aproape în fiecare an într-un prun pe jumătate uscat din curtea unui vecin. N-am fi mâncat omizi, aşa cum n-am fi mâncat nici ciupercile alea clorotice care se iveau pe la marginea gardurilor după o ploaie mai sănătoasă. A făcut-o în schimb maică-mea, spre bucuria mea. Ştiam că mori dacă mănânci aşa ceva şi singurul gând cât de cât serios care mi se învârtea prin cap în vremea aceea era s-o văd moartă cât mai repede. În fiecare seară, înainte de culcare, îmbrăcat într-o cămeşoaie din pânză albă, îngenuncheam în faţa patului şi-mi spuneam rugăciunea către îngeraşul meu. Marioara supraveghea foarte atentă ritualul de dinaintea culcării şi mă mai corecta când greşeam. Pe urmă îl rugam pe Dumnezeu să aibă grijă de sănătatea părinţilor mei, care mă hrăneau. Înainte să spun „Amin”, repede, în gând, îl rugam pe Dumnezeu s-o omoare pe mama. Tocmai îmi rupsese un deget în timp ce mă bătea pentru că nu reuşeam să mint pe măsura poftelor ei, aşa că îmi

doream nespus s-o văd moartă. Adică să scap de ea, chiar dacă, aşa cum îmi împuiase capul, morţii se duc într-o lume mai bună. Instinctiv, eu nu-mi doream să mă duc în altă lume mai bună, dar n-aş fi avut nimic împotrivă s-o facă ea.

Îmi este clar astăzi că relaţiile foarte proaste pe care le-am avut încă de timpuriu cu maică-mea mi-au stricat relaţiile cu Dumnezeu. Obligat să-mi fac în fiecare seară rugăciunea, adăugam rugii mele câteva cuvinte în plus, în afară de cele standard. Îl imploram pe Cel de Sus, după cum am mai spus, să mă scape de maică-mea, cel mai sănătos fiind s-o omoare. Dumnezeu, în înţelepciunea lui, nu mi-a îndeplinit dorinţa, ba chiar din contră, a făcut-o pe iubita mea mamă (iubită de către El, fireşte) mai aprigă ca oricând şi mult mai hotărâtă să-mi facă viaţa un iad. Zilnic eram silit să mint şi să fur şi, cum nu îmi îndeplineam prea conştiincios sarcinile, primeam câte o bătaie soră cu moartea. Pe zi ce trecea, îmi era tot mai limpede că Dumnezeu nu există sau, dacă există, nu are nicio treabă cu trecerea mea prin această lume. Aşa că, treptat, am început să-L ignor, până când, într-o zi, am uitat complet de El. Mai zic şi azi, din reflex, „Doamne ajută!” sau „Doamne fereşte!”,

dar vorbele astea n-au nicio legătură cu credinţa în El, sunt nişte vorbe şi-atât. Dar să-l lăsăm pe Dumnezeu cu ale lui şi să ne întoarcem la povestea noastră. Pe vremea aia, cum spuneam, locuiam pe Căluşei, la nr. 37, în două camere dintr-o casă-vagon. Proprietara casei fusese doamna Pârvu, o văduvă grasă, destul de cumsecade, care după naţionalizare rămăsese numai cu două camere, cu un iepure bătrân şi cu o pisică albă, ceacâră. Cu iepurele mă jucam, iar cu pisica mă scuipam. Mai era o doamnă Vasilescu, văduvă şi ea, stăpâna motanului Mişu, un motan gras, roşcovan şi hoţ. Plictisită de hoţiile lui, într-o dimineaţă devreme maică-mea l-a ademenit cu o chiftea şi l-a băgat într-un sac, pe care l-a legat la gură şi a dus motanul cu tramvaiul tocmai pe cheiul Dâmboviţei, unde i-a dat drumul fericită. Mie îmi părea rău de motan, dar maică-mea nu glumea când era vorba să-şi pună în practică ameninţările. Doamna Vasilescu a lăcrimat o zi sau două după motanul ei Mişu, dar, când îşi luase deja adio de la el, motanul Mişu a apărut mai sănătos ca niciodată şi pus şi mai hotărât pe furtişaguri din oalele maică-mii.

Mai aveam în curtea aceea lungă ca o zi de post o mulţime de vecini interesanţi. Era familia de evrei Flax,

care stătea în două cămăruţe. El era înalt şi foarte slab, îmbrăcat totdeauna în negru, distant şi politicos ca un cioclu. Ea era micuţă şi la fel de sfrijită ca el. Dădea lecţii de pian, dar în cartierul nostru nimeni nu-şi dorea să cânte la pian, cel mult la acordeon sau la muzicuţă, aşa că şoma. Când s-au mutat din curtea noastră, în cele două cămăruţe am găsit o mulţime de lucruri interesante pentru un copil, printre care o lanternă stricată şi câteva timbre cu regele Mihai, care, nu ştiu de ce, aveau mare căutare la puştii din cartier. Când ne-am mutat pe Calea Moşilor, maică-mea s-a întâlnit din întâmplare cu madam Flax, care rămăsese văduvă şi o ducea mizerabil din pensia ei de urmaş. Ca să vadă vecinii din blocul în care locuiam, majoritatea evrei, ce prietenă distinsă are, maică-mea o invita din când în când la masă. N-aş fi avut nimic cu bătrâna doamnă Flax, dacă n-ar fi tras la intervale regulate nişte băşini extrem de puturoase, care îţi mutau nasul din loc. Altfel, era o fostă doamnă distinsă şi bine educată. Mai locuia în curtea de pe Căluşei o cucoană trupeşă, văduvă, care umbla în nişte capoate de mătase înflorată. Avea degetele pline de inele şi toată lumea era foarte respectuoasă cu ea, dar nu datorită inelelor şi a capoatelor, ci fiindcă fiul ei, care

o vizita uneori, era ofiţer de Securitate. Am uitat cum o chema, cu toate că maică-mea se împrietenise cu ea. Pe vremea aia nu strica să fii prietenă cu mama unui ofiţer de Securitate. Maică-mea îi ghicea în cărţi şi mereu auzeam despre un crai de ghindă care avea nu ştiu ce gânduri bune la drum de seară. Chiar lângă noi locuia, într-o cămăruţă, un tinichigiu, Pavel, cu nevasta lui foarte tânără, Aurica, şi cu fiica lor de câteva luni. Într-o noapte, Pavel a fost arestat, nu înainte de a ne scula pe noi din somn cei câţiva securişti care veniseră după el. Doreau ca taică-meu să fie martor la percheziţie. Pavel fusese legionar, aşa a zis taică-meu după aceea. În curte mai erau un nuc foarte bătrân şi un gutui mai tinerel, câteva cocini de porci împrejmuite cu gărduleţe de lemn, un iepure de casă, de care am pomenit deja, şi multe pisici, cea mai frumoasă fiind ceacâra proprietăresei. Mai erau şi porcii, desigur, dar cu ăştia nu mă jucam, că puţeau îngrozitor. N-ar trebui să-l uit pe Titel, un băiat cu şase ani mai mare decât mine, care m-a învăţat să fac labă.

Pe la începutul anilor ‘50, românii erau foarte săraci. Comuniştii puseseră căpăstrul pe ei şi, înfricoşaţi, oamenii nu mai mişcau în front. Îmi aduc aminte că, prin

‘52, într-o dimineaţă (nu aveam decât cinci ani), eram cu maică-mea pe Ştefan cel Mare, la cumpărături şi o mulţime de oameni se strânsese cam în dreptul magazinului Predoleanu. Magazinul ăsta fusese al unuia, Predoleanu, şi, după naţionalizare, comuniştii îl botezaseră *Ferometal*, dar nimeni nu-i zicea decât după numele vechiului proprietar, ca să-l deosebească de alte *ferometale.* Maică-mea, curioasă, m-a tras printre oamenii strânşi buluc, mai în faţă. Pe caldarâm, cu feţele în jos, zăceau, într-o baltă de sânge, doi bărbaţi morţi. Doi tovarăşi miliţieni explicau oamenilor că cei doi încercaseră să spargă magazinul şi, fiind prinşi asupra faptului, se opuseseră arestării şi fuseseră împuşcaţi. Ce m-a mirat pe mine a fost că uşa magazinului avea un lacăt mărişor, care zâmbea complice spre oamenii aceia. Maică-mea m-a tras din mulţime, iar eu am întrebat-o ce se întâmplase. Mi-a zis că ăia erau hoţi şi eu am zis că nu cred. Ea s-a mirat că nu credeam: „Toţi oamenii cred asta, tu de ce nu crezi?”. „Păi, am zis eu, lacătul de la magazin era întreg, cum puteau să fure fără să spargă lacătul?” După cum vedeţi, eram un copil precoce, iar expediţiile la care participasem împreună cu maică-mea pentru a fura diverse chestii de pe la vecini mă

transformaseră într-un mic expert în ale furtului. Maică-mea s-a uitat de sus la mine şi a dat a lehamite din mână: „Bine, nu erau hoţi!”. „Dacă nu erau hoţi, atunci ce erau?”, am insistat eu. „Erau legionari!”, a zis ea şi a refuzat să mai vorbească despre asta. Când am ajuns acasă, m-am dus la prietenul meu Georgelu Mera, care locuia peste drum de mine, pe Căluşei, la nr. 36, şi i-am spus că am văzut doi legionari morţi în faţa magazinului Predoleanu. Era totuşi mai mult decât să vezi o pisică moartă şi să zici: „O pisică moartă, la popa la poartă...”. Georgelu m-a privit plin de invidie, dar, până la urmă, curiozitatea a învins invidia şi m-a întrebat ce-s ăia legionari. I-am zis că nu ştiu şi toată mândria mea că văzusem doi legionari morţi s-a dus pe apa Sâmbetei.

După venirea comuniştilor la putere, românii au fost sărăciţi în mai multe etape. Astfel, pe 15 iulie 1947 s-au introdus cotele obligatorii pentru produsele agricole. Pe 15 august, acelaşi an, s-a făcut o stabilizare monetară prin care oamenii n-au putut să schimbe toţi banii vechi pe care-i aveau. A urmat naţionalizarea din 11 iunie ‘48 (iar această naţionalizare a continuat ani buni după aceea), când românii şi-au pierdut casele şi, prin colectivizare, pământul. O altă lovitură grea dată

românilor a fost reforma monetară din ianuarie ‘52, când pentru un leu nou trebuia să dai de la 20 până la 400 de lei vechi, în funcţie de statutul social pe care îl aveai. Am făcut această introducere plicticoasă pentru a ajunge la burta de vacă. Acest subprodus al vacii avea mare căutare pe vremea aia. Pe lângă faptul că era foarte ieftin, cred că 5 lei kilogramul, îi dădea omului impresia că pune carne pe masă. Pe de altă parte, fiind noi aşezaţi la porţile Orientului, ne învăţaserăm cu mâncărurile turceşti, precum schembeaua sau tuslamaua. O zice şi Caragiale, în „Repausul dominical”: „Adevărul e că schembeaua dreasă bine, cu puţin ardei roşu, este, la ocazie, superioară cafelei cu *cognac* fin...”. Cum cafea şi *cognac* fin nu pupau, românii erau nevoiţi să se mulţumească cu mâncarea asta turcească. Chestia nasoală era că burta de vacă nu se prea găsea. Se băga puţină şi se vindea repede. Gospodina care îşi propunea să aibă aşa ceva pe masă era obligată să se scoale la 3 dimineaţa şi, cu ochii cârpiţi de somn, să se ducă la Halele Obor, unde coada se formase deja. Cu puţin noroc însă, cumpăra două-trei kile de burtă şi se întorcea fericită cu ea acasă. Din momentul acela începea alt chin. Burta se vindea aşa cum o producea mama ei,

vaca, şi trebuia curăţată. Era pusă pe masă (arăta precum aluatul întins cu făcăleţul) şi era frecată cu o pânză de sac cu sare şi tărâţe până ce ajungea bună de mâncat. Era apoi tăiată fâşii şi pusă la fiert pe o lampă cu gaz, cu petrol lampant, adică. Fiertul dura ore bune şi peste tot mirosea scârbos a burtă fiartă, spre invidia vecinilor. Când era fiartă, puteai prepara din ea ciorbă (schembea) şi tuslama. Unii, mai inventivi, făceau şi burtă pané, o chestie, vă asigur, absolut dezgustătoare. Sau, şi mai groaznic, o tocau şi făceau chiftele. Şi mai era ceva, în afară de faptul că nu puteam mânca nicio mâncare preparată din burtă de vacă. Ca să reuşească s-o cumpere, maică-mea mă lua cu ea la Obor, unde se vindea rahatul ăla. Mort de somn, eu mă smiorcăiam zicând că vreau acasă. Oamenilor de la coadă li se făcea milă de mine şi o lăsau pe maică-mea să intre mai în faţă. Dar tot durau două-trei ore până măcelarul îşi deschidea prăvălia.

*

Din păcate, o nouă introducere plicticoasă este necesară pentru a putea povesti mai departe. Pe 7

octombrie 1948 se înfiinţează prin decret SMT-urile (Staţiuni de Maşini şi Tractoare), care aveau ca scop să servească viitoarele GAC-uri (Gospodării Agricole Colective) şi GAS-uri (Gospodării Agricole de Stat). La începutul lui martie ‘49 sunt naţionalizate „resturile proprietăţilor moşiereşti de câte 50 de ha, lăsate prin legea de reformă agrară din martie 1945”. Imediat după asta, o plenară a CC al PCR hotărăşte „transformarea socialistă a agriculturii”. Este începutul colectivizării forţate, care se va încheia oficial în aprilie 1962. Cum ţăranii aveau acum camioane în loc de căruţe şi arau cu tractorul, partidul hotărăşte că animalele numite cai au devenit inutile şi începe sacrificarea lor. Ani de zile, în măcelării se găsea la vânzare carne de cal. Era foarte ieftină, dar, cu toate astea, românii nu prea puneau botul la ea. Cu excepţia ţiganilor şi a maică-mii, care nu era ţigancă, însă făcea economii aprige ca să fugă de acasă. În scurt timp, am ajuns expert în a recunoaşte carnea de cal, indiferent sub ce formă era preparată. De obicei o făcea chiftele, dar după prima înghiţitură refuzam să mai mănânc. „Nu mai fi şi tu aşa scârbavnic, că tot carne e!”, zicea maică-mea şi-şi vedea de ale ei, fără să-i pese dacă mănânc sau nu. Considera că ea îşi

făcuse datoria punându-mi ceva în farfurie. Toamna făcea mâncare de gutui cu carne. Aveam un gutui în faţa casei şi era păcat să nu le folosească. Nici asta nu mâncam, nici mâncare de prune uscate sau supă de chimen cu bucăţele de pâine prăjită, cu crutoane, adică, cum le spuneau oamenii mai instruiţi. Nu mâncam nici chifteluţe de cartofi, nici ştevie de post, care era băloasă ca un limax, nici dovlecei prăjiţi... Duminica, în schimb, mâncam găină. Pasărea asta tâmpită se cumpăra vie de la Obor şi sâmbăta vedeai în faţa porţilor femei cu o găină atârnând cu capul în jos într-o mână, în cealaltă având un cuţit. Aşteptau un bărbat sau vreun flăcău să le-o taie. Se plătea un leu pentru tăierea găinii, dar de multe ori, dacă gospodina era tinerică şi mai spălată, bărbatul ucigaş de găini refuza banii, preferând să facă o aluzie la ţâţele sau la curul respectivei. Maică-mea, femeie aprigă, îşi tăia singură găinile şi, când era rugată, le servea şi pe vecinele cu care încă nu se certase.

Găina de duminică era obligatorie pentru fiecare familie care dorea să-şi menţină cât de cât statutul social. Comuniştii ridicaseră la suprafaţă tot felul de haimanale, faţă de care mic-burghezul mahalagiu se apăra şi cu ajutorul acestei găini. Aşa că era obligatoriu

ca, măcar o dată pe lună, o gospodină serioasă să taie o găină. N-o tăia ea, dar ieşea la poartă aşteptând să i-o taie cineva, şi toată lumea spunea: „Uite, Georgeasca sau Vasileasca, în fine, cum o fi chemat-o pe respectiva, taie o găină!”. Fără găină ieşeai din rândul oamenilor serioşi şi erai privit cu o milă uşor dispreţuitoare. Dacă însă vreo familie reuşea să taie o găină şi în timpul săptămânii, atunci lucrurile începeau să pută: capul respectivei familii fie se dăduse cu comuniştii, fie începuse să fure. Din găina aia se găteau mai multe feluri de mâncare. O supă, neapărat cu tăiţei de casă sau găluşti, un pilaf şi o friptură din copane şi piept. Dacă era frumos afară, mai ales primăvara şi toamna, masa se întindea afară, ca să te vadă toată lumea. La început, adulţii beau o ţuică şi ciuguleau niţică brânză, o măslină, o icră... În final se mânca un dulce, de obicei savarine sau ecleruri, cumpărate neapărat de la Peristeri, un grec care îşi avea prăvălia pe Calea Moşilor, colţ cu strada Vaselor. Se bea şpriţ şi chiar şi copiii primeau unul slab. În fiecare vineri şi sâmbătă, pe stradă trecea un sifonar, adică un tip de la care puteai cumpăra sifoane pline, dându-i în schimb altele goale. Cu timpul, meseria asta a dispărut, aşa că pe Moşilor, sâmbăta, se

făcea coadă la sifonărie. La coadă erau mulţi copii, dar şi bătrâni sau gospodine tinere. Oamenii se cunoşteau, schimbau impresii şi veşti, îşi ţineau rândul când cineva îşi aducea aminte că nu mai are pâine sau zarzavat de supă...

Şi noi mâncam duminica în curte şi cam o dată pe lună apărea în vizită învăţătorul meu, domnul Silaghi, care era musai poftit la masă.

Fiind născut în iunie, am început şcoala la şapte ani şi trei luni, în toamna lui ‘54. Pe vremea aceea şcolile nu erau mixte, abia în clasa a patra voi avea parte de această întâmplare. Şcoala la care m-au dat ai mei, numărul 50, era o şcoală veche de pe strada Ion Maiorescu, o stradă paralelă cu Calea Moşilor. Director era un anume Şaptefraţi, care îşi avea locuinţa, după un vechi obicei, chiar în curtea şcolii. N-avea treabă cu noi, dar îmi aduc aminte că ne era frică de el. În anii ăia învăţământul se sovietizase, adică adoptaserăm şi noi modelul lor: şapte clase primare obligatorii, apoi liceul, trei ani, în total învăţământul preuniversitar dura zece ani. În clasa a patra dădeai un examen de absolvire, ca să treci în a cincea. La sfârşitul celor şapte clase dădeai din nou examen la română şi la matematică şi primeai o

diplomă. Cu ea te puteai înscrie pentru a da examen fie la o şcoală profesională, fie la un liceu teoretic. Liceele cu profil tehnic au apărut mai târziu, sub Ceauşescu, cred. În '54, când am început să învăţ, la şcoala nr. 50 erau numai două clase întâi, A şi B. Prima avea o învăţătoare, doamna Şerbănescu, cunoscută în cartier pentru bunele ei performanţe, era foarte a dracului şi părinţii mai cu pretenţii îşi înscriau copiii la ea. Eu am nimerit la un tip cam molâu, cumsecade şi prevenitor, domnul Silaghi. Când maică-mea a aflat că n-am nimerit chiar unde trebuie, adică acolo unde erau copiii cu pretenţii, a vrut imediat să mă mute. Nu de alta, dar băiatul ei nu putea fi mai prejos decât alţii. Mie începuse să-mi placă de bărbatul acela cam mototol, miop bine, care avea o blândeţe înnăscută, aşa că am făcut scandal şi nu m-am lăsat mutat.

Cum spuneam, domnul Silaghi îşi făcuse un obicei, ca măcar o dată pe lună să apară duminica la ora prânzului în curtea noastră. Era, inevitabil, invitat la masă. Unde, ştia bine, urma să fie ospătat cu o frumoasă găină de ţară. Chestia asta mi-a fost de folos în clasa a treia.

A fost cam aşa. Când am ajuns în clasa a treia, pe la sfârşitul anului, învăţătorul meu, domnul Silaghi

Gheorghe, ne-a anunţat solemn că câţiva dintre noi, nu prea mulţi, desigur, numai cei mai buni, vor fi făcuţi pionieri. A spus câteva nume, printre care se număra şi al meu. Să fii făcut pionier nu era de colea, era primul pas pentru a intra în minunata lume nouă pe care o construiau comuniştii şi în care urma să trăim. Taică-meu a rămas indiferent la veste, era deja sătul de lumea nouă, dar maică-mea a găsit în chestia asta un bun prilej pentru a se fuduli. Ne mutaserăm deja pe Calea Moşilor şi în blocul în care stăteam locuia şi familia dentistului Nusenbaum, care avea un băiat, Benedict, de vârsta mea. Şi Benedict, care învăţa la Cantemir, o şcoală mult mai bună decât amărâta mea de şcoală, urma să fie făcut pionier. Aşa că maică-mea, Marioara, era mândră că băiatul ei nu e mai prejos decât băiatul ovreicei cu nasul pe sus. Nu ştiu ce s-a întâmplat în realitate, dar atunci când s-au pus în discuţie, în clasă, candidaturile celor câţiva propuşi să fie făcuţi pionieri, împotriva mea s-a ridicat un băieţel care a spus foarte hotărât că eu nu merit să fiu făcut pionier deoarece nu am niciun respect pentru beţivi. Cu o zi înainte, chiar el fusese martor cum îmi bătusem joc de un beţiv, imitându-i mersul clătinat. Chestia asta a fost de ajuns ca să fiu scos de pe lista

propunerilor. M-am dus acasă destul de cătrănit şi maică-mea s-a prins că e ceva în neregulă. M-a descusut ce şi cum şi când s-a lămuirt şi-a scos şorţul, m-a luat de mână şi m-a târât la şcoală, care era la o aruncătură de băţ de noi. L-a întâlnit pe învăţător chiar pe treptele de la ieşirea din clădirea şcolii şi l-a luat pe nepregătite, fără să-i dea nici măcar bună ziua: „Ascultă, mă, porcule, am auzit că nu vrei să-l faci pe fie-miu pionier. Păi, nu ţi-e un pic de ruşine? Să ne mănânci găina duminica îţi place, da' să-l faci pionier, nu! Să nu te mai prind pe la uşa mea, milogule!”. Eu intram în pământ de ruşine şi de frică, dar a doua zi acelaşi coleg care mă criticase a zis că între timp mă îndreptasem şi, uite-aşa, am fost făcut pionier în clasa a treia.

Maică-mea, Marioara adică, era certată cu majoritatea vecinelor din curte, iar cu vreo două era în proces. Başca lăptăreasa, care aducea cu o brişcă lapte celor abonaţi la serviciile ei. Maică-mea se bătuse cu ea şi, cu toate că femeia era vânjoasă, nervii şi hotărârea maică-mii au contat enorm în scurta păruială dintre ele. Învinsă în înfruntare, lăptăreasa o dăduse în judecată. Dreptatea era de partea ei, dar asta nu avea nicio importanţă în ochii femeii care mă născuse. Aşa că am fost târât la

proces, ca martor, şi trebuia să mint că lăptăreasa o atacase pe maică-mea şi nu invers, cum se întâmplase de fapt. Aveam cinci ani şi, mort de frică şi de ruşine, participam la un proces civil, ca martor mincinos. Ar fi putut să fie un început de carieră, dar cineva, în care deja nu mai credeam, a hotărât altfel. Întrebată ce martori are pentru a dovedi cele spuse, maică-mea, adică Marioara, m-a târât în faţa judecătorului şi a spus: „Fiul meu a fost de faţă!”, ceea ce era perfect adevărat. Asta se întâmpla prin ‘52. Judecătorii nu fuseseră toţi schimbaţi de comunişti, că nu aveau pe cine să pună în loc. Cel în faţa căruia fusesem târât, aşa îmi închipui azi, era unul din ăia vechi, dar ştia că, într-un proces dintre o exploatatoare a sângelui poporului, lăptăreasa, şi o femeie curajoasă, care îşi creştea cu greu cei doi copii (între timp apăruse pe lume şi soră-mea), dreptatea era de partea amărâtei cu doi copii. Eu, prin mărturia mea mincinoasă, trebuia să înclin hotărât balanţa în favoarea amărâtei. Cum am spus, mă cam căcam pe mine de frică şi de ruşine. Maică-mea spusese că, având copiii bolnavi, o rugase pe femeie să-i vândă un kil de lapte, iar aceasta refuzase, pe motiv că nu are nicio picătură de lapte în plus. Până aici era adevărat. În faţa refuzului, maică-mea

a luat-o pur şi simplu la bătaie pe nenorocita aia de lăptăreasă. Eu trebuia să confirm că se întâmplase exact invers. Judecătorul m-a privit pe deasupra ochelarilor, a înţeles despre ce era vorba şi a anunţat că un copil minor nu poate fi martor. Aşa am scăpat de o mare ruşine, aceea de a fi martor mincinos. Bănuiesc că, în lipsă de martori, procesul nu s-a mai judecat până la urmă.

Nu aveam, poate, nici şase ani când maică-mea, o femeie de 32 de ani, ajunsese la maximul ei de randament în ceea ce priveşte relaţiile cu ceilalţi. Îl înşela fără să clipească pe taică-meu, fura, nu din vreo nevoie stringentă, ci mai mult ca să nu-şi strice mâna, minţea aşa cum respira şi la toate astea eu eram martor şi, câteodată, părtaş. Aşa s-a întâmplat cu curcanul Marietei. Marieta era o vecină care locuia într-o curte imensă, lipită de a noastră, unde păzea un depozit de lemne. Nu era măritată, dar avea o fetiţă din flori, pe care o chema tot Marieta. Cu fetiţa mă mai jucam din când în când. Marieta a bătrână avea un amant, maşinist la un teatru important, aşa că, profitând de slujba iubitului, mergea des la teatrul respectiv. În afară de faptul că mergea la teatru, creştea şi vreo zece curci şi

curcani. Maică-mea se împrietenise binişor cu ea, discutau despre curvăsăreala lor, îşi ghiceau în cafea, se înţelegeau bine... Asta până când, într-o seară, Marieta s-a dus din nou la teatru, luându-şi cu ea şi fiica. Maică-mea, Marioara, i-a urat petrecere plăcută, m-a luat de mână şi ne-am dus cuminţi acasă. Cum s-a întunecat, taică-meu nu apăruse încă, Marioara mea mi-a zis că are nevoie de mine, să o ajut într-o treabă importantă. Curios, m-am luat după ea. S-a apropiat de gardul care despărţea curtea noastră de cea a Marietei. Câinele nu ne-a lătrat, că ne ştia de-ai casei. A dat la o parte două scânduri din gard, pe care, probabil, le desprinsese în altă seară, şi m-a tras după ea în curtea vecinei. Curcanii Marietei dormeau într-o boltă de viţă-de-vie. A luat un scaun care era prin preajmă, s-a suit pe el şi a prins o curcă. Eu primisem sarcina să ţin de şase, ca nu cumva să se întoarcă Marieta pe nepusă masă. Nu s-a întors. Curcile chirăiau speriate, dar Marioarei mele nu i-a păsat de chirăielile lor şi şi-a ales una mai măricică. I-a rupt gâtul şi a vârât-o într-o sacoşă de muşama pe care o avea pregătită. Lui taică-meu i-a spus că a cumpărat-o de la Obor cu o sută de lei, un chilipir, bani pe care îi împrumutase de la o vecină. Aşa că a primit o sută de lei

pe curca furată. Marieta, prietena ei cea mai bună, văzând că îi lipseşte o curcă, a rupt relaţiile cu mama mea.

*

Pe la începutul anilor ‘50, când comuniştii erau deja stăpâni peste ţară şi făceau eforturi serioase pentru a le băga în cap românilor că puterea lor e veşnică, oamenii obişnuiţi îşi vedeau de ale lor şi, încăpăţânaţi, foloseau tot vechile denumiri ale străzilor, ale cârciumilor, ale cinematografelor... Un cinematograf de pe Calea Moşilor, din apropierea intersecţiei cu strada Mihai Eminescu, se numea „American”, cârciuma de lângă el era „Mihalache”, după numele fostului proprietar, Casei de Cultură (un fost cinematograf) i se spunea „Splendid”, iar cinematograful de pe strada Avrig, denumit de comunişti „Donca Simo” (?) îşi păstrase pentru mahalagii vechiul nume, „Ileana”. Cinematograful „Patria” era tot „Aro”, iar marile bulevarde rămăseseră pentru bucureşteni cu vechile denumiri: Elisabeta, Brătianu, Carol I, Ferdinand... Dispăruseră găzarii, adică cei care vindeau gaz pentru lămpile de luminat şi de gătit, dar

rămăseseră lăptarii, sifonarii, geamgiii. Aceştia din urmă umblau cu un cadru de lemn în spate, pe care erau fixate geamuri de diverse mărimi şi grosimi. Strigau de-şi rupeau plămânii „Geaaamuri, geaaamuri!” şi cine avea nevoie de aşa ceva apela la ei. O meserie foarte căutată era aceea a ţiganilor spoitori, care îşi anunţau prezenţa strigând „Spoim tingiri, spoim!”. Când se strângeau destul de mulţi clienţi, se aşezau în câte o curte şi făceau un foc pe care încingeau tingirile, furculiţele, lingurile, tăvile ce urmau să fie spoite cu cositor. Înainte de a fi spoite, acestea erau decapate cu ţipirig (clorură de amoniu) şi apă tare (acid clorhidric). Şi tinichigiii erau la mare căutare, pentru că peticeau cratiţele găurite, dar ei nu erau ambulanţi. Pe strada Căluşei, meseria asta o făcea un neamţ bătrân, care întâi studia gaura din oală, apoi spunea preţul şi când avea să fie gata. Vara lucra în curte şi nu l-am văzut stând degeaba vreodată. I-am uitat pe coşari, însă aceştia apăreau mai ales toamna. Erau murdari ca dracu’ de funingine şi toată lumea era convinsă că, dacă vezi un coşar, în ziua aceea vei avea noroc. De-aia se făceau şi mărţişoare cu coşari.

Mai erau destule meserii, altele decât cele despre care am scris deja, care n-au sucombat imediat după

instalarea comuniştilor la putere. Dispăruseră, după naţionalizarea din 11 iunie 1948, bancherii, moşierii, industriaşii, apoi, treptat, au fost naţionalizate casele (20 aprilie 1950), 383 de cinematografe şi nu se mai ştie câte farmacii şi cabinete medicale (3 noiembrie 1948). Micii meseriaşi şi-au pierdut şi ei atelierele (croitorii, cizmarii, tocilarii...) sau, precum taică-meu, le-au închis singuri şi s-au angajat în cooperativele nou-înfiinţate. Pe vremea aia, majoritatea locuinţelor erau încălzite cu lemne şi, dacă aveai bani, în fiecare toamnă, după ce cumpărai lemnele, angajai un om să le taie. Era o meserie sezonieră, nu grozav de bănoasă, dar tăietorii de lemne au dispărut relativ târziu. Dacă cumpărai lemnele la stânjen (bucăţi de lemn lungi de un stânjen, adică de vreo doi metri), apelai la o maşină de tăiat lemne. Asta era o hărăbaie pe patru roţi, dotată cu un motor care funcţiona cu petrol lampant şi punea în mişcare un fierăstrău circular, la care lucrau doi oameni. Făcea mult zgomot şi un fum albăstrui, înecăcios... Primăvara apăreau căruţe cu pământ de flori şi stăpânii lor, de obicei ţigani, strigau alene: „Pământ de flooori, pământ de flooori!”. Până acum vreo zece ani, comerţul ăsta nu dispăruse complet din Bucureşti, dar, mai nou,

am constatat că nevastă-mea îl cumpără, ca o doamnă, de la supermarket. Mai erau ţiganii telali, care în schimbul hainelor vechi îţi dădeau nu bani, ci oale şi cratiţe smălţuite, noi. Erau, de obicei, ţigani ardeleni. Au dispărut şi ăştia. Mai erau tocilarii ambulanţi, care umblau cu tocila în spate, o maşinărie care învârtea piatra de ascuţit cu ajutorul unei pedale, pe care o manevrau cu piciorul. Nici ei nu mai există, dar chiar şi în zilele noastre mai funcţionează mici ateliere unde poţi ascuţi diverse obiecte care au nevoie de aşa ceva.

O distracţie foarte populară printre bucureştenii anilor ‘50 era Târgul Moşilor. Era, de fapt, un bâlci care se organiza în septembrie pe un teren din faţa Halelor Obor. Găseai de toate acolo: căluşei, lanţuri, Zidul Morţii, tarabe de tir, un circ mare şi multe altele mai mici, unde puteai admira femei cu barbă, femei-sirene sau femei-şarpe. Puteai cumpăra turtă dulce, marţipan, vată de zahăr (astea erau pentru copii), adulţii aveau mustăriile cu mici, pastramă şi fleici... Pentru noi, copiii, care n-aveam bani, cele mai distractive erau prezentările care se făceau diferitelor spectacole. Pe o mică tribună improvizată, aşezată în faţa barăcii cu femeia-sirenă, de exemplu, un tip urla din toţi bojocii, explicându-ne ce

minunăţii o să vedem înăuntru. Preţul era destul de piperat pentru vremurile alea, 2-3 lei biletul, dar cu toate astea, după ce-am vândut sticlele goale din casă, am văzut şi eu câteva dintre minunile atât de lăudate. Chiar şi pentru un copil de 8-9 ani, minunile s-au dovedit a fi nişte înjghebări naive, dar lumea se distra chiar şi atunci când se vedea de la o poştă că spectacolul era cusut cu aţă albă. M-am lecuit repede de asemenea păcăleli. N-am scăpat însă „Omul de fier”, unde acesta chiar apărea în timpul prezentării. Era un ţigan de vreo doi metri şi vreo 150 de kile. Promitea cu gura lui că va face tot felul de chestii incredibile şi, la sfârşit, va lupta cu oricine din public care va avea curajul să-l înfrunte. Ţiganul se numea Titi Boldescu şi se apropia de cincizeci de ani. Dacă după luptă va fi pus cu umerii la pământ, avea să-i plătească învingătorului 500 de lei, aşa se lăuda în faţa sutelor de gură-cască. Eram printre ei şi, încântat de ce auzeam, am plătit frumoasa sumă de 3 lei ca să-l văd pe Titi Boldescu la treabă. Era o după-amiază călduţă de toamnă şi a durat cam multişor până când tribunele improvizate s-au umplut cu spectatori. Titi al nostru a făcut diverse chestii impresionante şi apoi a venit punctul culminant al spectacolului, lupta liberă cu un

spectator. Spectatorul care a acceptat să-şi încerce puterile cu ţiganul uriaş era un tânăr cu un cap mai scund şi cu vreo 70 de kile mai uşor.

Era deci pe la sfârşitul anilor ‘50, într-o zi plăcută de septembrie, când soarele încălzea molcom lumea, un soare de ora 4 după-amiaza, şi priveam cam sceptic la Titi Boldescu, supranumit „Omul de fier”. Acesta îşi făcuse numerele principale: întins pe spate, pe rumeguşul din arenă, îşi pusese o scândură pe piept şi invitase patru bărbaţi sau femei (acestea erau puţine şi nu s-au înghesuit să urce pe scândură) să se dea în leagănul astfel improvizat, doi într-o parte şi doi în cealaltă. A trecut proba cu brio. Toată lumea l-a aplaudat. Apoi şi-a pus pe cap un fel de tichie metalică ce avea un ax pe centru. Pe axul ăla ajutoarele lui au montat două bare metalice, în cruce. La capătul fiecărei bare au prins cu lanţuri câte un leagăn, formând un mic carusel cu patru locuri. Patru spectatori s-au urcat în leagăne şi el, cu mâinile în şolduri şi cu vinele gâtului umflate să-i plesnească, i-a învârtit timp de câteva minute pe cei patru. A făcut şi alte chestii, mai puţin spectaculoase, şi apoi a venit momentul pe care toţi spectatorii îl aşteptau cu sufletul la gură, lupta liberă cu

un curajos din tribună. Acesta, cum spuneam, s-a dovedit a fi un tânăr bine legat, dar un pitic pe lângă ţiganul uriaş. Aşezaţi unul alături de celălalt în arenă, era evident cine va învinge. Titi Boldescu a refuzat să lupte şi şi-a motivat refuzul prin faptul că diferenţa de categorie era prea mare şi că nu va risca să-şi omoare adversarul din greşeală. Tânărul a insistat ca lupta să aibă totuşi loc, iar spectatorii l-au încurajat, deşi nu-i acordau nicio şansă. Perspectiva unui gât rupt îi excita. Fără niciun chef, Titi Boldescu a acceptat, s-a dus să se schimbe şi tânărul l-a urmat. S-au întors, doar cu câte un şort pe ei, un ţigan uriaş şi gras şi un tânăr la vreo 22 de ani, numai muşchi. S-au pus faţă în faţă şi un arbitru improvizat a făcut semn că lupta poate începe. A început, dar n-a durat decât vreo cinci secunde. Tânărul l-a apucat nu ştiu cum pe Boldescu, s-a răsucit şi ţiganul era deja cu umerii la pământ. Trebuia să-i dea, cum promisese, 500 de lei. A refuzat. Oamenii râdeau şi huiduiau. Aşa am aflat şi eu că tânărul respectiv venea de câteva zile acolo, îl bătea pe Titi Boldescu, lua banii şi pleca. Era campion naţional la lupte libere, legitimat la Clubul Dinamo. În toamna aia, Titi Boldescu şi-a închis definitiv afacerea şi vreo câţiva ani l-am mai văzut pe

Calea Moşilor, înalt, singur şi trist. Într-o zi, nu ştiu cum a venit vorba despre el, taică-meu, care îl cunoştea bine, mi-a zis că a murit în mizerie, uitat de toată lumea.

Aşa că toamna anului 1959 eram un copil aproape fericit. Se deschiseseră mustăriile şi maică-mea fugise de acasă încă din vară. În fiecare toamnă, grădinile restaurantelor erau împodobite cu papură şi erau transformate în mustării. Cum nu mai aveam mamă, spre norocul meu, la prânz mâncam împreună cu taică-meu la un birt din Gura Oborului (ciorbiţe de văcuţă cu multă carne, tochitură cu ardei iute şi mămăliguţă), iar seara mă delectam cu mici şi pastramă de oaie, împinse pe gât cu mustul care se înăsprise un pic, destul ca să mă pilească binişor. Am început încă de atunci o lungă carieră de beţiv profesionist, dar fără exagerările atât de dragi amatorilor. Eram înscris la trei biblioteci publice şi citeam ca un apucat. Trecusem în clasa a cincea, după un examen formal, pe care îl trecea toată lumea. Aveam o dirigintă extraordinară, doamna Marcela Saraş, care ne era şi profesoară de română. S-a prins repede că sunt un tip citit şi m-a luat sub aripa ei ocrotitoare. Fără să-mi bat deloc capul, luam numai note bune. La matematică aveam un profesor nebun, cam bătăuş, care nu se sfia

să dea cu capul de pereţi vreun mic derbedeu de doisprezece ani dacă se enerva. La teza din trimestrul unu, ne-a dat un subiect compus de el, destul de greu. Când am avut următoarea oră, ne-a demonstrat la tablă cum trebuia rezolvat subiectul de la teză, după care a zis: „Pot să pun pariu că niciunul dintre voi n-a reuşit să-l rezolve, fiindcă sunteţi nişte dobitoci”. Nu eram un timid şi nici dobitoc, aşa că m-am ridicat în picioare şi i-am spus că eu l-am rezolvat. S-a uitat neîncrezător la mine, apoi furios şi a zis clar, să înţelegem toţi: „Ai rezolvat pe pizda mă-tii!”. Cum chestia asta cu mama nu mă jignea de fel, i-am spus că maică-mea nu are nicio legătură cu matematica şi că n-are decât să se uite pe teza mea ca să constate dacă am dreptate sau nu. Aveam! Aşa că mi-a dat 10 la teza aia şi am devenit celebru în toată şcoala, fiindcă nimeni nu reuşise vreodată să ia un 10 la nebunul ăla. Fuga maică-mii începea să-mi priască.

O paranteză

În 1959, în afara faptului că a fugit maică-mea de acasă, în România s-au mai întâmplat tot felul de chestii (sursele pentru aceste informaţii sunt *Istoria României în*

date, Editura Enciclopedică Română, 1972, şi Gheorghe Parusi, *Cronologia Bucureştilor*, Editura Compania, 2007, precum şi propria mea memorie):

— Marea Adunare Naţională a dat un decret privind „lichidarea rămăşiţelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură în scopul ridicării continue a nivelului de trai material şi cultural al ţărănimii muncitoare şi al dezvoltării construcţiei socialiste”.

— S-au stabilit relaţii diplomatice între ţara noastră şi Japonia.

— Nichita Stănescu, cu care peste optsprezece ani mă voi împrieteni, a debutat editorial în volumul colectiv *Sub semnul revoluţiei: 30 de tineri poeţi* cu patru poezii: „Sirena lui Roaită”, „Când soarele viu”, „Dans pe tobe” şi „Sfârşit de iarnă în treizecişitrei”.

— S-au făcut ultimele arestări politice masive, fiind arestaţi zeci de oameni în aşa-zisele „loturi” Noica şi Dinu Pillat.

— La Institutul de Fizică Atomică s-a construit primul betatron (accelerator de electroni) românesc.

— Populaţia capitalei era de 1.285.606 locuitori. Printre ăştia mă număram şi eu.

— Începe construcţia Sălii Palatului, care se va încheia anul următor.
— Maşina blindată a Băncii Naţionale este atacată şi jefuită. Peste câteva săptămâni de la atac, jefuitorii, cinci bărbaţi şi o femeie, sunt prinşi. Bărbaţii sunt condamnaţi la moarte, iar femeia la muncă silnică pe viaţă. Va scăpa peste câţiva ani şi va emigra în Israel.
— Cel mai bun prieten al meu de atunci, Georgelu Mera, a plecat cu ai lui în Brazilia, pierzându-mi astfel cel mai bun prieten şi principalul partener de labă.

*

Cartea lui Dorin Tudoran, în care poetul îşi publică o parte din dosarul informativ, pe care i l-a întocmit fosta Securitate, mi-a trezit câteva amintiri din copilărie. Când am trecut în clasa a cincea, şcolile erau deja mixte de un an. În a cincea ne-a părăsit învăţătorul nostru, domnul Silaghi, şi la fiecare materie aveam câte un profesor specializat, mai mult sau mai puţin, pe materia respectivă. Spun asta din cauză că diriginta noastră, doamna Saraş, era profesoară de franceză, dar nouă ne preda româna. Ea a fost prima care mi-a apreciat

modestele încercări literare numite compuneri libere, pe care le primeam ca temă acasă. O curiozitate o reprezenta profesorul de fizică, domnul Nanu. Acesta nu ne lăsa la teză decât zece minute, timp în care trebuia să răspundem la o singură întrebare. Susţinea că o întrebare, pentru el, e de ajuns ca să se lămurească cu ce ştim. Pe urmă corecta tezele în clasă. La sfârşitul anului nu ne încheia mediile decât dacă îi aduceam un „aparat” construit de noi pe baza unei legi a fizicii. Toţi ştiau de la colegii mai mari că e un pretext, aşa că toată clasa se prezenta cu câte un termometru uman, pe care îl cumpăram de la farmacie cu 17 lei. Strângea astfel vreo sută de termometre, pe care apoi le revindea... Spaima noastră cea mare era însă profesoara de muzică, doamna Badea. Era o femeie brunetă, cam ţigăncoasă, uscăţivă şi a dracului cât cuprinde. Nu ţinea cont că nu toţi oamenii se nasc Mozart şi îşi bătea joc de noi în fel şi chip. Eu, care eram un antimozart perfect, muream de frica ei. Şi asta nu-i nimic. Văzând cât de tâmpiţi suntem, începea să se laude cu băiatul ei, un mic geniu, mai mare totuşi cu trei ani decât noi. Micul geniu era elev la liceul Mihai Viteazu şi strălucea ca o stea printre colegii lui. Şi asta nu-i nimic! Doamna Badea susţinea că tatăl

acestui geniu nu e altul decât Radu Tudoran, prozatorul care ne fermecase cu romanul *Toate pânzele sus!.* Într-o zi ne-a spus că fiul ei va juca într-o piesă montată la liceu de câţiva elevi mai talentaţi şi ne-a invitat să-l vedem. Aşa l-am văzut pentru prima oară pe viitorul poet şi disident Dorin Tudoran. Era un adolescent slăbuţ, cu ochelari, fără prea mult talent actoricesc. Şi nu era nici fiul lui Radu Tudoran, cum se lăuda maică-sa. Dar asta aveam s-o aflu peste treizeci de ani, după ce mă voi împrieteni cu celebrul prozator.

Cu toate că eram odraslele unor oameni săraci, mai bine zis sărăciţi de regimul comunist, noi, copiii, aveam parte de o mulţime de distracţii care nu ne costau bani. Jocurile noastre erau cele din interbelic, precum poarca, lapte gros, ţurca lungă şi ţurca în bar (barul era un cerc în care se aşeza cel cu bătagul), v-aţi ascunselea, hoţii şi vardiştii, capră lungă şi capră mută, leapşa, care putea fi pe ouate sau pe căţărate, bâza şi multe, multe altele, care nu-mi mai vin acum în cap. Toţi aveam praştii cu crăcană sau fără şi câţiva, mai destoinici la meşteşugit, îşi făcuseră trotinete cu rulmenţi, care huruiau îngrozitor, dar care prindeau viteză mai mare decât cele din comerţ. Bicicletă nu avea decât Georgelu Mera, dar ne-o

împrumuta şi nouă din când în când. Era obligatoriu să ştii să fluieri cu două degete, cu patru sau fără ajutorul lor. O vară întreagă m-am străduit să învăţ să fluier fără degete şi am fost foarte mândru când am reuşit. Erau foarte admiraţi micii derbedei care reuşeau să scuipe cât mai departe şi pe chestia asta se organizau concursuri. O mare distracţie o reprezenta datul cu pietre în maşina hingherilor. Aveam provizii de pietre pe lângă garduri, ca să nu fim luaţi prin surprindere când se petrecea evenimentul. Maşina avea o cuşcă în spate şi doi hingheri stăteau cu laţurile lor pe nişte ieşituri laterale, în căutarea prăzii. Erau de obicei ţigani. Noi dădeam cu pietre în maşină şi huiduiam, aşa că nu prea reuşeau să-şi facă meseria. Câte o potaie mai proastă mai prindeau din când în când şi stăpânul ei trebuia să meargă undeva la marginea oraşului ca s-o scoată de acolo, în schimbul unei sume de bani. Asta dacă nu dorea ca potaia lui să ajungă mănuşi. Unul dintre băieţii mai mari de pe Căluşei, cunoscut mai târziu ca Puiu Tarzan, din cauză că ajunsese un mare bătăuş, avea un câine-lup superb. Îl lăsa pe stradă şi noi ne jucam cu el. Într-o zi, maşina hingherilor ne-a luat prin surprindere, nimeni nu anunţase sosirea ei. Până să ne repezim la pietre, unul

dintre hingheri l-a prins cu laţul pe câinele de care vă spuneam. În loc să fugă şi să se sugrume singur în laţ, câinele-lup s-a întors spre hingher şi i-a sărit în piept. Luat prin surprindere, ţiganul a căzut pe spate şi a scăpat prăjina cu laţul care era pe gâtul câinelui, care s-a întors calm şi s-a depărtat târând prăjina după el. Noi ne-am revenit din uluire şi ne-am repezit după pietre, aşa că până la urmă maşina a fost obligată să părăsească câmpul de luptă. Restul verii ni l-am petrecut povestindu-ne (şi înflorind) întâmplarea cu câinele-lup al lui Puiu Tarzan.

În vara lui ‘57 împlinisem zece ani şi trecusem în clasa a patra. În vacanţă, de obicei, maică-mea mă trimitea la Craiova, la bunică-mea, unde mai aveam unchiul şi mătuşa măritată cu un şofer din Işalniţa, unchiul Nicu. În vara aia, nu ştiu de ce, nu plecasem la Craiova şi mă cam plictiseam. Georgelu, prietenul meu cel mai bun din vremea aia, era la mare cu ai lui. El era singurul dintre copiii de pe Căluşei care mergea la mare şi-l invidiam nespus din cauza asta. Mai ales că îmi povestise că apa sărată a mării te ţine la suprafaţă, aşa că la mare toată lumea înoată, chiar şi cei care nu ştiu să înoate. Eu aveam să învăţ să înot peste doi ani, la

ştrandul Obor, care era undeva pe lângă Gara de Est, căreia toată lumea îi spunea Gara Obor. Dar asta e altă poveste. Cum spuneam, mă plictiseam de moarte, asta până într-o zi când Nelu, care era cu un an mai mare decât mine, mi-a zis că vrea să-mi arate ceva. Avea în mână un caiet, dar nicio clipă nu mi-a trecut prin cap că-şi făcuse temele primite pentru vacanţă. Niciunul dintre noi nu şi le făcea. Nu eram atât de proşti. Ne-am aşezat cururile acoperite de pantaloni scurţi de doc pe bordura încinsă şi el mi-a întins caietul. Mă aşteptam la orice, dar nu la ce am găsit în el. Erau acolo câteva timbre care m-au lăsat cu răsuflarea tăiată, mut de admiraţie. Era o serie cu animale din Barbados. Habar n-aveam ce-i aia Barbados şi cu ce se mănâncă, dar asta n-avea nicio importanţă în momentul acela. Fiecare timbru avea în dreapta sus un mic medalion din care zâmbea spre mine figura unei femei împodobită cu o diademă strălucitoare. Mi se părea extrem de frumoasă, mai frumoasă decât Zaruhi, verişoara lui taică-meu, după care toţi bărbaţii întorceau capul când venea în vizită la tanti Ardem, sora lui taică-meu. Am studiat timbrele o vreme, neputând să zic nimic. Era o căldură prăfoasă şi cururile ni se încinseseră de la bordura pe care şedeam. După o

vreme l-am întrebat de unde le are, nu mi se părea posibil ca vreun om din cartierul nostru să aibă aşa ceva, nici măcar Georgelu Mera, prietenul meu cel mai bun, care avea bicicletă şi în momentul acela era plecat la mare cu ai lui. „Îţi spun, da’ juri că nu mai spui la nimeni?” „Jur!”, am spus şi, ca niciodată, nu mi-am încrucişat degetele de la mâna stângă, mijlociul peste arătător, semn că jurasem strâmb şi că jurământul nu trebuia ţinut. Timbrele acelea erau prea frumoase ca să jur strâmb.

După ce am jurat că nu voi spune nimănui de unde face rost de timbre, Nelu mi-a spus că le cumpără cu un leu bucata de la o cucoană pe care o cheamă Doamna Eva. Şi pe urmă mi-a spus că se numesc *colonii* şi că femeia din medalion, cea cu coroniţă, era regina Angliei. Ştiam ce-i aia o colonie de la taică-meu, care mereu spunea: „Nu mai sunt magazinele cu coloniale de altădată!”. L-am întrebat de unde o ştie pe gagica numită Eva, care vinde timbre din colonii cu un leu bucata. Stăteam pe bordura din piatră de granit a străzii Căluşei, cam pe la mijlocul ei, în dreptul vilei generalului Zorzor, şi strada era pustie la ora aceea de început de siestă. Mi-a zis că de la tenis. „Care tenis?”, am întrebat

eu, nedumerit. Noi, copiii, mai jucam din când în când un soi de tenis folosind bătagele de la ţurcă, dar îmi era greu să-mi închipui că o doamnă pe nume Eva juca tenis cu Nelu şi apoi îi vindea timbre cu un leu bucata. „Stai să vezi”, a zis Nelu. „Eu joc tenis la Dinamo...” „De când?”, am întrebat, mirat. „Ştii că am un unchi ofiţer de grăniceri?” „Ştiu!”, am zis eu. Îl ştiam chiar foarte bine fiindcă, de câte ori venea pe acasă în permisie, îşi aducea cu el şi arma, un pistol-mitralieră pe care ne lăsa să-l admirăm, fără să avem voie să-l atingem. „Şi?” „Unchiu-meu are un prieten antrenor de tenis la Dinamo şi, la începutul vacanţei, m-a dus la el să mă apuc de tenis.” „Şi te-ai apucat?”, am întrebat, invidios. „M-am apucat!” „Şi doamna cu timbrele de unde a apărut?” „Păi, e prietenă cu antrenorul meu şi de două ori pe săptămână joacă tenis cu el.” „Aha!” „Mie mi-a plăcut gagica şi într-o zi am rămas ca băiat de mingi ca să mă uit la cracii ei.” „Şi era bună?” „Bună rău! N-am văzut niciodată aşa craci.” Eu şi Nelu nu aveam prea multe secrete de când, la un film la cinematograful „Mioriţa”, care era pe Calea Moşilor, la intersecţia cu bulevardul Ferdinand, ne-o luaserăm la labă la o scenă care ni s-a părut excitantă. Eram la balcon, unde nu mai erau decât

câteva perechi tinere, care se pupau de zor şi se pipăiau de mama focului, aşa că ne-am putut freca puţele fără să ne bată cineva la cap.

Cum spuneam, într-o după-amiază de vară, Nelu, un prieten de pe Căluşei, mi-a povestit că a cunoscut o doamnă cu craci mişto care vindea timbre. Şi nu orice fel de timbre, ci „colonii”. Era în 1957 şi eu aveam zece ani, Nelu unsprezece. Am înţeles de la el că doamna respectivă locuia pe strada Eminescu şi că fusese deja la ea acasă şi cumpărase mai multe timbre cu un leu bucata. „Mă duci şi pe mine să cumpăr?”, am întrebat, plin de speranţă. „Te duc”, a zis el, „da’ ai bani?”. „N-am, da’ o să fac rost!” „Bine, da’ io mă duc mâine la ea, că aşa ne-am înţeles, mă aşteaptă. Dacă faci rost de bani, te iau cu mine.” Până a doua zi am strâns opt lei. Doi lei şi ceva mărunţiş aveam eu. De la mătuşile armence, care locuiau în acelaşi cartier, Ardem pe Ion Maiorescu, Orjen chiar pe Căluşei şi Araxi pe strada Silvestru, am luat câte un leu. Le-am spus că vreau să mănânc îngheţată pe băţ, care costa 55 de bani, şi am mizat pe faptul că dacă n-au mărunt o să-mi dea măcar un leu. Araxi mi-a dat chiar un leu şi cinci bani, ca să beau şi un sirop cu sifon, care costa 50 de bani. Taică-

meu mi-a dat doi lei fără să-l vadă maică-mea, aşa că am ciupit un leu şi de la iubita mea mămică. A doua zi m-am întâlnit cu Nelu şi i-am zis că am opt lei, o sumă uriaşă pe vremea aia pentru un copil, când un kil de carne, calitatea a doua, e drept, costa şapte lei. „Mergem?”, am întrebat plin de teamă. Mi-era frică să nu se fi răzgândit. „Mergem!” Era cam ora douăsprezece când am pornit şi soarele ne bătea drept în creştetul capului, dar nu ne păsa. Strada Eminescu e o stradă lungă, nu chiar ca o zi de post, dar destul de lungă ca să mi se pară nesfârşită chiar şi azi. Arătam ca doi pui de lele şi, pe măsură ce ne apropiam de ţinta noastră, îndoielile mele că o doamnă tânără, frumoasă, posesoarea a doi craci superbi ne va primi în apartamentul ei şi ne va vinde cu un leu bucata timbrele numite „colonii” sporeau. Blocul era pe dreapta, cu puţin înainte de a ajunge în Piaţa Romană. Am intrat într-un hol placat cu marmură neagră, răcoros după căldura de afară. Era semiîntuneric şi o vreme n-am văzut mai nimic. Când am văzut, Nelu mi-a spus că trebuie să luăm liftul până la etajul patru.

Eram doi băieţei, unul de zece, celălalt de unsprezece ani, eu, adică, şi Nelu Dima, în holul somptuos al unui

bloc interbelic de pe strada Mihai Eminescu şi aşteptam să vină liftul. În timp ce liftul, ca orice lift bătrân, cobora agale către picioarele noastre, noi, pieriţi de teamă şi de emoţii, eram cu sufletul la gură. Sau, în fine, sufletul nostru încă micuţ şi destul de căcăcios se cuibărise, ghemotoc, în gâturile noastre. În al meu sigur, nu bag mâna-n foc pentru al lui Nelu, dar nici el nu părea prea în apele lui. În 1957, în plină vară, doi puşti transpiraţi au sunat la o uşă de la etajul patru al unui bloc ţeapăn, care există şi astăzi. A sunat Nelu, că el mai fusese acolo, aşa că se putea considera de-al casei. „Crezi c-o să ne primească?”, am întrebat cu o voce sugrumată de frică şi nici n-am apucat să termin de pus întrebarea, că uşa s-a deschis larg şi o tipă de vreo treizeci de ani, înaltă şi subţire, a zis: „Intraţi, băieţi!”. Aşa că am intrat. Am trecut printr-un hol întunecat şi răcoros, cu ea în faţa noastră, conducându-ne. A deschis o uşă şi ne-a invitat într-o cameră luminoasă, mobilată simplu şi mai luxos decât la Georgelu Mera, ai cărui părinţi aveau mobilă din lemn de trandafir, cel puţin aşa spunea mătuşă-mea, tanti Vica, o femeie de un metru cincizeci, măritată cu un sas maghiarizat, pe nume Bigner, căruia îi spuneam

nenea Tibi. Mătuşă-mea şi al ei soţ locuiau în casele familiei Mera, pe Căluşei, numărul 36, vizavi de noi.

În atmosfera aia luminoasă am îndrăznit să ridic ochii către doamna, despre care ştiam că o cheamă Eva, că vinde timbre şi că are nişte craci extraordinari, care ne primise fără să ezite în apartamentul ei. Am rămas crăcănat. Eva nu avea mai mult de treizeci de ani, era brunetă, cu părul tuns paj şi era îmbrăcată, dacă pot spune aşa, cu un şort şi un tricou bine mulat pe ţâţe. În picioare, care picioare te puneau pe gânduri, avea sandale romane. Un ceas mic de aur, cu o brăţară delicată, tot de aur, îi completa îmbrăcămintea. Picioarele erau, aşa cum îmi spusese Nelu Dima, superbe şi nu mi-am dezlipit ochii de la ele. Simţeam cum puţa mi se ridică curajoasă în pantalonii scurţi de pe mine când ea ne-a arătat o măsuţă lăcuită şi ne-a invitat să luăm loc. Invitaţia a fost binevenită deoarece puţa mea o luase deja razna şi cred că nici a lui Nelu nu stătea prea bine. Ne-am aşezat şi ea a zis cu o voce blândă, cum maică-mea nu o avusese niciodată: „Cred că sunteţi morţi de sete. O să vă aduc ceva de băut”. Dacă ne-ar fi întrebat şi câţi bani avem la noi, puţa mea ar fi explodat, cred că şi a lui Nelu Dima la fel!

Eram doi mici labagii într-o cameră luminoasă şi răcoroasă în acelaşi timp, stăteam pe nişte scaune prea înalte pentru noi, aşa că ne bălăbăneam picioarele în gol şi cât timp gagica vânzătoare de timbre a lipsit din cameră ne-am hlizit unul la altul şi ne-am dat ghionţi, fericiţi că-l apucasem pe Dumnezeu de-un picior. Eva noastră s-a întors repede cu două pahare aburite în care era apă rece şi în apă pusese câte-o felie de lămâie. Nu mai băusem niciodată apă rece ca gheaţa cu lămâie în ea, nu venise încă moda asta, noi, copii fiind, când eram însetaţi şi înfierbântaţi beam apa direct de la ţuţuroi, stropindu-ne pe piept şi pe picioare. Acum am sorbit ca nişte domni în devenire apa aceea extrem de rece şi uşor parfumată. Eram chiar doi domni aflaţi într-o vizită de afaceri la o doamnă stilată, una mai bătrână decât noi. E drept că doamna în cauză era îmbrăcată cu un şort şi noi nu mai văzuserăm niciodată o doamnă tânără în şort. Dar, cum şi noi eram în pantaloni scurţi, se putea spune că ne vom trata afacerile pe picior de egalitate. Şi chiar aşa a fost! Eva a adus două clasoare, care păreau bine burduşite cu timbre, şi le-a pus delicat pe masă. „Alegeţi ce aveţi chef”, a spus şi s-a tolănit într-un fotoliu, cu cracii ăia lungi, de care v-am povestit deja,

uşor desfăcuţi. Nelu a deschis primul clasor şi imediat am uitat de cracii minunatei doamne Eva. Şi asta fiindcă în clasor erau nişte timbre care te făceau să uiţi rapid de toţi cracii din lume. Nelu a răsfoit încet primul clasor fără să zică nimic, iar eu cred că deja băleam de poftă şi plăcere. Cred că ne-am holbat vreo jumătate de oră la timbrele alea, fără să ne putem hotărî ce să cumpărăm. Până la urmă Nelu s-a oprit la o serie cu echipa naţională de fotbal a Braziliei, echipă care peste un an avea să câştige campionatul mondial, cu Pelé în frunte. Seria era emisă de o colonie care se chema IFNI, de care nu auziserăm niciodată, nici eu, nici Nelu, dar ce mai conta. De-abia acum, când scriu rândurile astea, m-am uitat într-o enciclopedie şi am aflat că Ifni e o regiune din sud-vestul statului Maroc şi că fusese colonie spaniolă până în 1969, când a fost cedată Marocului. Nu îmi aduc aminte ce am cumpărat eu, dar sigur am cumpărat, nu de toţi banii, ca să-mi rămână ceva şi pentru alte pofte din multele pofte pe care le are un copil. Din motive pe care nu le-am înţeles niciodată Nelu a renunţat repede să mai cumpere timbre, eu însă n-am renunţat.

Aşa se face că în vara anului 1957, când aveam zece ani, am fost un copil pe deplin fericit. Maică-mea,

Marioara, încă nu fugise de acasă, dar ne pregătea alte surprize plăcute, la fel şi regimul comunist. Maică-mea l-a convins pe taică-meu că n-ar fi rău să ne mutăm de pe Căluşei într-o casă omenească, cu încălzire centrală şi apă caldă. Taică-meu, om comod de felul lui, a zis da, aşa că în toamnă aveam să ne mutăm, prin schimb de locuinţă, într-o garsonieră, fostă prăvălie, la parterul unui bloc de pe Calea Moşilor, numărul 279-281. Dar până atunci mai era. Eu cumpăram timbre, care de care mai frumoase, de la o doamnă numită Eva şi făcusem un stoc frumuşel. Habar n-aveam că în toamnă, imediat după începerea şcolii, voi deveni cel mai important negustor de timbre din cartier. Şi un copil bogat. Şi ca orice om bogat, aveam să mă îndrăgostesc, datorită comuniştilor, care hotărâseră mixtarea şcolilor, de cea mai frumoasă fetiţă din clasa mea. O chema Meli şi avea să ajungă curvă. Dar până să se întâmple asta, trebuia să aştept încă zece ani, o viaţă de om, ca să zic aşa[7]. Şi altora le mergea bine. Pe maidanul de lângă casa lui Georgelu Mera, prietenul meu cel mai bun de atunci, nimeni nu mai arunca, cum se întâmplase ani buni, diverse lucruri nefolositoare unor oameni serioşi, care începuseră să

[7] Pentru mai multe amănunte vezi povestirea „Oglinzi, pizdă şi azotat de argint”, de la sfârşitul volumului.

construiască, mânaţi de la spate, socialismul: pistoale, cutii cu cartuşe, maşini de scris, telefoane, cărţi interzise, acţiuni la diverse societăţi de mult naţionalizate, ciorapi de nailon, corsete cu balene, ba până şi o nenorocită de casă de bani. Trecuseră vremurile alea şi până la urmă terenul viran, care nu mai folosea la nimic, a fost dăruit unui plutonier de securitate, care şi-a construit pe el o casă frumoasă în care şi-a adus nevasta şi cele două fetiţe, pe care nu le lăsa să iasă pe stradă, ca nu cumva copiii mic-burghezilor să se atingă de ele. Le vedeam prin stinghiile gardului înalt cu care îşi apăra casa, îmbrăcate ca nişte Scufiţe Roşii. Scoteam limba la ele, ne pişam pe gard, apoi ne vedeam de ale noastre.

Trebuie totuşi să duc până la capăt povestea cu timbrele din colonii, dar, mai ales, povestea doamnei care ne vindea timbrele. Acea Evă cu craci lungi, care părea venită din altă lume. Habar n-am dacă venea din altă lume, dar bănuiesc că a plecat din lumea noastră comunistă în altă lume, nu cea despre care vorbesc popii, ci în aceea pe care o făcuse de căcat Marx. Toată vara anului 1957 am cumpărat timbre de la ea. Aveam deja un stoc bunicel şi după ce am început şcoala m-am

apucat să le vând. Era ceva în mine care îmi spunea că nu voi ajunge niciodată un filatelist adevărat, plus că în sângele meu dormeau doi bunici, ambii negustori. Bunicii ăştia, cel matern şi cel patern, un bănăţean şi un armean, mă împingeau de la spate să fac ceea ce lor nu le reuşise niciodată ca lumea, negustorie. Puteam eu să mă opun celor doi bătrâni pe care nu-i cunoscusem, dar care îmi dădeau ghes să nu mă culc pe o ureche şi să fac ceea ce face orice om cu ceva minte în cap, negustorie? Nu puteam!

În definitiv cumpărasem timbrele cu un leu bucata şi mi-am dat seama că le pot vinde fără prea mare bătaie de cap cu un leu jumate. Asta însemna un câştig de 50%, ceea ce ar fi făcut fericit orice negustor adevărat, aşa că nu mai zic nimic despre puţoiul care eram pe vremea aia. Am pus banii câştigaţi la bancă, adică la ciorap, aşa cum făceau toţi oamenii deştepţi ai acelor timpuri. Nimeni nu avea încredere în comunişti şi în instituţiile lor. De ce aş fi avut eu?

Abia în primăvara anului 1958, după ce mi-am lichidat stocul, m-am dus din nou la Eva mea. Numai că ea nu mai era acolo. Mi-a deschis uşa un domn îmbrăcat într-un halat de mătase şi mirosind a briantină şi a tutun

Virginia (mirosurile le ştiam de la tatăl lui Georgel, care îşi dădea cu briantină în cap şi fuma ţigări Virginia verzi). „O cauţi, bănuiesc, pe Eva?”, m-a întrebat înaltul domn, îmbrăcat în halat de mătase verde-guşter. Am dat din cap că da. „Intră, ţi-a lăsat ceva!” „Dar ea unde e?” „S-a cărat!”, a zis el. Am intrat şi înaltul domn m-a condus în camera pe care o ştiam foarte bine şi care era neschimbată. A umblat într-un scrin şi a scos un plic pe care mi l-a întins: „Eva ştia că o să vii şi ţi-a lăsat asta”. Am luat plicul bănuind ce e în el, am mulţumit şi înaltul domn m-a condus la ieşire. Pe stradă, era o lumină argintie aşa cum numai primăvara devreme e, am început să plâng.

Exact pe 1 ianuarie 2010, în timp ce scriam la amintirile astea, m-a lovit o viroză destul de dată dracului. M-am doftoricit cu ce aveam prin casă şi aşteptând să mă fac bine m-am gândit la ce făceau oamenii prin anii ‘50, când dădea vreo boală peste ei. La răceală primul tratament era să ţi se pună ventuze. Astea sunt nişte borcănaşe care ţi se aplicau pe spate. Un băţ cu un şomoiog de vată la un cap se muia în spirt, se aprindea şi flacăra era trecută prin ventuză, care apoi era pusă repede pe spinarea omului bolnav. Carnea se

umfla în ventuză şi se învineţea. Ventuzele erau ţinute cam douăzeci de minute, apoi erau scoase apăsând cu degetul arătător la baza lor ca să permiţi aerului să intre în ele. Urmele vineţii persistau şi două săptămâni. După aceea puteai face o frecţie pe tot corpul cu Carmol sau, după preferinţă, cu oţet aromatic. În nas, pentru a-l desfunda, îţi puneai gomenol, o vaselină mentolată, destul de scârboasă. Astea trei se vindeau la farmacie sau la drogherie. Tot de acolo puteai cumpăra nişte pastile efervescente care, puse în apă clocotită, foloseau la inhalaţii. Luai o oală cu apă fierbinte, aruncai pastila în ea, îţi puneai un prosop mai mare în cap şi inhalai aburii fierbinţi. Amigdalele, gâlcile, cum li se spunea, dacă se inflamau puteau fi badijonate cu gaz (petrol lampant) sau, mai civilizat, cu albastru de metil, care se vindea şi el la farmacie. La farmacie mai găseai permanganat de potasiu, care într-o soluţie diluată se folosea la gargară, fiind un puternic dezinfectant. Reumaticii îşi puteau prepara singuri un remediu în care toată lumea credea: coji de nuci verzi macerate în gaz. Constipaţii aveau de ales între ulei de ricin (foarte scârbos), sare amară (sulfat de magneziu) sau coprol, care conţinea o substanţă numită fenolftaleină, un purgativ puternic.

Voi continua să descriu obiceiurile oamenilor din anii ‘50, nu neapărat ale mahalagiilor, ci ale celor care făcuseră un pas hotărâtor spre mica-burghezie şi s-ar fi instalat rapid în noua clasă. Dacă nu ei, măcar copiii lor. Majoritatea erau meseriaşi, care îşi deschiseseră pe la începutul anilor ‘30 câte o mică afacere pe cont propriu: erau frizeri, manichiuriste, cizmari, tinichigii, croitori, cofetari, tâmplari, pictori de firme, precum bărbatul mătuşii mele Vica, sora maică-mii, strungari în lemn, tocilari, lăptărese, sifonari, patiseri, simigii, cafegii, cârciumari, birtaşi, legători de cărţi, boiangii, vărari (cei care vindeau var nestins), birjari... Toţi începeau să muncească singuri şi, dacă le mergea bine, îşi luau ucenici, care după un timp deveneau calfe, apoi meşteri şi aceştia îşi deschideau propria afacere, reluând ciclul de la capăt. Ei bine, după venirea comuniştilor la putere li se confiscase afacerea şi unii deveniseră simpli lucrători în fosta lor prăvălie, fiind plătiţi cu un salariu de mizerie. Ăştia erau oamenii printre care am crescut. Erau needucaţi, mulţi se înrăiseră, înjurau comunismul şi pe comunişti, dar îşi vedeau de treabă ca să nu moară de foame. Nu aveau chef să meargă la doctor din cauza unui reflex bine format: doctorii sunt scumpi, chit că pe

vremea aia, aşa hotărâseră comuniştii, asistenţa medicală era gratuită. Preferau să-şi pună ventuze şi să se doftoricească cu leacuri băbeşti, moştenite din generaţie în generaţie. Erau la modă brăţările de cupru, despre care se spunea că vindecă reumatismul. Avea şi maică-mea una. Din când în când mergeau totuşi la farmacie. De obicei îl cunoşteau pe farmacist de pe vremea când şi acesta fusese proprietar, aşa că nu se sfiau să-i spună ce-i doare şi acesta, binevoitor, le dădea medicamentul de care aveau nevoie. Dacă te durea burta, de exemplu, îţi recomanda picături Davila, inventate, după cum le spune şi numele, de doctorul Carol Davila. Era un lichid brun din care puneai zece-cincisprezece picături în puţină apă şi le beai. Aveau un gust amar, destul de neplăcut, aşa că mulţi puneau picăturile pe o bucată de zahăr cubic pe care o sugeau. Deoarece era o tinctură de opium, cu vremea au fost interzise, dar în 1970, când eram sanitar la armată, încă le mai foloseam cu mare succes.

Ajunşi în sapă de lemn sau nu prea departe de ea, oamenii nu-şi mai permiteau micile mofturi interbelice. Femeile nu mai mergeau la coafor decât la ocazii mari, o nuntă sau o înmormântare. Cochete fiind, nu se lăsau

totuşi de izbelişte: îşi încreţeau părul punându-l pe moaţe sau îl ondulau cu drotul. Moaţele erau nişte mici suluri de cârpă sau de hârtie (ziarul *Scânteia* avea mare căutare) pe care se înfăşurau şuviţele de păr până la rădăcină. Moaţele de cârpă aveau diverse culori şi cu ele în cap femeile erau caraghioase şi mândre în acelaşi timp. Drotul era un fel de cleşte cu fălcile lungi, una cilindrică, cealaltă semicilindrică. Se încălzea nu prea mult pe lampa cu gaz şi se răsucea părul cu ajutorul lui. Se ţinea cu părul răsucit până se răcea. De multe ori femeile greşeau temperatura drotului şi în jurul lor mirosea ca atunci când pârleşti porcul. Rochiile, fustele şi bluzele şi le făceau singure şi când nu erau în stare de aşa ceva apelau la croitorese mai mult sau mai puţin improvizate. Maică-mea era una din astea, improvizată adică, dar, fiind îndemânatică, reuşea să obţină aproximativ ce-şi doreau clientele şi nu se ducea lipsă de ele. În schimb mătuşă-mea, Ardem, făcuse ucenicie serioasă, făcea tipare din hârtie albă, pe care le prindea cu bolduri pe clientă şi le ajusta acolo unde nu se potriveau. Lucra acasă, avea şi o fată drept ucenică, una, Lizica, care locuia şi mânca în casa ei. Plătea impozit trimestrial la stat şi ar fi dus-o foarte bine dacă

lui unchiu-meu Nicu nu i s-ar fi năzărit că Lizica e o bucăţică tocmai bună de futut şi n-ar fi purces la treabă. Lizica era urâtă foc, avea un nas lung, ca de vrăjitoare, era saşie, adică se uita cu un ochi la făină şi cu celălalt la slănină, şi pentru ca lucrurile să fie perfecte avea şi un rictus la buza de sus, care o transforma într-o acritură. Pentru unchiu-meu, Nicu Georgescu, altfel om serios, tapiţer cu prăvălie pe Calea Moşilor, n-a contat urâţenia Lizicăi. În definitiv era o bucată de carne tânără cu care, mai beat sau mai puţin beat, îşi putea face poftele. Până la urmă, ca să scape de ea din casă, mai ales că i se suise la cap de când o călărea unchiu-meu, mătuşă-mea, Ardem, a măritat-o cu un ofiţer (cred că locotenent), la fel de urât ca ea, unu' Costel, care pe la începutul anilor '50 vânase partizani în munţi şi acum, drept recompensă, primise un post călduţ la un Comisariat militar bucureştean. La puţin timp după nuntă unchiu-meu a murit de cancer la plămâni şi mătuşă-mea, Ardem, nu s-a recăsătorit, cu toate că nu ducea lipsă de peţitori.

După 1948, comuniştii au adus după ei în România adevăratele „timpuri noi". Nu cele ale maşinismului excesiv, de care îşi bătuse joc Charlie Chaplin, ci

adevăratele „timpuri noi”, cele ale terorii. Principalii beneficiari ai acelor vremuri au fost în primul rând bărbaţii. În definitiv, ei făcuseră politică, ei fuseseră micii şi marii proprietari, ei făcuseră crime de război, ei îmbrăcaseră cămaşa verde. Femeile erau, în majoritatea cazurilor, victime colaterale ale acelor întâmplări. În 1948, taică-meu avea 43 de ani, scăpase de front, aşa cum scăpase, nu făcuse politică şi, ştiind foarte bine ce-i acela un genocid, îi privise pe legionari cu dispreţ, e drept, un dispreţ foarte bine disimulat. Iar după ce şi-a lichidat atelierul în care făcea pantofi de damă de lux devenise un om curat ca lacrima, tocmai bun pentru acele vremuri. S-a înscris printre primii în cooperativa „Arta încălţămintei”, înfiinţată de comunişti pentru a-i absorbi pe foştii mici meseriaşi. Acolo şi-a văzut de treabă şi, fiind un bun cizmar, s-a evidenţiat repede. Comuniştii i-au propus să lase baltă calapoadele, scăunelul cu trei picioare, măsuţa joasă la care lucra cârjoiat şi să intre în politică. În prima perioadă a comunismului românesc, comuniştii, instruiţi de la Moscova, s-au sprijinit masiv pe minorităţi, bizuindu-se pe faptul că un minoritar este mai puţin legat de ţară şi că patriotismul lui, dacă o fi avut aşa ceva, e superficial

şi uşor de aruncat la gunoi. Chiar dacă nu-l dădea patriotismul afară din casă, taică-meu i-a refuzat hotărât şi politicos pe noii stăpâni, cu toate că mulţi dintre prietenii şi cunoscuţii lui armeni nu dăduseră cu piciorul unor oferte asemănătoare. Dintre ei mi-l aduc aminte destul de bine pe unu’ Pailag, un armean gălăgios, care locuia pe Ion Maiorescu, vizavi de casa unde se mutase maică-mea împreună cu mine. După naşterea mea, în iunie 1947, taică-meu nu se căsătorise cu Marioara, mama mea, ca să nu le supere pe surorile lui, care o considerau o curvă. Arşag, adică taică-meu, n-o luase de nevastă pe Marioara, dar îi închiriase o cameră la parterul unei mici vile de pe Ion Maiorescu şi îi dădea bani cât să se descurce decent. Pe Pailag, prietenul lui şi vecinul nostru, îl privea cu un uşor dispreţ amestecat cu un zâmbet maliţios când îi asculta vorbele de laudă găunoasă la adresa noului regim. Când s-a putut, Pailag a fost printre primii care au plecat în America, via Liban. Taică-meu povestea cu satisfacţie că americanii, care îi verificau pe toţi cei veniţi din lagărul socialist, nu-i dăduseră ani de zile viză de intrare în State, pe motiv că fusese comunist (probabil că îl turnaseră alţi armeni-

români) şi fusese nevoit să petreacă ani de zile în Beirut, visând la America.

Cu toate că vremurile nu erau chiar cele mai potrivite pentru a face copii, oamenii întorceau curul vremurilor şi îşi vedeau de ale lor. Nici maică-mea, Marioara, femeie vrednică de felul ei, n-a procedat altfel. În iunie ‘47 m-a adus fericită pe lume, convinsă că taică-meu nu va rezista bucuriei de a avea un fiu şi, din cauza asta, îi va pune pirostriile pe cap. Taică-meu n-a făcut-o, dar m-a recunoscut ca fiind copilul lui şi m-a înscris la primărie cu prenumele Ştefan, cu toate că fusesem botezat Gheorghe, după numele naşului. Pe maică-mea a dus-o cu vorba vreo câţiva ani, până când aceasta, plictisită de promisiunile neonorate, i-a mai trântit un copil, pe soră-mea, în mai 1950. De data asta Arşag, adică taică-meu, n-a mai avut pe unde să scoată cămaşa şi, mai de voie, mai de nevoie, s-a însurat. Atunci ne-am mutat pe Căluşei, la numărul 37. Vizavi, la numărul 36, în casele familiei Mera, locuia Vica, soră bună cu maică-mea, măritată cu un vopsitor auto, nenea Tibi, cum îi spuneam eu. Era un tip deştept, care tot timpul inventa câte ceva, de te lăsa cu gura căscată. Cum în garajul familiei Mera funcţiona un atelier clandestin de nasturi ţinut de doi

evrei haioşi, cu care mătuşă-mea se culca pe rând, a profitat de relaţiile de familie nou-create şi a reuşit, folosind o maşină de injectat cazeină, să construiască primul pistol cu apă românesc. Era un pistol cu butoi, butoiul funcţionând ca rezervor de apă. Am primit şi eu unul cadou şi câteva zile, până când pistolul s-a frânt în două, le-am rupt gura băieţilor de pe stradă. Unchiu-meu a privit pistolul stricat, l-a cercetat atent şi a ajuns la concluzia că nu poţi construi un pistol cu apă din cazeină. Peste ani aveam să aflu ce este cazeina: principala proteină din lapte. Aceasta, tratată cu formol, se transforma într-o masă plastică numită galalit (de la grecescul *gala* – lapte şi *lithos* – piatră). Cum brânza conţine peste 80% cazeină (de la latinescul *caseus* – brânză) toată lumea numea nasturii făcuţi din cazeină *nasturi de brânză* şi se cam fereau de ei, deoarece nu rezistau la fiert. După o fiertură sau două se transformau într-o substanţă moale, asemănătoare brânzei. Aşa că gospodinele serioase tăiau nasturii înainte de a fierbe vreo ţoală sau vreo rufă şi îi coseau la loc după aceea. Unchiu-meu a renunţat să mai facă pistoale cu apă din brânză, după care a bătut-o pe mătuşă-mea de i-au mers fulgii. Evreii simpatici, văzând ce s-a întâmplat cu

pistolul şi cu Vica, şi-au lichidat afacerea ilegală din garajul familiei Mera şi au plecat în Israel.

*

Nu ştiu cât de devreme mă trezeam înainte să încep şcoala, dar după ce am început-o maică-mea mă trezea pe la şapte şi, îmbrăcat la repezeală în uniforma-rochiţă, făcută dintr-o pânză pepit, cu fundă roşie la gât şi cu ghiozdanul din carton maro în spate, porneam tropăind mărunt şi vesel spre obligaţiile zilnice. Vara mă trezeam cam pe la aceeaşi oră, după ce o pată de lumină îmi băltea pe burtă şi apoi pe faţă. Mă ştergeam, încă somnoros, trecându-mi mâna peste ochi, de lumina aia veselă şi călduţă. Pe urmă verificam dacă nu mă pişasem pe mine şi, dacă nu, îmi puteam începe liniştit ziua. De obicei, până pe la şase ani, era da, adică mă pişasem pe mine. Mai mult exasperată decât grijulie, maică-mea m-a adus la policlinica pentru copii de pe Dimitrie Onciul, undeva pe lângă Foişorul de Foc. Acolo, un doctor evreu grăsuliu mi-a cercetat puţa şi coiţele, m-a palpat pe burtă, m-a ciocănit pe piept cu degetul arătător îndoit, ascultând atent zgomotele înfundate

care ieşeau din pieptul meu costeliv. Pe urmă m-a pus să scot limba şi să zic *aaa*. Eu am zis un *a* lung în timp ce mă gândeam că între gâlcile mele şi puţa care îmi făcea figuri noaptea nu poate fi nicio legătură. Aşa cred că se gândea şi maică-mea, care n-a zis totuşi nimic, contrar obiceiului ei. Satisfăcut, doctorul şi-a ridicat ochelarii pe frunte şi i-a zis femeii care mă însoţea şi căreia îi spuneam mamă că din punctul lui de vedere n-am nimic, în afară de faptul că eram cam slab pentru vârsta mea. „E mofturos la mâncare”, a zis maică-mea, care considera că o făcusem de râs cu fizicul meu de avorton. „O să-i dau nişte vitamine!”, a zis doctorul şi s-a apucat să scrie o reţetă. I-a dat reţeta maică-mii şi apoi s-a întors spre mine şi, după ce m-a cercetat câteva clipe, a zis: „Nu-i aşa că te joci cu chibriturile?”. Pe vremea aia era lucru hotărât că aprinsul chibriturilor, mai ales seara, îi face pe băieţei să se pişe pe ei în timpul nopţii. „Mă joc!”, am zis eu senin. Eram senin fiindcă ştiam că nu chibriturile sunt de vină. „Păi, să nu te mai joci!”, a zis doctorul şi cu asta vizita s-a terminat. Pe drum maică-mea m-a certat că sunt prea slab şi că, după ce că sunt slab, mă joc şi cu chibriturile. Nu i-am răspuns, deoarece era vinovată pentru ambele chestii. Nu mâncam fiindcă

nu-mi plăcea mâncarea făcută de ea şi mă pişam pe mine din cauza unui vis în care iubita mea mamă juca rolul principal: visam, invariabil, că merg pe stradă cu maică-mea, că mă apucă să fac pipi şi ea, grijulie, îmi arăta un colţ mai ferit şi îmi spunea să fac acolo. Peste mulţi ani aveam să aud un banc cu acelaşi subiect, dar în el rolul maică-mii era preluat de un pitic.

Mera, după cum susţine Iorgu Iordan în al său *Dicţionar al numelor de familie româneşti*, e nume topic, provenit din Ardeal, dar familia Mera susţinea că ei sunt greci, ceea ce n-a pus nimeni la îndoială. Există un sat Mera pe lângă Putna, aşa că poate erau bucovineni, dar mai curând erau aromâni din Ardeal sau Bucovina. Mera a bătrână fusese prietenă cu bunică-mea şi când am cunoscut-o eu zăcea paralizată într-un pat din bucătăria casei băiatului ei, un moş senil, care umbla ţanţoş prin curte, îmbrăcat cu haine din alte vremuri. Se oprea invariabil într-un loc de sub un cireş, bătea cu piciorul în pământ de câteva ori şi zbiera: „Aici sunt banii mei!”. Nu-l lua nimeni în serios, dar până la urmă s-a dovedit că avea dreptate: în locul ăla era îngropată o găleată plină pe jumătate cu cocoşei. Moşul fusese funcţionar public şi la maturitate ajunsese directorul STB-ului, echivalentul

RATB-ului de azi. Avusese un băiat care murise în primul război mondial şi, în amintirea lui, cineva din familie sădise un castan care cu vremea devenise falnic, printre cei mai frumoşi din Bucureşti. După război, nevastă-sa îi mai făcuse un băiat, pe Georgică, tatăl prietenului meu Georgelu. Georgică era un bărbat superb, înalt, brunet, cu părul ca tăciunele, pe care şi-l dădea cu briantină ca să strălucească. Terminase liceul, dar mai mult nu l-a dus capul, fiind el cam prostovan de felul lui. Era totuşi prea frumos ca să rămână becher, aşa că până la urmă s-a însurat cu Moni, o evreică cam urâţică, dar deşteaptă foc şi bogată pe deasupra. Moni avea ţâţe mari, care plesneau din corsajul rochiei, şi numai ţâţele alea erau de ajuns să te facă să uiţi că era urâtă şi cam nespălată. Georgelu, băiatul celor doi, la fel de urât ca maică-sa şi la fel de prostovan ca taică-său, era prietenul meu cel mai bun pe vremea aceea. Dimineaţa devreme, vara, după ce îmbucam ceva la repezeală şi cu un coltuc de pâine în mână, traversam strada şi băteam în geamul de la dormitorul casei, unde Georgelu dormea într-un pătuc de copil, alături de părinţii lui. Îmi deschidea uşa de la marchiză şi ne strecuram în camera mare şi întunecoasă, dormitorul lor. Jaluzelele erau lăsate, ai lui plecaţi la

serviciu şi, până să apară Teta, o unguroaică spălăcită care avea grijă de el, lumea era a noastră. În dormitor mirosea a briantină şi a ulei de nucă, a parfum dulceag şi a transpiraţie acră de femeie nespălată îndeajuns.

Mirosul din cameră era ameţitor, iar cel din pat, de trupuri transpirate peste noapte, trezea în noi o excitaţie vagă, cu furnicături în puţă, şi gânduri tulburi despre tot ce o să ni se întâmple când vom fi mari ne dădeau târcoale şi ne făceau fericiţi. Văzuserăm amândoi păsărica Lidiei, o fetiţă cu un an mai mare ca noi, care locuia într-un apartament din casele familiei Mera, o domnişoară care nu se sfia să-şi dea jos chiloţeii şi să ne arate ce are între picioare. Ştiam că acolo urma să ne găsim fericirea, dar nu ştiam încă nici în ce constă fericirea aia, nici cum se poate obţine. Labagii nu aveam să devenim decât peste un an sau doi, până atunci ne mulţumeam cu ce pica, mirosul excitant de femeie nespălată, acrişor şi dulce totodată. Peste câţiva ani Georgelu va pleca tocmai în Brazilia şi, când m-am dus să-l văd ca să-mi iau la revedere, l-am găsit la baie, într-o cadă plină de clăbuc, un lungan slăbănog, crescuse cu un cap mai înalt decât mine, îndrăgostit ca un nebun de o colegă, Victoria, căreia i se zicea Tori. Mi-a spus că din

cauza lui Tori nu mai are niciun chef să plece, cu toate că traversarea oceanului cu vaporul trăgea greu în cumpănă şi numai gândul la vapor şi la ocean îi mai ostoia durerea pierderii lui Tori. Ne-am despărţit aproape plângând, dar nefăcând-o până la urmă, eram totuşi aproape nişte bărbaţi de doisprezece ani. Nu m-am mai gândit la Georgelu decât din când în când şi n-am mai ştiut nimic de el până prin ‘90. Într-o zi, Vica, mătuşă-mea, m-a întrebat dacă îl mai ţin minte, după care mi-a spus că a murit. Se împuşcase din cauza unei femei, cel puţin aşa a zis mătuşă-mea, şi nu am avut niciun motiv să n-o cred.

Odată cu plecarea lui Georgelu în Brazilia, copilăria mea se apropia cu paşi repezi de sfârşit. Deoarece nu sunt Tolstoi, care a debutat cu trilogia *Copilăria. Adolescenţa. Tinereţea*, o să sar peste adolescenţă, pentru a mă ocupa, cam la întâmplare, de tinereţea mea:

Tinereţea unui viitor scriitor în comunism

M-am întors de la armată în toamna anului 1970, mai precis pe 17 octombrie. Aveam cu mine ordinul de trecere în rezervă, o valiză plină cu conserve de carne, câteva bucăţi de salam italian, o cămaşă kaki şi în spate şaptesprezece luni de armată făcută la o unitate de muncă. Teoretic, armata ar fi trebuit să fie o pedeapsă, cel puţin aşa erau concepute unităţile militare de muncă, unde toată scursura ţării servea patria cu lopata. Soldaţii de la *diribau*[8], cum erau numite unităţile de muncă printre golani, nu aveau drept să poarte armă şi, ca semn distinctiv, centura nu era din piele, ci din sfoară împletită. Nu se făcea instrucţie deloc, în schimb se muncea douăsprezece ore pe zi. Cei care aveau o meserie utilă pe un şantier (zidar, fierar-betonist, sudor, şofer) scăpau de lopată şi o duceau relativ bine. Majoritatea era formată din tipi duri, cu un cazier solid în spate. Printre ei se remarcau *frontieriştii*, adică proştii

[8] Profesoara Rodica Zafiu crede că cuvântul *diribau* vine de la numele unei firme interbelice româno-germană, care se chema Derubau, specializată în construcţii de drumuri.

care fuseseră prinşi încercând să treacă fraudulos graniţa spre Iugoslavia. Condamnarea pentru o asemenea faptă era de trei până la şase ani. Cam 10% dintre cei încorporaţi erau analfabeţi, iar câţiva dintre ei nu ieşiseră niciodată din satul lor. Primul tren îl văzuseră după încorporare. Se locuia în barăci şi încă de la început am nimerit într-o cameră cu patru şuţi bucureşteni, care încă din prima zi mi-au spart valiza şi mi-au furat ţigările Snagov, lamele de ras, chiloţii şi ciorapii. Când au aflat că sunt bucureştean de-al lor, că am fost student şi că crescusem în Gura Oborului, mi-au dat o parte din lucruri înapoi, sfătuindu-mă să-mi schimb valiza de carton cu una de lemn închisă cu cel puţin două lacăte, cu toate că nici lemnul, nici lacătele nu îmi puteau oferi decât o siguranţă relativă. Pe urmă m-au învăţat cum se ţine o lopată în mână şi cum trebuie folosită ca să nu faci băşici în palme. Eu aveam deja băşici şi vreo trei zile au muncit ei în locul meu, veseli nevoie mare. După câţiva ani de puşcărie armata la *diribau* li se părea floare la ureche.

La început am fost vreo 2.500. Ne-au mânat pe un câmp împrejmuit cu sârmă ghimpată şi ne-au spus să stăm liniştiţi acolo până la noi ordine. Ne-am aşezat pe valize şi am aşteptat. Peste câmpuri se zărea un

combinat gigantic care fumega alene. Aveam să aflăm că e Combinatul Chimic de la Govora, dar că nu vom rămâne acolo, combinatul fiind predat la cheie de către cei de dinaintea noastră. Pe urmă am mâncat fasole cu carne de porc din conservele pe care le primiserăm drept hrană rece de la Comisariatul militar unde fuseserăm încorporaţi. Aveam şi câte un borcan de gem de prune şi câte o pâine neagră cu cartofi. Cel de lângă mine cerceta borcanul întorcându-l pe toate feţele cu o figură încruntată. Mi-am dat seama că nu ştie cum să-l desfacă şi i-am zâmbit. După aia mi-am aprins o ţigară Carpaţi cu capul sprijinit pe valiză. Era şi un smoc de iarbă ofilită sub mine, aşa că puteam să-mi închipui că sunt la iarbă verde, fără nicio grijă în faţa mea. Nimeni nu mă oprea să cred asta, chiar dacă-mi lipsea o sticlă cu bere rece. Sau un termos cu cafea. Aveam totuşi burta plină cu fasole, o ţigară aprinsă, un smoc de iarbă sub cur şi o valiză pe care să-mi sprijin capul. Tipul de lângă mine, care arăta ca un mocan, a pus borcanul cu gem pe pământ, şi-a scos pălăria micuţă şi verde cu o pană de cocoş înfiptă în ea, a pus-o lângă borcanul cu gem şi s-a scărpinat în cap privind nedumerit la ele, apoi la mine. I-am zâmbit iar şi m-am săltat în cur. Am băgat

mâna stângă în buzunarul de la pantaloni şi am scos un pumn de mărunţiş. Am ales o monedă de un leu şi am băgat restul banilor în buzunar. Moneda era de nichel, pe avers avea stema republicii şi inscripţia „Republica Socialistă România”. Sub stemă era anul emiterii, 1966. Pe revers erau un tractor la arat, nişte sonde pe dealuri şi soarele răsărind în spatele dealurilor. Am luat borcanul şi i-am arătat cum să-l desfacă. M-a privit uimit, pe urmă a zâmbit, semn că înţelesese şmecheria. A luat borcanul desfăcut şi şi-a băgat un deget în el, după care şi-a lins arătătorul. A pus uşurel borcanul pe pământ, a trântit valiza, a scos din buzunarul de la surtuc o cheie cu care a desfăcut lacătul valizei de lemn şi a scos din ea o sticlă cam murdară de un kil în care era un lichid gălbui foarte limpede. Sticla era astupată cu un cocean de porumb. A scos coceanul şi mi-a întins sticla fără să zică nimic. Am băut şi lichidul acela mi-a parfumat gura şi mi-a ars gâtlejul. I-am întins sticla, mi-am aprins altă ţigară, m-am ridicat în picioare şi am privit. Unii dormeau cu capul pe valize, alţii beau trecându-şi sticlele de la unul la altul, mai toţi fumau şi un nor albăstrui şi firav ne învăluia treptat. Am tras din ţigară, am băut din nou din sticla pe care celălalt mi-a întins-o şi m-am gândit că nu

e cel mai rău început pentru nişte oameni care n-aveau niciun chef să-şi servească patria.

Printre ăia 2.500 de bărbaţi tineri recrutaţi din toată ţara şi eşuaţi pe un câmp uscat de pe lângă Govora erau cinci care aveau ceva deosebit. Toţi terminaseră liceul, ba mai mult, trei fuseseră studenţi. Chestia asta le-a schimbat soarta. Eu mă număram printre ăia trei, aşa că şi soarta mea s-a schimbat. Dintr-un om fără nicio calificare, tocmai bun pentru a da la lopată un an şi jumate pe şantierele patriei, devenisem un intelectual. Şi tocmai de intelectuali ducea lipsă unitatea militară 01770, fiindcă nici subofiţerii, nici ofiţerii, nu mai vorbesc de trupeţi, nu puteau fi consideraţi nişte intelectuali. Comandantul unităţii, locotenent-colonelul Geangu, chiar aşa ne-a zis, după ce ne-a cercetat pe îndelete, „Băi, intelectualilor!”. Ca să n-o mai lungesc, în final am fost repartizat la infirmerie pe post de „doctor” şi asta numai fiindcă ştiusem să-i spun comandantului ce-i aia o aspirină şi la ce foloseşte ea. La selecţia mea participase şi un bătrânel uscăţiv, care se uita sceptic la mine. Aveam să aflu că era angajat civil pe post de asistent medical. Fusese plutonier şi acum, la pensie fiind, mai scotea un ban făcând pe doctorul. Ştia meserie atât cât îi

trebuia, ca să nu omoare pe nimeni. Altfel era al dracului şi asta aveam s-o aflu destul de repede. După cum mă privea era clar că nu mă plăcea defel, dar nu înţelegeam ce-i displăcea la mine, doar ştiusem ce-i aia o aspirină şi mai ştiam şi altele. S-a întors spre comandant şi a zis: „Tovarăşe colonel, eu îl iau, dar cu stârpitura asta n-o s-o scoatem la capăt. Uitaţi-vă la el!”. Comandatul s-a uitat din nou la mine şi a zis: „Lasă, mă, nea Grigore, că e băiat bun, bucureştean de-al meu, n-o să-l las la lopată pentru c-a fost tâmpit şi l-au dat ăia afară de la facultate”. Şi către mine: „Ai fost revoluţionar, mă, Agopiene, sau ce pula mea ai fost de te-au dat ăia afară?”. Ştia el ceva. Din cauza unor manifestaţii de protest o mulţime de studenţi fuseseră zburaţi din facultăţi şi el credea că şi eu protestam că nu aveam vacanţă de Crăciun. Din păcate pentru mine nu participasem la nicio manifestaţie din cauză că n-am ştiut de ele. Nu eram căminist şi totul pornise de la căminişti, care nu mai aveau niciun chef să-şi petreacă Crăciunul departe de ai lor. L-am lăsat să creadă că am fost revoluţionar, dacă aşa îi plăcea lui, şi n-am greşit.

Infirmeria unităţii era într-o baracă şi în ea era un doctor, locotenentul Cărăşel, doar cu patru ani mai mare

decât mine, şi felcerul bătrân şi rău, pe care cred că-l chema Cârstoiu. Fără să am vreun motiv anume, nu mi-au plăcut niciodată numele de familie care se termină în *oi(u).* Mai târziu aveam să aflu că sufixul în cauză este des folosit în Oltenia, cu rol augmentativ şi, într-adevăr, omul meu era din Râmnicu Vâlcea. Şi doctorul Cărăşel era oltean, din Târgu-Jiu, cred, aşa că, având rude în Craiova, m-am dat şi eu pe jumătate oltean, ca să cresc în ochii lor. Chestia asta nu m-a ajutat defel, cel puţin nu în mintea felcerului, care continua să vadă în mine un neterminat de la Bucureşti, care, colac peste pupăză, mai fusese şi student. Nici dacă m-ar fi chemat Agopoi n-aş fi crescut vreun pic în ochii lui, cu toate că sufixul *oi* indică o creştere, ca în exemplul *casă-căsoi*. În fine, până la urmă lucrurile s-au rezolvat într-un mod fericit pentru toată lumea. Cum nu se împăca cu gândul că s-a trezit pe cap cu un ghindoc (în copilărie colegii mă porecliseră Ghindoc), a umblat prin unitate până când a dat peste ce avea nevoie. Emerik era un ungur de prin Harghita, avea un metru nouăzeci şi cântărea bine peste suta de kile. Ştia româneşte cât să te înţelegi cu el şi, deoarece era tehnician veterinar, avea ceva cunoştinţe medicale. Era un tip cumsecade şi m-am înţeles bine cu el. Împreună

era să omorâm primul soldat bolnav care, ca orice om cu mintea la cap, constatând că e bolnav, s-a prezentat la infirmerie. Şi doctorul, şi felcerul plecaseră la Govora, unde erau încartiruiţi, aşa că atunci când ne-am trezit cu bolnavul peste noi eram stăpâni absoluţi în infirmerie. Pacientul era un ungur de-al lui Emerik, aşa că mare parte a consultului s-a consumat în ungureşte. Eu i-am pus mâna pe frunte şi am constatat că are febră, aşa că am luat un termometru, l-am scuturat şi i l-am vârât la subţioară. „Mai bine i-l vârai în cur, că aşa fac eu cu vacile bolnave!”, a zis Emerik privindu-mă neîncrezător. L-am liniştit zicându-i că se poate şi în cur, dar că e mai comod la subţioară. Pe urmă am luat o spatulă care zăcea într-un borcan de iaurt plin cu soluţie de albastru de metil şi, după ce Emerik i-a spus pe ungureşte să deschidă gura, i-am cercetat gâtul în lumina chioară din baracă. „Cred că are amigdalită”, am declarat eu foarte sigur pe mine şi am hotărât să-l internăm. I-am dat o pijama şi l-am dus într-un „salon” echipat cu câteva paturi de fier. După aia eu am zis că ar trebui să-i dăm un antibiotic şi Emerik a zis că foarte bine, o să-i facă el o penicilină, că a mai făcut la vaci. Pe urmă ne-am întrebat cam ce doză ar fi necesară. Emerik a zis că la

vaci doza e de vreo 4.000.000 u.i. (unităţi internaţionale), aşa că pentru un om jumătate de cantitate i se pare suficient. După care i-a băgat în cur 2.000.000 u.i. A doua zi am aflat de la doctor că-i făcuserăm o doză de aproape cinci ori mai mare şi că am avut noroc că n-a murit. Nu numai că n-a murit, dar s-a făcut bine în mai puţin de două ore.

Govora, aveam să aflu repede asta, era numai o haltă, şantierele patriei ne aşteptau hămesite, dar înainte să intrăm în gura lor trebuia să depunem jurământul, o formalitate, deoarece nici după jurământ n-am devenit soldaţi adevăraţi. Eu eram la infirmerie împreună cu Emerik şi, cum nu prea aveam pacienţi, ne petreceam timpul în mod plăcut, sporovăind câte în lună şi în stele. Emerik îmi povestea ce ştia el mai bine, adică despre animalele de pe lângă casa omului. Aşa am aflat că cocoşul, mândrul mascul al găinilor, nu are puţă, ci o simplă gaură pe care o potriveşte peste găurica găinii şi o freacă vesel acolo. Nu tu erecţie, nu tu spaima bătrâneţii, să tot fuţi în situaţia asta. Apoi, cu un aer savant, Emerik mi-a spus că există şi păsări cu penis, astea fiind răţoiul, gâscanul şi lebădoiul. Răţoiul are o puţă lungă şi, după ce-şi face cheful cu răţuşca, puţa i se

târâie prin ţărână până reuşeşte să şi-o retragă la locul ei. Nici câinele, am aflat, n-are probleme cu erecţia, penisul lui fiind de fapt un os. Seara beam rom pe care îl cumpăram de la un paznic de noapte de pe şantier şi cunoştinţele mele despre animale sporeau văzând cu ochii. După nicio săptămână ştiam că porcul, mai bine zis vierul, elimină o cantitate imensă de spermă, vreo juma’ de kil, până ajunge să curgă din scroafă. Din punctul ăsta de vedere cel mai nedreptăţit este taurul, care nu produce decât vreun mililitru de spermă şi de aceea se foloseşte însămânţarea artificială, sperma de taur fiind mult prea preţioasă pentru a fi risipită aiurea de către bietul animal în călduri. Şi că dacă totuşi ajungi la montă trebuie neapărat să potriveşti puloiul taurului cu mâna în pizda vacii, altfel acesta, turbat de poftă, e în stare să ejaculeze înainte de a nimeri locul potrivit. Ce să zic? Era vară, clima la Govora era plăcută, aveam mâncare şi băutură din belşug şi curând am început să facem rost şi de bani. Într-o zi m-a abordat un soldat ţigănos, mi-a zis că e din Bucale, că e hoţ de buzunare, că a făcut deja puşcărie şi că are o afacere pentru mine. În puşcărie învăţase să tatueze şi avea mulţi clienţi dornici de aşa ceva. Tatuase câţiva pe bani frumoşi, dar

îi era frică să nu se infecteze vreunul. Eu trebuia să-i pun seara infirmeria la dispoziţie, ace sterile, vată şi spirt şi pentru asta mă plătea cât cădeam la învoială. L-am dus la Emerik, căruia i-au lucit imediat ochii când a aflat despre ce e vorba şi am bătut palma la repezeală.

Curând după ce am pus-o pe roate, „Fabrica de tatuaje” a început să funcţioneze de la sine. Lucram noaptea, după ora stingerii, şi erau destui clienţi dornici să-şi imortalizeze pe piele diverse căcaturi. Ţiganul care tatua nu era un mare artist, dar măcar o inimioară străpunsă de o săgeată era în stare să deseneze şi apoi să scrie sub ea Nelu+Maricica, de exemplu. Cu barbugiii era mai simplu, aceştia se mulţumeau cu un cinci ca la zaruri tatuat între degetul mare şi arătător, ca să aibă noroc la joc. Pe la douăsprezece închideam prăvălia şi împărţeam banii. Dacă era binedispus, ţiganul nostru ne ţinea lecţii de furat din buzunare, fiind un adevărat maestru în treaba asta. Cu toate că m-am străduit, n-am reuşit să ajung hoţ de buzunare, o meserie care mi-ar fi prins bine după armată, deoarece timp de patru ani am fost şomer. Dar să nu anticipăm. Am dus-o aşa cam vreo lună, după care am depus jurământul şi, după cum nevoile patriei o cereau, am fost detaşaţi pe diverse

şantiere. Eu, fiindcă eram o piticanie pe care, cum am mai spus, felcerul Cârstoiu nu dădea doi bani, urma să plec în Insula Mare a Brăilei ca sanitar. Emerik rămânea la bază. Mi-am făcut bagajele şi m-am dus la baraca principală să-mi iau ordinul de repartiţie şi foile de drum. Acolo a dat peste mine colonelul Geangu, comandatul unităţii, care, binevoitor, s-a interesat ce mai fac. I-am zis ce şi cum. „Pleci în pulă!”, a zis el, mi-a luat hârtiile din mână şi le-a rupt. „Rămâi cu mine aici!”, a mai spus şi pe urmă a zis să-l trimit pe doctorul Cărăşel la el. N-a mai fost nevoie să-l caut deoarece doctorul a apărut singur, vesel nevoie mare nu ştiu din ce motiv. „Băi, doctore”, a zis comandantul, „nu ţi-am zis că pe Agopian îl vreau aici?”. „Ba da, tovarăşe comandant, da’ nu-l vrea Cârstoiu!” „Îmi bag pula în Cârstoiu tău, cine e comandant aici?” „Am înţeles, să trăiţi!”, a zis doctorul Cărăşel, care n-avea nimic cu mine. În locul meu, în Insula Mare a Brăilei a plecat Emerik. Norocul meu nu era chiar un noroc căzut din cer. Mătuşă-mea, Vica, sora maică-mii, când a aflat că am plecat la armată, şi-a scormonit memoria şi şi-a adus aminte că e prietenă cu un colonel sus-pus în Marele Stat-Major al Armatei. A apelat la el şi acesta, galant, a servit-o. L-a sunat pe

colonelul Geangu şi mi-a pus o pilă. Teoretic eram un om făcut: urma să-mi servesc Patria, pe care o uram.

În scurt timp după depunerea jurământului militar, o formalitate care ne transforma în sclavi ai regimului comunist, cei aproape 2.500 de bărbaţi tineri au fost transferaţi, eşalonat, pe diverse şantiere ale patriei. S-a dus dracului afacerea cu tatuatul la infirmerie, prietenul meu ungur, Emerik, a luat drumul Bălţii Brăilei, în unitatea pe vremuri falnică n-au rămas decât vreo zece oameni, toţi aleşi pe sprânceană de colonelul Geangu. Într-o zi i-a chemat la el pe toţi care terminaseră măcar liceul şi cu fişele noastre în mână a hotărât ce se va întâmpla cu noi. Despre mine am povestit deja, era hotărât să mă facă „medic” şi aşa s-a întâmplat. Urmau ceilalţi. „Care eşti, bă, Traian (numaiştiucum)?”, a întrebat colonelul chiorându-se la o fişă. „Eu, să trăiţi!”, a zis acesta. „Bă, aici scrie că tac-tu a fost legionar, şef de cuib!” „A fost, să trăiţi”, a zis Traian, „da’ eu nu mă născusem atunci. M-am născut după ce s-a întors de la puşcărie”. „Mă, băiatule, pe mine mă doare-n pulă când te-ai născut tu. Mie să-mi zici dacă tac-tu a fost legionar sau nu!” „A fost, să trăiţi!” „Dacă zici că a fost, te pun şefu’ cu propaganda, că legionarii erau oameni dintr-o

bucată şi ştiau să-şi facă propagandă mai bine ca alţii.” A pus fişa lui Traian jos şi a luat alta. „Iosif Efraim Neufeld, care eşti?” „Eu, să trăiţi!”, a zis un blond grăsuliu cu accent de bănăţean. „Ce nume e ăsta? Eşti neamţ sau jidan?” „Jidan, să trăiţi!”, a zis Neufeld. „Ai fost student?” „Am fost, să trăiţi, la Facultatea de Electronică din Cluj.” „Ştii să repari un televizor?” „Ştiu, să trăiţi!” „Bine, mă Neufeld, da’ eu am televizoru’ la Bucureşti şi merge foarte bine, aşa că pe tine te fac contabilul unităţii, că-mi trebuie un băiat deştept.” „Nu mă pricep la contabilitate, să trăiţi!”, a zis Neufeld. „Nu trebuie să te pricepi”, a zis colonelul Geangu. „O să înveţi! Până acum n-am auzit să existe vreun jidan care să nu se priceapă la bani. Eu de asta am nevoie, mi-ajunge că eşti jidan, aşa că o să fii contabil!” „O să fiu, să trăiţi!”, a zis Neufeld şi aşa a rămas. Colonelul Geangu avea nas bun. Iosif Efraim Neufeld a devenit un contabil extraordinar şi sub conducerea lui unitatea noastră, care trebuia să se autoîntreţină, nu a avut probleme financiare. A urmat un tip înalt, blonziu, tot bucureştean, Adrian parcă-l chema. „Eşti desenator tehnic văd”, a zis Geangu. „Sunt, să trăiţi!”, a zis Adrian. „Desenator tehnic, desenator tehnic”, a zis Geangu, „da’

cazier de ce ai?”. „Am furat o pereche de blugi, să trăiţi!” „Mă, gagiule, mă minţi, da’ nu contează. Conţopist la Cancelarie!”, a hotărât Geangu, apoi a trecut la ultimul. Mircea era din Timişoara, n-avea cazier, nici tată fost legionar, era curat ca lacrima şi plin de muşchi. Şi fusese şi student pe deasupra. „Ia scoate-ţi cămaşa, să te văd!”, a ordonat comandantul. Mircea s-a conformat şi a rămas gol până la brâu. „De unde ai muşchii ăştia?”, s-a interesat în treacăt colonelul. „Am făcut culturism, să trăiţi!” „Mai bine făceai culturism cu creierul şi nu te dădeau ăia afară de la facultate. O să fii magazioner-şef, că acolo am nevoie de unu’ solid, să care măcar o jumătate de vacă la o nevoie.” În scurt timp, noi ăştia cinci am ajuns cei mai importanţi oameni din UM 01770.

Pe vremea comuniştilor, rolul preotului militar l-a luat ofiţerul cu propaganda. Formaţi în mare parte din scursurile societăţii, tineri practic needucabili, aveam şi noi un ofiţer cu propaganda. Îl chema Ilinca şi avea gradul de locotenent-colonel. Ilinca nu numai că era prost ca noaptea, dar era, ca orice prost, şi al dracului. Îl mai potolea colonelul Geangu, care fiind bine văzut de superiori, îndrăznea să-l înfrunte câteodată. Aşa s-a

întâmplat când vreo douăzeci de foşti puşcăriaşi, sătui de mâncarea proastă, au venit cu gamelele pline cu lături şi le-au aruncat pe scările clădirii comandamentului, zbierând că şi la puşcărie se mănâncă mai bine. Era un fel de răscoală, iar politrucul Ilinca era hotărât să-i pedepsească exemplar. L-a potolit Geangu, zicându-i că n-ar fi înţelept să se afle la Bucureşti că în unitatea de care răspunde ideologic i se răsculaseră soldaţii. Altă dată a fost chiar nostim. Aveam un veselar, băiat finuţ, cu cinci ani de puşcărie la activ ca frontierist. În puşcărie învăţase binişor engleza şi descoperise că îi plac bărbaţii mai mult decât femeile. Într-o noapte s-a îmbătat cu nişte muncitori care locuiau într-un vagon şi s-a oferit să le sugă pula. Ăia, nişte moldoveni mocofani, s-au enervat cumplit şi l-au bătut până l-au lăsat lat. După care l-au cărat în unitate şi au făcut scandal la ofiţerul de serviciu, care se nimerise să fie tocmai Ilinca. Deşi veselarul-poponar era mai mult mort decât viu, Ilinca l-a băgat pe bietul om la arest şi s-a apucat să-i întocmească acte pentru trimiterea în judecată. A doua zi, colonelul Geangu, aflând povestea, a venit cu Ilinca la infirmerie. I-a spus doctorului Cărăşel ce şi cum şi, la sfârşit, i-a făcut cu ochiul şi l-a întrebat

dacă nu poate să-l facă bine pe nenorocitul ăla de poponar, că nu vrea să-l trimită la puşcărie dacă poate fi vindecat. Doctorul Cărăşel s-a prins care-i treaba şi a zis că da, poate. „Vezi, mă, Ilinca”, a spus colonelul Geangu, „îl facem bine şi nu mai trebuie să raportăm cazul!”. Neîncrezător, Ilinca l-a întrebat pe doctor dacă e în stare să-l vindece pe veselar. „Da, tovarăşe locotenent-colonel, îi fac nişte injecţii cu novocaină în plexul solar şi îi schimb reflexele”, a zis Cărăşel. „Bine, atunci nu mai raportăm nimic”, a zis Ilinca fericit şi cazul s-a închis.

Teoretic, unitatea militară 01770 unde ajunsesem trebuia să fie un iad pentru mine. Era un iad, fără discuţie, dar unul în care, din motive necunoscute mie, îl apucasem pe Dumnezeu de un picior. Care Dumnezeu s-a străduit să transforme iadul în purgatoriu. Întâi şi întâi mi l-a dat ca şef pe doctorul Cărăşel (Mircea). Cărăşel ăsta n-avea decât 27 de ani, iar eu numai 23. El era locotenent, eu un căcat de soldat. L-a durut în pulă că sunt soldat şi s-a uitat la mine ca la un om normal, care nimerise din întâmplare într-o lume anormală. Înalt, slab, ţigănos cât să te gândeşti că e ţigan, aproape chelios, doctorul Cărăşel avea două calităţi extraordinare: ura armata şi iubea pizdele. De altfel, avea să scape de

armată datorită unei muieri. La Slatina, unde avea regimentul după ce s-a mutat de la noi, s-a încurcat cu o nepoată a Elenei Ceauşescu şi cu ajutorul ei a reuşit să fie trecut în rezervă. Cu mine s-a purtat mai mult decât frumos. Cum n-avea niciun chef de muncă, mi-a dat să citesc mai multe manuale de medicină generală aşa că, destul de repede, l-am putut înlocui în treburile mai mărunte. Venea cam vreo oră pe la infirmerie, se interesa dacă am vreo problemă, apoi îşi vedea de pizdele lui, nu înainte să-mi povestească ce cuceriri mai făcuse. Ne mutaserăm la Slobozia, unde nu era o ofertă prea grozavă şi curând a început să tragă mâţa de coadă. Poate şi din cauza asta până la urmă s-a mutat la Slatina. Avea un singur defect, era foarte zgârcit, aşa că nu se sfia să-mi bea nesul şi să-mi fumeze ţigările, cu toate că era plin de bani. Într-o zi, plictisit să-i tot dau din nesul meu, am făcut figura: i-am preparat un nes în care i-am pus vreo jumătate de cutie şi mult zahăr, ca să nu se prindă câtă cofeină o să înghită. A băut fericit şi s-a cărat. A doua zi mi-a povestit destul de speriat că în drum spre casă a leşinat. I-am spus că probabil nu-i face bine cafeaua şi că n-ar fi rău să nu mai bea deloc. A fost de acord cu mine şi uite-aşa m-a lăsat în pace.

Cum am spus, la început eram vreo trei mii de oameni, dar după depunerea jurământului, pe data de 08.06.1969, soldaţii au fost răspândiţi prin toată ţara, la diverse subunităţi. Eu, graţie colonelului Geangu, am rămas împreună cu o mână de oameni la Govora. După nici două săptămâni am aflat că ne vom muta la Bucureşti, pe platforma industrială de la Pipera, unde se construia o mare fabrică de elemente de automatizare. Era un fel de cadou pentru comandantul nostru care, bucureştean fiind, nu mai stătuse cu familia de ani buni. Era, evident, un cadou şi pentru mine. Cristina, viitoarea mea soţie, dăduse examen şi intrase la Facultatea de Filosofie, secţia psihologie şi tocmai se hotărâse să vină să mă vadă la Govora. N-a mai fost cazul. Pe la sfârşitul lui iunie (1969) eram la Bucureşti. Doctorul Cărăşel mi-a împrumutat nişte haine civile de-ale lui şi, foarte fericit, într-o după-amiază am plecat să mă întâlnesc cu Cristina. Eram tuns zero, iar hainele doctorului îmi erau cu vreo trei numere mai mari, aşa că viitoarea mea soţie s-a crucit când m-a văzut, dar pe urmă a râs şi mi-a sărit fericită în braţe. Ne cunoşteam din 1965, când ea avea cincisprezece ani, iar eu optsprezece. La început eram doar prieteni, pe urmă prietenia s-a transformat în

dragoste. Ne-am sărutat pe săturate, am pălăvrăgit despre toate cele, aşa cum fac toţi îndrăgostiţii de pe pământ, şi până la urmă am ajuns acasă la mine, ca să-mi iau haine şi, dacă dădeam peste taică-meu, să fac rost de ceva bani. Locuiam pe Calea Moşilor, cum am mai spus, într-o fostă prăvălie transformată în garsonieră. Taică-meu era acasă şi nu singur. Bea vin roşu cu o curvă pe care o ştiam din vedere. Care curvă îi va da un sifilis de toată frumuseţea, dar asta se va întâmpla peste un an. M-am schimbat, am băut vin roşu cu curva şi cu taică-meu şi după aceea ne-am dus la restaurantul „Odobeşti”. Curva n-a venit cu noi, zicând că are nu ştiu ce treabă. După ce s-a cărat, l-am luat la rost zicându-i că putea să găsească ceva mai de soi. Cristina nu s-a băgat, dar o umfla râsul şi-mi făcea cu cotul să-l las în pace. L-am lăsat! În definitiv, avea şaizeci şi patru de ani şi toată viaţa îi plăcuseră curvele.

Aşa că vara anului 1969 am petrecut-o la Bucureşti, pe un şantier din Pipera. Treaba noastră, a soldaţilor, era cam terminată şi urma să fim dislocaţi pe alte şantiere ale Patriei iubitoare. Cristina, iubita şi viitoarea mea soţie, plecase la mare cu părinţii, şi nu prea mă înghesuiam să obţin învoiri în oraş. Lucram la infirmerie,

unde coleg, tot sanitar ca şi mine, era un tânăr blond, înalt, am uitat cum îl chema. Tot ce ţin minte despre el e că noaptea, după stingere, se dezbrăca în pielea goală şi ieşea pe câmpul din spatele infirmeriei, se aşeza în genunchi şi începea să urle ca un lup timp de vreo zece minute. Prima oară m-am speriat, dar cum chestia asta se repeta în fiecare noapte, până la urmă mi-am luat inima în dinţi şi l-am întrebat de ce o face. N-a avut nicio ezitare să-mi răspundă. Urla de dorul pizdei, pe care o încercase o singură dată cu o muiere mai futeşă din satul lui. M-a îndemnat să vin să urlu cu el. N-avem niciun chef să urlu de dorul pizdei. I-am spus că prefer, în loc să urlu, să fac o labă. Aşa că până la urmă el şi-a văzut de ale lui, eu de ale mele. Încă nu mă culcasem cu Cristina. Hotărâserăm, de comun acord, să o facem după ce scap de armată şi nu-mi era nici mie uşor. Într-o seară, m-am dus cu colegul meu pe câmp. El era, cum spuneam, în pielea goală şi a început să urle ca un apucat. Eu eram îmbrăcat şi oricât m-am concentrat n-am reuşit să urlu alături de el. A fost singura mea încercare, din păcate ratată, de a urla după pizdă. Îmi pare rău până azi că nu l-am întrebat dacă chestia asta cu urlatu' o inventase ca să-şi ostoiască dorul sau era un

obicei din satul său. Mi-ar fi plăcut să ştiu că undeva în România există un loc unde nevoile sexuale se pot rezolva atât de simplu: ieşi pe câmp, te dezbraci în pielea goală şi începi să urli. Femeile din sat te aud şi una mai miloasă se strecoară din pat, de lângă bărbatul ei drag şi transpirat, iese în curte, se pişă la marginea gardului, apoi porneşte hotărâtă către pula ta.

Ştiu, orice bărbat adult, care a făcut armata, nu se poate opri să nu-şi povestească aventurile pe care le-a trăit ca soldat. Asta mai ales dacă are câteva beri în burtă, alte câteva în perspectivă şi pe cineva dispus să-l asculte. Staţi liniştiţi. E duminică, ora unsprezece dimineaţa, beau ceai negru aromat cu bergamot, nevastă-mea trăncăneşte la telefon cu o prietenă din Germania, iar eu n-am niciun chef de scris. O să vă povestesc totuşi despre maiorul Robu şi despre revolta din Cugir. Pe maiorul Robu aveam să-l cunosc în al doilea an de armată, după revolta de care am pomenit deja. Eram la Slobozia, aproape medic deoarece doctorul Cărăşel se transferase şi în locul lui venise un căpitan cretin şi hoţ, care ştia medicină mai puţin decât o babă doftoroaie. Fusese maior, dar l-au retrogradat din cauză că furase ajutorul de înmormântare al unui soldat mort

la datorie, cum se spune, şi fusese trimis la unitatea noastră drept pedeapsă. Cum spuneam, nu ştia nimic, aşa că pedeapsa era mai mult a noastră. Colonelul Geangu, ştiind ce-i cu el, îmi dăduse mână liberă, aşa că eram aproape medic. Acum să vă zic despre maiorul Robu. Într-o zi m-am trezit cu el la infirmerie. Era un bărbat solid, cam ţigănos, fără să pară ţigan curat. „Să trăiţi”, am zis eu, „sunt sergentul Agopian Ştefan, infirmierul acestei unităţi!”. S-a uitat uşor scârbit la mine şi a zis: „Auzi, doctore, lasă-mă dracului în pace cu chestiile astea de căcat!”. Şi-a scos şapca, şi-a sters fruntea transpirată, nu uitaţi, eram în luna iulie pe un câmp din Bărăgan, şi apoi şi-a aprins o ţigară. Mi-a oferit şi mie, dar am zis că le prefer pe ale mele. Pe urmă l-am întrebat dacă nu vrea un nes cu apă rece. Slavă Domnului, apă rece aveam din belşug din câteva puţuri de mare adâncime, care alimentau reţeaua de apă a întregului şantier. „Ştii cine sunt?”, a întrebat. „Nu ştiu, dar bănuiesc. Maiorul Robu, mutat disciplinar în unitatea de bază. Până acum aţi fost la Cugir.” „Aşa-i”, a zis el, „futu-le muma-n cur”. Am terminat de preparat două nesuri cu apă rece şi mi-am aprins şi eu o ţigară fără să-i mai cer voie. Nu s-a sinchisit de chestia asta. Era ora

patru după-amiaza, o căldură de iad şi linişte. În toată unitatea nu erau decât plantoanele de la dormitoare, bucătarii, câţiva furieri şi bolnavii mei care-şi făceau liniştiţi siesta în paturile lor. Ceilalţi, vreo două mii de oameni, erau pe la punctele de lucru ale şantierului, însoţiţi de gradaţi şi de subofiţeri. Construiau socialismul.

M-am împrietenit rapid cu maiorul Robu. În prima zi când a venit la mine a privit pe fereastră la bucata de pământ din faţa barăcii unde era infirmeria şi a clătinat din cap. „Doctore”, a zis, „arată ca un căcat”. M-am uitat şi eu pe fereastră şi am văzut ce era de văzut. Un teren ars de soare, de pe care vântul stârnea nori de praf albicios. Eram în mijlocul câmpiei Bărăganului, nici nu mă aşteptam să văd altceva. Când ne-am despărţit mi-a promis că o să schimbe totul. A doua zi au apărut vreo şase-şapte soldaţi înarmaţi cu cazmale, târnăcoape şi lopeţi. Au bătut un ţăruş în pământ, au legat o sfoară de el şi cu ajutorul ei au trasat un cerc cu diametrul de vreo patru metri. Pe urmă au început să sape o groapă circulară. Peste două zile groapa adâncă de un metru era gata. Pe marginea ei au montat un cofraj dublu, care se ridica o jumătate de metru de la pământ. În cofraj şi pe fundul gropii au turnat beton. Pe soldaţi îi conducea un

caporal care avea o schiţă în mână. Începusem să mă prind cam ce fac. Peste vreo zece zile aveam în faţa infirmeriei o frumoasă fântână arteziană, cea mai frumoasă pe o rază de douăzeci de kilometri, dacă stau să mă gândesc bine. Nu de alta, dar Bărăganul nu excela prin fântâni arteziene. După ce fântâna a fost gata, băieţii au venit cu un camion cu piatră cubică şi au pavat locul lăsând la mijloc o bucată liberă pe care au săpat-o. Într-o dimineaţă am constatat că în faţa infirmeriei apăruseră două bănci nou-nouţe, cum sunt cele din parcurile de agrement. Doi soldaţi sădeau panseluţe pe bucata de teren rămasă nepavată. Când totul era gata, apa susura în fântâna arteziană, era ora patru, în unitate era linişte şi pace, a apărut şi maiorul Robu. Ne-am strâns mâna, după care a arătat cu degetul spre frumosul parc din faţa infirmeriei: „Ei, doctore, altă viaţă acum!”. I-am mulţumit, după care l-am întrebat de unde sunt băncile. S-a uitat mirat la mine şi a spus: „Păi, de unde să fie, le-au furat băieţii mei din faţa primăriei din Slobozia!”. După care a zis: „N-ai vreun bolnav mai sănătos, să-l trimitem să ne cumpere bere?”. „Am!”, am zis eu.

Era deci pe la începutul lui august 1970 când, la ordinul maiorului Robu, pârloaga de pământ ars de soare din faţa infirmeriei fusese transformată într-o mică grădină cu alei pavate, cu bănci (două), cu o fântână arteziană, care susura plăcut în arşiţa acelei luni...

Maiorul Robu fusese mutat disciplinar la unitatea de bază, adică la noi, după ce soldaţii pe care îi avea în subordine la Cugir se răsculaseră. Mi-a povestit pe larg întâmplarea. La fiecare încorporare se prezenta personal ca să-şi aleagă soldaţii cu care urma să lucreze. Îi alegea pe sprânceană, mai toţi bucureşteni de-ai lui şi niciunul fără cazier bogat. Bărbaţi trecuţi prin ciur şi prin dârmon, care n-aveau nici mamă, nici tată, nici Patrie adorată. Punctul de lucru pe care îl conducea era la Cugir, unde se extindea fabrica de armament. Se lucra în condiţii infernale, în subteran. Băieţii lui acceptau munca asta deoarece după muncă erau liberi să facă tot ce-şi doreau. Toţi aveau haine civile şi după ora şase seara plecau în oraş, care la băut, care la vreo amantă, fiecare după pofte şi nevoi. „Ba mai mult, doctore”, mi-a spus el. „Mai venea câte unu’ la mine să-mi zică că-şi strică mâna dacă nu fură ceva. Îi dădeam trei zile permisie la Bucureşti, să fure acolo, că în Cugir, ca să n-am

probleme, nu-i lăsam decât să fută şi să bea.” Totul mergea ca pe roate până într-o seară din luna mai 1970. „Agăţasem o învăţătoare tânără, cu cur ţeapăn şi ţâţe la fel, cum au ardelencele. Ne futeam pe rupte. Sunt însurat, doctore, am şi doi copii, dar mai tot timpul sunt departe de casă, nu puteam să trăiesc ca un labagiu. Gagicii îi spusesem ce şi cum, dar nu-i păsa. Seara o scoteam la o grădină, la un mic, o fleică, un şpriţ. Aşa s-a întâmplat şi în seara cu pricina. Beam, mâncam, sporovăiam. Erau şi nişte lăutari şi, răspândiţi pe la câteva mese, câţiva băieţi de-ai mei în civil, cu gagicile lor. Aveau consemn să ne facem că nu ne cunoaştem dacă ne întâlneam în locuri publice. Aşa s-a întâmplat şi în seara aia. La un moment dat la masa noastră a venit un unsuros beat şi s-a dat la învăţătoarea mea. I-am zis să-şi vadă de treabă şi după ce ne-a înjurat s-a întors la masa lui. Atunci, unul din băieţii mei s-a sculat, s-a apropiat de masa tipului, care era cu câţiva prieteni, a scos un brici şi, cu o mişcare scurtă, i-a tăiat tipului cravata, care i-a căzut în farfuria cu mici şi muştar. Pe urmă a început bătaia. Care s-a terminat cu arestarea noastră. Unul din băieţi, care a scăpat, s-a dus la unitate şi i-a trezit pe cei care mai erau pe acolo. Destui! S-au

înarmat cu cazmale, cu lopeţi, cu târnăcoape şi au pornit spre miliţie. Sediul miliţiei a fost devastat, miliţienii snopiţi, noi eliberaţi. A doua zi a început o anchetă, dar procuratura militară a muşamalizat cazul. Eu am fost mutat disciplinar aici. La Europa Liberă au anunţat că în oraşul Cugir a fost o revoltă anticomunistă a soldaţilor. Căcat revoltă anticomunistă!”

*

Cam prin vară (1970) mi-a ajuns la ureche zvonul că studenţii exmatriculaţi în 1968 se pot reînmatricula pe la instituţiile pedagogice din ţară pentru a deveni profesori de gimnaziu. În Bucureşti era celebru un asemenea institut aflat pe lângă Academia Militară, supranumit Sorbonica. Am sunat-o pe Cristina şi am rugat-o să se intereseze dacă zvonul avea vreo bază reală. Avea! Aşa că, în armată fiind încă, am ajuns student, din nou, în anul doi al Facultăţii de Chimie de la Sorbonica. N-aveam niciun chef să devin profesor de chimie în cine ştie ce comună uitată de Dumnezeu prin ţară, dar suna bine: eram din nou student. Un student cu armata făcută, hotărât să ajungă scriitor. Chestia asta i-a liniştit pe

taică-meu şi pe viitorii mei socri. Taică-meu s-a liniştit fiindcă îşi dorea ca fiul lui să aibă o diplomă, viitorii socri aproximativ din acelaşi motiv. Doar nu erau nebuni să-şi dea singura fiică după un maţe-fripte care visa să ajungă scriitor.

Sincer vorbind, mă săturasem de chimie şi, cum spuneam, nu-mi doream să ajung un amărât de profesor pe cine ştie unde. Din motive numai de comunişti cunoscute, stagiul nostru în armată s-a prelungit, fără nicio bază legală, cu trei luni. Trebuia să ne liberăm în septembrie, în octombrie eram încă soldaţi. Student fiind, cu acte în regulă, pe 17 octombrie mi-au dat drumul acasă. Numai mie, ceilalţi au mai rămas încă vreo lună şi jumătate ca să construiască socialismul. Eu îl construisem deja şi-mi băgam pula în el. Habar n-aveam că voi fi obligat să-l mai construiesc, fix zece ani, la un institut de proiectări pentru îmbunătăţiri funciare şi că voi debuta în 1979, după zece ani de aşteptare.

*

Cum spuneam, în toamna anului 1970 eram un om „liber”, adică, mai bine zis, scăpasem de armată, unde,

un an şi jumătate, construisem socialismul pe şantierele Patriei. Ei bine, nu-l construisem chiar eu, cu mânuţele mele („Cu mânuţele-astea două/ Construiesc o ţară nouă”, zicea o poezie din copilăria mea), eu îi făceam bine, dacă erau bolnavi, pe cei care chiar „edificau socialismul biruitor”, nişte amărâţi, care habar n-aveau că naţional-socialismul lui Ceauşescu s-ar fi prăbuşit dacă nu l-ar fi proptit cu umerii lor de soldaţi fără drept de a purta armă. Miliţienii şi securiştii nu construiau nimic, ei ne păzeau numai. Nu de pomană sistemul fusese numit, pe bună dreptate, „lagărul socialist”. În toamna aia eram un om „liber”, aveam o iubită, studentă la Facultatea de Psihologie, pe Cristina, împlinisem douăzeci şi trei de ani şi visam că o să ajung scriitor. Lăsasem armata în urmă, dar ea avea să-mi ia urma ca să nu uit de existenţa ei. Pe la începutul anilor ‘80 am primit un ordin de convocare la mobilizare. Am aflat repede ce dorea armata de la mine. Trebuia să fac un curs de perfecţionare ca sanitar, dar fără scoatere din producţie, cum se întâmpla de obicei. Lucram la ISPIF, un institut de îmbunătăţiri funciare, cel mai mare din ţară, şi convocarea aia a picat la ţanc. Era un prilej oficial de chiul timp de două săptămâni. Nu m-am dus la nicio

perfecţionare, dar în fiecare zi spuneam că mă duc acolo, mă învoiam pe la ora 12 şi apoi îmi vedeam de ale mele. Apoi, cam în aceeaşi perioadă, ăia de la armată mi-au făcut o figură urâtă. M-au chemat la comisariatul militar de sector şi mi-au lipit o hârtie pe livretul militar. Pe hârtie scria: „Ordin de chemare la mobilizare. Ordon ca la declararea mobilizării publice SĂ VĂ PREZENTAŢI ÎN TERMEN DE 6 ORE la UM 10358”. Hârtia mai avea trei cupoane de călătorie gratuită cu CFR, NAVROM, TAROM şi AUTO. Până în ‘89 am trăit cu coşmarul că Ceauşescu va decreta, cine ştie din ce motiv, mobilizare generală. N-a avut loc nicio mobilizare generală, aşa că am putut să-mi văd liniştit de ale mele. În primul rând de scris.

Dacă stau şi mă gândesc bine, scrisesem destul de mult până să plec la armată. Începusem un roman, care se chema *Iarnă înainte de Cristos*. L-am abandonat pe la pagina 120. Nu ştiam încă să scriu un roman. Am recuperat din el totuşi câteva povestiri. După ce l-am citit pe Robbe-Grillet, *Gumele* şi *În labirint*, l-am imitat destul de bine într-o nouă încercare de roman, repede abandonat şi acesta. Zace într-un dosar, dar n-am curaj să-l recitesc. Se chema *În insulă*. Mai scrisesem o piesă de teatru, o farsă în două acte, care se chema *Mucius*

Scaevola. Era vorba în ea despre lipsa de curaj a compatrioţilor mei în faţa autorităţilor comuniste. Trebuia să fii nebun, destul de nebun, ca să-ţi închipui că aşa ceva s-ar fi putut juca în România de atunci. Nu mi-am închipuit! Mai scrisesem şi o mulţime de povestiri, nu toate reuşite. Şi, ca orice român care e născut poet, scrisesem poezie, fără a dovedi vreun talent deosebit. În fine, îmi făcusem ucenicia, aşa credeam, dar mă înşelam al dracului de rău. Cu fiecare carte scrisă, dar repede abandonată, învăţam câte ceva, dar când mă apucam de una nouă îmi dădeam seama că sunt un începător. Cred că Arghezi a zis chestia asta. Am scris primul capitol din *Tache de catifea* şi pe urmă am luat-o câş rău de tot, că mi s-a făcut ruşine de mine. Am făcut o pauză de vreo trei ani până să prind curaj să mă înham din nou la ea. La fel s-a întâmplat şi cu *Manualul întâmplărilor*. După primele două povestiri m-am blocat şi am abandonat. Începeam să cred că n-o să ajung niciodată un mare scriitor, aşa cum visasem în adolescenţă, dar gândurile astea nu m-au descurajat, mai ales că mă împrietenisem cu o mulţime de tipi care visau, la fel ca şi mine, să ajungă scriitori şi nu aveau scrupulele mele în ceea ce priveşte imensul lor talent (citeşte geniu).

Florin Amzoiu era unul dintre derbedeii de pe Calea Moşilor, dar, spre deosebire de ei, scria poezie. Altfel, era aproape la fel de derbedeu ca orice derbedeu de cartier: juca barbut pe un maidan de pe intrarea Cenuşăresei, care dădea de pe Moşilor în strada Ion Maiorescu, sâmbătă seara se ducea să danseze la Casa de Cultură amenajată în fostul cinematograf „Splendid”. Dansa, bea lichior de portocale, se îmbăta şi, dacă era cazul, nu se dădea înapoi de la vreo caftează cu ţiganii de pe Colentina, cu toate că a doua zi cu ei juca barbut. Era mai mare decât mine cu vreo trei ani şi în copilărie făcusem schimb de cărţi cu el. Ţin minte şi acum, după mai bine de cincizeci de ani, că într-o zi, văzându-mă cu o sacoşă plină cu cărţi (veneam de la Biblioteca „Odobescu” de pe Moşilor colţ cu Vaselor, unde aveam patru fişe de împrumut, pe numele meu şi pe cel al mătuşilor armence, Araxi, Orjen şi Ardem) şi m-a întrebat dacă am citit *Însemnările unui partizan*, o carte sovietică după care toţi puştii se dădeau în vânt. I-am zis că da, ba mai mult, o am în bibliotecă. I-au lucit ochii şi m-a întrebat dacă nu vreau să facem un schimb. „Ce schimb?”, am întrebat eu puţin nedumerit. „Păi, eu îţi dau *Tarzan* şi tu îmi dai *Însemnările unui partizan.*” „Să

văd *Tarzanul*!”, am zis eu neîncrezător. Taică-meu, care văzuse în perioada interbelică toate filmele cu Tarzan, îmi împuiase capul cu ele şi muream de curiozitate să-mi bag şi eu nasul în chestia asta. Amzoiu locuia vizavi de blocul meu, într-o curte îngustă şi lungă, cu case-vagon, aşa că n-a durat mult până când s-a întors cu o carte groasă făcută ferfeniţă, fără coperţi şi pagina de gardă. Avea totuşi, de bine, de rău, prima şi ultima pagină.

„E cam paradită!”, am spus eu. „Da, da’ e rară!”, a zis el cu un ton uşor ameninţător. „Bine!”, am zis şi am făcut schimbul. Nu-mi părea rău după *Însemnările*, că o citisem de vreo trei ori şi ştiam pagini întregi pe dinafară. Nu ştiu de ce, dar aventurile copilului înfiat de o maimuţă nu mi-au trezit nicio emoţie. Până la urmă, erau mai verosimili partizanii sovietici care căsăpeau nemţi... Plus că pe vremea aia terminasem cu Dox-urile (*Aventurile submarinului Dox*), cu romanele de 15 lei (romane de aventuri tipărite pe hârtie proastă în tiraje uriaşe), citisem tot ce se tradusese din Jules Verne (când am trecut în clasa a doua, taică-miu mi-a dăruit *Cinci săptămâni în balon*, asta a fost prima carte „serioasă” pe care am citit-o), iar pe Dumas îl aveam la degetul mic. În vara aia citeam Balzac, aşa că prolificul autor american

Edgar Rice Burroughs mi-a provocat un zâmbet de superioritate şi îngâmfare. Nu m-am împrietenit cu Florin Amzoiu atunci, ne salutam totuşi când ne întâlneam pe stradă sau la cofetăria „Verdun”, unde îşi pierdea vremea împreună cu derbedeii din cartier. Abia peste vreo şapte ani m-a oprit din nou şi m-a întrebat dacă scriu. După ce i-am zis că da, mi-a zis că şi el scrie. Am rămas cu gura căscată câteva secunde, pe urmă l-am întrebat: „Ce?”. Mi-a zis că scrie poezie şi am rămas, din nou, cu gura căscată. Nu multă vreme, că a zis repede: „Dacă vrei, pot să-ţi citesc!”. „Vreau!”, am zis eu destul de hotărât. „Bine”, a zis el, „hai să mergem să cumpărăm ceva de băut, ca să cinstim evenimentul!”. „Să cumpărăm!”, am zis eu. A cumpărat o sticlă de-o litră de lichior de portocale şi pe urmă ne-am dus în fundul curţii lui, unde îşi construise o cameră cu pereţi de paiantă şi acoperiş de carton asfaltat. Am intrat. Şi-a desfăcut larg braţele şi a zis: „Ăsta-i hogeacul meu!”.

Fără prea multă şcoală, Amzoiu terminase elementara, adică şapte clase, care erau obligatorii, după care făcuse o şcoală profesională şi se calificase ca sculer-matriţer; fără cultură, mai bine zis, singura lui cultură era cea de cartier, ei bine, cu toate astea, Florin

Amzoiu scria o poezie uluitoare, de un expresionism care-ţi făcea pielea de găină pe mâini. Intuia cu precizie locul în care sordidul se transforma, fără ca nimeni să ştie de ce, în poezie. Mi-a citit prima dată din poeziile lui în vara lui ‘66 sau ‘67, destul de probabil ‘66. Eram în hogeacul lui, o cămăruţă de paiantă bine încinsă de soare. Transpiram, fumam ţigări Carpaţi fără filtru şi beam lichior de portocale: un lichid gălbui, foarte dulce, care-ţi încleia limba şi-ţi amorţea simţurile. Picoteam şi aşteptam să aud ceva à la Alecsandri sau, în cel mai bun caz, Coşbuc. După ce mi-a citit cele câteva poezii pe care le scrisese, creierul mi s-a dezmorţit, saliva din gura mea năclăită s-a limpezit, puteam vorbi fără ca limba să mi se zbată neputincioasă în cleiul dulceag-amărui produs de lichiorul de portocale. L-am lăudat şi l-am încurajat să mai scrie. Mi-a zis că asta are de gând, dar dorea să afle şi părerea unuia mai deştept ca el. Ne-am despărţit prieteni sau, mai bine zis, ştiam amândoi că vom fi prieteni. Fără să-l fi citit pe Hemingway, dar la fel ca şi acesta, nu scria acasă. În fiecare după-amiază îl găseam la cofetăria „Verdun”, aflată la intersecţia străzii Eminescu cu Calea Moşilor. Acolo avea masa lui, la care nu se aşeza nimeni. O curta pe responsabila cofetăriei şi

aceasta, o grăsană veselă şi probabil nefutută, îi făcea cafele foarte dulci, cum îi plăceau lui, şi-l lăsa să fumeze. Amzoiu al meu îşi luase rolul în serios.

Datorită lui m-am împrietenit cu toţi derbedeii de pe Calea Moşilor. Pe mulţi îi ştiam, pe unii îi şi salutam, dar acum eram de-ai lor, chiar dacă eu eram student şi nu prea aveam multe de împărţit. Amzoiu, când venea de la muncă, după ce se răcorea un pic, pe la şase, îşi ocupa masa de la cofetăria „Verdun”, îşi comanda o cafea şi un suc, îşi aprindea o ţigară Litoral, deschidea o agendă cam jerpelită şi se apuca de scris. Toată lumea îi respecta tabieturile, chit că prietenii lui nu prea înţelegeau ce l-a apucat. Se gândeau probabil că o să-i treacă repede, nu auziseră niciodată ca un derbedeu de pe Calea Moşilor să ajungă scriitor, numai fiindcă avea o agendă şi un pix. Amzoiu gândea altfel şi eu îl încurajam. După ce a scris vreo douăzeci de poezii s-a gândit că ar fi cazul să le bată la maşină. S-a interesat în stânga şi în dreapta şi până la urmă a descoperit o secretară la Casa de Cultură de pe Calea Moşilor, care îşi avea sediul în fostul cinematograf „Splendid”. S-a dus peste ea şi nu ştiu ce i-o fi spus sau ce i-o fi făcut, dar aia a acceptat fericită să-i bată poeziile la maşină, în triplu exemplar.

Cu poeziile aranjate frumos în trei dosare cu şină putea să se considere poet. După părerea mea, chiar era. A venit cu dosarele la mine şi mi le-a arătat foarte mândru. „Ei, bravo!”, am zis eu. „Începi să fii poet! Cine ţi le-a bătut?” „Vali!”, a zis el. „Care Vali?” „Secretara de la Casa de Cultură.” „Cât i-ai plătit?”, am întrebat curios. „Nu i-am plătit nimic. M-am dus la ea, i-am zis ce vreau şi ea a zis că bine, le bate.” M-am uitat la el şi am zâmbit. Amzoiu era un bărbat frumos, după toate normele în vigoare atunci pe Calea Moşilor. „Ai futut-o?” „Nu, da’ dacă mai scriu, până la urmă va trebui s-o mârlesc.” „Păi, mai scrie”, am zis eu. „Cine te opreşte s-o faci?”

Florin Amzoiu a scris în continuare şi poate că a futut-o până la urmă pe Vali, secretara de la Casa de Cultură de pe Calea Moşilor. Nu era genul să scape ceva, indiferent sub ce formă era ambalat acel ceva. În toamnă avea destule poezii cât să încropească o plachetă. În vara aia fierbinte şi prăfoasă îi dădusem să citească câţiva poeţi care erau atunci la modă. Habar n-am dacă i-a citit, poate că da, fiindcă de Sorescu a zis că e cam labă, la asta s-a redus comentariul lui vizavi de poeţii la modă pe vremea aia. În toamnă, la începutul lui

octombrie, s-a redeschis Cenaclul Uniunii Scriitorilor, condus de Miron Radu Paraschivescu. De fapt, cenaclul îl conducea Vintilă Ivănceanu, căruia îi plăcuseră prozele mele scurte şi eram în graţiile lui. La prima şedinţă i l-am prezentat pe Amzoiu ca pe un mare poet în devenire, ceea ce şi era, şi Ivănceanu, amabil, a acceptat să-i citească poeziile bătute la maşină de Vali, secretara de la Casa de Cultură. Aşa cum era de aşteptat, lui Ivănceanu i-au plăcut poeziile lui Amzoiu, a fost chiar încântat de ele şi l-a programat rapid să citească în cenaclu. Amzoiu nu-şi mai încăpea în piele de fericire şi avea şi motive. Nu era la îndemâna oricui să citească în cenaclul ăla care făcea săli pline (la o şedinţă erau pe puţin 50-60 de oameni care burduşeau Sala Oglinzilor de la Uniunea Scriitorilor). Dacă-mi aduc bine aminte, cenaclul se ţinea joia începând de la ora 6 (după-amiaza). Şi, în fine, a venit şi joia lui Amzoiu. N-avea niciun fel de emoţie, fiind convins că le va rupe gura. M-a întrebat totuşi în treacăt dacă să-şi pună costum în seara aia. I-am zis că mai bine nu, în costum arăta ca dracu' şi mai avea şi o cravată din aia cu nodul gata făcut şi cu elastic în jurul gâtului. Pe cravată era pictată o sirenă languroasă... A avut, aşa cum bănuiam, mare succes şi

prietenia noastră a fost bătută în cuie, eram ca fraţii. Pe urmă, după ce am fost exmatriculat de la facultate, am plecat la armată.

Când m-am întors de la armată, în toamna lui 1970, Florin Amzoiu era vesel şi foarte încrezător în viitorul lui ca scriitor. Îl cunoscuse pe poetul Valeriu Pantazi, care conducea un cenaclu la Casa de Cultură de pe Eminescu, şi acesta îl încuraja să scrie, aşa cum făcusem şi eu. Au urmat vreo trei ani de boemă, apoi Amzoiu al meu s-a însurat cu Dora, o asistentă medicală blândă şi supusă total nebuniei lui, şi s-a mutat la părinţii ei. I-am pierdut urma până pe la începutul anilor ‘80, când ne-am întâlnit întâmplător pe Calea Victoriei. Ajunsese maistru, avea doi copii, un băiat şi o fată, primise casă la bloc, era membru de partid, o ducea bine. Mai scria din când în când, fără prea multă tragere de inimă. O ducea atât de bine încât s-a gândit că trebuie să facă o prostie, ceva care să-i strice puţin viaţa. Aşa că s-a certat cu şefii lui pe motiv că uzina la care lucra făcea raportări false. Şi-a reclamat şefii la forurile superioare de partid şi a aşteptat să i se dea dreptate. Pe vremea aia, toată lumea făcea raportări false şi lucrul ăsta era considerat, chiar şi la partid, singurul mod de supravieţuire. Aşa că

s-au şters la cur cu reclamaţia lui şi i-au înscenat la repezeală o încercare de viol chiar în uzină. L-au dat afară din partid şi l-au trecut pe un post de muncitor calificat. În toţi anii ‘80 s-a războit cu partidul şi, cu cât răzbătea mai sus, cu atât era privit cu ochi mai răi. De nervi i-au căzut toţi dinţii. Nu mai scria decât memorii. După revoluţie a publicat câteva articole în *Baricada* şi pe baza lor l-am ajutat să intre în Uniunea Ziariştilor. Pe urmă i-am dat 200 de dolari şi şi-a deschis o firmă care făcea şlapi. A dat rapid faliment, după care s-a pensionat prin 2000 şi şi-a cumpărat o mică proprietate la ţară, unde s-a şi mutat. Azi, când scriu rândurile astea, este duminică, 31 iulie 2011. Ieri l-am sunat pe Amzoiu ca să văd ce mai face. Mi-a răspuns Dora, soţia lui, care mi-a spus că Florin a murit. Se certase cu un vecin pe un petic de pământ şi, de supărare că judecătorii nu-i dau dreptate, a făcut o embolie cerebrală. Avea 66 de ani.

Despre poetul Valeriu Pantazi prea puţini mai ştiu azi câte ceva. Nu figurează în *Dicţionarul scriitorilor români* coordonat de Mircea Zaciu şi nici în cel apărut la Academie. Îl pomeneşte în schimb Eugen Barbu în a sa *Istorie polemică*...: „În cenaclurile din Bucureşti îşi făcea câteodată apariţia un tânăr cu aer preţios, vorbind cam

de sus şi analizând poezia altora cu o severitate de cele mai multe ori nejustificată”. Eugen Barbu are ceva dreptate când îl descrie pe Pantazi ca pe un „tânăr cu aer preţios”. În 1970, când l-am cunoscut eu, preţiozitatea poetului de 30 de ani i se trăgea mai ales de la hainele pe care le purta: redingotă, pantaloni reiaţi, pantofi negri bine lustruiţi, cămaşă albă şi cravată. Ai fi zis că e un mare domn, nu un poet sărac lipit, care locuia într-o cămăruţă din subsolul unui bloc de pe Strada Sfinţilor. Din cauza sărăciei, hainele şi le cumpăra de la „taica Lazăr”, adică de la magazinele care vindeau vechituri. Taica Lazăr fusese un negustor evreu de haine vechi pe la sfârşitul secolului al XIX-lea şi devenise celebru printre sărăntocii oraşului, de unde şi expresia „a te îmbrăca de la taica Lazăr”. Pe vremea aceea, adică în 1970, încă mai erau consignaţii care vindeau haine la mâna a doua şi cu ceva noroc te puteai îmbrăca elegant cu puţini bani. Valeriu Pantazi avea nas bun nu numai la poezie, ci şi la haine. Datorită numelui şi a hainelor sclivisite mulţi credeau că e de neam boieresc, dar Pantazi era nume de botez, numele de familie fiind Constantinescu. Ceva sânge boieresc avea totuşi, bunicul dinspre mamă avusese o moşie micuţă la

Faraoane, în judeţul Bacău. Ne-am împrietenit repede şi prietenia cu el avea să îmi schimbe în mare măsură viaţa.

Avea 30 de ani în 1970, când l-am cunoscut, şi nu lucra nicăieri. Considera că un scriitor nu trebuie să muncească decât la opera lui, asta ocupându-i tot timpul. Aşa că nu muncea şi gata. Făcuse liceul la Buzău, apoi Şcoala de drumuri şi poduri din Bucureşti, o instituţie foarte serioasă, cu o veche tradiţie, fiind înfiinţată în 1851 de Ştirbei Vodă. După aceea a făcut trei ani la Institutul Pedagogic, secţia pictură, dar n-a apucat să-şi dea diploma, fiind exmatriculat pentru „huliganism”, un cuvânt care pe vremea aia putea să însemne orice. Publicase în 1961 o poezie în revista *Luceafărul*, luase bani frumoşi pe ea şi întâmplarea asta l-a făcut să-şi schimbe toate planurile: urma să fie poet. Şi ca orice poet serios, trăia ca un boem. În ‘70 locuia pe Strada Sfinţilor, într-o cămăruţă de 3 pe 4 de la subsolul unui bloc. Alături de el, într-o cameră mai mare şi mai cochetă, stătea iubita lui, poeta Iolanda Malamen. Aceasta, studentă la Iaşi la Facultatea de Medicină Veterinară, venise la Bucureşti, unde l-a cunoscut pe culoarele revistei *Luceafărul* pe Pantazi, care a convins-o

să lase Iaşiul baltă şi să se mute în capitală, unde un poet avea mai multe posibilităţi de afirmare. Zis şi făcut. Şi ea împărtăşea părerea lui că un poet nu trebuie să muncească şi şi-a convins tatăl, un mai mult decât onorabil medic din Ploieşti, s-o întreţină până când avea să ajungă o mare poetă. Cum şi pe mine mă întreţinea taică-meu, un mai mult decât onorabil cizmar bucureştean, m-am împrietenit repede cu cuplul Pantazi-Malamen. Dimineaţa scriam, iar serile le petreceam cu ei. Serile şi de multe ori şi nopţile. Spre deosebire de adevăraţii boemi, noi nu beam alcool. Cafea, ţigări Virginia roşii şi discuţii nesfârşite despre literatură. Ne asista Flopsy, căţeluşa basset a Iolandei.

În iarna lui ‘70 spre ‘71 am scris de zor şi în primăvară aveam destule povestiri pentru a încropi un volum, căruia i-am pus titlul *În după-amiaza aceea*. Valeriu Pantazi conducea un cenaclu la Casa de Cultură de pe Mihai Eminescu şi o parte din povestiri le-am citit acolo cu oarecare succes. Tot în iarna aia mi-am dat câteva examene la Facultatea de Chimie, le-am luat cu note bune şi habar n-aveam că în vară voi renunţa la facultate. Valeriu, care avea mare încredere în destinul meu de scriitor, m-a dus la revista *Luceafărul*, condusă

pe vremea aia de Ştefan Bănulescu, şi m-a prezentat ca pe o mare tânără speranţă. Prozatoarea Gica Iuteş, nu şi Nicolae Velea, l-a luat în serios şi în primăvară am debutat cu o povestire onirică, intitulată *Ploi calde pe umerii noştri*. Am luat 400 de lei pe povestire şi eram foarte mândru de mine. Cristea, viitorul meu socru, era şi mai mândru. În tinereţe visase să ajungă poet şi nu renunţase niciodată la visul ăsta, dar acum, la maturitate, se mulţumea să traducă din bulgară povestiri pentru copii. Dacă eu ajungeam scriitor însemna că fiică-sa nu se încurcase cu un oarecine, cum părusem a fi până atunci. Aşa că mi-a împrumutat maşina lui de scris şi într-o lună povestirile erau deja gata pentru editură. Editura a ales-o Pantazi. Era Cartea Românească, unde cunoştea câţiva redactori. Pentru mine a ales-o pe Geta Dimisianu, o femeie guralivă şi plină de energie. Lucra într-un birou cu Mircea Ciobanu şi Paleologu. Geta Dimisianu m-a primit bine, spunându-mi că e în căutare de tinere talente. Îmi citise povestirea din *Luceafărul*, îi plăcuse şi mi-a luat volumul promiţându-mi că-l va citi acasă, dar nu imediat, că mai are câteva manuscrise în lucru.

Aşa că în primăvara lui ‘71 eram un om fericit: publicasem o povestire şi predasem la Editura Cartea Românească un volum de povestiri, care, pentru ca totul să fie perfect, îi plăcuse Getei Dimisianu, redactorul cărţii. Nu exista, cel puţin în momentul acela, niciun motiv să nu debutez în, hai să zicem, maximum un an. Spre vară, când a început sesiunea, m-am hotărât să renunţ la facultate. Ca absolvent de Institut Pedagogic, nu puteam să fiu decât profesor în învăţământul gimnazial. Pe vremea aia era obligatoriu să te prezinţi unde erai repartizat, fără posibilitatea ca timp de trei ani să faci vreo schimbare. Mă şi vedeam stând trei ani în vreo comună uitată de Dumnezeu, bând cu popa şi cu medicul veterinar. Aşa că am renunţat la facultate fără niciun regret. Singurul care a regretat a fost bietu’ taică-meu, dar până la urmă s-a consolat şi mi-a propus să mă angajez gestionar la Cooperativa „Arta încălţămintei”, unde lucra şi el ca cizmar. Eu voiam să fiu scriitor, nu gestionar, aşa că l-am refuzat foarte hotărât. „Şi ce-ai să faci de acum încolo?”, m-a întrebat destul de enervat. I-am spus că o să scriu, o să public şi cu asta basta. A clătinat sceptic din cap, a dat a lehamite din mână şi a zis să fac ce vreau. „Ce-ţi trebuie ca să scrii?”, m-a

întrebat la urmă. „Cafea şi ţigări!”, am zis. „Bine”, a zis el, „îţi dau cinci lei pe zi pentru ţigări şi cafeaua ţi-o cumpăr eu”. Ăsta a fost târgul pe care l-am făcut cu taică-meu şi până în noiembrie ‘73, când m-am angajat, a funcţionat foarte bine şi fără niciun reproş din partea lui. M-am pus pe scris fără să ştiu că timp de nouă ani nu voi mai publica nimic. Pe urmă a venit vara adevărată şi, odată cu ea, „Tezele din iulie”, pe care nu le luasem în calcul atunci când îmi priveam senin viitorul.

Nu trebuia să fii chiar Ostap Bender, acel maestru al combinaţiilor inventat de scriitorii sovietici Ilf şi Petrov, pentru a face rost de bani în perioada comunistă, dar ceva, ceva din talentul lui îţi era necesar pentru a te descurca. Eu citisem romanele celor doi ruşi (*Douăsprezece scaune* şi *Viţelul de aur*), dar nu-mi trecea prin cap nicio combinaţie care să-mi aducă bani. Valeriu Pantazi, care cunoştea mecanismele economice comuniste mai bine decât mine, se descurca fără mari probleme. Într-o zi, după ce debutasem în revista *Luceafărul*, mi-a zis: „Agopian, acum, dacă tot ai devenit scriitor, ar trebui să pleci într-o delegaţie!”. „Ce delegaţie?”, am întrebat eu ca prostu’. „Lasă c-ai să vezi mâine!”, a zis el, şi-a aprins o ţigară Virginia şi a sorbit

din cafea. Am făcut şi eu la fel, eram în cămăruţa lui de la subsol şi puneam ţara la cale, în fine, nu ţara, literatura ei. „Mâine”, adică a doua zi, ne-am dus pe la ora patru la revista *Luceafărul*. Asta, adică redacţia ei, era pe bulevardul Ana Ipătescu, într-o frumoasă vilă, vecină cu Observatorul Astronomic, la etajul trei. Pe culoarul lung al redacţiei erau trei, patru inşi care priveau în gol. Valeriu s-a dus la unul pletos, care arăta ca un ţigan din Oborul meu, şi după ce l-a salutat a spus: „Ia zi, cum merge treaba?”. „Bine”, a zis ţigănosul, „Bănulescu e aici, e binedispus şi dă delegaţii la toată lumea”. Valeriu s-a întors către mine şi mi-a făcut semn să mă mişc: „El e poetul Vasile Andronache[9]!”, a zis şi mi l-a arătat pe ţigănos. Pe urmă a zis către poetul Andronache: „El e Ştefan Agopian, un prozator genial!”. Am dat mâna cu poetul Andronache şi m-am întrebat ce-o să mai urmeze.

Eram aşadar într-o după-amiază oarecare de la începutul verii anului 1971, pe un culoar cu multe uşi, la etajul trei al unei vile somptuoase de pe bulevardul Ana Ipătescu: acolo era redacţia revistei *Luceafărul*, în care îmi publicasem prima povestire intitulată *Ploi calde pe*

---

[9] Vasile Andronache (1936-1998) – poet minor, astăzi complet uitat.

umerii noştri. Un titlu de căcat, trebuie s-o recunosc, dar asta n-are nicio importanţă. Important e că, chiar dacă publicasem numai o povestire, eram scriitor. În fine, un scriitor începător, dar totuşi scriitor. Eram acolo ca să plec în delegaţie. Aşa zisese proaspătul meu prieten Valeriu Pantazi, şi el scriitor în devenire, dar aflat într-un stadiu mult mai avansat decât mine. Pantazi a bătut tare într-o uşă care avea o plăcuţă cu inscripţia „Redactor-şef” şi, fără să aştepte vreun răspuns, a deschis-o, m-a împins înaintea lui, după care a intrat şi el. Era o cămăruţă, o anticameră mi-am dat eu seama la repezeală, şi în cămăruţa aia, la un birou imens, stătea o doamnă micuţă, brunetă, elegantă şi ochelaristă, doamna Nelly, aveam să aflu că o cheamă. Pe o fereastră mare intra lumina puternică a unui soare de ora patru, orbindu-mă niţel. Doamna Nelly îl cunoştea pe Pantazi, nu a mirat-o prezenţa noastră acolo. După ce i-a spus un „sărut mâna, doamna Nelly, ce mai faceţi?” şi după ce ea a zis că „bine” şi a zâmbit înspre noi, Pantazi i-a zis că eu sunt Ştefan Agopian, un prozator la începutul drumului, dar care promite mult. „Înţeleg că vreţi să plecaţi într-o delegaţie”, a zis doamna micuţă şi ne-a zâmbit iar. „Mi-aţi luat vorba din gură!”, a zis

Pantazi şi i-a zâmbit şi el. Am zâmbit şi eu, probabil cam tâmp, dar doamnei Nelly nu i-a păsat de asta. „Aveţi noroc, băieţi, şefu' e binedispus azi”, a zis ea şi a băgat în maşina de scris din faţa ei o coală de hârtie.

În urma acestei vizite la redacţia revistei *Luceafărul*, o vizită de lucru, ca să zic aşa, Valeriu Pantazi şi cu mine ne pricopsiserăm cu două hârtii care ne îndreptăţeau să plecăm într-o delegaţie de documentare pe meleagurile patriei comuniste. Cu foi de drum şi diurnă. Eu urma să mă „documentez” cinci zile, Valeriu ceva mai mult. „Şi acum ce facem cu astea?”, am întrebat ca un bou, privind la foaia de hârtie cu ştampilă şi semnătura lui Ştefan Bănulescu, redactorul-şef al revistei. „Agopian, nu fi idiot, ca să zic aşa”, a zis Pantazi. „Mâine, la ora douăsprezece, hârtia aia pe care o ţii în mână se va transforma în bani. Bani adevăraţi, cu care o să faci ce ai chef.” „Şi delegaţia?”, m-am hazardat eu să întreb, tot ca un idiot. „Hai să intrăm aici şi să bem un Fernet cu gheaţă. Fac eu cinste.” Era cald şi o lumină plăcută îmi gâdila ceafa şi spinarea. Aşa că am intrat în restaurantul „Dunărea”, de pe Magheru, unde e şi acum, după patruzeci de ani, şi am băut Fernet cu gheaţă. Câte o sută de grame de căciulă. Stăteam la masă şi

sporovăiam şi beam Fernet cu gheaţă, cu înghiţituri legumite, ca să nu se termine prea repede. Un domn în costum, cu cămaşă albă şi cravată, cu un aer de provincial uşor derutat, s-a apropiat de noi şi, timid, ne-a întrebat dacă poate să stea şi el la masa noastră. Localul se umpluse şi nu mai erau mese libere. Galant, cu un gest de mare senior, Pantazi l-a invitat să şadă. Tipul a comandat un coniac Milcov, un coniac bun, chiar dacă românesc, şi al dracului de scump. „Sunt în delegaţie şi până diseară, când am tren, nu prea am ce să fac”, a zis tipul şi a ridicat paharul cu coniac, care avea buza glazurată cu zahăr tos, aşa cum era moda pe atunci să bei coniac. Am ridicat şi noi paharele cu Fernet şi am ciocnit.

Fernetul, un lichid brun, dulce-amărui, era foarte plăcut papilelor noastre gustative, papilele unor viitori mari scriitori. Cum ziceam, la masa noastră se aşezase un domn mărunt, cam prăfuit, care ne spusese că venise din provincie, cu oarecari treburi la ministerul de care aparţinea întreprinderea unde lucra. După ce a băut prima sută de coniac a prins curaj şi i s-a adresat lui Pantazi: „Domnilor, îmi cer scuze pentru îndrăzneală, dar mor de curiozitate să aflu cine sunteţi şi cu ce vă

ocupaţi”. Pantazi l-a privit rece şi, bănuiam asta, uşor amuzat. Era îmbrăcat ca un mare domn, redingotă, pantaloni reiaţi, pantofi negri bine lustruiţi, cravată, în fine, tot tacâmul care să-l facă să arate ca un senior al altor vremuri, în niciun caz al vremurilor pe care tocmai le trăiam. Dacă Pantazi era îmbrăcat cum era îmbrăcat, nici eu nu stăteam prea rău: blugi adevăraţi, aduşi de viitoarea mea soacră din Franţa, un tricou galben redegist, bine mulat pe pectoralii mei de fost gimnast în echipa Universităţii din Bucureşti (am fost şi aşa ceva, o să râdeţi) şi sandale romane. Pantazi a spus: „Domnul meu, vă înţeleg curiozitatea şi ea nu ne jigneşte deloc. Suntem scriitori. El e Ştefan Agopian, un prozator genial, iar eu sunt Valeriu Pantazi, poet. Dar dumneavoastră, mă rog frumos, cine sunteţi?”. Tipul s-a fâstâcit o clipă, pe urmă şi-a revenit şi a zis că e Ionescu sau Popescu, n-are nicio importanţă numele, şi apoi a zis că e directorul unei mari întreprinderi de nu mai ştiu unde, din provincie, evident. Când a văzut că ne-am terminat băutura, a mai comandat el un rând şi din vorbă în vorbă ne-am împrietenit. Pantazi, galant ca de obicei, l-a invitat să bea o cafea în subsolul unde locuia. Tipul a acceptat, pe drum ne-a cerut permisiunea să mai

cumpere ceva de băut, asta după ce plătise el nota la cârciumă. Când a văzut cămăruţa lui Pantazi, probabil că s-a crucit, dar dacă a făcut-o, a făcut-o cu limba. Am băut cafeaua excelentă pe care o prepara Pantazi, am lins şi nişte coniac din cel cumpărat de musafirul nostru. Când a venit ora să plece la gară ne-am pupat şi tipul ne-a declarat cu lacrimi în ochi că-i pare rău că nu e şi el scriitor.

A doua zi după ce primiserăm de la revista *Luceafărul* adeverinţe pentru a pleca în delagaţie pe meleagurile patriei socialiste multilateral dezvoltate, ca să vedem cu ochii noştri această multilateralitate, Valeriu Pantazi a zis că acum urmează pasul doi: trebuia să punem mâna pe bani. Mie mi se părea că începuserăm să semănăm cu eroii lui Ilf şi Petrov, Ostap Bender fiind, evident, Pantazi. I-am zis chestia asta şi el a zis că habar n-are cine-i Ostap Bender şi că nici nu-i pasă, chiar dacă ar şti. Bănuiesc că ştia. „Agopian, vrei banii sau nu?”, m-a întrebat. Îi voiam, aşa că a doua zi ne-am dus la Uniunea Scriitorilor, care se lăfăia într-o clădire imensă de pe Kiseleff. Acolo fusese pe la începutul anilor ‘50 „Şcoala de Literatură”, unde Labiş învăţase să cânte binefacerile socialismului, dar tot acolo, acelaşi Labiş încercase, beat

fiind, s-o futǎ pe poeta Doina Ciurea, viitoare nevastǎ nefericitǎ a lui Nichita. Se spune cǎ încercarea de viol a lui Labiş a dat greş, dar chestia asta l-ar fi împins spre moarte: urma sǎ fie dat afarǎ din UTM şi sǎ i se retragǎ dreptul la semnǎturǎ. Ameninţarea care plutea asupra capului sǎu l-a împins la bǎut mai mult decât era cazul şi, beat fiind, s-a lovit cu un tramvai care i-a rupt coloana vertebralǎ. Habar n-aveam chestiile astea când, într-o dimineaţǎ seninǎ de iunie, intram pentru prima oarǎ în sediul Uniunii Scriitorilor. Muream de fricǎ, dar Pantazi, sigur pe el, m-a împins într-un hol imens, unde mişunau tot felul de tipi şi tipe, toţi scriitori. Pantazi pǎrea sǎ-i cunoascǎ pe toţi, s-a salutat cu ei, m-a recomandat şi pe mine ca pe un tânǎr prozator genial. Nimǎnui nu i-a pǎsat de genialitatea mea pentru simplul motiv cǎ toţi cei care mişunau pe acolo se considerau la fel de geniali sau chiar mai mult.

Holul în care intrasem era imens şi în imensitatea aia mişunau tot felul de tipi şi tipe, care mai de care mai ciudat. Toţi aveau ceva în comun, aveam sǎ aflu asta foarte repede: ciudaţii ǎia erau, fǎrǎ nicio excepţie, scriitori. Mai mult sau mai puţin. Eu intram la mai puţin, dar asta n-avea prea multǎ importanţǎ, dintr-un motiv

simplu ca bună ziua. Niciunul nu publicase vreo carte, aşa că n-avea rost să mă intimidez în faţa lor.

Pantazi, cel care mă dusese acolo, nu se intimida, ba chiar din contra. L-a oprit pe unu' care părea mai calm, un lungan, i-a pus degetul în piept şi l-a întrebat ceva despre un anume „tata Iancu". „E pe aici, cred că la preşedinte!", a răspuns lunganul. „N-a semnat încă nimic!", a mai zis cel despre care aveam să aflu curând că e poet şi că se numeşte Ilie Tudora. Ştiam cine e „tata Iancu" încă de pe vremea când frecventam cenaclul Uniunii Scriitorilor, înainte să fac armata. Traian Iancu, pe numele lui întreg, era omul cu banii. Ca preşedinte al Fondului Literar, el tăia şi spânzura în materie de bani, dar se ocupa în special de plevuşcă, rechinii adevăraţi luau bani direct de la preşedintele Uniunii, Zaharia Stancu. „Tata Iancu" era şi el scriitor, dar debutase târziu, în 1969, cu nişte poezii de căcat, pe care le adunase într-o plachetă. Principala lui scriere era libretul de operetă intitulat *Plutaşii de pe Bistriţa*, o chestie realist-socialistă. Se spunea despre el că ar fi colonel de Securitate, poate că era, dar nimănui nu-i păsa de asta. Toţi aşteptau de la el bani şi el chiar asta făcea, dădea bani.

O paranteză

După cum spuneam, împins de la spate de Valeriu Pantazi, un om hotărât, fără doar şi poate, în vara minunatului an 1971, la începutul acelei veri, o vară lungă care a durat aproape nouă ani pentru mine, am devenit scriitor: publicasem o singură povestire în revista *Luceafărul*, dar chiar şi aşa, o povestire de căcat te propulsa printre tinerele talente, pe care comuniştii, în fine, ăia care se dădeau urmaşii adevăraţilor comunişti, cei puţini, care crezuseră în „minunata lume nouă”, mulţi evrei, care părăsiseră scârbiţi ţara sau fuseseră siliţi s-o părăsească, nu şi Radu Cosaşu, care a devenit, cu vremea, mare scriitor român, Dumnezeu să-i dea sănătate la cei 81 de ani ai lui, cum spuneam, urmaşii adevăraţilor comunişti erau în căutare de scriitori tineri pe care să-i pună în slujba noului regim, nemaipăsându-le că scriitorii tineri, care or fi fost, erau perfect nepăsători în faţa marilor realizări ale regimului şi nu numai nepăsători, nepăsarea era un act pasiv, care nu oprea lucrurile să meargă victorios înainte, ci şi hotărâţi, unii dintre ei, dacă nu toţi, să ajungă scriitori, la fel ca şmecherii care mimaseră entuziasmul cu numai zece-

douăzeci de ani înainte şi care, după ce pupaseră regimul în bot şi în cur, acum se bucurau de toate privilegiile posibile, ei bine, ăştia tineri, nemaiavând ce să pupe cu adevărat, s-au considerat, scurtă vreme, din ‘65 până în ‘71, oameni liberi, şi au scris ce le trecea prin cap, prin capul lor, nu prin capul Partidului. Constat că am scris o singură şi lungă frază: s-a întâmplat aşa deoarece pe vremea aia îl citeam pe Faulkner, căruia, astfel, i-am adus un minim omagiu.

*

La un moment dat s-a deschis uşa în spatele căreia trona Zaharia Stancu, preşedintele Uniunii Scriitorilor, şi pe ea a ieşit un bărbat solid, mai înalt decât mine, dar nici nu era greu asta, dacă ţinem cont că n-am depăşit niciodată un metru şaizeci şi cinci de centimetri. Era îmbrăcat în costum negru, cămaşă albă, cravată, avea faţa uşor unsuroasă şi o mină de om important. La apariţia lui, cei aflaţi în holul Uniunii au tăcut plini de respect. În hol era o masă uriaşă şi bărbatul, care era, aţi ghicit, „tata Iancu”, s-a apropiat de ea. Imediat, în spatele lui, cei aproape douăzeci de scriitori şi scriitoare

s-au aranjat într-o coadă lungă de vreo patru-cinci metri. „Tata Iancu” a scos o batistă mare şi albă şi şi-a şters fruntea transpirată şi faţa slinoasă, a băgat batista înapoi în buzunarul de la pantaloni şi dintr-un buzunar interior al hainei negre, uşor şifonate, a scos un stilou masiv, şi el negru. Toţi viitorii scriitori aşezaţi la coadă în spatele lui aveau în mână una sau mai multe hârtii. Eu, dacă vă amintiţi, aveam numai una: recomandarea de la revista *Luceafărul* semnată de Ştefan Bănulescu pentru a pleca într-o delegaţie în ţară. Una la fel avea şi Valeriu Pantazi. Eram pe la mijlocul cozii, dar totul mergea uimitor de repede. „Tata Iancu” semna fără să-şi bată prea mult capul fiecare hârtie care i se punea în faţă. Când am ajuns în dreptul lui, Pantazi, după ce l-a salutat şi l-a întrebat de sănătate, m-a prezentat: „El e Ştefan Agopian, o tânără mare speranţă. Sper că aţi auzit de el”. Traian Iancu a mormăit ceva care putea fi luat drept aprobare, mi-a smuls hârtia din mână şi pe colţul din stânga, sus, a scris „se aprobă” şi sub „se aprobă” a semnat.

Acum urma partea cea mai plăcută a acţiunii noastre: să ne luăm banii şi foile de drum. Pentru asta trebuia să coborâm la subsol, unde stăpânul banilor era domnul

Bătrâneanu, casierul Uniunii. Aşa că am coborât la subsol fluturându-ne hârtiile proaspăt aprobate. În faţa unui ghişeu cu oblonul tras se formase o coadă. Erau cei care, la fel ca şi noi, dăduseră nas în nas cu „tata Iancu”. Viitorii scriitori ai Patriei socialiste aşteptau tăcuţi să se deschidă ghişeul şi să-şi primească bănuţii mai mult sau mai puţin munciţi. Până la urmă oblonul s-a ridicat şi nu după multă vreme am primit frumoasa sumă de 400 de lei şi două foi de drum pentru CFR. „Şi acum?”, l-am întrebat pe Pantazi care îşi număra tacticos banii. „Agopian”, a zis el, „te-ai prostit?”. Mi-am adus brusc aminte că aveam întâlnire cu Iolanda, iubita lui Pantazi, şi cu Cristina, iubita mea. Fetele, într-adevăr, ne aşteptau în curtea Uniunii. Ne-am pupat cu ele şi pe urmă ne-am dus pe Aleea Alexandru, unde Valeriu şi Iolanda ştiau un mic restaurant cu autoservire, foarte ieftin. Restaurantul era cochet, răcoros şi bine garnisit cu tot felul de mâncăruri etalate într-o vitrină. Am mâncat şi am băut bere Griviţa. Am făcut eu cinste, cu toate că Valeriu a insistat să facem juma-juma. N-am fost de acord. Fără el n-aş fi pus niciodată mâna pe banii ăia. La despărţire am hotărât să ne vedem în toamnă, după vacanţă. Cristina şi-a dat ultimele examene, era

studentă la psihologie în anul doi şi pe la începutul lui iulie am plecat la Costineşti împreună cu câţiva prieteni de-ai ei din liceu. Acolo am descoperit Golful Francezului şi nudismul. Aşa că „Tezele din iulie” m-au prins, la propriu şi la figurat, în pielea goală.

În toamna lui ‘71 mi-am retras volumul de povestiri de la Cartea Românească. Geta Dimisianu, redactorul cărţii, s-a supărat pe mine, cu toate că îmi spusese să nu-mi fac mari speranţe în legătură cu apariţia ei. „Tezele din iulie” începuseră să-şi arate colţii: din librării erau retrase cărţile prea experimentale şi date la topit, termenele de apariţie nu se mai respectau, multe manuscrise fiind amânate *sine die*, în consiliile de conducere ale editurilor fusese introdus câte un muncitor, care ar fi trebuit să vegheze la puritatea socialistă a cărţilor, dar chestia n-a funcţionat. Care muncitor ar fi avut curaj să-i spună lui Marin Preda, de exemplu, că o carte nu e tocmai pe linie? Şi pentru ca totul să fie perfect, nu mai puteai publica nicio carte fără avizul unui cenaclu de cartier. Se presupunea că membrii cenaclului, oameni ai muncii îndeobşte, vor avea grijă să nu dea drumul cărţilor cu probleme. Nici chestia asta n-a funcţionat. Scriitorul Mircea Micu, care

lucra ca funcţionar la Asociaţia Scriitorilor din Bucureşti, a înfiinţat un cenaclu care nu exista decât pe hârtie şi a început să elibereze adeverinţe pe bandă rulantă. Pentru primele două cărţi publicate, *Ziua mâniei* şi *Tache de catifea*, de la el mi-am făcut rost de adeverinţe. Redactorii revistelor literare începuseră să sufle şi-n iaurt, aşa că prozele mele onirice se născuseră gata moarte. Ghinionul a făcut ca Ştefan Bănulescu, redactorul-şef al revistei *Luceafărul*, un om descuiat la minte, să plece în toamna lui '71 cu o bursă în SUA, la Iowa City. Grupul oniric, din care mă mândream că fac parte, se destrămase, aşa cum am mai spus.

Cu toate că şansele de a mai publica vreo povestire în viitorul apropiat erau egale cu zero, nu m-am îngrijorat cine ştie ce. În definitv eram încă un scriitor începător plin de încredere în forţele sale. Aşa că m-am apucat să scriu un roman. Făcusem cea mai mare parte a armatei la Slobozia şi mi-am plasat acţiunea în acel orăşel din Bărăgan, uitat de Dumnezeu. Eroul principal era un ţigănuş pe care l-am botezat Pepsi. Tocmai citisem *Maestrul şi margareta* a lui Bulgakov, care mă fascinase şi eram hotărât să scriu un roman la fel de bun. Vă spun, eram plin de încredere în forţele mele, aşa că am

început să scriu de zor. Dacă la Bulgakov Diavolul împreună cu suita sa poposesc în Moscova, la mine nu Diavolul, ci un Artist, asemănător lui Dumnezeu, care poate să facă şi să desfacă lucrurile după cum îi e voia, descalecă în orăşelul numit Slobozia. Am scris vreo patruzeci de pagini care nu erau lipsite de haz, apoi inspiraţia mi-a secat brusc. Romanul ar fi trebuit să se cheme *Artistul la Slobozia*, cred că mai există paginile scrise atunci, dar, sincer vorbind, nu am niciun chef să le revăd. N-am abandonat totuşi ideea Artistului atotputernic şi am scris mai multe povestiri (câteva erau începuturi de romane neterminate) folosindu-l. În 1993, Mircea Ciobanu, care ajunsese directorul Editurii Eminescu, m-a bătut la cap să fac un volum cu povestirile de tinereţe. N-aveam niciun chef, dar până la urmă am cedat. Am ales numai povestirile care îl aveau în fundal pe Artist şi aşa a apărut *Însemnări din Sodoma. Portret al Artistului murind*. Din greşeală, pe coperta a patra a apărut cuvântul „Debut”, ceea ce a nedumerit pe toată lumea. Mircea Ciobanu a râs şi a zis că, în definitiv, cu cartea asta trebuia să debutez, aşa că nu-i o greşeală prea mare.

*

Hotărâsem să devin scriitor şi pentru asta nu trebuia decât să scriu. Taică-meu îmi dădea cinci lei pe zi, de ajuns pentru un pachet de ţigări Virginia. Cafeaua mi-o cumpăra el, cum am mai spus, la prânz mâncam (foarte bine) la una din mătuşile armence, Ardem, care locuia pe strada Ion Maiorescu, o stradă paralelă cu Calea Moşilor, care există şi astăzi. Nu mâncam de dimineaţă, beam cafea, fumam şi scriam până pe la ora două. Apoi mâncam şi după-amiezile mi le petreceam citind. Seara mergeam la iubita mea, viitoarea soţie, Cristina, sau la Pantazi şi Iolanda Malamen. Nu puteam să public, dar chestia asta nu mă îngrijora prea tare. Până la urmă, aşa îmi închipuiam, aveam să răzbesc cumva. Altceva mă îngrijora. Începând din toamna lui '71 căzuse o nouă belea pe capul românilor. Nu pe capul tuturor, ci numai pe cel al tinerilor. Cele două ziare oficiale, *Scânteia* şi *România liberă*, titrau cu litere de-o şchioapă pe prima pagină următorul slogan: „Tineri, 100.000 de locuri de muncă vă aşteaptă!”. Era o lozină nenorocită care acoperea o porcărie: tinerii fără serviciu erau condamnaţi la repezeală pentru parazitism şi trimişi să

muncească pe gratis (primeau mâncare şi adăpost) pe şantierele Patriei. De la trei la şase luni. Pe străzile Bucureştiului (bănuiesc că şi în provincie) începuseră să umble patrule formate dintr-un miliţian, doi-trei muncitori şi un activist de partid. Erau legitimaţi tinerii mai „dubioşi”, adică bărboşii, pletoşii, minijupistele, cei care purtau blugi... dar şi la întâmplare. Zonele cele mai periculoase erau marile bulevarde (Magheru şi 6 Martie), dar, dacă erai ghinionist, te puteau agăţa de oriunde.

Eram în căcat, dar într-un căcat plăcut: ştiam că atunci când voi ieşi din el, nimic din mine nu va puţi. Ani de zile învăţasem chimie şi, o să râdeţi, chimia mea însemna ceva în legătură cu Nobel: puteam prepara o mulţime de explozibili, de la banalul amestec de clorat de potasiu cu sulf, care pocnea asurzitor dacă îl loveai cu ciocanul, până la trinitrotoluen, zis şi trotil, şi, ca să fim chiar lângă Nobel, celebra lui trinitroglicerină. Puteam să arunc lumea în aer, şi lumea în care trăiam merita cu prisosinţă să fie aruncată în aer. N-am făcut-o! Am preferat să stau în casă şi să scriu cu speranţa că într-o zi comunismul va intra în colaps... O speranţă deşartă, desigur. Evreii din blocul în care locuiam pe Calea Moşilor, care crezuseră în viitorul luminos al lumii, îşi

făceau deja bagajele, hotărâţi să construiască o altă lume nouă în cine ştie ce chibuţ. Armenii la fel, numai că ei plecau în America, via Beirut. Adică mai întâi plecau în Liban, unde stăteau câteva luni, timp în care erau verificaţi de americani, ca nu cumva să fi intrat prea mult comunism în ei. Eu, care îmi doream să fiu scriitor român, am stat cuminte, fără niciun gând de plecare. Evitam, atât cât se putea, să merg în centrul oraşului, unde, dacă aveai ghinion, te putea prinde o patrulă şi, dacă nu aveai serviciu, erai condamnat în regim de urgenţă pentru parazitism. Chiar dacă scriam de zor, asta nu însemna nimic în ochii autorităţilor comuniste: scrisul nu mă scotea din categoria paraziţilor sociali, o specie împuţită de care socialismul nu avea nevoie.

Aşadar, în toamna-iarna minunatului an 1971 îmi devenise foarte clar un lucru: dacă doream să ajung scriitor, trebuia să renunţ rapid şi fără nicio ezitare la proza onirică. Comuniştii, în fine, cei care îşi ziceau aşa, ne închiseseră într-un ţarc în care până şi visele erau dirijate de la centru. Trebuia să fiu mai deştept decât cei care ne dirijau, dar în acelaşi timp eram obligat să nu atrag atenţia prin nimic, dacă îmi doream să fiu scriitor. Măcar la început. În primul rând aveam nevoie de un

subiect care să nu irite autorităţile şi de care să nu-mi fie ruşine. N-a trebuit să caut mult. Primul război mondial nu trezea nicio suspiciune, dacă evitai să bagi în faţă, sau prea în faţă, rolul jucat de Casa Regală, respectiv de Ferdinand şi de frumoasa sa soţie, mult prea libertina Maria. Nici partidele istorice n-aveau ce căuta într-un asemenea roman. Istoria, adică primul război mondial, avea să fie un pretext pentru a spune alte chestii, pe care altfel nu le puteai spune. Citisem mult despre perioada respectivă, care, cel puţin din punct de vedere literar, nu era prea bătătorită. Nu apăruseră decât trei romane importante despre primul război: *Pădurea spânzuraţilor* (1922), *Întunecare* (Cezar Petrescu, 1927-1928) şi *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* (1930). Or mai fi fost şi altele, dar atunci pe astea le aveam în cap. Citisem, bineînţeles, şi mult mai celebrele *Nimic nou pe frontul de vest* (Remarque, 1929) şi *Adio, arme* (1929). Din cei cinci autori ai cărţilor de mai sus, doar doi nu participaseră la război: Rebreanu şi Cezar Petrescu. Nu mă deranja să fiu al treilea.

Un mic roman care să aibă ca fundal primul război mondial mi se părea soluţia ideală pentru a păcăli autorităţile comuniste, care, neavând niciun motiv să se

opună subiectului, mi-ar fi dat drumul pe cărarea atât de îngustă a publicării. Eram liniştit şi mândru de mine. Partidul Comunist Român nu apăruse decât în 1921, aşa că nu trebuia să-mi bat capul cu el. Rămânea totuşi mişcarea social-democrată, dar asta nu mă deranja prea tare: toate democraţiile occidentale avuseseră parte de ea şi partidele socialiste şi social-democrate erau recunoscute în multe ţări. Aveau şi muncitorii nevoie de cineva care să le apere drepturile şi să-i trimită în grevă atunci când patronii săreau peste cal. Ştiam că nu pot ocoli problema dacă îmi doream să devin scriitor, mai ales că socialiştii europeni se opuseseră iniţial unui război mondial. Auzisem vag de Internaţionala a II-a, dar, sincer vorbind, habar n-aveam cine erau şi ce făcuseră socialiştii români. La şcoală, în liceu, şi apoi la facultate, învăţasem în primul rând despre PCR. Subiectul privind social-democraţia românească nu era interzis, dar era tratat oarecum în surdină, dintr-un motiv pe care aveam să-l aflu destul de repede. Pe vremea aia orice librărie mai serioasă avea un stand unde erau expuse cărţi şi broşuri care tratau subiectul, aşa că mi-am cumpărat foarte ieftin şi fără prea multă bătaie de cap mai multe broşuri cu istoricul socialismului românesc. Aşa am aflat

că în aprilie 1899, la Congresul al VI-lea al Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (PSDMR), înfiinţat în 1893, o grupare importantă din conducerea partidului a hotărât fuzionarea cu liberalii. În istorie, această mişcare va rămâne cu denumirea de „trădare a generoşilor". O „trădare" care le stătea în gât istoricilor comunişti.

Ideea de a scrie un roman care să ocolească problemele ideologiei nu era tocmai nouă. O puseseră în practică şi Marin Preda în *Moromeţii* (I), şi Petru Dumitriu în *Cronică de familie*, dar nu reuşiseră niciunul, nici celălalt să scape total de chingile realismului socialist. Asta, în primul rând, pentru că le scriseseră şi le publicaseră în anii cei mai duri ai sistemului, când vigilenţa cenzurii era greu de păcălit. După '64 însă, dar mai ales după '65, când la putere a venit Ceauşescu, lucrurile începuseră să se destindă. Scriitorii nu aveau voie să critice regimul, dar erau liberi să nu-l laude. Singura critică îngăduită era la adresa perioadei Dej şi în această plasă au căzut mulţi scriitori, adesea foarte talentaţi, precum Preda, Ţoiu, D.R. Popescu... Au fost însă alţii care şi-au zis că în definitiv literatura se poate scrie şi fără contribuţia ideologiei la zi. Aşa a apărut

mişcarea onirică (Ţepeneag, Dimov, Ivănceanu, Brumaru...), mişcare repede reprimată. Apoi au fost cei care au imitat „noul roman francez”, în special pe Robbe-Grillet, care avea deja două traduceri în româneşte, *Gumele* (1967) şi *În labirint* (1968), ambele traduse de Ţepeneag. Sorin Titel, un prozator foarte talentat, a căzut în plasa acestui „nou roman” şi primele lui cărţi sunt de necitit. În aceeaşi situaţie s-a aflat şi Norman Manea. Primul roman al lui Mircea Ciobanu, *Martorii* (1968), intră în aceeaşi categorie, dar el a părăsit repede zona, în favoarea parabolei biblice, pe care o încâlcea atât de bine încât cenzura o tolera. Mai erau apoi scriitorii grupaţi în ceea ce s-a numit mai târziu „Şcoala de la Târgovişte”. „Târgoviştenii” şi cei care se alăturaseră lor făceau literatură pur şi simplu, fără să le pese că trăiau într-un lagăr. Sunt singurii care rezistă şi azi fără probleme. E vorba, în primul rând, de Radu Petrescu şi Mircea Horia Simionescu.

O mulţime de scriitori importanţi, care îşi mânjiseră numele în perioada realismului socialist, profitaseră de „deschiderea” provocată de schimbarea conducătorului, adică a secretarului general al Partidului (Muncitoresc Român), şi se clătiseră de zoile în care se bălăciseră mai

mult de un deceniu. Zaharia Stancu, după neverosimila şi chiar abominabila carte numită *Desculţ*, dar şi după interminabila scriere *Rădăcinile sunt amare*, revenea la literatură cu *Ce mult te-am iubit* (1968), după ce făcuse o bună mişcare în 1962 cu romanul *Jocul cu moartea*. În termeni vulgari se poate spune că „se scosese”. S-au „scos” şi alţii. Marin Preda a publicat în 1968 *Intrusul*, un roman în care demonstra (cam tezist) că „umanismul socialist” e o ficţiune sau, poate mai bine zis, că „socialismul cu faţă umană” nu poposise (şi nu va poposi niciodată) pe meleagurile patriei noastre. În acelaşi timp, nesigur că lucrurile nu vor face cale întoarsă, îşi reedita de zor scrierile hotărât realist-socialiste *Desfăşurarea* (1966) şi *Risipitorii* (1965, 1969), consolidându-şi poziţia de scriitor fidel dorinţelor Partidului. Nu altfel proceda Eugen Barbu, rivalul lui Preda în a cuceri dragostea deloc sigură a Partidului. Şi-a reeditat de două ori *Şoseaua Nordului*, în 1965 şi 1967, pentru ca apoi să dea lovitura cu *Principele*, în 1969. După cum se vede, nimeni nu era sigur de nimic, iar „Tezele din iulie” au arătat clar că secretarul general al Partidului doreşte să schimbe calimera. Asta era situaţia când, proaspăt întors de la armată, am renunţat a doua oară la Facultatea de

Chimie pentru a încerca să devin scriitor. Şansele să se întâmple aşa ceva se apropiau vertiginos de zero.

Până la urmă am avut şi un pic de noroc cu romanul pe care îmi doream să-l scriu, un roman care să nu trezească nicio suspiciune autorităţilor comuniste, dar care să nu mă facă în niciun fel de râs. După cum am mai spus, nu era un lucru greu de realizat, dar mă împotmolisem cu locul în care avea să se desfăşoare acţiunea. Îl puteam plasa la Bucureşti, dar ceva îmi spunea că ar fi mult mai bine dacă s-ar desfăşura în provincie. Nu ştiu să explic de ce credeam asta. Numai că despre provincia românească la 1915 nu ştiam nimic şi nici nu vedeam vreo posibilitate să mă documentez. Până la urmă a intervenit norocul. Era iarnă şi eram în vizită la Cristina, iubita şi viitoarea mea soţie. Locuia pe Plevnei, la numărul 56, într-o căsoaie (care există şi astăzi) de pe la începutul secolului, poate chiar mai veche. Se încălzeau cu lemne şi, ca să-l scutesc pe viitorul meu socru, Cristea, de-o sarcină care-l enerva, m-am oferit să aduc eu lemne din pivniţă. Condus de Cristina, am ajuns în pivniţă şi acolo, în afară de lemne şi de cărbuni, am văzut un târn, adică un coş mare de nuiele, plin ochi cu scrisori şi cărţi poştale. „Ale cui sunt

astea?”, am întrebat-o pe Cristina şi ea mi-a zis că sunt ale fostului chiriaş, un anume Sergescu. „Pot să iau câteva?” „Poţi să le iei pe toate, din partea mea, sunt aici de când mă ştiu şi nimeni n-a părut până acum interesat de ele.” Am luat o carte poştală şi m-am uitat pe ea. Era datată 1912 şi era adresată unui anume Petre Sergescu. Venise de la Turnu Severin la Bucureşti şi era semnată de o femeie. „Ştii cumva cine este acest Petre Sergescu?”, am întrebat-o pe Cristina. „Hai să luăm nişte lemne şi sus îţi spun tot ce ştiu, dar mai multe ştie Mioara”, a zis. Mioara era mama ei, viitoarea mea soacră.

Mioara, mama Cristinei, m-a lămurit, în mare, ce era cu scrisorile din pivniţa lor. Le primise, în decursul anilor, Petre Sergescu. Acesta se născuse în 1893, la Turnu Severin, făcuse şcoala primară şi liceul în oraşul natal, apoi studiase matematica la Universitatea din Bucureşti. Prin anii ‘30 ajunsese deja profesor universitar, deputat în Parlamentul României şi, ceva mai târziu, membru corespondent al Academiei. Se căsătorise cu o poloneză, scriitoare de limbă franceză.

În 1946 a plecat definitiv din ţară şi s-a stabilit la Paris, unde a şi murit în 1954. Tatăl Mioarei, bunicul

Cristinei, Corneliu Severineanu, se născuse tot la Turnu Severin şi era prieten cu Sergescu. Când acesta a plecat în Franţa, Severinenii s-au mutat în casa lui de pe Plevnei. Scrisorile erau în casă. Nimeni nu avea nevoie de ele, o nepoată a lui Sergescu, contactată de Mioara, a refuzat să le ia şi atunci au fost mutate în pivniţă, unde se degradau lent. I-am spus Mioarei că am nevoie de ele ca să scriu un roman şi aceasta a spus că mi le oferă bucuroasă. Nu le-am luat pe toate, erau peste o mie, dar am ales cam o sută de bucăţi, trimise între 1897 şi 1920.

Cele mai interesante erau cele trimise lui Sergescu de către sora lui mai mică. El era student în Bucureşti şi sora lui, elevă de liceu în Turnu Severin, îi scria des, relatându-i cam toate noutăţile din oraş. Aşa am aflat, de exemplu, că pe la 1910 lumea bună a oraşului juca tenis. Sora lui Petre Sergescu a devenit Lucia Zărnescu, eroina principală a viitorului meu roman, care se chema *Dies Irae*, începutul unui imn religios medieval, care evocă ziua Judecăţii de Apoi. Scrisorile alea m-au ajutat să-mi conturez cadrul în care se petrecea acţiunea romanului. Trebuie să mărturisesc că, spre ruşinea mea, nici până astăzi n-am văzut oraşul Turnu Severin. La fel s-a întâmplat şi cu Sibiul, oraşul romanului *Sara*.

Toată iarna lui ‘71 spre ‘72, apoi primăvara, am scris la noul roman. Ieşeam din casă foarte puţin, cât s-o văd pe Cristina, mergeam la cenaclul condus de Valeriu Pantazi la Casa de Cultură de pe Mihai Eminescu, fostă Romană, şi cam atât. Mă feream, am mai spus-o, să merg prin centrul oraşului din cauza raziilor care se înmulţiseră.

N-aveam niciun chef să-mi petrec câteva luni pe vreun şantier al patriei socialiste, după ce făcusem asta un an şi jumătate în armată. Pe urmă, să fi fost pe la începutul lui iulie, Sache Botez, un prieten al familiei Cristinei, care mă simpatiza, mi-a aranjat o întâlnire cu Conu’ Alecu Paleologu, autor foarte la modă în vremea aia şi, în plus, redactor la Editura Cartea Românească. Sache Botez, o figură în felul lui, merită măcar câteva rânduri. Era fiul lui Iancu Botez, profesor universitar de engleză la Iaşi, om de afaceri, întemeietorul Băncii Iaşilor, preşedinte al Camerei de Comerţ şi Industrie, deputat şi senator liberal în mai multe rânduri. Fiul unui om bogat, Sache Botez a beneficiat de o educaţie excelentă, care a culminat cu studii superioare la Paris. Studii pe care nu le-a terminat niciodată, deoarece la Paris s-a ocupat cu tocarea banilor lui tăticu’.

Până la urmă, tăticu' s-o fi plictisit, aşa că l-a rechemat în ţară şi l-a pus să termine Facultatea de Filosofie, ceea ce a şi făcut. În casa tatălui său a cunoscut şi s-a împrietenit cu toată floarea intelectualităţii ieşene. Era prieten bun cu Ralea şi cu Călinescu, care l-a făcut personaj în romanul *Scrinul negru*. După venirea comuniştilor la putere, Ralea căzuse din nou în picioare şi l-a ajutat să devină conferenţiar la Facultatea de Psihologie a Universităţii din Bucureşti. N-a scăpat de puşcăria politică, dar a făcut puţin, numai trei ani. Când l-am cunoscut eu era şef de secţie la Institutul de Psihologie al Academiei, unde lucra şi viitoarea mea soacră.

Sache (Constantin, în acte) Botez avea vreo cincizeci şi cinci de ani când l-am cunoscut. Era un bărbat corpolent de vreun metru şaptezeci înălţime, cu ten măsliniu, păr bogat, foarte ondulat. Ai fi putut spune că-i ţigan, dar când deschidea gura să zică ceva descopereai un bărbat cultivat, care graseia uşor. Nu făcuse mare lucru în viaţă, dacă nu socotim o realizare cei trei ani şi-un pic de puşcărie politică. Fusese condamnat pentru complot în vederea dărâmării orânduirii socialiste. La complot participase şi cumnatul lui. Probabil că nici

procurorii, nici securiştii care anchetaseră cazul nu luaseră în serios acuzaţia, dar pe atunci asta nu avea nicio importanţă. Fusese reclamat de o colegă evreică de la Universitate, care dorea să-i ia locul la catedră. Era un procedeu obişnuit pe vremea aia. În timp ce el se recrea la puşcărie, Călinescu, cu care era prieten, i-a angajat nevasta, ca să nu moară de foame, femeie de serviciu la Institutul de Istorie Literară şi Folclor, al cărui director era. După ce-i încondeiase pe amândoi în romanul *Scrinul negru* s-o fi simţit dator să o ajute pe biata femeie. Cu toate că Sache nu muncise niciodată de-adevăratelea, după puşcărie s-a apucat să scrie o *Istorie a psihologiei*, un volum masiv, de aproape 400 de pagini. Ca să poată să-l publice l-a semnat împreună cu prietenul lui, academicianul Mihai Ralea. *Istoria* a apărut în 1958, la Editura Academiei. În ‘71 mânca la o pensiune ţinută de o doamnă din fosta lume bună, care scăpătase. Acolo mânca şi Alecu Paleologu şi aşa s-au cunoscut. I-a vorbit de mine şi, galant, Paleologu i-a promis că mă ajută.

Nu aveam niciun motiv să-l suspectez pe bărbatul din faţa mea de impostură: era, în definitiv, urmaşul fictiv al unor împăraţi bizantini, făcuse cinci ani de puşcărie

politică, debutase strălucit la 51 de ani, în 1970, şi era redactor la Editura Cartea Românească. Aşa că în vara aia a anului 1972, pe la începutul lui iulie, mă prezentasem în faţa lui recomandat de Sache Botez ca un tânăr promiţător în ale prozei. Era o căldură grozavă şi eu, ca un nătărău, mă îmbrăcasem cu singurele haine mai acătării pe care le aveam, dar care erau haine groase, tocmai bune pentru un sfârşit de octombrie. El, ca un adevărat boier, mă primise îmbrăcat lejer, într-un tricou cu mâneci scurte, un T-shirt cum i se zice azi, pantaloni scurţi şi în picioarele goale, cu care lipăia graţios pe duşumeaua proaspăt spălată. Mă simţeam ca un căcat din cauza hainelor prea groase şi el se uita amuzat la mine şi mult prea repede lămurit asupra mea: un amărât care vrea să ajungă scriitor fără să ştie franceză. M-a bătut la cap cu chestia asta, cu ştiutul francezei, aşa că, numai de-al dracului, am zis că ştiu rusă şi engleză, două limbi din care au ieşit mari scriitori. A dat a lehamite din mână, dar nu m-a contrazis. Pe urmă s-a scuzat şi a dispărut scurtă vreme. S-a întors cu două pahare cu nes rece amestecat cu îngheţată. M-a întrebat dacă fumez şi, zicându-i că da, mi-a adus o scrumieră şi m-a poftit să fumez. Eram într-o cameră

aproape nemobilată, fără covoare şi prin ferestre intra o lumină albă şi fierbinte sub care năduşeam abundent. Mi-am aprins o ţigară Virginia şi el şi-a preparat o pipă.

Să recapitulăm: Alexandru Paleologu, Conu' Alecu, cum îi ziceau apropiaţii, locuia într-un bloc de pe Strada Armenească, ce fusese al familiei. Pe la începutul lunii iulie 1972 m-a primit într-un fel de audienţă neprotocolară, în care urma să-l rog să mă ajute să debutez ca prozator. Lucra ca redactor la Editura Cartea Românească, debutase ca eseist, era bine privit de toată lumea, aşa că n-aveam niciun motiv să cred că n-ajunsesem pe mâini bune. M-a primit cu destulă bunăvoinţă, cum îi stă bine unui mare boier, al cărui bunic îl înlocuise pe Eminescu la conducerea ziarului *Timpul*, în 1883, după ce acesta înnebunise. N-a fost prea încântat când a aflat că nu ştiu boacă franceză, dar a trecut elegant peste acest amănunt. Îi adusesem volumul de povestiri pe care îl retrăsesem de la editură după „Tezele din iulie” din 1971. Mi-a zis că ştie de volumul meu, dar că nu are cum să mă ajute să-l public deoarece, după ce-l retrăsesem, Geta Dimisianu, enervată că nu mă sfătuisem cu ea înainte să-l retrag, îi făcuse un referat negativ. Şi peste acest referat, făcut de

un alt redactor al editurii, el n-avea cum să treacă. L-am crezut, n-aveam niciun motiv să nu-l cred. Nici azi nu ştiu dacă m-a minţit sau nu. Deci, a continuat, în situaţia dată n-are niciun rost să mai citească volumul. Şi, a zis foarte convins, proza scurtă nu mai are căutare, toată lumea vrea roman. Rârâia atât de convingător, încât l-am crezut. Era foarte cald şi năduşisem sub hainele groase cu care mă îmbrăcasem, aşa că am scurtat-o cât am putut. I-am zis că înţeleg situaţia şi că mă voi strădui să scriu un roman. S-a destins când am zis asta. Spera să nu mă mai vadă prea curând. În definitiv, un roman nu se scrie cu una, cu două. Nu ştia că aveam un roman aproape terminat şi când ne-am despărţit părea convins că n-o să ne mai vedem niciodată. Nu şi eu.

Am plecat de la el destul de fericit. Mă încurajase în nebunia mea de a scrie cărţi şi, nu era tocmai de colea, părea dispus să mă sprijine să public. Era un început de iulie fierbinte şi, fiindcă eram îmbrăcat cam anapoda, adică în haine nu de vară, ci de toamnă târzie, transpiram binedispus sub ele, gândindu-mă ţopăind la viitorul fericit care mă aştepta: aveam să devin scriitor, publicat de un mare domn, un urmaş al împăraţilor bizantini, în fine, un fel de urmaş, el însuşi un nedreptăţit

al regimului, care debutase târziu, la cincizeci şi unu de ani. Eu abia împlinisem douăzeci şi cinci şi nu mă aşteptau, ca pe el în tinereţe, clandestinitatea şi apoi puşcăria politică. Habar n-aveam în după-amiaza aceea că timp de aproape opt ani nu voi publica nimic, în primul rând din cauza lui. Faptul că nu era, aveam să aflu asta cu vremea, urmaşul împăraţilor bizantini, ci al unui grecotei din Fanar, care se împopoţonase cu numele respectiv, n-avea până la urmă nicio importanţă. Ciocoi nou, Conu' Alecu avea însă o mare hibă: era leneş, nu ca leneşul lui Creangă, dar leneş bine. Hotărât să folosească puţinul timp pe care îl mai avea la dispoziţie, nepierzându-l cu toţi autorii care-l băteau la cap în calitate de redactor. Nişte gunoaie, ăştia, autorii, vreau să zic. Timpul pe care Dumnezeu, în marea lui bunătate i-l mai hărăzise pe acest pământ, ştia bine asta, trebuia folosit cu mare grijă. În niciun caz irosindu-l ca să-i citească pe toţi neisprăviţii care visau, ca şi mine, să ajungă scriitori. Eram, cum spuneam, la începutul lui iulie 1972, afară era nespus de cald şi, în aerul ăla fierbinte şi uscat, eu ţopăiam fericit pe Strada Armenească.

În aceeaşi vară, aproape imediat după ce mă întâlnisem cu Conu' Alecu Paleologu şi acesta îmi promisese marea cu sarea, în fine, n-are rost să exagerez, îmi promisese destul de mult ca să mă facă fericit o vreme, am plecat la mare împreună cu Crtistina şi cu gaşca ei, formată mai mult din evrei, care de care mai simpatic. Încă din toamna lui '71 începusem să dau meditaţii de chimie, ca să am ceva bani şi să nu mai depind întru totul de taică-meu, care, săracul, se uita cu jale la mine, neputând să-şi închipuie ce dracu' o să se aleagă de curul meu. Mie nici că-mi păsa de viitorul îndepărtat, aşa cum îi stă bine unui scriitor care, nu trebuie să vă îndoiţi de asta, se considera din când în când genial. Luam 30 de lei pe două ore de meditaţie şi pusesem câteva sute deoparte. Maică-mea, Marioara, care se măritase a treia oară cu un maistru de la APACA, fabrica de confecţii unde lucra, n-o ducea rău şi mi-a dat şi ea o mie de lei, ca să pot pleca liniştit la mare. Aşa că am stat în anul ăla o lună la mare, în satul Schitul, un sat lipit de Costineşti, foarte aproape de Golful Francezului, unde făceam, nestingheriţi de nimeni, nudism. Imediat după ce m-am întors în Bucureşti, negru ca un drac şi plin de energie, m-am apucat sârguincios de scris la

romanul pe care îl numisem provizoriu *Dies Irae*. În toamnă, pe la sfârşitul lui septembrie, l-am terminat. Nu mi se părea prea grozav, dar avea o calitate deloc de aruncat la gunoi: nu semăna cu nimic din ce citisem până atunci. Mima foarte bine realismul, o calitate pe care regimul comunist o aprecia nespus, dar dacă erai un pic atent, îţi dădeai seama că nu-i aşa. Lucia Zărnescu, eroina principală a cărţii, făcea lungi plonjoane în viitor, mişcând astfel acţiunea cărţii, care se petrecea în două zile. Peste aproape opt ani, în 1979, când a apărut cartea, chestia asta îl va mira nespus pe Marin Preda.

„Un roman, dragă?”, a graseiat a întrebare Conu’ Alecu atunci când i-am pus pe birou dosarul. Eram la Editura Cartea Românească, era pe la mijlocul toamnei anului 1972 şi eu am zis: „Un roman, domnule Paleologu, aşa cum ne-am înţeles”. „Bravo, dragă, romanele sunt necesare”, a spus el şi a privit visător spre peretele din spatele meu. „O să-l citesc, vino peste vreo lună, să vedem cum stăm”, a zis şi pe urmă a continuat: „Dar îţi spun de-acum, nu stăm deloc grozav. Chiar deloc! Sigur, contează ce-ai scris dumneata în roman, o să vedem”. Peste vreo lună l-am căutat să aflu cum stăm cu „o să

vedem”. Nu citise romanul: „Dragă domnule Agopian, dumneata eşti tânăr, poţi să mai aştepţi”, a zis. „O să aştept, dar aş vrea să ştiu cât”, am zis eu. „Îţi înţeleg nerăbdarea, dar planul editorial pe anul viitor e deja făcut, o să vedem la anu’.” La anu’, prin vară, l-am căutat din nou. M-a scos din biroul pe care îl împărţea cu Geta Dimisianu şi cu Mircea Ciobanu ca să-mi zică acelaşi lucru, că vremurile nu sunt coapte încă. „Uite”, a zis el, ca să fie mai convingător, „mă chinui de aproape doi ani să public un roman extraordinar, scris de un fost activist de partid. Nici p-ăsta nu-l pot publica. Şi are un titlu extraordinar: *Ana, stăpâna măgarului*. Ce părere ai?”. I-am zis că n-am nicio părere. Nu i-am mai zis că îmi pare rău că i-am dat romanul pe mână. Din ‘73 până în ‘76 l-am vizitat o dată pe an, ca să nu mi se pară că am aruncat romanul direct la gunoi. Îmi punea aceeaşi placă, vremurile nu s-au copt încă. Într-un an l-am întrebat ce s-a întâmplat cu *Ana, stăpâna măgarului*. „Nimic, dragă domnule Agopian, închipuie-ţi! Nu pot să-l public, şi autorul, Tudor Manta, e un om simplu, de-al lor şi nici aşa nu merge. Sunt exasperat. O să mă pensionez, altă soluţie n-am.”

Şi uite aşa, timp de aproape patru ani, din toamna lui ‘72 până în ‘76, Conu’ Alecu Paleologu m-a dus cu vorba fără să aibă vreun gând real să-mi publice romanul pe care îl botezasem *Ziua mâniei*, renunţând la titlul în latineşte *Dies Irae*. Era acelaşi lucru, dar primul titlu te putea duce cu gândul la Dumnezeu şi numai de aşa ceva nu aveam nevoie. În fine, cu sau fără titlu schimbat, Conu’ Alecu e clar că nu citise cartea şi nici nu avea s-o citească vreodată, aşa că mi-am luat gândul de la ea. Cu toate astea nu-mi luasem gândul de la scris. După ce m-am documentat vreo jumătate de an (Ţara Românească, secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a celui următor) m-am apucat să scriu un nou roman: *Tache de catifea*. Ajunsesem la titlul ăsta după ce citisem romanul lui Gottfried Keller, *Heinrich cel verde*, apărut în 1970 în BPT (Biblioteca pentru toţi). Am scris destul de uşor capitolul introductiv şi primul capitol şi pe urmă m-am blocat. În decursul timpului începusem două sau trei romane, fără să le duc până la capăt, terminasem totuşi unul şi scrisesem destule povestiri (mai lungi sau mai scurte), aşa că îmi puteam considera ucenicia încheiată. Mă consideram măcar calfă, dacă nu eram încă meşter, şi cu toate asta nu reuşeam să mai scriu nimic la

romanul început. Nu auzisem încă vorba (cred că a lui Arghezi) că un scriitor, oricâte cărţi a scris, rămâne un începător în faţa uneia noi. Şi chiar dacă aş fi ştiut chestia asta, tot nu mi-ar fi folosit la ceva. Aşa că am pus romanul neterminat deoparte şi am început să-mi caut la modul serios un serviciu. De data asta am avut noroc. Pe 10 noiembrie 1973 am fost angajat pe post de dispecer la ISPIF (Institutul de Studii şi Proiectări pentru Îmbunătăţiri Funciare). Aveam 26 de ani şi un salariu de 1.070 de lei.

Mă blocasem cu romanul (viitorul *Tache de catifea*), dar aveam, în sfârşit, o slujbă, aşa că nu-mi rămânea decât să mă însor. Cristina, cu care eram de vreo şapte ani, de prin ‘67, când ea avea şaptesprezece ani (fiind deci în clasa a zecea), terminase Facultatea de Psihologie în vara lui ‘73 şi toamna, la fel ca şi mine, se angajase ca psiholog la un institut de cercetări energetice (ICEMENERG, cred). Având amândoi slujbă, n-avea rost s-o mai lungim. N-aveam însă casă, dar bunica ei, care locuia (văduvă fiind) în două camere într-un bloc de pe lângă Sala Palatului, ne-a oferit o cameră. Ne-am căsătorit la ofiţerul stării civile într-o sâmbătă, pe 9 august 1974. Acasă la Cristina, unde a avut loc

petrecerea, a fost adus un popă, prieten de familie, care ne-a pus pirostriile. A doua zi am plecat în nordul Moldovei, la mănăstiri, în călătorie de nuntă. Ne-am întors peste două săptămâni şi în camera oferită de Mami, bunica Cristinei, ne-am început viaţa de tineri căsătoriţi. ISPIF-ul, unde lucram eu, era pe strada Dr. Râureanu, prima stradă pe stânga la începutul Căii Victoriei, aşa că mă duceam pe jos la serviciu. În ‘74 nu ştiu dacă am mai scris ceva, probabil că nu, dar în ‘75 am scris două piese de teatru într-un act, *Republica pe eşafod* şi *Drumul*, cu care nu aveam ce face, nefiind ele conforme cu dorinţele Partidului. Le-am publicat după ‘90 în nu mai ştiu ce reviste şi apoi în volum la Cartea Românească, în 2000, şi au fost difuzate de câteva ori la Teatrul radiofonic. De scenă n-am avut parte. În ‘76 am început să scriu la *Manualul întâmplărilor*. Uitându-mă pe manuscris, constat că prima povestire, *Moartea pentru Patrie*, am scris-o în februarie ‘76. Celelalte nu sunt datate. Cartea am terminat-o după aproximativ un an şi ceva, în ‘77.

În momentul acela, în ‘77, aveam două cărţi gata, *Ziua mâniei* şi *Manualul*. De departe, *Manualul* era mai bun decât *Ziua mâniei* şi aş fi putut debuta cu el. Nu am

făcut-o dintr-un calcul simplu: era o carte prea bună pentru debut. Riscam, aşa cum i se întâmplă de cele mai multe ori debutantului, să nu mi se acorde nicio atenţie. Nu mă cunoştea nimeni, nu veneam din cenaclurile Facultăţii de Litere, care au fost pepinierele Generaţiei ‘80, aşa că riscul era prea mare. Dacă aş fi debutat cu *Manualul*, eram aproape sigur că arunc de bunăvoie cartea la gunoi. Am calculat bine. Cartea a apărut în 1984, la şapte ani după ce o terminasem, şi toată lumea a considerat-o cea mai bună carte a mea, o încununare a tot ce publicasem până atunci. A luat Premiul Uniunii Scriitorilor concurând cu romane-mamut semnate de Buzura şi Breban. Această carte de numai 91 de pagini a fost o carte norocoasă, mai ales că din ea au ieşit toate celelalte romane ale mele. O să mai revin asupra ei fiindcă, datorită acestei cărţi, Mircea Ciobanu şi Nichita m-au considerat, după ce le-am citit-o în manuscris, un mare scriitor. Ar trebui să adaug că am avut şi ghinion: Nicolae Manolescu, luându-se după anul de apariţie, o consideră în a sa *Istorie* o prelungire neesenţială a romanelor apărute înaintea ei. De data asta, Manolescu n-are nicio vină.

Rămăsesem cu firul poveştii în 1977, cred. După cutremurul din 4 martie, probabil prin mai, m-am dus din nou la Editura Cartea Românească să-l întreb pe Paleologu ce mai face cu romanul *Ana, stăpâna măgarului*, roman pe care se chinuia de vreo cinci ani să-l publice şi nu reuşea. Am aflat că Conu' Alecu se pensionase fără să reuşească să publice cartea vieţii lui ca editor.

Cum spuneam, în '74 m-am însurat cu Cristina, cu un an înainte mă angajasem la ISPIF şi Conu' Alecu Paleologu se pensionase de la Editura Cartea Românească, unde funcţionase ca redactor încă de la înfiinţarea editurii, în 1970. Nu-mi citise romanul, pe care chiar el mi-l comandase, dar nu reuşise să publice nici romanul unui autor obscur, Tudor Manta, fost activist mărunt al PCR. Spre surpriza mea, romanul lui Manta, *Ana, stăpâna măgarului*, a apărut în 1978 într-un tiraj de 22.310 exemplare. Redactorul cărţii nu era, culmea, Alecu Paleologu, ci Cornel Popescu, redactorul-şef al editurii. Au trecut de atunci 34 de ani şi n-am mai auzit niciodată de acest Manta...

Mai speram totuşi să ajung scriitor cu cărţi publicate, dar nu ştiam că pentru a se întâmpla asta trebuia mai

întâi să devin numismat. Numismat am devenit foarte uşor: un coleg de la ISPIF, Costică Şelaru, m-a întrebat dacă n-am nişte monede vechi. I-am zis că n-am, dar i-am promis s-o întreb pe soacră-mea, poate are ea. Avea o cutie plină cu tot felul de monede fără nicio valoare. I-am dat câteva lui Costică, apoi m-am gândit că n-ar strica să devin şi eu numismat şi am început să strâng monede de pe la cunoscuţi. Pe vremea aceea era un cerc pentru numismaţii amatori, care se ţinea în fiecare vineri după-amiaza la Muzeul de Numismatică, aflat într-o clădire lipită de Observatorul Astronomic, pe Ana Ipătescu. M-am dus acolo cu zece lei în buzunar şi cu nişte bancnote nemţeşti din perioada interbelică pe care mi le dăduse bunica Cristinei, Mami, împreună cu care locuiam. Bancnotele, vreo cinci sau şase, le-am vândut imediat cu cincisprezece lei bucata unui tip amator de chilipiruri şi aşa am devenit nu numai colecţionar de monede, ci şi negustor.

Când am cumpărat şi după aceea vândut prima monedă habar n-aveam că chestia asta mă va îmbogăţi în câţiva ani, nu mulţi. Nu ştiam nimic despre monede, decât că sunt nişte obiecte de metal (preţios, semipreţios sau banal) şi, câteodată, sunt nişte obiecte

frumoase. Eram convins că vechimea lor e o dovadă a rarităţii şi mi-a trebuit ceva timp să aflu că nu-i aşa. Marile imperii (roman, bizantin sau otoman) bătuseră cantităţi imense de monede şi, inevitabil, se păstrase o cantitate apreciabilă din ele, mult peste cererea pieţei colecţionarilor. Astfel, o monedă bizantină de bronz, frumos păstrată, din secolul al IX-lea, să spunem, rareori depăşea câteva zeci de lei.

Nu mai zic de monedele turceşti, din argint prost (cu titlul argintului foarte scăzut, adică): se vindeau cu cincisprezece lei bucata, fără ca cineva să se înghesuie să le cumpere. La fel, un ort, monedă poloneză de pe la 1500-1600, nu depăşea cincizeci de lei. Aşa că vorba, rămasă din străbuni, „a dat ortul popii" nu mai avea nicio acoperire. Niciun popă nu te-ar fi îngropat făcând toate cele cuvenite pentru numai cincizeci de lei. În schimb, moneda de 2 lei, de argint, emisă sub Carol I în 1901, era o mare raritate. N-am văzut niciodată vreuna, dar toţi colecţionarii visau la ea.

În fine, nu ştiam nimic, dar aşa cum se întâmplă câteodată, am avut ceea ce se cheamă norocul chior al începătorului. Dădusem sfoară în ţară că cumpăr monede şi, într-o zi, un văr al Cristinei, azi medic în

Germania, a venit cu şapte monede pe care un coleg de clasă le furase de la bunicul lui şi pe care cerea 350 de lei, 50 pe bucată. Le-am cumpărat cu inima îndoită, habar neavând cât fac. Niciuna nu era cotată sub o mie de lei.

Treptat, am început să ştiu o mulţime de lucruri despre monede şi, mai important, să am o idee clară despre ce doream să colecţionez. Încă din Antichitate, pe teritoriul istoric al României circulaseră sute de tipuri de monede, de o diversitate care mă fascina, aşa că am început să strâng monedele care în decursul timpului îi făcuseră fericiţi sau îi nenorociseră pe români. De la tetradrahmele lui Filip al II-lea, tatăl lui Alexandru Macedon, la talerii bătuţi de Maria Tereza, totul mă interesa în egală măsură. Îmi cumpărasem cărţi de specialitate şi din străinătate rudele şi prietenii îmi trimiseseră cataloage foarte specializate, aşa că începusem să ştiu mai multă carte decât colegii mei numismaţi bătrâni... Asta mă ajuta, evident, şi în negustoria cu monede.

Tot întorcând lucrurile pe toate părţile, am aflat, de exemplu, că moneda naţională, leul, îşi trage numele de la un taler olandez numit Löwenthaler sau „leoninus”,

care circulase în Europa pe la sfârşitul veacului al XVI-lea şi care avea pe avers un leu stând pe labele din spate, mare cât toată moneda. Aceşti taleri au ieşit din circulaţie la un moment dat, dar românii l-au folosit ca monedă fictivă pentru a calcula, în lei, valoarea altor monede aflate în circulaţie. Cancelariile domneşti anunţau periodic cursul oficial al monedelor străine luând în calcul acest leu fictiv. Asta până în 1867, când sub Carol I s-au bătut primele monede cu numele de leu, având ca subdivizune banul. Dacă Al.I. Cuza nu ar fi fost debarcat de la domnie, numele monedei noastre ar fi fost altul. Cuza era hotărât, a bătut şi probe în Franţa, ca moneda naţională să se numească *român*, după modelul Franţei, care-şi numise moneda *franc*. N-a fost să fie! (Cei care doresc să afle mai multe despre circulaţia monedelor străine pe teritoriul istoric al României pot consulta G. Zane, *Economia de schimb în Principatele Române*, Editura Casei Şcoalelor, 1930.)

În iunie 1977 împlinisem 30 de ani şi, în loc să fiu scriitor, aşa cum visasem, eram un biet funcţionăraş la ISPIF şi un numismat amator. Făceam totuşi afaceri bune cu monede, fără să exagerez prea mult latura comercială dintr-un motiv simplu: miliţia economică era

cu ochii pe negustorii de monede (sau de altceva), pentru că ei nu se încadrau în normele etice ale muncii socialiste. La cercul de numismatică, aflat la început pe bulevardul Ana Ipătescu, în Muzeul de Numismatică, apoi în Casa Centrală a Armatei, cunoscuta clădire de la intersecţia Căii Victoriei cu bulevardul 6 Martie (pentru cei care nu ştiu, pe 6 martie 1945 s-a format „guvernul de largă concentrare democratică condus de dr. Petru Groza", în care comuniştii ocupau posturile-cheie), ei bine, la aceste cercuri unde se întâlneau numismaţii se afla şi un ofiţer acoperit, care se dădea numismat începător şi care ne supraveghea activitatea. Nu ştiu cum dracu', dar era mirosit imediat. Ăi bătrâni se prindeau ce-i cu el şi ne atrăgeau atenţia să avem mare grijă când era prin preajmă. Amuzant era că atunci când respectivul se prindea că se pot face bani frumoşi din afacerile cu monede devenea rapid numismat şi era schimbat cu altul, care la rândul lui devenea numismat şi tot aşa... Prima lor sarcină era să nu facem afaceri cu monede de aur sau de platină, chestie interzisă prin lege şi care se pedepsea cu ani grei de închisoare. Platină? se vor mira unii. Da, platină. Există şi monede de platină. Ruşii, care aveau acest metal din belşug, au început să

le bată din 1828 în tiraje relativ mari, iar după Revoluţie imigraţia albă le-a răspândit în lume şi, aşa cum era firesc, au ajuns şi la noi în ţară.

În vara lui 1977, după cutremur, aveam destui bani ca să nu mai ştiu ce să fac cu ei. Nici nu prea aveai ce cumpăra, dacă mă gândesc bine. Cristina strânsese şapte mii de lei ca să facem o excursie la Budapesta prin ONT (Oficiul Naţional de Turism), instituţia cu ajutorul căreia puteai călători prin ţările socialiste prietene. Din motive necunoscute mie, ni s-a refuzat viza de a ieşi din ţară. Pentru cei care n-au trăit (norocul lor) acele vremuri, o să încerc să fiu ceva mai explicit.

ONT-ul era o instituţie de stat cu filiale în toate marile oraşe, un fel de agenţie de turism de azi, care organiza excursii în ţările socialiste, dar şi în cele nesocialiste. Te duceai, te înscriai la una dintre excursii, după care cererea ta era trimisă la Securitate. Tovarăşii cu ochi albaştri (erau numiţi aşa din cauza culorii petliţelor de la uniformă) te verificau şi-ţi dădeau sau nu aprobarea pentru călătorie. Excursiile în Occident (la Paris, de exemplu) erau puţine, iar cei care primeau viză pentru aşa ceva erau verificaţi la sânge. Cu toate astea, cei care plecau preferau să rămână definitiv acolo, încât speranţa

de a obţine o asemenea viză era un vis utopic. Noi, Cristina şi eu, am vrut numai până la Budapesta, ţară vecină şi „pretină”, dar nici acolo nu ne-au lăsat. Cu cei şapte mii de lei strânşi ne-am cumpărat cel mai bun frigider care se găsea pe piaţă. Se chema ZIL (nu ştiu ce înseamnă asta) şi era produs în URSS. Dacă aveai un ZIL te puteai considera intrat în rândul oamenilor serioşi. Datorită Securităţii, care nu ne-a permis să vedem Budapesta (n-am văzut-o nici până azi), am devenit o familie adevărată, mai ales că, după ZIL, ne-am cumpărat un pick-up cehesc, „Tesla”, pe care am dat trei mii de lei.

*

Într-o zi oarecare de pe la începutul verii lui ‘77 m-a vizitat Valeriu Pantazi. Am pus de cafea şi ne-am aprins câte o ţigară Virginia. Am băut cafea, am fumat şi am trăncănit. La un moment dat, hodoronc-tronc, m-a întrebat cum stau cu banii. „Bine!”, am zis eu. „Ai cinci mii de lei?”, m-a întrebat apoi. „N-am”, am zis eu, „dar pot să fac rost. La ce-ţi trebuie?”. „Eu n-am nevoie de bani”, a zis el, „dar are nevoie Mircea Ciobanu”. L-am

privit întrebător. „Uite cum devine cazul”, a zis el. „Îl ştii pe Tavi Stoica?” Îl ştiam, un derbedeu cu veleităţi de scriitor, aşa că am înclinat din cap în semn că da. „Zilele trecute”, a continuat Pantazi, „m-am întâlnit întâmplător cu el şi m-a întrebat dacă nu ştiu vreun scriitor începător cu bani. M-am gândit la tine şi i-am zis că ştiu. Pe urmă mi-a spus că Mircea Ciobanu e dispus să publice o carte dacă autorul îi dă cinci mii de lei”. Mircea Ciobanu era un scriitor cunoscut, redactor la Editura Cartea Românească. „Şi tu crezi ce spune Tavi Stoica?”, am întrebat eu. „De ce nu?”, a zis Pantazi. „Cinci mii de lei sunt bani frumoşi şi Ciobanu are casă grea, cu trei copii şi nevastă fără serviciu, aşa că precis are nevoie de bani. Tu eşti dispus să-i dai?” „Păi, ştii bine că n-am altă soluţie”, am zis eu. „Nu vreau să mor la ISPIF...” „Uite cum facem”, a zis Pantazi, „mâine mergem la editură, îi dai romanul şi aştepţi să-l citească...”. „Şi dacă nu-i place?”, am zis eu. „Ago”, a zis Pantazi, „nu fi prost. Romanul tău e foarte bun şi, chiar dacă n-ar fi aşa, cinci mii de lei schimbă datele problemei. Mâine mergem la editură!”. „Trebuie să vând nişte monede, că n-am atâţia bani!” „Deocamdată nu vinzi nimic, întâi îi dai romanul şi

pe urmă văzând şi făcând.” „Bine”, am zis eu, fără vreo urmă de încredere în glas.

Când cineva îţi spune (mie îmi spusese Valeriu Pantazi) că poţi deveni scriitor cu numai cinci mii de lei trebuie să fii complet tâmpit să stai pe gânduri. În vara lui ‘77 nu eram deloc tâmpit, aşa că m-am dus glonţ la Editura Cartea Românească să dau de Mircea Ciobanu. Pantazi mă însoţea. Pe vremea aia editura era într-o vilă superbă la intersecţia străzii Berthelot cu Luigi Cazzavillan. La parter îşi avea biroul Marin Preda şi tot acolo era casieria Fondului Literar, aşa că mai tot timpul mişunau scriitori pe acolo. Pantazi a rămas la parter, eu am urcat la etaj, unde îşi avea biroul Mircea Ciobanu. Secretara mi-a spus că Ciobanu e la redactorul-şef într-o discuţie. Vechiul redactor-şef, Mihai Gafiţa, murise la cutremurul din 4 martie, fiind el în vizită (era paştele evreiesc, cred) la poeta Veronica Porumbacu şi blocul în care stătea aceasta s-a prăbuşit. În locul lui Gafiţa venise Liviu Călin, despre care nu ştiam ce hram poartă. În fine, până la urmă a apărut şi Mircea Ciobanu. I-am spus cum mă cheamă şi ce vreau de la el. „Domnule Agopian”, a zis el, „îmi pare rău, dar nu mă mai ocup de proză!”. Ce era să zic? Am făcut o mutră pleoştită, i-am mulţumit, cu

toate că nu aveam de ce şi am dat să plec. Probabil că mutra mea plouată l-a impresionat cumva, aşa că m-a oprit din drum şi mi-a cerut cartea. În holul în care eram se afla şi o masă mare, care n-avea ce căuta acolo. A pus dactilograma romanului pe masa aia şi a citit rapid primele două pagini. „Îmi place cum scrii!”, a zis. Atunci a venit şi Pantazi, care a zis: „Mircea, ţi-l prezint pe Agopian, un mare scriitor!”.

La nicio lună după ce-i dădusem romanul la citit, Mircea Ciobanu m-a sunat şi mi-a spus că i-a plăcut şi că o să îl bage în planul editorial cât se poate de rapid, poate chiar pentru anul în curs (1977), dacă se va face vreo suplimentare, dacă nu, rămâne pe ‘78. După vreo săptămână m-a sunat din nou şi m-a întrebat unde locuiesc şi dacă aveam chef să-mi facă o vizită. Aveam, evident. Pe seară a venit în vizită. Era însoţit de o frumoasă şi virgină sticlă de whisky. A zis că a reuşit să mă bage în planul editorial pe ‘77 şi că a venit să sărbătorim evenimentul. L-am sărbătorit, ne-am împrietenit şi am ajuns la tutuială, aşa cum era de aşteptat. Despre cei cinci mii de lei pe care ar fi trebuit să-i dau pentru a fi publicat nu s-a pomenit nimic. Abia peste câţiva ani aveam să aflu chiar din gura lui că lua

bani de la autori, dar numai de la cei foarte proşti, cărora le rescria practic cartea, făcând-o publicabilă. Ce mai, îmi pusese Dumnezeu mâna în cap după atâţia ani ghinionişti. Pantazi, după ce i-am povestit cum au mers lucrurile, a zis că el a crezut totdeauna în steaua mea norocoasă, dar, a continuat el, n-ar trebui să te culci pe-o ureche, chiar dacă nu vei da niciun ban. Ar fi bine, a mai zis, să-l invit pe Ciobanu la restaurant. Aşa am făcut şi am petrecut o după-amiază plăcută în grădină la Athénée Palace în patru: Mircea, un nepot de-al lui, Emanuel, cu care m-am împrietenit, Pantazi şi eu. Habar n-aveam în după-amiaza aceea cu băutură, mâncare şi taifas că ghinionul nu mă părăsise complet.

Iată ce s-a întâmplat: Nu ştiu din ce motiv, editura mi-a trimis cartea la o tipografie din Craiova, când erau destule tipografii în Bucureşti. Culesul şi cele două corecturi au mers încet, dar până la urmă s-au făcut, apoi, când s-a pus problema tipăririi, totul s-a blocat din lipsă de hârtie. Tanţa Vulcănescu, tehnoredactorul editurii, care urmărea producţia, ridica neputincioasă din umeri: „Agopian, ai ghinion!”, zicea ea. „Îi sun de două, trei ori pe săptămână şi de pomană.” După un an, înarmat cu două cartuşe de Kent şi o sticlă de whisky

(era în noiembrie 1978), m-am dus la Craiova. Prin Mircea Ciobanu îl cunoscusem pe Eugen Negrici, Pucu pentru prieteni, care era profesor la Facultatea de Filologie din oraş şi cu ajutorul lui am ajuns la directorul tipografiei. Acesta mi-a ascultat păsul, a primit ploconul şi mi-a promis că va rezolva cazul. N-a rezolvat nimic. În primăvara lui ‘79, deci la un an şi jumătate de când fusese trimisă în tipografie, cartea tot nu apăruse. Până la urmă problema a rezolvat-o Pucu Negrici. Enervat, s-a dus la Sorescu, care pe vremea aia era directorul revistei *Ramuri*, şi i-a povestit toată tărăşenia. Acesta l-a ascultat şi apoi, om de treabă, a dat ordin să se tipărească romanul pe hârtia revistei *Ramuri*. Sorescu avea pile sus-puse şi putea face rost oricând de hârtie. Aşa se face că în august 1979, după o aşteptare de doi ani, am debutat. Lansarea cărţii am făcut-o într-o duminică, la Uniunea Armenilor. Au vorbit Mircea Ciobanu, Nichita, Eugen Simion şi Sergiu Selian, organizatorul lansării. Cristina era borţoasă în nouă luni şi, la o săptămână de la lansare, a născut un băiat, pe care l-am botezat Ion.

*

Sincer vorbind, succesul primului meu roman, *Ziua mâniei*, poate fi caracterizat drept modest, ceea ce era de aşteptat: nu veneam din filologia bucureşteană şi nu frecventasem cenaclul de proză condus de Crohmălniceanu. S-au scris totuşi cinci cronici despre carte, cea mai laudativă fiind cea semnată de Eugen Negrici în revista *Ramuri*. Caimacul, ca să zic aşa, l-au luat alţi doi debutanţi, poetul Traian T. Coşovei, cu volumul *Ninsoare electrică*, şi Mircea Nedelciu cu volumul de povestiri *Aventuri într-o curte interioară*, fiind amândoi premianţii pentru debut ai Uniunii Scriitorilor. Odată cu debutul lor s-a născut Generaţia '80 şi am fost şi eu băgat acolo, cam forţat după părerea mea. În mod normal ar fi trebuit să debutez în '71, hai '72 şi atunci aş fi devenit coleg de generaţie cu Angela Marinescu şi Virgil Mazilescu. N-a fost să fie! Ceva mai cunoscut ca scriitor voi fi în 1981, după publicarea romanului *Tache de catifea*, şi aproape celebru voi ajunge în 1984 datorită volumaşului numit *Manualul întâmplărilor*. În altă ordine de idei, trebuie să spun că în '79 am încetat să mai fac comerţ cu monede. Motivul e destul de simplu: apăruse

Legea patrimoniului naţional şi toţi numismaţii cunoscuţi (membri ai Societăţii de Numismatică) erau obligaţi să-şi declare monedele la Banca Naţională. N-aveam niciun chef să declar ceva, aşa că după debut am început să-mi vând colecţia printr-un interpus, un prieten evreu, numismat şi el, şi bine am făcut. La începutul anilor '80, multor numismaţi li s-a confiscat colecţia şi câţiva dintre ei au ajuns la puşcărie.

*

În 1979 am tras din greu şi în toamnă am terminat de scris *Tache de catifea*. Îmi impusesem să scriu aproape zilnic, aşa că programul meu era destul de searbăd: mă sculam la şase şi zece, la şapte eram la serviciu timp de opt ore şi jumătate. Jumătăţile de oră lucrate în plus timp de cinci zile (luni-vineri) se scădeau din ziua de lucru de sâmbătă, aşa că sâmbăta era zi scurtă, terminam la douăsprezece şi jumătate. Când mă întorceam de la „muncă” mâncam, apoi mă culcam o oră şi pe urmă scriam. În perioada aia am început să beau zilnic. Când terminam de scris porţia pe ziua respectivă eram foarte surescitat şi nu puteam să adorm. Am constatat că o

sută de grame de vodcă mă calmează destul de bine... Treptat, doza s-a mărit substanţial, dar acum treisprezece ani, în 1999, am renunţat să mai beau vodcă (sau orice alt fel de tărie), înlocuind-o cu vin roşu. Oricum n-am băut niciodată când scriam. *Tache de catifea* a plecat la tipar în vara anului 1980 şi bunul de tipar s-a dat în 15 septembrie (conform casetei tehnice). De apărut, a apărut în februarie 1981. Încă de la debut Mircea Ciobanu mă bătuse la cap să-i dau cartea şi lui Paul Georgescu. N-am făcut-o dintr-un motiv simplu: Paul Georgescu era un comunist înrăit, chestie care nu-mi trezea nicio simpatie. Când mi-a apărut *Tache* mi-am călcat pe inimă şi i-am dat-o. Pe 3 septembrie 1981, Paul Georgescu semna în *România literară* o cronică fulminantă în care spunea, printre altele: „La a doua sa carte, tânărul Ştefan Agopian se arată un excelent povestitor, cu un fel al său deosebit, ce merită ploconelile toate”. Din acel moment destinul meu ca scriitor s-a schimbat total.

Nichita

L-am cunoscut pe Nichita în primăvara lui ‘77, imediat după cutremurul din 4 martie. În anul acela, Nichita se

bâlbâia şi şchiopăta. Susţinea că amândouă i se trag de la cutremur, care îl surprinsese în casa lui Sorin Dumitrescu. În realitate, şchiopătatul i se trăgea de la o polinevrită alcoolică, un sindrom descris încă din 1877 de neurologul rus Serghei Korsakov. Cu bâlbâitul era altceva. Şi Sorin Dumitrescu se bâlbâia, iar Nichita, în semn de simpatie faţă de pictor, a început să se bâlbâie destul de convingător. Cu ajutorul lui Dumnezeu, acest defect nu s-a instalat şi în gurile noastre, adică în gurile celor care îl frecventam pe Nichita. În definitiv, nu toată lumea era căzută în cur după Sorin Dumitrescu, aşa că transferul nu s-a produs şi la noi. Cu vremea, lui Nichita i-a trecut bâlbâiala, semn că admiraţia lui pentru geniul lui Sorin se transformase în prietenie. Şi cum Nichita susţinea că orice prietenie, oricât de mare o fi fiind ea, are nevoie, ca să reziste, de o pauză igienică, este de bănuit că după mai multe pauze de-astea a uitat să se mai bâlbâie.

Pe vremea aceea nu exista o stăpână a casei lui Nichita, dar exista o stăpână, destul de misterioasă, a inimii lui. Doamna care îi frânsese inima se numea Rodica, avea un fiu, Ionică, şi avusese şi un soţ, dar acesta fugise din ţară. Nichita se ducea la ea în fiecare

sâmbătă. Înainte de a ajunge acolo trecea pe la noi, pe la mine şi pe la soţia mea, Cristina, noi având casa chiar în drumul lui. Căra întotdeauna o plasă în care erau câteva sticle cu vodcă şi mici cadouri pentru Ionică, fiul doamnei brunete. De sâmbătă după-amiază până luni dimineaţă, poetul ducea o viaţă foarte domestică şi, mărturisea el, al dracului de plicticoasă. Trebuia să mănânce, să se uite la televizor, să nu bea prea mult, să-l ajute pe Ionică la lecţii, să se spele, să doarmă în aşternuturi curate şi, destul de probabil, să nu se mai bâlbâie. După un asemenea „tratament” era însă apt să înceapă o nouă şi adevărată săptămână de lucru.

În vara lui ‘77, în jurul lui Nichita se formase un nou nucleu de plevuşcă literar-artistico-numismatică (cum ar spune Nicolae Breban), se bea vodcă, se citeau diverse producţii literare mai mult sau mai puţin interesante şi, cum nu exista încă o stăpână a casei, era o harababură de nedescris, practic „salonul Nichita” fiind deschis non-stop. E greu de spus ce era în capul lui Nichita în vara aia. Nu publicase nicio carte nouă de şase ani şi scrisese (de fapt, dictase – Nichita, cel puţin atunci când l-am cunoscut eu, nu mai scria nimic cu mâna lui) o parte din *Epica magna*. Plevuşca, unde mă situam şi eu în calitate

de numismat, era încântată de carte. Şi nu numai ea. O seară petrecută în frumoasa „vilă florentină” a părinţilor lui Sorin Dumitrescu s-a consumat cu fragmente din *Epica magna* în prezenţa unor personaje celebre în lumea noastră mică: Alexandru Paleologu şi Andrei Pleşu. Andrei Pleşu era un tânăr bărbos, deja corpolent, specialist în pictura lui Sorin (şi nu numai a lui) şi în urcarea drumului spre Păltiniş. Publicase, în 1974, cartea de eseuri *Călătorie în lumea formelor* şi toată lumea îşi punea mari speranţe în el. Conu’ Alecu Paleologu „spărsese” toate normele comuniste polemizând cu Ivasiuc (cea mai strălucită minte teoretică a momentului) despre marxism.

Prezenţa lor ca invitaţi de onoare îl măgulea pe Nichita, dar mai ales pe noi, plevuşca. Onorurile casei le îndeplinea viitoarea doamnă Dumitrescu, pe atunci poreclită Ţăndica. Dumnezeu nu coborâse încă în sufletul lui Sorin, în al nostru nici atât, dar aveam câteva substitute: vodca, poeziile lui Nichita, cântecele lui Sorin, dar şi pictura lui. Eu mă mulţumeam să colecţionez monede şi să sper că într-o zi voi debuta. Primul meu roman zăcea de vreo cinci ani într-un sertar al Editurii

Cartea Românească. Proprietarul sertarului era – aţi citit deja asta! – Conu' Alecu Paleologu[10].

În vara aia, atunci când m-am împrietenit cât de cât cu Nichita, acesta era deja dependent de alcool. Mai bine zis de vodcă. Nu mi-am dat seama imediat, asta s-a întâmplat abia în septembrie. Cu toate că bea foarte mult, peste două sticle de vodcă pe zi, Nichita nu era aproape niciodată beat. Alcoolul îi producea o stare de efervescenţă intelectuală vecină cu geniul. Cum spuneam, abia în toamnă aveam să-mi dau seama că „motoarele" lui Nichita nu mai porneau decât alimentate cu alcool.

În septembrie, toată gaşca, adică Nichita, Sorin Dumitrescu cu iubita lui, Ţăndica, poetul Valeriu Pantazi, eu şi Cristina, era la mare, la 2 Mai. De Nichita s-a lipit imediat o tânără domnişoară superbă, manechin la APACA, poreclită Fabiola. Valeriu Pantazi a agăţat şi el o domnişoară cu nişte ţâţe imense („ca doi topotami, bre!", zicea Nichita), aşa că formaţia era completă. Se

---

[10] Ca să fiu corect cu acest personaj, cabotin şi inteligent în acelaşi timp, trebuie să recunosc că, redactor fiind la Cartea Românească, a descoperit un poet care i s-a părut a fi, nici mai mult, nici mai puţin, un Hölderlin al României. Din păcate, hölderlinul publicat cu surle şi trâmbiţe de Conu' Alecu s-a dovedit a fi un poet minor, azi uitat de toată lumea.

bea în draci, inclusiv pe plajă. În fiecare noapte, înainte să ne culcăm, Nichita îşi lua cu el în cameră o porţie uriaşă de vodcă, pe care o numea „rezerva demagogică”. Într-o noapte a uitat de această rezervă (de fapt, băuserăm tot) şi când s-a sculat a intrat direct în sevraj: tremura tot, transpira abundent şi vărsa. S-a făcut instantaneu bine după ce a băut cincizeci de grame de vodcă la „Dobrogeanu”, cârciuma din sat. Ochii i s-au luminat şi a recunoscut-o fericit pe Cristina, care îl dusese cu chiu, cu vai până acolo. Mulţi şi-au pus problema dacă Nichita ar fi scris ce a scris dacă n-ar fi băut. Probabil că nu. Ca şi Adrian LeverkuĚhn, celebrul personaj al lui Thomas Mann, Nichita a făcut şi el un pact cu diavolul. Acesta i-a oferit douăzeci şi patru de ani de geniu, exact cât şi lui LeverkuĚhn. Şi-a plătit datoria către diavol prin alcoolism şi o moarte prematură. Am spus douăzeci şi patru de ani din cauză că Nichita n-a băut până la douăzeci şi şase de ani, spre râsul colegilor de generaţie, decât carcalete, un amestec de vin, sifon şi sirop. Când a debutat, în 1960, cu volumul *Sensul iubirii*, puţea de talent. I s-a părut prea puţin.

Cu toate că se lăuda cu femeile cucerite de el, Nichita era la capitolul ăsta un bărbat mai curând cuminte, ca să

nu zic cast, fiindcă ar fi o exagerare. Povestea, şi începuse să creadă şi el ce spunea, că s-a însurat încă din liceu cu sora unui prieten, dar că, plecând la facultate, la Bucureşti, căsnicia s-a destrămat. Nu l-am crezut niciodată, dar el îşi lua foarte în serios povestea şi prin ‘81 m-a anunţat, cu o mină îndurerată, că Magdalena a murit undeva prin Australia sau Noua Zeelandă. „Care Magdalena?”, am întrebat eu. Mi-a explicat că Magdalena fusese prima lui soţie, că se căsătoriseră când el era în ultimul an de liceu şi că de căsătorie nu ştia nimeni, nici măcar părinţii lui. Mariana, sora lui Nichita, mi-a confirmat că existase o Magdalena Petrescu, sora unui prieten. Şi că Nichita fusese îndrăgostit de ea, dar nici vorbă de căsătorie. De căsătorit, Nichita s-a căsătorit în 1962 cu Doina Ciurea, cu care fusese coleg de facultate. Era o brunetă superbă, care devenise celebră datorită faptului că Labiş, beat fiind, încercase s-o violeze pe vremea când erau colegi la Şcoala de Literatură. Nichita îl admira enorm pe Labiş, aşa că era deosebit de mândru că iubita lui Labiş devenise soţia lui. Căsnicia n-a ţinut şi, în 1964, Nichita a fugit de acasă. Când am cunoscut-o eu pe Doina, era trecută binişor de patruzeci de ani şi arăta ca o babă

uscată şi rea. Cum spuneam, Nichita a fugit de acasă, dar n-a divorţat decât în 1982, cu un an înainte de a muri.

În 1977 mă împrietenisem nu numai cu Nichita, ci şi cu Mircea Ciobanu, care va deveni editorul meu. Nichita nu vorbea cu Ciobanu. L-am întrebat de ce. S-a codit o vreme şi până la urmă a spus: „Bre, Ciobanu s-a culcat cu nevastă-mea!”. „Care nevastă?”, am întrebat eu. „Păi, cu Doina, că altă nevastă n-am!” „Bre, Nichita”, am zis eu, „dă-o dracului de treabă, nu mai eşti cu Doina de peste cincisprezece ani. Ce nevastă e asta?”. Mi-a explicat că în acte e nevasta lui şi că nu admite ca cineva să se culce cu ea. Am râs şi am dat a lehamite din mână. Într-o zi i-am pus faţă în faţă şi i-am explicat lui Ciobanu de ce e supărat Nichita pe el. Acesta s-a jurat că nu s-a atins în viaţa lui de Doina şi, până la urmă, Nichita l-a iertat.

Aşa cum era de bănuit, Nichita n-a rezistat prea mult lângă Doina Ciurea, o femeie frumoasă, dar o scriitoare modestă, cu aere de intelectuală rasată. De altfel, cel puţin atunci când l-am cunoscut eu, pentru Nichita femeia era mai curând un obiect estetic decât unul sexual. Se îndrăgostea de o femeie frumoasă aşa cum se

îndrăgostea de vreo monedă grecească, dar se plictisea la un moment dat şi – cel puţin moneda – o făcea cadou. Într-o zi, Cristina, soţia mea, pe care el o poreclise Fuzi (de la fuziform), l-a întrebat pe şleau cam cum e dotat ca bărbat. Nichita s-a gândit o clipă şi a răspuns foarte sigur pe el: „Bre, Fuzi, sincer vorbind, nu prea grozav, dar am o fantezieee...”. De altfel, atunci când venea vorba despre aşa ceva, Nichita îşi descria cu mult umor „obiectul” dintre picioare ca fiind de categoria mijlocie-mică, cu aspect butonat. O minimalizare evidentă a „obiectului” în discuţie, după cum aveam să constat în toamnă, pe plaja de nudism de la 2 Mai. Oricum, ori de câte ori apărea prin preajma lui o femeie frumoasă, devenea strălucitor precum un foc de artificii care nu se mai sfârşea şi puţine femei îi rezistau. Dar, cum spuneam, era numai o joacă de-a dragostea care în cele mai multe cazuri nu se finaliza, poetul mulţumindu-se numai cu admiraţia doamnei în cauză. Într-o zi – era în vara lui ‘79 –, o tânără doamnă, care era fascinată de poezia lui, a băut, ca o nepricepută, mai multă vodcă decât putea duce. Eram, în sufrageria lui Nichita, patru-cinci prieteni, plus doamna. Văzând că e beată, Nichita a culcat-o în dormitor şi noi ne-am văzut liniştiţi de băut şi

de taclale. Toată lumea, inclusiv Nichita, a uitat de doamna beată din dormitor şi Nichita îmi povestea amuzat, a doua zi, cât de surprins a fost când a descoperit în patul lui o femeie adormită. „Şi ce-ai făcut?”, l-am întrebat eu. „Păi, ce să fac, bre? Am acoperit-o cu un pled şi m-am culcat lângă ea. Când m-am trezit a doua zi, înspre prânz, femeia plecase, dar rămăsese în urma ei un parfum minunat, aşa că am adormit la loc.”

În noiembrie 1954, Nichita a scris o poezie, „Cântec la drumul mare”, care va deveni curând celebră printre prietenii lui de atunci: „Motan m-aş fi dorit să fiu/ cu gheare şi musteţe lungi,/ cu coada-n sus, cu blana-n dungi,/ c-un ochi verzui şi-un ochi căpriu.// [...] Pisicile de prin vecini/ să le gonesc pe la pricini,/ să-mi fete fiecare-un fiu/ c-un ochi verzui şi-un ochi căpriu...” (vezi volumul *Argotice*, Editura Românul, 1992). Nu ştiu cât de motan o mai fi fost poetul după despărţirea de Doina Ciurea, dar în mod sigur starea motănească i-a revenit când a dat cu ochii de Gabriela Melinescu. Asta se întâmpla în 1964, Nichita avea 31 de ani, Gabriela 22. Eu am cunoscut-o în 1970, la redacţia revistei *Luceafărul*, unde lucra ca redactor la secţia de poezie, şi pot să vă spun că era o

brunetă superbă, care-ţi tăia respiraţia când o vedeai prima oară.

Gabriela Melinescu era nu numai tânără şi frumoasă, ci şi o poetă extrem de talentată. În ‘77, când l-am cunoscut pe Nichita, acesta vorbea cu nostalgie despre ea şi despre perioada când au fost împreună. Locuiau într-un apartament de două camere în Drumul Taberei, pe Aleea Romancierilor, şi Nichita considera perioada petrecută alături de Gabriela cea mai fericită din viaţa sa. Şi una extrem de productivă, s-ar putea spune. Alături de Gabriela Melinescu a scris *11 elegii*, *Oul şi sfera*, *Laus Ptolemaei*, *Necuvintele*, *În dulcele stil clasic.* Nichita a considerat întotdeauna că el e vinovat pentru despărţirea lor. Lipsea cu zilele de acasă în lungi petreceri bahice alături de prieteni. Ca să fie sigur că n-o va pierde, îi lua cheile şi o încuia în casă, uitând să se întoarcă câte o zi, două. Într-o zi, a pierdut-o. Era în 1970. În amintirea Gabrielei a scris Nichita poezia „A mea”, una dintre cele mai frumoase poezii de dragoste din literatura noastră: „Singuratecă ea mă aşteaptă să-i vin acasă./ În lipsa mea ea se gândeşte numai la mine,/ ea cea mai dragă şi cea mai aleasă/ dintre roabele sublime.// Ei i se face rău de singurătate/ ea stă şi spală

tot timpul podeaua/ până o face de paisprezece carate/ şi tocmai să calce pe dânsa licheaua. [...] Ea îşi aşteaptă bărbatul beţiv/ ca să-i vină acasă/ şi degetele albe şi le mişcă lasciv/ pentru ceafa lui cea frumoasă.// Pregătindu-i-le de dezbătat/ ea ţine în boluri şi zeamă acră,/ părul lung şi negru şi-l întinde de la uşă spre pat/ să nu greşească bărbatul niciodată/ drumul predestinat”. Pe versurile astea poetul Augustin Frăţilă a compus un cântec de mare succes care a fost imprimat la casa de discuri Electrecord, alături de alte cântece compuse tot pe versurile lui Nichita.

După despărţirea de Nichita, Gabrielei Melinescu nu i-a mers tocmai rău. Era încă tânără (28 de ani), la fel de frumoasă ca întotdeauna şi frumuseţii i se adăugase şi gloria literară câştigată în urma cărţilor pe care le scrisese pe vremea când era femeia îndrăgostită de Nichita. Aşa că nu a durat mult până când de ea s-a îndrăgostit lulea un editor belgian stabilit în Suedia, René Coeckelberghs. Era însurat şi avea şi copii pe deasupra, dar asta n-a contat prea mult. În 1975, Gabriela pleca în Suedia, pentru a se întâlni cu noul ei iubit. În *Jurnal suedez I*, apărut în 2003 la Editura Polirom, poeta nota, în ianuarie 1976: „Dar iubitul meu

René mă ţine strâns, ca şi cum de aici înainte, orice s-ar întâmpla, trebuie să intrăm amândoi în foc. Abia vindecată de arsurile altei mari iubiri, mi se propune din nou acelaşi lucru îngrozitor: o descindere în flăcările unui infern nou, despre care nu ştiu nimic”. Cu toate spaimele produse de noul început, Gabriela Melinescu a fost fericită alături de René, cel puţin aşa rezultă din jurnalul ei, chiar dacă nu l-a uitat niciodată pe Nichita. În acelaşi timp, viitorul ei soţ (cu Nichita n-a fost căsătorită), René Coeckelberghs (cocoş de munte), proprietarul unei edituri mici, dar cu coaie mari în Suedia şi nu numai, l-a descoperit pe Nichita-poetul. I-a publicat rapid câteva cărţi şi, prin relaţiile pe care le avea, l-a împins în rândul întâi al candidaţilor pentru Premiul Nobel. În 1979, Nichita era propus de Academia Suedeză la Premiul Nobel. Candida alături de Frisch, Senghor, Borges şi Elytis. Va câştiga Elytis, care avea 68 de ani. Pe la începutul lui ‘81, eram la Nichita în vizită şi acesta primise o scrisoare de la René, pe care ne-o citea foarte fericit. Acesta îl consola că n-a luat premiul şi îi explica pe îndelete că n-au intrat premiile în sac, totul fiind doar o chestiune de timp. Singura condiţie, îi explica René, este să nu facă prostia să moară tânăr, Premiul Nobel

fiind acordat de cele mai multe ori scriitorilor trecuţi bine de şaizeci de ani. Nichita râdea şi spunea că pentru un ditamai premiul merită să trăieşti oricât de mult. N-a fost să fie!

Gabriela Melinescu a fost ce-a fost, totul se dusese, iar Rodica, mama copilului Ionică, se pregătea să plece în Franţa. În 1977, imediat după cutremur, Nichita îşi căuta, complet debusolat, noi prieteni. Cei vechi fie nu mai erau în ţară, precum Matei Călinescu, fie ieşiseră din cercul lui Nichita şi-şi vedeau de ale lor. Petre Stoica îşi cumpărase o casă la ţară, la Bulbucata, şi-şi făcea veacul pe acolo, cultivându-şi grădina, Grigore Hagiu locuia într-o margine de Bucureşti şi, fiind dipsoman, lipsea cu lunile de la beţiile lui Nichita. Nicolae Breban făcea naveta Bucureşti-Paris şi invers, dar stătea mai mult la Paris cu viitoarea lui soţie, Cristina Romaniţă, şi-şi scria romanele. Oricum nu era un mare băutor şi-i plăcea să vorbească numai el (aşa e şi acum), aşa că Nichita, chiar dacă îl revedea cu plăcere, se plictisea repede de el, iar Ivasiuc murise la cutremur. Fănuş Neagu era un beţiv serios, dar era prea gălăgios şi destul de găunos în gălăgia lui. Aşa că, atunci când l-a cunoscut, pe la începutul anului, pe pictorul Sorin Dumitrescu, a fost

cucerit imediat. Sorin era talentat, destul de cult, bea moderat, avea un farmec aparte, cânta la chitară pe versurile unor poeţi cunoscuţi, inclusiv pe cele ale lui Nichita, şi nu-l apucase încă pasiunea pentru Dumnezeu şi pentru icoanele bizantine. Pe vremea aia picta nişte ciolane imense, sidefii, pe fond negru, dar, cum spuneam, avea farmec şi o „vilă florentină”, undeva pe lângă Foişorul de Foc. Nichita, după ce colecţionase ceasuri vechi, apoi fiare de călcat cu cărbuni, în vremea aia căzuse în damblaua monedelor. În aceeaşi dambla căzusem şi eu şi aşa – am mai spus-o – l-am cunoscut, dar nu monedele aveau să mă apropie de el, cu toate că au fost un bun pretext de a intra în vorbă şi de a mă fâţâi prin preajma lui. Sorin era gelos şi într-o seară – eram la cârciuma numită „Odobeşti”, pe Calea Moşilor, azi demolată – a făcut o criză de nervi reproşându-i lui Nichita că a ajuns prieten cu un desenator tehnic, adică cu mine. „Lasă, bre”, a spus calm Nichita, „că Ago e un mare scriitor”. Cu o săptămână în urmă îi dădusem să citească primele trei povestiri din viitorul *Manual al întâmplărilor* şi marele poet mă declarase „genial”, chestie pe care o făcea mai cu toată lumea, aşa că nu l-am luat în serios. Sorin n-a cedat şi abia după ce am

publicat *Tache de catifea*, în 1981, m-a recunoscut drept egalul lui. În fine, nu chiar egal, dar undeva pe acolo, ceea ce, la orgoliul lui, era chiar mare lucru.

*

Despre Nichita s-a scris mult, dar mai ales s-a fabulat – de cele mai multe ori oral – enorm. El însuşi a întreţinut mitul creat în jurul lui ştiind că, pe lângă o operă mare, o biografie controversată nu strică. Ba chiar din contră. Spunea adesea că posteritatea trebuie construită din timpul vieţii, un paradox pe care el l-a rezolvat cu nonşalanţă. Făcea permanent „gesturi nebune”, menite să epateze un public conformist care rămânea cu gura căscată de emoţie. La Iaşi, în toamna lui ‘77, în timpul lansării volumului *Epica magna*, a îngenuncheat, în faţa a sute de persoane, la picioarele lui Geo Bogza şi i-a sărutat mâna. Aparent act de adulaţie aproape fără precedent în cultura română. În realitate, gestul lui Nichita (care în particular îl înjura pe Bogza) ascundea o maliţie bine mascată. Cu douăzeci de ani înaintea gestului de la Iaşi, Geo Bogza „îl silise” pe Nichita să-i sărute mâna lui Arghezi. Întorcând acel sărut pe mâna

lui Bogza şi uluind asistenţa, Nichita îl umilea pe acesta din urmă. Fiindcă amândoi ştiau foarte bine în ce bancă stă fiecare şi cine este cu adevărat marele poet.

S-a vorbit de asemenea mult despre spaimele lui Nichita în faţa autorităţilor. Spaimă sau silă faţă de autorităţile comuniste. Sau, mai curând, un amestec subtil al celor două sentimente. De exemplu, lui Nichita îi era foarte frică de miliţienii de pe stradă, cu care nu ştia sau n-avea chef să intre în dialog. La un moment dat, refuza să se mai întoarcă seara târziu acasă neînsoţit. După o vreme, l-am întrebat de ce. Mi-a mărturisit, destul de jenat, că în fiecare noapte îl aşteaptă un miliţian în faţa intrării în curtea blocului, îl legitimează şi, fiindcă nu are grupa sanguină trecută pe buletin, chestie obligatorie la vremea aceea, îi ia câte o sută de lei ca să-l facă scăpat de amendă. Am crezut că minte, fiindcă era caraghios ce spunea, dar însoţindu-l de câteva ori am găsit miliţianul la datorie. Care miliţian, văzând că Nichita nu era singur, ne saluta politicos şi-şi vedea de ale lui. Pentru Nichita, care avea acces la o mulţime de oameni cu funcţii înalte, ar fi fost foarte simplu să rezolve problema dând un banal telefon. Sau să roage un prieten medic să-i pună nenorocita aia de grupă

sanguină pe buletin. Până la urmă, chiar aşa s-a şi rezolvat problema. În schimb, în aceeaşi vreme, nu se sfia să ceară audienţă la generalul Pleşiţă, şeful Securităţii, pentru a-i lua apărarea lui Paul Goma[11]. În perioada aceea, prestigiul lui Nichita era imens şi orice înalt funcţionar comunist era mândru să dea măcar mâna cu el.

Chiar dacă în tinereţe trăsese mâţa de coadă, atunci când l-am cunoscut, la 44 de ani, adică în 1977, Nichita era un om cu bani. Câştiga peste 10.000 de lei pe lună. Ca să vă daţi seama ce însemnau pe vremea aia 10.000 de lei, vă pot spune că eu aveam o leafă de 1.436 de lei, iar Cristina, soţia mea, de vreo 2.000 de lei. Împreună câştigam o treime din venitul lui Nichita. E drept, el era considerat cel mai mare poet român în viaţă, în timp ce eu nu publicasem decât o povestire în revista *Luceafărul*. Avea mai multe surse de venit. Un salariu la *România literară*, unde fusese redactor-şef adjunct şi apoi publicist comentator. Deşi nu trecea pe-acolo cu anii (nu era singurul în situaţia asta, staţi liniştiţi), lua vreo 5.000 de lei. Colaborările îi aduceau alte câteva mii de lei. Eram într-o zi la el când la uşă a sunat un domn bine

[11] Până la urmă nu s-a mai dus la Pleşiţă, lăsându-l pe Breban s-o facă.

îmbrăcat, care a fost poftit foarte ceremonios înăuntru. Mi l-a prezentat şi mie: „Uite, bre Ago, dânsu' e Olimpian Ungherea!”. Şi către musafir: „Colonel?”. Acesta a aprobat. Şi iar către mine: „Locotenent-colonel, redactorul-şef al revistei *Pentru Patrie*”. Ştiam ce-i aia *Pentru Patrie*, era revista Ministerului de Interne, de fapt a Securităţii. Nichita i-a turnat o vodcă, apoi, brusc înveselit, a zis: „Auzi, domnule, am văzut multe la viaţa mea, da' până acum n-am crezut că pe cineva poate să-l cheme un-Gherea. Cum adică? Un Gherea, doi Gherea şi olimpian pe deasupra. Păi, olimpian era numai Maiorescu, Gherea era cârciumar, ploieştean de-al meu prin adopţie, cu cârciumă în gară”. Omu' s-a jurat că aşa îl cheamă, da' Nichita nu l-a crezut. „Bine, bre, da' ce treabă ai cu mine? Nu cred c-ai venit să mă arestezi, că eşti şi dumneata scriitor (tipul publicase câteva romane poliţiste) şi scriitorii nu arestează scriitori. Scriitorii arestează cuvinte...” Până la urmă, s-au lămurit. „Omul nostru din Havana” dorea poezii de-ale lui Nichita, cam pentru două pagini de revistă. Nichita l-a privit atent, şi-a luat un aer serios, cu toate că se distra copios, şi a zis: „Vă dau, bre, că Securitatea ne apără de duşmani, da' vreau cinci mii pe ele”. Olimpianul nostru (pe care l-am

văzut recent la TV, în calitate de specialist în francmasonerie) s-a uitat către telefon. Nichita şi-l pusese de curând şi era foarte mândru de asta. „Vorbeşte, bre, vorbeşte, că noi nu ascultăm”, a zis Nichita. Şi Olimpian a vorbit. Pe urmă am băut, am trăncănit, în timp ce Nichita a ales vreo douăzeci de poezii proaspete, din cele dictate cu o seară înainte, şi i le-a dat. După aproape jumătate de oră, a sunat cineva la uşă şi Olimpian s-a ridicat. S-a dus la uşă şi s-a întors cu un plic pe care i l-a dat lui Nichita. După ce-am mai băut o vreme, Olimpian a plecat. Nichita l-a condus şi când s-a întors a zis: „Vezi, bre, că-i bună şi Securitatea la ceva? Hai să le sunăm pe fete (pe Fuzi, şi pe Delia, iubita lui de atunci) şi să ne bucurăm că există Securitatea!”. Din păcate, nu reuşea întotdeauna să-şi vândă atât de bine „marfa”.

Nichita câştiga bine, dar erau scriitori care câştigau de trei-patru ori cât el. Un exemplu este Eugen Barbu, care ajunsese să fie invidiat chiar de Zaharia Stancu, preşedintele Uniunii Scriitorilor. Pe de altă parte, marele poet trăia modest într-un apartament de două camere într-un bloc din Piaţa Amzei, nu avea reşedinţă la munte, precum mulţi colegi scriitori, nu avea maşină, televizor

şi-a cumpărat cu vreo doi ani înainte să moară şi cam tot atunci şi-a pus telefon. Avea un singur costum, pe care şi-l cumpărase în 1975, cu ocazia Premiului Herder. Şi totuşi cum îşi cheltuia Nichita banii? Cheltuia mult pe băutură, îi plăcea să facă cinste şi casa îi era mai tot timpul plină de musafiri. Aduceau şi ei de băut, nimic de zis, dar grosul îl suporta Nichita. Apoi, cheltuia enorm pe monede, noua lui pasiune. Numismaţii negustori profitau de faptul că Nichita nu se uita la bani atunci când îi plăcea vreo monedă – ăsta era, de altfel, unicul criteriu după care cumpăra – şi-l păcăleau. Îi vindeau falsuri, imitaţii, câteodată destul de reuşite, după monede antice celebre, şi când îl certam că aruncă aiurea cu banii, zâmbea şi zicea: „Lasă, bre, ce dacă sunt falsuri, nu vezi ce frumoase sunt?”. Până la urmă, după ce se plictisea de ele, i le dăruia poetului Gheorghe Tomozei, căruia îi zicea *Prinţul Tom*, ca să mai atenueze faptul că prietenul lui era copil din flori. Aşa se face că *Prinţul* nostru, un bărbat frumos care rupea inimile doamnelor mai slabe de înger, a ajuns să aibă cea mai mare colecţie de monede false din România. Adevărul e că Nichita avea o adevărată slăbiciune pentru Tomozei, iar acesta, e drept că nu foarte des, profita de prietenia cu

Nichita. Într-o seară, Nichita m-a sunat şi m-a rugat să trec pe la el ca să-mi arate o achiziţie absolut uluitoare. Uluitoarea achiziţie era o statuetă de bronz patinat de vreo 20 de centimetri înălţime care reprezenta o balerină făcând o piruetă şi pe care numai cu multă îngăduinţă o puteai considera aparţinând curentului *Art Nouveau*. Avea şi soacră-mea una la fel. „Ce zici, bre?”, m-a întrebat Nichita, cu o figură fericită. N-am apucat să-i răspund, că a continuat: „A fost dezgropată la Histria şi cu chiu, cu vai am reuşit s-o cumpăr!”. Dăduse 15.000 de lei pe ea şi i-o vânduse Tomozei împreună cu povestea cu Histria şi cu arta romană târzie. I-am explicat ce şi cum şi l-am rugat să ceară banii înapoi, că-i dau eu una la fel, gratis. „Lasă, bre”, a zis el, „că Tom avea nevoie de bani ca să plătească un chiuretaj, nu pot să-i cer banii înapoi, c-am păţit-o şi eu de câteva ori şi ştiu cum este”.

Fără discuţie, Nichita era un risipitor, dar în acelaşi timp era foarte atent cu banii lui. M-a invitat într-o zi la restaurantul Uniunii Scriitorilor, în care eu n-aveam dreptul să intru, nefiind încă scriitor, şi acolo un tânăr poet s-a luminat la faţă când m-a văzut. M-a luat deoparte şi m-a rugat să-i împrumut o sută de lei, că n-

are bani să plătească. I-am zis că n-am bani la mine, că sunt invitatul lui Nichita, dar că am să-l rog pe acesta să-l împrumute. M-am întors la masă şi i-am spus lui Nichita ce şi cum. Nu era o situaţie neobişnuită ca un scriitor să se apuce de băut fără să aibă un ban în buzunar. Întotdeauna se găsea câte un coleg care avea în ziua aia bani şi care fusese şi el, nu de puţine ori, în situaţia respectivă. Nichita m-a ascultat, după care a zis: „Mai dă-l, bre, în moaşe-sa, că i-am dat până acum trei sute de lei şi n-am văzut nimic înapoi!”. Era ceva neobişnuit la Nichita, dar n-am insistat, mai ales că pe poetul tânăr şi promiţător nu-l ştiam foarte bine şi Nichita avea diverse antipatii pe care şi le reprima destul de conştiincios, dar din când în când ele răbufneau. Nu-l putea suferi, de exemplu, pe Marin Preda. Motivul, cel puţin aşa susţinea Nichita, era că, la o beţie la Mogoşoaia, Preda se luase de originea lui rusă, sfătuindu-l s-o lase mai moale cu românismul. Habar n-am dacă-i adevărat, cert e că Nichita aproape că îl ura pe Preda. Am pus aşadar întâmplarea pe seama unei antipatii care, sigur, juca şi ea un rol. Peste vreo lună-două aveam să aflu că lucrurile sunt mai complicate. După ce i-a plecat iubita, Rodica, în Franţa, Nichita îşi

făcuse obiceiul ca din când în când să doarmă la noi. Eram vecini, venea la o trăncăneală care se lungea şi până la urmă nu mai pleca. După o astfel de întâmplare şi-a uitat la noi un carneţel cu coperte de vinilin. Mai curioasă, ca orice femeie, Cristina, s-a uitat în el. Era împărţit în două: în prima parte erau notate sumele de bani pe care poetul le datora unor diverse persoane, în special negustori de monede; în partea a doua erau zeci de nume, majoritatea ale unor scriitori, cărora Nichita le dăduse bani. Când i-am dat carneţelul înapoi, Cristina a râs, dar el şi-a luat o mină serioasă şi a spus: „Lasă, bre, Fuzi, că nu strică nimănui să ştie cât de porci sunt oamenii!”.

*

Nu ştiu cum era înainte, dar atunci când l-am cunoscut eu, în primăvara lui ‘77, în casa lui Nichita era un du-te-vino mai rău ca în Gara de Nord. Veneau tineri poeţi de prin toate colţurile ţării, încărcaţi cu damigene şi cu de-ale gurii. Veneau vechi prieteni, iar unii, precum poetul Grigore Hagiu, nu mai plecau cu zilele sau chiar cu săptămânile. Nichita, care toată tinereţea stătuse pe

unde apucase, nu crâcnea, ba chiar aş putea spune că se lăsa înveselit de situaţie.

Dintre numismaţi, se distingea doctorul Ion Donoiu, specialist în acupunctură şi în monedele antice, despre care făcea tot felul de comunicări la Societatea de Numismatică. Mai era inginerul Matache, zis Bobiţă, soţul prozatoarei Maria-Luiza Cristescu, un numismat de duminică. Era director general la Uzina de Mecanică Fină, uzină care producea tot felul de chestii, de la ceasuri la arme. Tot la numismaţi ar trebui trecut şi un anume Bedivan, poreclit Motanul, un negustor fără mamă şi fără tată, dar care se îndrăgostise de Nichita, care îl îmbăta la Lido şi apoi râdea de el că nu ştie să bea (ceea ce era adevărat). Veneau apoi artiştii plastici, cum ar fi pictorul Mihai Bandac, despre care toată lumea zicea că ar fi securist, dar lui Nichita nu-i păsa şi se distra foarte bine cu glumele lui cam din topor. Din când în când îl vizita Constantin Chiriţă, tăticu' *Cireşarilor*, despre care chiar Nichita zicea că ar fi general de Securitate, ceea ce mie mi se pare o exagerare. Ceva-ceva era el, fiindcă Nichita nu-i ieşea din cuvânt şi, la sfatul lui, a scris volumele *Un pământ numit România* şi *Roşu vertical*, volume care, în afară de titlu, n-au nimic

compromiţător în ele. Tot Chiriţă (aşa susţinea Nichita) l-a sfătuit s-o lase mai moale cu Suedia şi să nu se ducă în vizită la Stockholm deoarece, dacă ia Premiul Nobel, lu' tovarăşu' (Ceauşescu) nu i-ar cădea tocmai bine. Dar cred că şi asta era una din frumoasele invenţii pe care Nichita le debita din când în când.

Cu toate că roiau femeile în jurul lui precum nişte musculiţe beţive (de fapt, acetice) în jurul unui pahar cu vin uitat peste noapte pe masă, Nichita nu era ceea ce se cheamă, de fapt, un afemeiat. Îi plăcea să cucerească orice femeie, indiferent de vârstă sau de numărul de kilograme pe care aceasta le căra prin lume, dar de cele mai multe ori nu mergea mai departe. Pentru el, orice femeie era frumoasă şi, ca atare, se simţea obligat s-o curteze şi, cum era plin de fantezie, ca să nu spun de geniu, n-am văzut femeie care să-i reziste mai mult de zece minute. Trebuie spus că în vara lui '70 era încă un bărbat frumos, chiar dacă nu stătea tocmai bine cu dinţii şi, din motive terapeutice populare, o vreme a mâncat o căpăţână de usturoi crud pe zi. Aşa că nu mirosea tocmai ca un Don Juan. Fuzi, cum o poreclise el pe Cristina, i-a spus-o de la obraz într-o zi: „Nichita, puţi a usturoi ca o tuslama!", după care l-a pupat (venise în

vizită la noi) şi l-a primit în casă. Nichita s-a scuzat, a zis că mănâncă usturoi crud, că usturoiul face bine la sănătate şi că d-aia pute. De atunci însă a fost ceva mai grijuliu cu usturoiul, iar de sănătate nu i-a mai păsat nici cât negru sub unghie. Cu usturoi sau fără, Nichita era înconjurat permanent de un stol de femei, mai toate îndrăgostite binişor de el. Chiar şi informatoarele o păţeau, p-astea Nichita le mirosea de la o poştă şi tocmai de aceea lor le aplica un tratament preferenţial, cădeau în jurul lui ca muştele când dai cu pompa de flit. Apăreau, evident, mereu altele. Cea mai celebră era una, Loreta, o tipă superbă de vreo douăzeci şi unu de ani, rezultatul unei împerecheri dintre un ţigan şi o evreică sau invers. O adusese Sorin Dumitrescu, care o pescuise dracu' ştie de unde (pe vremea aia Sorin nu se ferea, ca acum, să mai dea ochii şi cu dracu') şi i-o plasase poetului drept secretară. Tipa era chiar superbă şi Nichita, fără să o atingă nici măcar cu un deget (nu era atât de prost), o scotea peste tot în lume şi o prezenta drept secretara lui. Loreta era femeia frumoasă şi tânără pentru care era invidiat şi, vreo câteva luni, Nichita i-a lăsat pe toţi să-l invidieze[12].

[12] Această Loreta ştia, de bine, de rău, să bată la maşină, ea fiind cea care a dactilografiat o lungă convorbire (înregistrată pe magnetofon)

Într-o zi, a apărut însă în casa lui Nichita o fetică gata îndrăgostită. A declarat cu nonşalanţă chestia asta şi l-a privit pe poet, aşteptând senină reacţia acestuia. Nichita s-a gândit ce s-a gândit şi a spus: „Stai, bre, cuminte, că până la urmă o să-ţi treacă”. Fetişcana, care nu era deloc o fetişcană (avea vreo douăzeci de ani şi era studentă la matematică), era nu numai îndrăgostită, ci şi perseverentă. Apărea de două-trei ori pe săptămână, îşi declara dragostea neţărmurită pentru marele poet şi aştepta spăsită ca bărbatul vieţii ei să ajungă la sentimente mai bune. Nu era o frumuseţe precum Loreta, ţiganca evreică, secretara lui Nichita, dar era tânără şi, cum spuneam, foarte perseverentă. Nichita ne explicase că e fata unor buni prieteni, că o ştie de când era în scutece şi că nu-i trezeşte decât sentimente

---

între Nichita şi Eugen Simion. Nichita mi-a dăruit un exemplar al dactilogramei (vreo 200 de pagini). Din păcate, dialogul dintre cei doi nu era prea reuşit şi l-am sfătuit pe Nichita să nu-l publice. Exemplarul respectiv a rămas la mine şi pe la mijlocul anilor ‘90 l-am vândut, prin intermediul lui Alexandru Condeescu, Muzeului Literaturii. După moartea lui Nichita am revăzut-o pe Loreta în casa prozatoarei Alice Botez, unde mă dusese Mircea Ciobanu. Era prin 1984, destul de probabil. Alice Botez îşi dorea să o înfieze pe „biata copilă” şi să-i lase moştenire casa. Nu i-am spus doamnei Alice Botez că are de-a face cu o escroacă, dar lucrurile s-au rezolvat simplu: Ceauşescu a dat ordin să fie demolat cartierul Uranus, unde locuia, într-o casă superbă, prozatoarea. Peste câţiva ani s-a zvonit că Loreta noastră ajunsese la puşcărie, condamnată pentru „parazitism”.

părinteşti. Cu astfel de sentimente în suflet, într-o bună zi, Nichita s-a uitat în ochii ei şi a spus foarte serios: „Mă, fato, trebuie să-ţi mărturisesc ceva. Eşti minunată, dar mie nu-mi plac decât femeile păroase”. „Cum adică păroase?”, a întrebat fetica. „Păi, îmi plac alea care au păr pe braţe”, a zis Nichita la fel de serios. „Aha!”, a zis ea şi şi-a privit braţele acoperite cu un puf fin. După această scurtă discuţie n-a mai apărut vreo două luni, dar atunci când a apărut strălucea toată, s-a uitat la Nichita şi şi-a dezvelit braţul stâng. „Poftim”, a zis, „acum sunt păroasă!”. Şi, într-adevăr, era destul de păroasă. „Cum ai reuşit?”, a întrebat Nichita. „Păi, m-am ras în fiecare zi şi... poftim, sunt păroasă!” Nichita a zâmbit şi a spus: „Am glumit, mă, fato. Adevărul e că urăsc femeile păroase”. Fetişcana a început să plângă şi a spus: „Să ştii că nu te mai iubesc deloc”. Nichita a mângâiat-o blând pe cap şi i-a spus: „Vezi, ştiam eu că până la urmă o să-ţi treacă”.

*

Crăciunul din ‘77 l-am făcut la socrii mei, care aveau o casă mare pe Calea Plevnei. Pe Nichita îl mai chema şi

Hristea (avea, pe linia tatălui, ceva sânge de aromân în el), pe socru-meu, care era machedon curat, îl chema tot Hristea şi mai era Cristina, nevastă-mea, poreclită de Nichita Fuzi. Un bun prilej de petrecere de ziua naşterii Domnului. După ce am aflat că pe Nichita îl mai chema şi Hristea, acesta mi-a zis: „Prima oară am semnat Hristea N. Stănescu. Mi se publicase rezolvarea unei probleme în *Gazeta matematică* şi eram mai mândru decât atunci, nu mai ştiu la ce vârstă, când trecusem de la pantaloni scurţi la lungi. Îmi tot repetam «Hristea N. Stănescu, Hristea N. Stănescu» şi nu-mi mai încăpeam în piele de orgoliu. M-a calmat profesorul meu de matematică. A citit rezolvarea, m-a felicitat, după care s-a încruntat văzând semnătura. «Mă, Nichita», a spus, «ce dracu' de semnătură e asta?». «Aşa mă cheamă!», am spus eu. «Pe dracu'», a spus el, «semnătura asta seamănă cu un nume de soldat mort în primul război mondial». A fost ca un duş rece, n-aveam nimic împotrivă să fiu soldat, dar în niciun caz nu-mi doream să fiu un soldat mort în primul război mondial. De atunci mă feresc să spun că mă cheamă şi Hristea". Aveam deci doi Hristea şi o Cristină, se anunţa un Crăciun grozav. Casa era mare, băutură şi mâncare din belşug, musafiri pe cinste: Sorin

Dumitrescu cu Ţăndica, Tomozei cu o actriţă de mâna a doua, dar în vogă pe vremea aia, poetul Valeriu Pantazi, proaspăt divorţat, care n-avea pe nimeni, şi Nichita, care visa la o viitoare doamnă. Cristina, ca să încurce lucrurile, s-a gândit că n-ar fi rău să o invite şi pe Liliana R., o prietenă cu care fusese colegă de facultate. Liliana era o blondă micuţă, cu ochii de un albastru-gri metalic, o tipă dată dracului şi plină de hormoni futăcioşi. Avea în ea sânge de ardeleancă, de unguroaică şi de armeancă. Lui Nichita nu-i plăceau blondele, dar cum a văzut-o, i-a căzut cu tronc şi au plecat împreună după petrecere. După aia spunea: „Bre, vine o vreme când orice bărbat are nevoie de un psiholog la purtător". Au stat aproape doi ani împreună.

Liliana R., pe care Nichita o poreclise Delia, era o femeie hotărâtă să facă ordine în viaţa poetului. Întâi şi întâi, fiind iarnă şi Nichita cam dezbrăcat, i-a croşetat un pulover din lână groasă, gri. La cererea poetului, l-a făcut mai larg şi Nichita îl purta foarte mândru. Motivul mândriei era faptul că nu i se mai vedea burta când îl purta. Într-o seară, când m-am dus în vizită la ei, mândreţea de pulover era tăiat în patru. Se certaseră şi, la nervi, Liliana tăiase puloverul. Nichita se lamenta:

„Uite, bre, Ago, ce-a făcut nebuna cu puloverul meu!”. Liliana nu s-a lăsat: „Era pe dracu’ al tău, Nichita. Eu am cumpărat lâna, eu l-am împletit, iar tu eşti un porc!”. Până la urmă s-au împăcat şi puloverul a fost reconstituit. Oricât de aprigă o fi fost Liliana, tot n-a reuşit să-l facă să bea mai puţin, dar a început să-i gătească, şi pentru Nichita, care mânca pe apucate, asta era foarte important.

În iarnă şi în primăvara lui ‘78, Nichita a definitivat viitoarea carte, pe care o numea deja *Epica magna.* Pe la începutul verii, am hotărât să plecăm la mare. Era toată gaşca, formată din Sorin Dumitrescu cu iubita lui, Ţăndica, poetul Valeriu Pantazi, proaspăt însurat cu o prietenă de tinereţe a lui Nichita, arhitecta şi autoarea de literatură pentru copii Francisca Stoenescu, eu cu Fuzi, soţia mea şi, bineînţeles, Nichita cu Delia lui. Se anunţa o vacanţă minunată şi chiar aşa a şi fost, cu toate că am început-o cu stângul. Trenul cu care am plecat era foarte aglomerat, ca de obicei pe vremea aia, dar avea ataşate vreo trei vagoane care rămâneau la Feteşti din nu ştiu ce motiv. Numai în ele am găsit locuri, iar la Feteşti ne-am mutat în vagoanele care ajungeau la Mangalia. Ne-am mutat e un fel de a zice, deoarece

Nichita şi cu Delia n-au reuşit acest lucru. Ne-au făcut cu mâna şi, după cum ne-au povestit mai târziu, s-au dus să caute o cârciumă în aşteptarea trenului următor.

Vacanţa la mare din vara lui ‘78 i-a fost, fără discuţie, benefică lui Nichita. Aveam un program destul de strict pe care, spre surpriza noastră, Nichita l-a respectat. După ce ne sculam, pe la zece, zece jumate, cei mai mulţi din gaşcă îşi beau cafeaua, iar Nichita, o să râdeţi, mânca. Mânca mult, patru-cinci ouă, jumări sau ochiuri, salată de roşii şi puţină vodcă, cât, vorba bancului, să-i lucească puţin ochii. Într-o zi a cerut, spre surpriza noastră, şi lapte proaspăt. I s-a dat şi a băut aproape un kil. Cred că nu mai băuse lapte de când fusese înţărcat. După aceea plecam la plajă, unde nu luam băutură cu noi, spre deosebire de toamna precedentă, când vodca pe plajă era o regulă sfântă. Stăteam pe plajă până pe la două. Nichita nu făcea nudism, precum noi ceilalţi, dar avea nişte chiloţi de sport negri, foarte largi, şi când se tolănea pe cearşaf i se vedeau toate celea cu care bărbaţii vin pe lume şi noi râdeam de el, rugându-l să-şi scoată nenorociţii ăia de chiloţi, însă el ne refuza foarte demn. Nu făcea baie, dar intra cu picioarele în apă să se răcorească şi-l mai stropeam şi noi, ca să nu se încingă

prea tare. La întoarcere, pe la două, cum spuneam, ne opream la „Dobrogeanu”, celebra cârciumă din sat, şi toată lumea bea ceva, cei mai mulţi bere, Nichita o vodcă mare, poate două. Gazda ne aştepta cu masa pusă, trei feluri de mâncare, ciorbă, friptură şi desert. Nichita mânca din fiecare fel şi câteodată cerea şi supliment. Se bea numai bere sau vin. Apoi toţi cădeam răpuşi, Nichita primul. Nu dormeam mai puţin de trei ore în după-amiezele alea, Nichita chiar mai mult, toropit cum era, de soare şi mâncare. Pe la opt, atunci când soarele începea să apună, se dădea liber la băutură. După aproximativ zece zile, Nichita nu mai şchiopăta, avea o mină sănătoasă, pielea lui gri-gălbuie devenise arămie şi se simţea iar tânăr şi ferice. Au mai fost totuşi două întâmplări neplăcute. Sorin Dumitrescu a făcut o criză de hemoroizi. Cum fusesem felcer la armată şi tratasem cazuri mai grave decât al lui, i-am recomandat infuzie cu muşeţel şi Hemorzon şi curând era din nou pe picioare. A doua întâmplare a fost cam aşa: într-o dimineaţă, după ce a mâncat, Nichita s-a dus să-şi vadă un cunoscut care era cazat la câteva curţi mai încolo de noi. S-a întors peste câteva minute cu cracul stâng al pantalonilor sfâşiat de sus până jos. Se luptase cu un

câine fioros, ne-a povestit el, şi câinele fioros îl învinsese. I-am spălat rănile cu vodcă şi apoi ne-am dus să vedem animalul care îl învinsese pe Nichita. Era o stârpitură d-aia dobrogeană cu picioare scurte şi strâmbe, care n-avea mai mult de cinci kile şi pe care, cu o singură lovitură, o lăsai lată.

Aşa se face că pe la sfârşitul verii lui ‘78, Nichita se putea considera un om fericit: avea o iubită, care, chiar dacă nu era tocmai pe gustul lui, fiind ea blondă, lui plăcându-i brunetele, era totuşi o iubită, şi nu una oarecare, ci o psiholoagă aprigă care încerca să-i pună viaţa cât de cât în ordine; terminase *Epica magna* şi Sorin Dumitrescu o ilustrase extraordinar, şi pentru ca totul să fie perfect, acelaşi Sorin plecase la Bacău ca să aleagă hârtia cărţii şi să urmărească personal tipărirea ei; şi, başca, se simţea sănătos după vacanţa la mare. *Epica magna* a apărut în luna octombrie 1978 la Editura Junimea din Iaşi, într-un tiraj de 19.000 de exemplare. Costa 44 de lei. Nichita s-a dus la Iaşi să facă lansarea, care a fost un triumf. S-a întors fericit de la Iaşi şi habar n-avea că-l aşteaptă zile destul de negre. Era învăţat să fie răsfăţat de critica literară, care chiar îl răsfăţa, aşa că articolul din *România literară* al lui Nicolae Manolescu a

picat pe capul lui ca un duş rece. Iată cum începea articolul lui Manolescu: „Recentul volum al lui Nichita Stănescu, apărut în condiţii grafice impresionante la Editura Junimea, constituie, vai, o decepţie. Nu atât prin flagranta inegalitate (inegale erau în fond şi alte cărţi ale poetului, în special *Necuvintele* şi *Măreţia frigului*), cât prin impresia de eteroclit pe care o lasă şi prin lipsa de noutate chiar a poeziilor remarcabile. Autopastişa a devenit procedeu curent. Marele poet trăieşte aici, cu puţine excepţii, prin umbra lui”. Şi articolul continua tot aşa pe aproape o pagină de revistă. I se reproşau până şi câteva virgule puse, e drept, anapoda. Nicolae Manolescu avea în mare măsură dreptate, volumul era destul de eteroclit, dar mai fuseseră şi altele aşa, cum recunoaşte chiar Manolescu. Altul era motivul pentru care Nichita fusese pus la zid. Un motiv care n-avea nicio legătură cu esteticul, chiar dacă „execuţia” s-a consumat în sfera esteticului. Nicolae Manolescu putea foarte bine să ignore poeziile slabe din volum, aşa cum o mai făcuse şi altădată, şi să le discute pe cele valoroase, dar din motive politice nu mai avea chef de aşa ceva.

În 1978, lumea literară era împărţită în două tabere, una bună şi una rea. Scriitorii din tabăra bună se

grupaseră în jurul revistei *România literară*, susţineau autonomia esteticului şi erau sprijiniţi de postul de radio Europa Liberă, cu care aveau legături strânse, chiar dacă ele erau clandestine. Se poate considera că Nicolae Manolescu era liderul grupării bune. Cei răi aveau două reviste, *Săptămâna* şi *Luceafărul*, erau protocronişti înrăiţi, naţionalişti şi antisemiţi. Securitatea îi sprijinea pe faţă, la fel şi Partidul. E drept că în conducerea superioară de partid erau şi oameni care, din diverse motive, sprijineau gruparea bună. Gogu Rădulescu era unul dintre ei. Era destul de educat, meloman de bun-gust şi era căsătorit cu o evreică cu veleităţi de scriitoare. Cu toate că făcea parte din tabăra celor buni, Nichita cocheta şi cu ceilalţi. Avea în comun cu ei discursul naţionalist pe care îl motiva cu dragostea lui pentru limba română şi din când în când avea scurte puseuri antisemite. De exemplu, a publicat în revista *Flacăra* o tabletă în care spunea că s-a săturat de poporul care a făcut revoluţii cu sângele altora. Vorbea din el sângele de rus alb. Toate astea au enervat tabăra bună şi Nicolae Manolescu, profitând de slăbiciunile volumului *Epica magna*, slăbiciuni reale, i-a dat o lecţie

usturătoare[13]. La moartea poetului, Nicolae Manolescu a scris: „Încerc să mă smulg din puterea copleşitoarei tristeţi şi să uit că Nichita Stănescu nu mai este. Citesc şi recitesc din cărţile lui. Moartea aruncă asupra fiecărei poezii, a fiecărui vers, o altă lumină. De astăzi îl citim pe poetul *Elegiilor* la fel cum îl citim pe Bacovia sau pe Arghezi”. Şi: „Nu încape îndoială că Nichita Stănescu este cel mai important poet român de după al doilea război”.

Una peste alta, Nichita a avut relaţii foarte bune cu critica literară, chiar dacă au existat şi critici care au exprimat rezerve serioase faţă de poezia lui. Şerban Cioculescu, cel care îl sprijinise pe Arghezi în perioada interbelică, a strâmbat din nas în faţa poeziei lui Nichita. Gheorghe Grigurcu, el însuşi poet, a minimalizat cât a putut opera nichitiană, iar Eugen Negrici, un excepţional

[13] Într-un interviu pe care i l-a acordat în 1999 lui Mircea Mihăieş, Nicolae Manolescu declara următoarele în legătură cu cronica sa din 1978: Atunci „...când am comentat un volum al lui Nichita Stănescu, *Epica magna*, din 1978, am fost nedrept... [...] Am fost atât de enervat de reluările lui Nichita, de repetiţiile, de stereotipiile lui, încât n-am observat că, de fapt, poezia lui se schimba, şi se schimba într-un sens bun”. Orice om normal s-ar putea întreba cum „reluările, repetiţiile şi stereotipiile” ar putea reprezenta o schimbare în bine în poezia lui Nichita. În realitate, după cum am mai spus, Manolescu era enervat de „politica literară” destul de ambiguă pe care o făcea poetul în perioada respectivă.

teoretician al poeziei, a analizat mecanismele poeziei lui Nichita, ele dovedindu-se, de multe ori, uluitor de simple. Cu toate acestea, poetul şi-a păstrat, cel puţin în aparenţă[14], părerea bună despre critica literară: „Nu există şi nici nu poate să existe literatură fără critica ei. Critica, literatură a literaturii, critica este tot literatură. Criticul este cititorul-scriitor, este inima dinapoia aplauzelor sau a fluierăturii. Inimă cu circumvoluţiuni, criticul e mai mult decât versul – el este înfometatul de vers. (...) Criticul are treabă cu îngerii: îi plesneşte peste aripi. Îi despăduchează. Le dă sex” (citat preluat din articolul „Nichita Stănescu şi critica literară”, publicat de C. Trandafir în revista *România literară*, nr. 14, 2010).

[14] Nichita a citit cartea lui Pucu Negrici *Figura spiritului creator* (1978) împrumutată de la mine. Când mi-a dat-o înapoi era negru de furie: „Bre”, zicea el, „Negrici ăsta al tău e un căcănar! Păi, aşa se scrie despre poezie? Să nu mai aud de el, că tot zici că ţi-e prieten”. Într-o seară, Negrici, care venise de la Craiova pentru nu ştiu ce treburi în Bucureşti, a trecut şi pe la mine. Şi, o să râdeţi, la mine era Nichita. Nu se cunoşteau personal, aşa că am făcut prezentările. Când a auzit pe cine are în faţă, Nichita s-a făcut negru la faţă vreo două-trei secunde, apoi a zâmbit larg şi i-a întins mâna, zicând: „E o mare bucurie pentru mine să vă cunosc, domnule Negrici!”. „Pucu”, a zis Negrici, „aşa îmi zic prietenii”. „Bre, Pucule”, a zis Nichita, „hai să bem ceva, că nu vezi zilnic un critic inteligent”. Am băut şi am trăncănit veseli de parcă nimic nu se întâmplase. S-au despărţit prieteni, dar peste câteva zile, când l-am revăzut pe Nichita, primul lucru pe care l-a făcut a fost să-l înjure pe proaspătul lui prieten, Pucu.

Cum spuneam, în 1978 Nicolae Manolescu l-a despăducheat cam brutal pe îngerul lui Nichita şi poetului i-a sărit ţandăra. A dictat la repezeală un pamflet intitulat „Graba strică treaba”, pe care până la urmă a renunţat să-l publice. Pamfletul a rămas la mine şi, umblând acum vreo lună printre nişte hârtii vechi, l-am găsit. Iată câteva fragmente din el: „Aşa cum el (Nicolae Manolescu – n.m.) îi poate descrie pe alţii, şi alţii îl pot descrie pe el: e o bucurie a literaturii române că există un ţâfnos ca Nicolae Manolescu. Mâhnirea coastei mele din care s-a născut Eva este însă aceea că domnia sa gândeşte uneori literatura ca pe un fapt sportiv, iar nu revelatoriu. (...) Să nu crezi, iubite cetitoriule, că nu-l iubesc pe Nicolae Manolescu. Dimpotrivă, îl iubesc, dar îi cert caracterul, îi urechez graba”.

Am luat-o puţin înainte cu amintirile despre Nichita, nu mult, e drept, dar simt nevoia (nu e cel mai rău lucru din lume să ai o nevoie!) să mă întorc din nou la anul 1977. Anul cu cutremuru’, anul când l-am cunoscut şi m-am împrietenit cu el. Dar şi anul Goma. Nichita nu era prieten cu Goma, nu se împrietenise nici cu cutremuru’, cu toate că-l evoca adesea, aşa că poate o să vă întrebaţi ce caută Goma în nişte amintiri despre Nichita.

S-o luăm pe îndelete. Mai întâi despre Goma, ca să înţelegeţi despre ce e vorba. În 1977, Goma era deja un fel de disident. Publicase mai multe romane (*Ostinato*, 1971; *Cellule des libérables*, 1971; *Gherla*, 1976; *Dans le cercle*, 1977) în RFG şi Franţa, fără acordul autorităţilor comuniste. În definitiv, şi Kadare publica în Franţa şi nu se prăbuşise comunismul în Albania din cauza asta. Irita, dar era tolerat. Ba, într-un fel, făcea şi bine la imaginea regimului: iată că ai voie să publici direct în Occident şi să nu păţeşti nimic. Numai că, în '77, Goma şi-a dat seama că nu mai ţine aşa. La un moment dat, toată lumea şi-ar fi pus o întrebare simplă: *Ce fel de disident e ăla care încalcă regulile comuniste şi nu păţeşte nimic?* Aşa că a hotărât să calce mult mai strâmb, doar-doar o să ajungă un disident adevărat. Măcar ca Soljeniţân, să spunem. În definitiv, avea o barbă exact ca el. Aşa că „în ianuarie 1977 se solidarizează cu mişcarea cehoslovacă pentru respectarea drepturilor omului, *Carta 77*. În februarie 1977 îi adresează lui Nicolae Ceauşescu o scrisoare prin care îi cere să semneze şi el *Carta 77*. Până în aprilie 1977 adună aproximativ 200 de semnături pe un document adresat Conferinţei pentru Securitate Europeană de la Belgrad şi conceput ca

program al unei mişcări pentru drepturile omului în România. Printre semnatari se află medicul psihiatru Ion Vianu şi scriitorul Ion Negoiţescu” (v. Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989*, Editura Compania, 2003). În momentul acela avea toate şansele să ajungă un disident adevărat. Şi chiar a ajuns. Securitatea a început să-l ia în serios şi colegii lui, scriitorii, s-au uitat mai atent la el. Nichita a fost unul dintre ei.

Cum spuneam, în ‘77, Goma era deja un adevărat disident, dar un disident cam fără viitor, că aşa e la români. Dintre cele aproape 200 de semnături pe care reuşise să le adune pe programul privind drepturile omului în România, majoritatea erau ale unor amărâţi care visau să plece din ţară şi văzuseră în Goma o oportunitate picată din cer. Singurii mai cunoscuţi dintre cei care semnaseră erau criticul literar Ion Negoiţescu şi psihiatrul Ion Vianu, fiul lui Tudor Vianu. Securitatea l-a rezolvat repede pe Negoiţescu. Acesta era un homosexual celebru în lumea scriitorilor şi imediat s-a găsit un tânăr poet care a depus o plângere la miliţie cum că ar fi fost abuzat sexual de către critic. Acesta a fost arestat şi s-a făcut un târg cu el: îşi retrage

semnătura de pe manifestul lui Goma şi scapă de acuzaţie. Negoiţescu, speriat de perspectiva puşcăriei, s-a supus cererii. Ca să-şi bată joc de el, securiştii i-au pus în vedere să se însoare rapid, ceea ce s-a şi întâmplat. Până la urmă, în 1980 a plecat în RFG. Ion Vianu, vechi prieten cu Nichita, n-a cedat din cauză că era hotărât să plece din ţară. Nichita n-avea nicio treabă cu toate astea. Îl căina pe Negoiţescu că trebuie să doarmă cu o femeie în pat şi se mira de poetul delator. Zicea: „Cum dracu' o fi să dai o declaraţie că ai fost la X în vizită, ai băut ceva şi din vorbă în vorbă ăla te-a futut în cur?". Şi totuşi, până la urmă, Nichita s-a implicat în cazul Goma. L-a împins de la spate prietenul lui Nicolae Breban. Acesta era convins că ar putea obţine, prin negocieri, o împăcare între autorităţile comuniste şi Goma. Avea nevoie însă, pentru negocieri, de Nichita, un nume cunoscut, care ar fi contat în faţa ştabilor comunişti. Breban fusese membru al CC al PCR până în '71, când, la Paris fiind, s-a declarat împotriva „Tezelor din iulie", aşa că mai avea destule relaţii pentru a ajunge unde trebuia pledată cauza lui Goma, cu reconcilierea. Zis şi făcut! Cu toate că era o prostie să-ţi închipui că Goma, care se şi vedea cu Premiul Nobel în buzunar, ar fi cedat vreun

pas. Goma a auzit de această încercare şi într-o zi Nichita s-a trezit cu el la uşă. Nu ştiu ce-au vorbit prima oară, dar a început să-l viziteze zilnic, mai ales că lucra, mutat disciplinar, la Biblioteca Municipală, care era vizavi de blocul în care locuia Nichita, în Piaţa Amzei.

Era urmărit permanent de doi securişti tineri care rămâneau, de regulă, în curtea blocului şi aşteptau răbdători ca Goma să-şi termine vizita. Acesta se învăţase cu ei, nu-i prea băga în seamă, câştigau şi ei o pâine fără să muncească. Dar chestia asta n-a trecut neobservată de vecinii de bloc ai lui Nichita. Şi-au dat seama destul de repede că celebrul disident vine în blocul lor şi că are pe urmele lui doi securişti. Madam Nalbantu, vecina de palier a lui Nichita, soţie de procuror şi mamă a doi copii mărişori, un băiat şi o fată, când s-a prins despre ce e vorba, n-a mai suportat şi într-o zi a ieşit pe balcon şi a început să arunce cu cartofi în cei doi securişti şi să urle la ei să se care la muncă, că sunt băieţi tineri, tocmai buni de muncă. Şi să lase în pace oamenii. N-a păţit absolut nimic, dar, cum spuneam, bărbatul ei era procuror şi nimeni nu ştia pe unde îşi făcea treaba de procuror. Şi cum şi-o făcea! Fiindcă era atât de bâlbâit încât dura câteva minute până când

putea duce la capăt o simplă propoziţie. Nichita îl simpatiza şi în particular zicea: „Vă daţi seama că un rechizitoriu ţinut de un bâlbâit de calibrul ăsta durează o veşnicie? Până termină el ce are de spus moare Ceauşescu şi dispare şi comunismul. Ne-ar trebui mai mulţi procurori d-ăştia”.

Goma venea la Nichita aproape în fiecare zi, era prin septembrie, vremea era frumoasă, madam Nalbantu îşi făcea de fiecare dată numărul cu cei doi securişti care îl însoţeau şi, într-o zi, pe la prânz, m-am nimerit şi eu pe acolo. Ştiam de la Nichita că Goma îl vizitează, aşa că n-am fost prea surprins când l-am văzut. În 1966 îl ascultasem citind la cenaclul Uniunii Scriitorilor un fragment din romanul *Ostinato* şi, cu toate că avusese succes de public, pe mine nu mă convinsese că-l dă talentul afară din casă. Dar acum aveam în faţă un disident adevărat, nu mai conta scriitorul, care disident a început imediat să mă îndoctrineze, ceea ce nici nu era greu, nefiind eu prea departe de cuvintele lui. Nichita era din ce în ce mai nervos şi la un moment dat m-am prins că ceva e în neregulă, m-am sculat şi, după ce m-am scuzat că trebuie să plec, chiar am plecat. Nichita m-a condus şi dincolo de uşă, pe palier, m-a întrebat: „Bre,

bătrâne, dumneata[15] vrei să fii scriitor român sau disident român?”. Era nervos şi destul de mohorât. „Scriitor!”, am zis eu. „Atunci dă-l dracului pe Goma şi vezi-ţi de treburile tale!”

Aşa că nu l-am mai văzut pe Goma, care, de altfel, până la urmă, a acceptat să plece din ţară, aşa cum doreau autorităţile comuniste, care ştiau ele ce ştiau. Goma povesteşte pe undeva că înainte să plece a avut o discuţie cu generalul Pleşiţă şi că nu s-a mirat prea mult când acesta i-a spus că Securitatea va asmuţi împotriva lui toată diaspora românească, mai ales partea ei legionară. Ceea ce s-a întâmplat! Lui Nichita nu i-a păsat prea mult că Goma a plecat, nu credea în talentul lui, aşa cum nu credea mai nimeni, şi nici nu-i admira curajul, fiindcă, zicea el, curaj trebuie să ai când scrii, nu-l interesa alt fel de curaj. Dacă a încercat să-l împace cu autorităţile, a făcut-o dintr-un fel de oportunism, nu că i-ar fi păsat de Goma: considera că un asemenea gest va fi apreciat chiar şi de Ceauşescu.

Pe vremea aia comunismul ni se părea veşnic, iar faza naţionalistă în care intrase îi bucura enorm pe unii. Nichita îşi dăduse şi el obolul naţionalismului încă

[15] Când era supărat pe câte cineva, Nichita trecea de la *tu* la *dumneata*.

incipient în volumul *Un pământ numit România* şi, cu toate că era grav bolnav, îşi programa atent viitorul. Spunea mereu: „Bre, să nu programăm viitorul!”, dar, atunci când putea, uita de boală, care se agrava fără să-i pese că distruge un mare poet, şi devenea atent cu viitorul lui, dar şi cu al altora. Îmi spusese să-l dau dracului pe Goma fiindcă pentru mine era mai important atunci să public o carte decât să mă bat, inutil după părerea lui, cu sistemul. Inutil mi se părea şi mie. Terminasem de scris *Manualul întâmplărilor* pe la începutul lui ‘78 şi scriam de zor la *Tache de catifea*. Le citeam prietenilor din ambele şi îmi era destul de clar că sunt pe drumul cel bun. Nichita era încântat şi de *Manual*, şi de *Tache*, dar s-a ferit ca dracu’ de tămâie să intervină pentru a grăbi publicarea lor. Nici eu nu l-am rugat ceva în sensul ăsta, fiindcă erau prea mulţi care o făceau. „Lasă, bre, Ago, o să-ţi vină până la urmă şi ţie rândul”, zicea el din când în când, dar asta nu mă consola. În ‘77 împlinisem 30 de ani şi nu publicasem nimic. Se va întâmpla, după cum aţi aflat, abia în ‘79, în vară.

*

În vara lui ‘79, Nichita dădea semne vizibile de boală, începuse să sângereze din cauza varicelor esofagiene, albul ochilor era mai mult galben, dar era încă plin de viaţă şi bea cu aceeaşi poftă dintotdeauna. Era tot cu Delia, psiholoaga blondă şi a dracului, şi poetul părea că s-a cam plictisit de ea, dar abia în iarnă se vor despărţi. Pentru mine, vara aia a fost fastă. Aşteptam de opt ani să-mi apară primul roman, *Ziua mâniei*, care până la urmă a apărut în iulie şi l-am lansat, cu Nichita maestru de ceremonii, la Uniunea Armenilor. După aceea s-a băut la mine acasă şi toată gaşca a fost fericită. Eu eram chiar de două ori fericit, deoarece Cristina era borţoasă în luna a noua şi la o săptămână de la lansare a născut un băiat. Asta, naşterea adică, s-a întâmplat într-o sâmbătă şi seara au apărut la mine Nichita şi Mircea Ciobanu. Aduseseră de băut şi, după ce am băut o oarecare vreme, Nichita m-a anunţat că ar dori să fie naşul băiatului. Am zis că o să mă mai gândesc, dar n-am scăpat de el şi până la urmă am zis: „Bine, aşa să fie!”. Nichita botezase o mulţime de copii şi fusese naş la nunta multor prieteni. Zicea că aşa îşi mai spală din

păcate, dar, sincer să fiu, în afară că bea şi îi plăcea să bârfească, nu prea avea păcate. Nu destule după cât botezase şi cununase, dar poate că aduna capital pentru viitor. Până la urmă, s-a dovedit că Dumnezeu era indiferent la nunţile şi botezurile lui Nichita, fiindcă a murit după ce a fost naş la o nuntă la Turnu Severin, în decembrie 1983. Mulţi i-au acuzat pe miri, Ofelia şi Alexandru Condeescu, că ar fi fost vinovaţi de moartea lui, ceea ce e o tâmpenie. Nichita era în ultima fază a bolii şi doctorii se mirau că mai trăieşte. El însuşi era conştient că nu mai are mult de trăit, dar după ce a împlinit cincizeci de ani spunea destul de senin că pentru un poet e indecent să trăiască mai mult de jumătate de secol. Dar nu ajunsesem încă acolo. În vara lui '79, Nichita mai avea de trăit patru ani şi ceva, avea s-o descopere pe Dora şi dragostea pentru ea îl va face fericit şi nepăsător la boală, dar până una-alta, se bucura ca un copil că va fi din nou naş.

Cum spuneam, Nichita bea mai mult decât muritorii obişnuiţi, alcoolul fiind pentru el un stimulent, dar şi un inhibitor. Toate spaimele prin care trece un mare creator erau estompate cu ajutorul alcoolului. Iată părerea unui mare scriitor american contemporan despre alcool, un

lichid pe care îl folosise din belşug: „Precum o serie întreagă de scriitori americani, a căror dependenţă uneori ucigătoare de alcool a devenit în aşa măsură legendară, încât a dat prilejul în sine unui şuvoi de studii şi cărţi, şi eu mă foloseam de alcool ca de un catalizator magic al fanteziei şi euforiei şi ca un accelerator al imaginaţiei. Nu este cazul nici să am remuşcări, nici să-mi cer scuze pentru faptul că apelam la acest agent calmant, uneori de-a dreptul sublim, care contribuise din plin la scrisul meu... Alcoolul era un partener principal, nepreţuit, al intelectului meu, dincolo de faptul că era un prieten după ale cărui servicii tânjeam zilnic – tânjeam după el, sunt conştient astăzi, şi ca un mijloc de a calma anxietatea şi groaza incipientă pe care le dosisem atâta timp undeva, prin beciurile spiritului meu” (William Styron, *Beznă vizibilă. Amintiri despre nebunie*, traducere din limba engleză de Mihnea Gafiţa, Editura Art, 2007). Styron este, pentru cei care nu ştiu, autorul celebrului roman *Sophie’s Choice*, după care s-a făcut un film la fel de celebru. Nu ştiu ce anxietăţi îşi calma Nichita cu ajutorul alcoolului, dar în mod sigur acesta era un „catalizator magic al fanteziei”. Din păcate, Nichita abuza de „catalizatorul magic”, chestie care i-a îngrijorat

pe prietenii lui mai vechi sau mai noi. Aşa că au întocmit un text, urmat de o listă de semnături, text care suna aşa: „Dragă Nichita, Subsemnaţii prieteni ai tăi şi ai poeziei tale, îngrijoraţi întru totul de indiferenţa ce o ai faţă de starea sănătăţii tale, deşi am dori să vezi în aceste rânduri numai delicateţe, nu putem folosi eufemismul, te rugăm, cu întreaga noastră fiinţă şi cu toată înţelegerea ce-o avem faţă de noţiunea de libertate, să-ţi sacrifici minimum o săptămână din timpul tău pentru a te interna într-un spital spre a elucida diagnosticul şi tratamentul pe care-l vei putea urma ulterior acasă şi între prieteni” (vezi *Album memorial Nichita Stănescu*, editat în 1984 de revista *Viaţa Românească*). Scrisoarea era datată 12 septembrie 1977. Urmau 48 de semnături. Nu ştiu cine a avut iniţiativa acestei scrisori, poate Nicolae Breban, care era sincer îngrijorat de starea sănătăţii lui Nichita, dar indiferent cine a făcut-o, scrisoarea l-a enervat cumplit pe poet. „Uite, bre, şi la ăştia”, bombănea el, „mă consideră un beţiv şi ei sunt la fel de beţivi ca şi mine”. „Nu chiar toţi, Nichita”, încercam eu să-l îmbunez. Adevărul e că mulţi dintre cei care semnaseră abuzau, ca şi Nichita, de licoarea minunată numită alcool, fără să

obţină şi performanţele acestuia, şi nu puţini vor muri relativ tineri din cauza acestui abuz.

Acum câţiva ani, pictorul Sorin Dumitrescu declara în emisiunea „Naşul” că Nichita bea, dar nu l-a văzut niciodată beat. Este aproape adevărat. În cei şapte ani, cât am fost prieten cu el, la fel ca şi Sorin Dumitrescu, nu l-am văzut decât de două ori beat cu adevărat. Prima oară s-a întâmplat pe la începutul lui septembrie ‘77, în ziua când am hotărât să plecăm la mare. Am mâncat la Athénée Palace, s-a băut puţin, mai ales bere, şi s-a pus ţara la cale. După aceea, Sorin Dumitrescu ne-a invitat la el acasă să bem nişte palincă pe care o adusese Ţăndica de la părinţii ei din Cugir. Aşa că ne-am dus la vila „florentină” a părinţilor lui Sorin şi am băut palincă. Se înserase când Sorin şi-a luat chitara şi a început să cânte. Erau cântece întocmite de el pe versuri de Zaharia Stancu, Labiş, Dan Laurenţiu, Mihai Ursachi şi, nu în ultimul rând, pe versuri de Nichita. A început cu Ursachi şi a ţinut-o aşa vreo oră, spre mirarea şi apoi indignarea lui Nichita. N-avea nimic cu Mihai Ursachi, poetul din „dulcele târg al beşilor”, aşa numea Nichita Iaşiul, un poet care era la fel de beţiv ca şi el („Magia şi alcoolul vieaţa-mi guvernează…”), dar considera că el se

află pe locul unu în sufletul lui Sorin, nu te miri cine, tocmai din Iaşi. S-a enervat, cum spuneam, dar nu s-a îmbătat. Până la urmă, văzând că Sorin o ţine gaia-maţu şi că nici după multe rugăminţi („Mai lasă-l, bre, dracului pe Moustaki ăsta, că m-am săturat!”) trubadurul n-o schimbă, s-a hotărât să plece acasă. A comandat un taxi şi, cum eram vecini, ne-a invitat pe mine şi pe Cristina să-l însoţim. Să fi fost ora nouă şi ceva, hai zece. Ne-am luat la revedere de la gazde şi ne-am cărat. În faţă la Athénée Palace a oprit taxiul foarte hotărât, a plătit şi ne-a invitat să mai bem ceva. Repet, nu era beat, ci numai enervat. Am băut, a repetat de câteva ori sloganul pe care nu ştiu dacă îl inventase el (cred că mai curând poetul Dan Laurenţiu), „la Athénée Palace, unde mult ne place!”, am mai trăncănit despre una-alta şi pe la douăsprezece trecute fix ne-am cărat. Nichita ne-a rugat să-l conducem, eram la doi paşi de casa lui, aşa că am făcut-o. În faţa blocului a zis să urcăm cu el. Am urcat. Nu ştiam ce ne aşteaptă. A deschis uşa, a aprins lumina în hol şi, în aceeaşi clipă, s-a prăbuşit. Am tras de el, am zbierat la el, nimic. Cu chiu, cu vai l-am târât în sufragerie, pe covor. Să-l punem în pat nici nu se punea problema, era mult prea greu pentru forţele noastre,

chiar unite. Răsufla normal, pulsul părea şi el la fel, dar dormea ca lemnul. Am tras uşa după noi şi am plecat acasă, destul de îngrijoraţi. Trecuse bine de ora unu. Ne-am culcat pe la două, ne-am sculat la patru, cam chiauni, şi la cinci am pornit, aşa cum convenisem, spre Nichita. La şase şi zece pleca trenul spre mare. Nichita ne aştepta vesel, pe balcon, cu o sticlă de vodcă în mână. Era mai treaz decât un ciubăr cu apă proaspătă.

În toamna lui ‘79, imediat după botezul fiului meu Ion, relaţiile lui Nichita cu Delia, psiholoaga blondă şi dată dracului, au început să scârţâie mai rău ca niciodată. Motivul era destul de banal. Nichita o cunoscuse pe Todoriţa Tărâţă (Dora), o tânără studentă la filologie. Era mai mult decât frumoasă şi avea un mare avantaj faţă de Delia, era brunetă, aşa că nu i-a trebuit mult poetului să se îndrăgostească de ea. Delia bănuia că trebuie să fie vreo femeie la mijloc, dar l-a lăsat în pace şi i-a înghiţit destul de senină minciunile stângace. Asta până când, într-o zi, a pus piciorul în prag (trebuie să fi fost în iarna lui ‘79), a strâns toate lucrurile pe care Nichita le avea la ea, i-a pus bocceaua în braţe şi l-a invitat să se care din viaţa ei. Nichita s-a cărat destul de bucuros că a scăpat atât de uşor. După cum spuneam, Delia era o

femeie hotărâtă, aşa că peste câteva luni era deja măritată cu Dorel Vintilă, toboşarul de la Roşu şi Negru (a nu se confunda cu Ţăndărică, acesta cred că deja fugise din ţară) şi peste nouă luni năştea o fetiţă. A mai făcut una şi şi-a convins bărbatul să fugă din ţară. Dorel a fugit şi până la urmă s-a stabilit în Suedia, unde după vreo doi ani şi-a adus soţia şi fetele. Aşa se face că astăzi în Suedia, la Stockholm, trăiesc două dintre iubitele lui Nichita, poeta Gabriela Melinescu şi Delia, psiholoaga blondă.

În luna martie '79, lui Nichita îi apăruse volumul *Opere imperfecte*, ilustrat tot de Sorin Dumitrescu. Critica literară a tratat cu răceală cartea, mai mult din motive politice decât estetice, după cum se întâmplase şi cu *Epica magna*. Nichita şi-a primit destul de mohorât pedeapsa, dar s-a consolat destul de repede. Prietenii nu-l părăsiseră încă şi o avea pe Dora lângă el, marea şi ultima lui dragoste. Pentru ea va scrie nenumărate poezii de dragoste („Pe frunza sângeroasă a inimii mele/ libelula Dora a adormit...") şi în '81 („deşi are oroare de procedurile birocratice", după cum scrie Alexandru Condeescu) a divorţat de Doina Ciurea şi s-a căsătorit cu

Dora. La puţină vreme după căsătorie a înfiat-o pe sora acesteia, Mirela...

*

Începând de prin ‘80, gaşca din jurul lui Nichita a început să se destrame. Poetul Valeriu Pantazi s-a însurat şi nu mai venea zilnic la Nichita, eu m-am mutat din cartier şi, având şi serviciu, mi-era cam peste mână să-mi pierd nopţile cu el. Şi s-a mai întâmplat ceva. Hodoronc-tronc, fără să i-o ceară nimeni, marele poet s-a apucat să dea o declaraţie la televizor, în care susţinea că toţi scriitorii ar trebui să muncească în uzinele patriei şi că după o zi de muncă scrisul lor va zbârnâi. Mi-a sărit muştarul şi ne-am certat. Declaraţia era o porcărie, mai ales când venea de la un om care nu mai trecuse de ani de zile pe la locul de muncă, redacţia revistei *România literară.* Nu ştiu ce-a fost în capul lui şi de ce a dat scriitorilor acest îndemn. Cum spuneam, ne-am certat, adică, mai bine zis, eu am urlat la el şi el a stat cu privirea în pământ şi n-a zis nimic. M-a potolit Dora, care mi-a spus: „Lasă-l în pace, Ago, nu vezi că e foarte bolnav!?”. Nichita era, într-adevăr, foarte bolnav şi

încerca să nu mai bea vodcă, pe care o înlocuise cu vin. Fără vodcă îi pierise cheful de viaţă, era apatic, somnola şi brusc l-am văzut ca pe un om foarte bătrân aflat în pragul morţii. Am renunţat să mai spun ceva, am dat a lehamite din mână şi m-am cărat. Timp de vreo şase luni nu l-am mai văzut. Din acelaşi motiv, Sorin Dumitrescu s-a răcit şi el de Nichita. Până la urmă ne-am împăcat, dar niciodată relaţiile noastre nu au mai fost ca înainte. Probabil vă întrebaţi de ce mi-a sărit atât de tare ţandăra. Răspunsul e simplu. Programul meu zilnic era următorul: mă sculam la şase şi zece, plecam la serviciu şi mă întorceam pe la cinci. Mâncam, dormeam o oră, apoi scriam toată seara. Din cauza asta eram extrem de obosit. În mod obişnuit, membrii Uniunii Scriitorilor fie nu aveau serviciu şi trăiau din banii împrumutaţi de la Fondul Literar, fie aveau câte o sinecură, precum Nichita, Mazilescu, Dinescu şi mulţi alţii. Aşa că visam să ajung şi eu în starea asta şi Nichita, prin declaraţia lui, îmi tăia accesul la ea. Practic, Nichita refuza tinerilor scriitori statutul de scriitori profesionişti, statut de care el beneficia din plin. Cum dracu' să nu te superi?

Nichita avea o vorbă: „Bre, orice prietenie are nevoie de o pauză igienică!”, aşa că a considerat răceala

noastră o pauză şi gata. Ar fi putut fi o pauză binevenită, dar în perioada aceea casa lui era mai plină ca niciodată. Veneau de peste tot, din toate colţurile ţării, tineri poeţi începători, toţi încărcaţi cu damigene şi dornici să-l atingă şi să-l asculte. Nichita bea cu ei, îi uluia cu vorbele lui, îi lăuda invariabil pe toţi după ce asculta două-trei poezii leşinate şi apoi apăreau alţii şi alţii. Şi, colac peste pupăză, în perioada aia poeta Elena Ştefoi, care din nu ştiu ce motiv nu mai avea casă, s-a mutat în apartamentul lui. Dora i-a făcut rost de o saltea şi de un paravan şi a instalat-o în sufragerie. Seara, pe la unsprezece, poeta Ştefoi se culca după paravanul ei, musafirii nu se sinchiseau, beau şi îl ascultau fascinaţi pe Nichita până spre dimineaţă. Din păcate, bea din ce în ce mai mult şi era din ce în ce mai bolnav. Strălucirea lui intelectuală şi verbală, o strălucire neegalată de niciunul dintre contemporanii lui, se deteriora rapid, aşa că a început să apeleze la vechile paradoxuri, care sunau, din cauza prea multei folosinţe, dogite, ca o placă de patefon uzată. Când mă mai nimeream pe acolo, îmi făcea rău fizic să-l văd cum se degradează pe zi ce trece, şi intelectual, şi fizic. „Lasă, bre, Ago”, spunea el, „că nu mai durează mult!”. „Nichita”, îi spuneam eu, „ai putea

s-o laşi mai moale măcar cu băutura!”. „Nu mai pot, Ago, am încercat şi e ca şi cum cineva mi-ar apăsa o pernă pe faţă şi m-ar invita după aia să respir.” N-aveam ce să-i răspund şi treceam din ce în ce mai rar pe la el. După o hemoragie puternică (făcea hemoragii din cauza varicelor esofagiene care se spărgeau), a căzut la pat. Când m-am dus să-l văd, era întins în sufragerie pe salteaua pe care dormise poeta Ştefoi şi respira greu. Mi-a spus abia vorbind: „Bre, Ago, gata, mă duc!”. L-am încurajat într-o doară, convins că nu mai are mult. Aiurea! Peste câteva zile era din nou în picioare, cu vodca în faţă şi pălăvrăgind vesel cu noii lui prieteni.

Din puhoiul de admiratori care îi călcau casa zi şi noapte, Nichita a reuşit să-şi facă noi prieteni, oameni de bună calitate, care îl admirau fără rezerve. Sorin Dumitrescu, a cărui lipsă poetul o resimţea acut, a fost înlocuit cu Mircea Dumitrescu, un grafician de mare talent, dar cum acesta era cam tăcut şi nu cânta nici la chitară, precum Sorin, a fost completat cu poetul Augustin Frăţilă, care avea şi chitară, şi voce, şi inspiraţie. Aşa că în serile în care se întâlneau Mircea desena (au rămas multe desene în care apăreau Nichita şi invitaţii săi), iar Augustin cânta. Până la urmă, împinşi

de la spate de criticul literar Constantin Crişan, Nichita şi Augustin au scos un disc la Electrecord. Discul a avut succes şi prietenia lor s-a cimentat. Cum spuneam, noii prieteni, la care trebuie adăugaţi criticul Alexandru Condeescu, viitorul director al Muzeului Literaturii Române, şi poetul Aurelian Titu Dumitrescu, îl admirau şi îl iubeau necondiţionat pe Nichita. Poetul Petre Stoica, vechi prieten cu Nichita încă din tinereţe, când împărţiseră o vreme aceeaşi cameră, a simţit această dragoste pe pielea lui. S-a dus într-o seară să-şi vadă vechiul prieten. Era cam abţiguit. Casa era plină, ca de obicei. A băut ce-a băut şi, la un moment dat, a început să-l ia peste picior pe Nichita. Cei noi nu văzuseră niciodată aşa ceva, marele poet să fie batjocorit la el acasă. Şi de cine? De un tip de care ei nici măcar nu auziseră. A început un mic scandal provocat de Mircea Dumitrescu, care nici el nu era tocmai treaz. Mircea îl adusese în vizită la Nichita pe sculptorul Jean Pârvan, zis Pafca, o namilă de om, dar altfel foarte blajin. Petre Stoica avea o gură rea, mai ales când bea, aşa că l-a dovedit repede pe Mircea, care, cum am spus, n-o prea avea cu vorbitul. S-a trecut la invective directe, Petre Stoica şi-a bătut joc de statura lui Mircea, un bărbat nu

tocmai înalt, şi atunci a intervenit Pafca, o namilă de vreo 140 de kile şi peste un metru optzeci înălţime. Petre Stoica a ieşit destul de jumulit din această întâlnire. N-am fost de faţă la întâmplare, dar povestea mi-a fost confirmată de cei trei protagonişti.

*

Cu toate că n-am ajuns la sfârşitul acestei evocări, m-am gândit că n-ar fi rău să fac o listă cu defectele lui Nichita. Avea şi mari calităţi, fără discuţie, dar defectele oamenilor, fie ei chiar poeţi de geniu, sunt mult mai interesante decât calităţile lor. Aşadar!

— Nichita credea că e un mare bucătar. Cum nu l-am crezut, a hotărât să gătească şi să ne invite la masă. Zis şi făcut. Când am ajuns la el, fiersese nişte macaroane pe care le amestecase cu carne tocată de porc dintr-o conservă. Şi nevastă-mea, şi eu am refuzat să mâncăm, el a gustat numai şi pe urmă ne-a invitat la restaurant.

— Era ranchiunos. De câte ori venea vorba de Geo Bogza, se enerva şi vorbea urât despre el. Într-o zi i-am spus: „Hai, Nichita, Geo Bogza, din câte ştiu eu,

te-a lăudat pe vremea când erai un tânăr poet. Ce-ai cu el?”. „Da, bre, bătrâne”, a răspuns el, „aşa e, dar a lăudat-o şi pe Blandiana!”.

— Îi plăcea să bârfească, mai ales despre chestiile sexuale care li se întâmplau prietenilor.

— Minţea cu multă fantezie şi nu se ruşina când era prins cu minciuna.

— Nu mânca în public, fără să aibă un motiv serios pentru asta.

— Îi plăcea să se uite la televizor la toate prostiile comuniste.

— Era pudibond, maxima lui înjurătură fiind „pisica Penelopei!”. Ca să-şi ascundă pudibonderia, compusese un distih, probabil în tinereţe, pe care îl recita mai des decât era nevoie: „Pulă, pizdă, cur, căcat/ astea nu sunt cu păcat!”.

— Se lăuda tot timpul câtă matematică ştie. Într-o zi, enervat, l-am întrebat dacă ştie ce sunt ăia logaritmi. Nu ştia şi după ce i-am explicat ce şi cum, a căzut în admiraţia logaritmilor.

— În ultimii ani de viaţă nu mai citea nimic. Într-o zi s-a apucat să laude romanul lui Breban, *Bunavestire*. L-am întrebat când a apucat să citească romanul, care

fusese lansat cu numai câteva zile în urmă. „Nu l-am citit, bre”, mi-a răspuns. „Acum vreun an mi-a citit el primul capitol, într-o seară. Aşa că nu mai fi cusurgiu, bre! Şi Cuvier tot aşa făcea, pleca de la un os şi reconstituia ditamai animalu’.”

— Îi era frică de miliţieni...

*

Chiar bolnav, Nichita avea nenumărate momente de fericire: o avea pe Dora, o brunetă superbă de numai douăzeci şi trei de ani, câţiva prieteni noi şi o suită de admiratori cum nu avusese niciodată vreun scriitor român în timpul vieţii. Scăpase de Delia, blonda certăreaţă şi psiholog pe deasupra, şi avea în „curtea” lui o dulce copilă venită nu chiar din „dulcele târg al beşilor”, dar de prin apropiere. Mai erau şi alte motive de fericire. Divorţase de Doina Ciurea în vara lui ‘81, cu care se căsătorise în 1962, iar autorităţile comuniste îl decoraseră în acelaşi an cu Meritul Cultural clasa a II-a cu ocazia împlinirii a 60 de ani de la înfiinţarea Partidului Comunist Român. Nichita avea o geantă diplomat în care îşi păstra ordinele, decoraţiile şi medaliile pe care le

primise în decursul vremii. Câteodată, când era mai binedispus, se dezbrăca până când rămânea în boxerii lui negri şi pe chiloţii ăia îşi atârna decoraţiile. Apoi se plimba ţanţoş prin faţa celor prezenţi zicând: „Uite, bre, aşa ar trebui purtate decoraţiile, în pielea goală, ca să vadă toată lumea că nu ai nimic de ascuns!”. În ‘82, sârbii au hotărât să-i acorde Marele Premiu „Cununa de aur” al Festivalului Internaţional „Serile de poezie de la Struga”. Era un premiu important, dacă nu cel mai important premiu european de poezie. Anunţul premiului s-a făcut în primăvară şi Nichita şi-a compus fericit discursul pe care avea să-l rostească la încununare, în august. Nimerind întâmplător pe la poet în iulie, într-o seară fierbinte, mi-a citit discursul, care era, după gustul meu, mult prea patetic („E vremea ca noua frontieră a sufletului uman, după atâta automăcelărire, să se întindă mai departe spre visul celor care s-au jertfit în mii de feluri, pentru mii de idealuri...”), aşa că am cam strâmbat din nas. Nichita era însă prea fericit ca să dea atenţie unei jumătăţi de armean cusurgiu.

În 1982, în afară de faptul că a primit Marele Premiu „Cununa de aur” la Struga şi că în iulie s-a căsătorit cu Dora, Nichita a mai avut un prilej de bucurie: i-a apărut

la Editura Cartea Românească volumul *Noduri şi semne*, îngrijit şi ilustrat tot de Sorin Dumitrescu. Un tunel oranj revenea obsesiv în câteva din poeziile volumului, tunel prin care, aşa credea Nichita, trec sufletele oamenilor pentru a ajunge pe celălalt tărâm. Obsesia morţii răzbate din toţi porii cărţii. Sângerări, decapitări, frig şi moarte, dar şi uitarea că am fost vreodată vii: „N-am să ştiu niciodată/ când am trăit,/ de ce am trăit am să uit/ cum uită ochiul spart, lumina./ Ţin încă în mână un ciob de amforă/ al cărei vin l-am băut chiar eu/ şi al cărei lut e chiar mâna mea”. Cu toate că fusese internat de două ori la Spitalul Fundeni, în octombrie-noiembrie şi apoi în decembrie 1982, doctorii nu făcuseră nimic altceva decât să se mire că poetul mai trăieşte. Cu toate că era grav bolnav şi că medicii îi recomandaseră să-şi petreacă cel puţin douăzeci de ore pe zi în pat, odihna fiind singurul „medicament” la care ficatul lui mai reacţiona, Nichita nici măcar nu-şi putea închipui că ar fi putut să trăiască şi altfel decât cu „motoarele” ambalate la maximum. Din păcate, „benzina” pe care „motoarele” lui o foloseau era vodca. Paul Georgescu, criticul marxist care îl descoperise şi îl impusese pe Nichita, după ce a citit *Noduri şi semne* a simţit că sfârşitul poetului nu e

departe şi şi-a început articolul despre carte cu o evocare a tânărului Nichita: „Nichita Stănescu a irupt în poezie ca un Făt-Frumos în basm. Nalt, mlădiu, cu gest graţios, casca de aur, surâs între răsfăţ şi cunoaştere, acest pieton al aerului ne trezea o uluială îngrijorătoare. Ora nu era coaptă, calendarul şovăia între primăvară şi toamnă, iar el – fără paloş sau buzdugan – intra dansând în grădina cu lalele şi balauri”. Din păcate, acest „pieton al aerului” avea să-şi rupă piciorul stâng în timpul unei călătorii în Vrancea. Va sta multe luni ţintuit la pat şi-şi va petrece timpul dictându-i poetului Aurelian Titu Dumitrescu textele care, după moartea lui, vor constitui volumul *Antimetafizica*.

Când era ceva mai binedispus, lui Nichita îi plăcea să recite din poeziile lui de tinereţe. Le considera pierdute, dar ţinea minte câteva dintre ele. Mie îmi plăcea în mod special una care se chema „Anica”: „Sughiţa:/ Cineva gândea la ea.// Cam peste-o lună-i dusă la vedere/ ...Odaia zace în tăcere,/ perdeaua are ciucuri, creţuri,/ pe masă – cinci dulceţuri// Când se-ntoarce de la el,/ spârc, pe ea, un porumbel/ Peţitoarele îi spun/ că-i semn bun”. După ce recita o vreme, dar nu de fiecare dată, îl evoca pe Mitică Peristeri, un prieten din tinereţe. Era pe

vremea când se înhăitase cu Ionel Vianu şi Matei Călinescu, studenţi fiind, toţi trei, la Litere. Nu era prea clar cine era acest Peristeri, care mie îmi evoca lucruri dulci: copil fiind, pe Calea Moşilor colţ cu Strada Vaselor era o cofetărie cu tavan jos şi cam puchinoasă, căreia i se spunea „La Peristeri” şi unde se mâncau cele mai grozave prăjituri din Bucureşti. Nu mai zic nimic despre parfeurile de la Peristeri, fiindcă nu poţi descrie aşa ceva cu ajutorul cuvintelor. „Lasă, bre”, zicea Nichita, „ăsta era tac-su, Mitică era poet. Un mare poet!”. După care începea să recite din acest mare poet, versuri ciudate, cum nu mai auzisem niciodată: „Iadă cu şolduri exhumate din trup./ Uitată de şolduri pe undeva,/ prin altă conceptuală lume./ D-aia arăţi aşa uscată, ca un burete/ cu păr pe braţe şi coapse de băiat./ Ce pofte poţi tu coace vara, porumbi în trupul meu?”. Şi, în continuare: „Trei pastrame în rochie de azur cu picăţele/ ca loboda în ciorbă e trupul tău./ Zahăr dulce, zaharicală de Bâlci”. Erau versuri de dragoste, pe care Mitică le dedica iubitei lui, Tănuşa. Nichita le recita încântat, nu neapărat pe astea, oricum nu aveam cum să le ţin minte, versurile citate le-am găsit în volumul intitulat *Cerneala roşie*, apărut acum doi ani în îngrijirea

Franciscăi Stoenescu la Editura Vinea. Nu-mi era deloc clar cine era acest Mitică Peristeri, chiar dacă ştiam cine fusese tatăl lui. Însă îmi era destul de clar că Nichita îl admirase nespus în tinereţe. „Şi unde e, bre, acest Mitică Peristeri?”, îl întrebam eu pe Nichita. Şi el răspundea invariabil: „A murit, bre, nu ştii că poeţii mor tineri?!”. Ştiam, dar chiar ştiind asta mi se părea că Nichita inventase, aşa cum inventa de multe ori, un personaj mitic, pe care apoi îl evoca mistic, ca pe un fel de zeu. Şi totuşi, acesta nu numai că a existat, dar a fost, în felul lui ciudat, un mare poet. Un poet fără operă publicată, dar care, pe la începutul anilor ‘50, îşi pusese amprenta nu numai pe Nichita, ci şi pe prietenii lui, Ionel Vianu şi Matei Călinescu, şi ei, la rândul lor, viitori intelectuali de marcă. Şi totuşi cine era acest misterios personaj? Iată-l evocat în volumul semnat de Matei Călinescu şi Ion Vianu *Amintiri în dialog*, apărut la Editura Litera în 1994 şi reeditat la Polirom în 1998 şi 2005. Rândurile pe care le transcriu îi aparţin lui Ion Vianu: „Nu pot să închei scurta înfăţişare a frăţiei noastre fără să pomenesc de cel pe care îl consideram un fel de inspirator mai matur, pe vărul, cu vreo zece ani mai mare decât noi (era născut în 1926, deci era cu opt ani mai mare decât Ion

Vianu şi cu şapte decât Nichita – n.m.), al lui Miron, Mitică Peristeri, «Conul Mitică» îi ziceam noi cu respect. Fost student la Belle-Arte, de unde fusese dat afară fiindcă era fiul unui negustor, trăia din diverse mici slujbe, cea mai remarcabilă fiind aceea de supraveghetor la biblioteca de vară din parcul Herăstrău (pe vremea aceea parcul I.V. Stalin – n.m.). Pentru noi el era «Grecul», adică învăţătorul socratic, iubitorul Antichităţii, filosoful cinic cu humor deseori truculent, iniţiatorul nostru în multe năzdrăvănii dintre care nu cea mai inofensivă era beţia...”. Să fi învăţat Nichita să bea cu ajutorul „Conului Mitică”? Greu de spus. Mama lui fiind rusoaică, avea, destul de probabil, „gena alcoolului” în el şi poate că excesele bahice din tinereţe au fost declanşate de „Conul Mitică”, dar în niciun caz acesta nu poate fi acuzat de alcoolismul cronic de mai târziu, mai ales că lui Nichita îi plăcea pe atunci *carcaletele*, o băutură preferată mai curând de femei. Nu mi-aş fi amintit niciodată de Mitică Peristeri dacă Francisca Stoenescu, moştenitoarea operei lui, nu mi-ar fi dăruit o poezie haioasă scrisă în comun de Matei Călinescu şi de Nichita. Poezia, de fapt un bilet, îi este adresată lui Mitică: „O, tu care ai curcubee în loc de cearcăne!/ O, tu

care îţi odihneşti coaiele în Carul Mare!/ O, tu care îţi plimbi cuvintele pe la pricini!/ O, tu care ai scuipat veacul în suflet!/ O, tu spermatozoid de aur!/ O, tu care te cutremuri la apropierea fecioarelor ca un inorog!/ O, tu care ai îmbogăţit târfele lăsându-ţi urma în ele!/ Te-am căutat, dar tu nu erai”. Urmează cele două semnături: Matei şi Nichita.

Nichita a susţinut tot timpul că Mitică a murit tânăr. De fapt, a murit la 56 de ani, în 1982, deci cu un an înainte să moară Nichita.

*

S-ar mai putea spune multe despre Nichita. De exemplu, că nu-i plăcea să călătorească. Şi cu toate astea a călătorit relativ mult. Mă refer, desigur, la călătoriile în străinătate. Pe vremea aceea, dar şi mai târziu, chiar până în ‘89, scriitorii obţineau relativ uşor paşaport în comparaţie cu muritorii de rând. Era unul dintre avantajele lor, deloc de lepădat. Îmi amintesc că, prin ‘82, Virgil Mazilescu a cerut un paşaport pentru a călători în Franţa. Când şi-a completat cererea, la rubrica „Unde veţi locui?” el a scris că la Paul Goma, marele

duşman al regimului. Cu toate astea, după lungi discuţii, a primit paşaportul şi a locuit la Paris chiar la Paul Goma. Dar să ne întoarcem la Nichita. Prima oară a ieşit din ţară în ‘63, fiind trimis de Uniunea Scriitorilor în Cehoslovacia. Nu mi-a povestit niciodată despre această călătorie. Vorbea, în schimb, cu lux de amănunte, despre o călătorie în Franţa pe care o făcuse în ‘67, pe când avea 34 de ani. Cred că era însoţit de Marin Sorescu, dar nu bag mâna în foc. La Paris l-a cunoscut pe Jacques Prévert, pe care, cel puţin aşa povestea, l-a vizitat acasă. Nu povestea prea multe despre întâlnirea cu celebrul poet, în schimb îl distra foarte tare că după ce s-au despărţit, pe stradă fiind, şi-a dat seama că pardesiul pe care-l poartă nu-i al lui: „Am băgat, bre, mâna în buzunar şi am dat de-o batistă. Am scos-o şi am despăturit-o. Era plină de muci. Nu erau ai mei. Erau mucii lui Prévert. Aşa că m-am întors, am sunat, mi-a deschis servitorul, căruia i-am explicat ce s-a întâmplat şi am schimbat hainele. Îmi pare rău şi acum că n-am păstrat batista. Nu cred că are cineva o batistă cu mucii lui Prévert!”. Habar n-am dacă povestea e adevărată, dar Nichita o povestea cu mult haz şi foarte convingător. Mai povestea despre o altă călătorie, pe care o făcuse în ‘74 în RFG împreună

cu Constantin Chiriţă, autorul *Cireşarilor*. Era în timpul Campionatului Mondial de Fotbal şi Chiriţă obţinuse din ţară bilete la câteva meciuri importante. Lui Nichita puţin îi păsa de campionat, cu toate că în adolescenţă jucase fotbal pe post de portar. Aşa că visa cum o să vândă biletele la negru şi cu banii câştigaţi va petrece prin cârciumile nemţeşti. „Şi ce-ai făcut, bre, le-ai vândut?”, l-am întrebat eu. „Nu le-am vândut, bre, că mi-a fost jenă de conu’ Chiriţă.” „Şi?”, am insistat eu. „Păi, m-am dus şi-am văzut meciurile alea, nu m-am plictisit de moarte, dar nici departe n-am fost.”

Povestea, de asemenea, cu plăcere despre o altă călătorie în RFG. Era împreună cu Sânziana Pop, o bună vorbitoare de limba germană, şi, uite-aşa, au ajuns în Regensburg, un oraş micuţ (127.000 de locuitori), dar important pentru istoria lui: oraşul fiinţează încă de pe vremea romanilor (Castra Regina, 179 d.Hr.). La Primărie, care există încă din secolul al XIV-lea, a avut loc o manifestare artistică, unde erau invitaţi şi cei doi scriitori români. După câteva ore, interminabile după părerea lui Nichita, care nici nu înţelegea nimic, totul fiind în limba germană, oaspeţii au fost invitaţi să scrie, fiecare în limba lui, câteva cuvinte în cartea de onoare a

Primăriei. Şi – aici lui Nichita începeau să-i strălucească ochii când povestea – poetul a scris: „Am simţit că de plictiseală încep să-mi crească aripi din cur”. „Şi?”, am întrebat eu, după ce am ascultat prima oară povestirea. „Păi, stai să vezi”, a continuat Nichita. „Gazdele, politicoase, au rugat-o pe Sânziana să traducă. Ea s-a uitat la ce-am scris şi apoi s-a uitat la mine întrebător. Am dat din cap în semn că da, să traducă. Chiar mă plictisisem, bre!” „Şi?”, am întrebat din nou. „Păi, Sânziana a tradus şi câteva secunde s-a lăsat tăcere, credeam că nu se mai termină secundele alea, apoi nemţii au început să râdă în hohote şi să mă bată prieteneşte pe umăr. Pesemne că se plictisiseră şi ei, la fel ca şi mine. Să mai zică cineva că nemţii n-au umor”, şi-a încheiat Nichita istorisirea. Habar n-am dacă e o poveste adevărată sau inventată. De fapt, nici nu-mi pasă. Până în ziua de astăzi îl citez pe Nichita atunci când mă plictisesc. S-a întâmplat de curând, la Viena, unde, alături de alţi trei colegi, Ioana Nicolaie, Radu Ţuculescu şi Horia Ursu, am avut parte de o lectură publică în limba germană. Era o sală plină ochi, peste 60 de persoane, dar prea puţini erau interesaţi de literatura română, majoritatea, bătrâni din cartier, aşteptând

picotind sau dormind de-a binelea până să se ajungă la şampanie şi sarmale. Ăsta era meniul „românesc” inventat de conducerea ICR Viena. O combinaţie criminală, care m-a făcut să borăsc foarte sănătos când am ajuns la hotel. Dar a meritat! Trebuia să ajung la Viena, să ascult cum sună proza românească în nemţeşte, să beau şampanie şi să mănânc sarmale, să vărs combinaţia fericit, ca să-mi amintesc de călătoria lui Nichita la Regensburg. Ce să-i faci? Fiecare cu *madlena* lui.

Nichita era, privit într-un anumit fel, un om ciudat. Nu-i plăcea să mănânce în public, am mai spus-o, nu avea nicio motivaţie pentru asta, era un fel de pudibonderie nejustificată de nimic. Şi totuşi, când era obligat s-o facă, comanda invariabil carne de porc tăiată în bucăţele mici şi prăjită în tigaie până se făcea aproape scrum. Zicea că nu poate suferi carnea în sânge, care îi aducea aminte de tăierea porcilor la care asistase în copilărie. Ca fel de mâncare îi plăcea la nebunie fasolea bătută, şi mătuşă-mea Vica, pe care o cucerise cu farmecul lui inepuizabil, îi pregătea destul de des fasole bătută. Fasole bătută cu murături. Combinaţia asta îl umplea de fericire. Nu se omora după cafea, dar bea

ceai negru, de fapt, un fel de esenţă de ceai, care îţi tăbăcea limba. Nu era niciun fumător prea pasionat. L-am văzut de mai multe ori în pană de ţigări şi era foarte calm în faţa situaţiei, ceea ce nu s-ar fi întâmplat cu un fumător înrăit. Intra în panică atunci când rămânea fără vodcă, dar asta se întâmpla foarte rar. Nu se omora după bere, pe care o considera un fel de apă colorată şi cam în aceeaşi situaţie era şi vinul. Cu toate că a cucerit o mulţime de femei, cuceriri verbale, pe care le obţinea foarte uşor, de cele mai multe ori, de fapt, aproape întotdeauna, nu mergea mai departe. Se mulţumea cu admiraţia lor şi atât. Nu era un afemeiat în sensul curent al cuvântului, dar era permanent înconjurat de un cârd de femei îndrăgostite de el. Atunci când l-am cunoscut eu nu mai era bărbatul frumos din tinereţe, dar imediat ce deschidea gura toată lumea uita că e gras, că stă prost cu dantura, că e un beţiv înrăit, care se spală când îşi aduce aminte, că poartă haine ponosite şi adesea rufoase... Toate astea păleau în faţa geniului verbal al poetului.

Încă de tânăr a început să colecţioneze diverse chestii. O făcea cu pasiune, dar îi trecea destul de repede. Pe vremea când era cu Gabriela Melinescu a

strâns ceasuri, dar într-o zi s-a plictisit de ele şi a început să le arunce pe fereastră: „E foarte plăcut, bre, să arunci ceasuri pe fereastră”, îmi povestea peste ani de zile. „Le-ai aruncat pe toate?”, am întrebat eu. „Nu, bre, că nu eram nebun! Ce n-am aruncat am dat cadou.” Mai târziu a început să strângă fiare de călcat, dar s-a plictisit repede şi de ele. Vreo patru sau cinci au ajuns la mine. Le am şi acum. Pe urmă a făcut o pasiune pentru samovare, i-am dat şi eu unul cadou, dar nici samovarele, cu toate că era pe jumătate rus, nu l-au făcut fericit decât prea puţin timp.

Ultima mare pasiune, care l-a ţinut până la sfârşitul vieţii, a fost colecţionarea de monede. Făcusem şi eu aceeaşi pasiune şi asta ne-a ajutat să ne împrietenim. L-am văzut prima oară la Muzeul de Numismatică, pe Ana Ipătescu, unde o dată pe săptămână se întâlneau pasionaţii de monede, dar şi negustorii, care îşi făcuseră din cumpărarea şi vânzarea monedelor o meserie destul de rentabilă, chiar dacă era perfect ilegală în ochii autorităţilor comuniste. Dar cum mulţi ştabi comunişti cumpărau orice obiect de valoare de pe piaţă, de la tablouri până la monede rare, activitatea era tolerată. Fiindcă n-aveam bani, eu eram un amestec aproape

curat de colecţionar şi negustor. Nichita era numai colecţionar, un colecţionar destul de păgubos dacă e să vorbim cinstit. Când l-am cunoscut eu strângea monede romane, în special denari (cea mai populară monedă de argint romană). Îl citise cândva pe Suetoniu, *12 Cezari*, şi amănuntele picante (Nichita era un mare bârfitor) despre vieţile celor 12 împăraţi cu care Suetoniu şi-a împănat cartea l-au împins spre monedele romane, care aveau pe avers profilul împăratului: „Uite, bre”, zicea el, „ce bucălat era Nero, n-avea bărbie deloc, dar ce ceafă! Şi ăsta avea pretenţia că e poet!”. Nici Nichita nu arăta prea bine pe vremea aceea, dar cui îi păsa de asta? Până la urmă a reuşit să strângă vreo 40-50 de denari, pe care erau tot atâtea chipuri de împăraţi, unul mai urât decât altul. Excepţie făcea Traian, a cărui efigie impunea, dar cu o floare nu se face primăvară. Aşa că, într-o zi, Nichita s-a plictisit de împăraţii romani şi de mutrele lor, l-a pus în cui pe Suetoniu şi şi-a vândut colecţia. A reuşit să ia pe ea o sumă frumoasă, 10.000 de lei, dar destul de probabil că le plătise dublu, dacă nu triplu. A continuat să cumpere monede având un singur criteriu: impresia artistică. Impresia artistică poate fi un criteriu, dar asta nu-l scutea să cumpere, cu bani buni, bani falşi. În

ultimul an de viaţă s-a îndrăgostit brusc de o monedă grecească, o tetradrahmă bătută pe insula Thasos. Era (este) o monedă frumoasă de argint, cu diametrul de aproximativ 30 mm, care are pe avers capul lui Dionisos tânăr şi pe revers pe Hercule, care se sprijină pe celebra lui măciucă. Au fost nişte monede foarte populare în epocă (pe la 150 î.Hr.) şi din cauza asta tracii, şi nu numai ei, le-au imitat mai mult sau mai puţin corect. Când a murit, Nichita avea vreo 40 de bucăţi. Una dintre ele a plecat cu el în mormânt, pusă acolo de Tudoriţa, soţia lui.

*

Multă vreme am crezut că Nichita e ageamiu în ceea ce priveşte jocurile de noroc. Nici nu-şi arăta vreodată vreo dispoziţie faţă de aşa ceva. Îmi era imposibil să mi-l închipui pe autorul celor *11 elegii* filând cărţile sau dând cu zarurile. Asta până în ziua în care, fiind noi la Costineşti şi plictisindu-ne, l-am întrebat într-o doară: „Nichita, ştii să joci table?”. „Ştiu, bre, de ce să nu ştiu?” a zis el. Aşa că am împrumutat cutia de table de la gazdă şi a doua zi, la plajă fiind, am pus-o între noi pe

cearceaf: „Jucăm?”. „Jucăm, bre, că tot n-avem altceva mai bun de făcut!” Doamnele care ne însoţeau – Cristina şi Delia, psiholoaga blondă şi dată dracului, iubita lui Nichita – ne-au privit amuzate şi Delia a zis: „Auzi, Nichita, până începeţi voi, noi ne îmbrăcăm şi plecăm să cumpărăm bere, că n-am văzut până acum jucători de table care să nu bea bere”. „Bine”, a zis Nichita, „da’ să fie rece!”. Şi către mine: „Începem, bre?”. Am dat din cap că da şi am desfăcut cutia. Nichita s-a alintat: „Auzi, bre, Ago, aranjează-mi tu pulurile, că n-am mai jucat de mult şi am uitat cum se pun”. „Bre, Nichita, ştii să joci sau nu?”, m-am enervat eu. „Ştiu, da’ pune tu şi pulurile mele la locul lor!” Am aranjat pulurile pe tablă şi am zis că trebuie să dăm cu zarurile şi ăla care dă mai mare alege culoarea cu care joacă. Nichita a dat mai mult, a luat albele şi a început partida. Nu aveam nicio emoţie, crescusem pe Calea Moşilor, unde jocul de table era sport naţional. Înainte să arunce zarurile, Nichita m-a întrebat: „Bre, ţie cu ce zar îţi place să începi?”. „Cu 6-1”, am zis eu. „Mie cu 6-6”, a zis el şi a aruncat zarurile care au zuruit îndelung şi s-au aşezat frumuşel pe 6-6. Prima linie am pierdut-o înainte să-mi dau seama ce se întâmplă. Pe urmă mi-am dat seama: Nichita dădea orice

zar îşi dorea, aşa cum cineva respiră în timpul somnului. După a treia partidă, când eu nu câştigasem decât o linie, au venit gagicile cu berea. „E rece, bre?”, a întrebat Nichita. „E rece, Nichita, stai liniştit!”, a zis Cristina. Mi-am luat berea, care într-adevăr era rece, am tras un gât şi mi-am aprins o ţigară: „Nu fi amărât, bre, am noroc la zaruri, asta e! Acum vreo zece ani, Păunescu a făcut o criză de nervi şi m-a dat afară din casă după ce am jucat table cu el”, a zis Nichita şi a tras şi el un gât din berea rece.

*

Despre moartea lui Nichita s-au spus multe poveşti şi s-au făcut diverse speculaţii, unii dintre admiratorii lui crezând sincer că marele poet a fost omorât, ceea ce e o bazaconie. Nichita era un om grav bolnav. Avea ficatul făcut praf şi, din cauza varicelor esofagiene, făcea din ce în ce mai des hemoragii puternice care îl aduceau în pragul morţii. În mod miraculos, îşi revenea de fiecare dată şi o lua de la capăt cu băutul, într-un joc în care, Nichita ştia asta, învingătoare avea să fie moartea. Era numai o chestiune de timp. Şi, până la urmă, răgazul

acela pe care moartea i l-a îngăduit s-a terminat. Dar s-o luăm pe îndelete. Nichita se împrietenise cu un tânăr critic literar, Alexandru Condeescu, cu care lucra de ceva vreme la o „ediţie definitivă” a operelor sale. Pentru asta se retrăgea în locuinţa lui Condeescu, unde, departe de lume şi de prieteni, puteau lucra în linişte. Alexandru Condeescu se îndrăgostise de o olteancă tânără, Ofelia, studentă la filologie, cu care până la urmă s-a căsătorit. Urma să facă nunta acasă la Ofelia, la Turnu Severin. Nichita, care murea de poftă să fie naş la tot felul de cununii şi botezuri, s-a oferit să le fie naş şi n-a fost refuzat. Faptul că viitorii miri au acceptat ca Nichita să le fie naş nu poate fi considerat o vină. În mod sigur, Nichita nu avea voie să facă niciun efort, am mai spus-o, dar nimeni nu-l putea ţine legat de pat. Au plecat la Turnu Severin vineri, 9 decembrie, seara. În aceeaşi zi, pe la prânz, fiind prin zonă, am trecut pe la el. Mi-a răspuns Dora, cu degetul la gură, care mi-a spus că Nichita doarme. M-a invitat în casă, mi-a dat ceva de băut şi mi-a spus că pe seară vor pleca la Turnu Severin, la nuntă. M-a întrebat dacă vreau să-l scoale şi am spus că nu. N-aveam un motiv special să-l scol din somn. Pe urmă eu am plecat acasă şi ei la nuntă, la mama

dracului. Lui Nichita, aşa mi s-a povestit, i-a fost rău tot timpul. Luni seară s-au întors acasă. Îi era în continuare rău, aşa că au chemat Salvarea. A murit la Spitalul de Urgenţă, la ora 2 şi 10 minute. Era marţi, 13 decembrie 1983.

Înainte de a încheia, mă simt dator faţă de cititorii acestor amintiri să le spun, foarte pe scurt, ce s-a întâmplat cu prietenii lui Nichita după moartea acestuia. Aşadar: Nicolae Breban are 79 de ani, e academician şi scrie în continuare romane foarte lungi, replici palide ale romanelor geniale din tinereţe. Nicolae Velea (prozator complet uitat azi, prieten de tinereţe al lui Nichita) a murit îngheţat în zăpadă, beat fiind, în noaptea de 30 spre 31 ianuarie 1987. Avea numai 51 de ani. Petre Stoica este considerat astăzi un mare poet, ca precursor al mai multor generaţii de poeţi. Din 1995 s-a stabilit în oraşul Jimbolia, unde a înfiinţat primul muzeu al presei româneşti. Din păcate, era foarte bolnav şi aproape orb. A murit în 2009, la 78 de ani, de un cancer pulmonar. Sorin Dumitrescu s-a căsătorit până la urmă cu Ţăndica lui, cu care are o fetiţă. Într-o zi şi-a dat seama că Dumnezeu există, dar că nu putem ajunge la El decât cu ajutorul religiei ortodoxe. Cu timpul, a devenit unul

dintre marii specialişti în dogmatică ortodoxă. E profesor universitar şi academician. Nu mai pictează decât icoane, inspirându-se din arta bizantină. Are 66 de ani. Alexandru Condeescu a făcut o fetiţă[16] cu Ofelia, după care s-a despărţit de ea sau invers. În ‘90 a devenit directorul Muzeului Literaturii Române. A publicat un *Album memorial* cu Nichita, precum şi *Opera poetică* a acestuia (două volume la Editura Humanitas, 1999). A murit pe 15 august 2007, la numai 57 de ani, din cauza unui cancer la prostată pe care, cel puţin la început, l-a tratat cu indiferenţă şi leacuri băbeşti. Aurelian Titu Dumitrescu (n. 1956) a intrat, după moartea lui Nichita, într-o criză mistico-schizoidală, criză în care Nichita era zeul tutelar, un zeu cu care vorbea zilnic şi care îl sfătuia ce are de făcut mai departe. A încercat să se trateze, dar până la urmă boala numită Nichita a fost mai puternică decât doctorii.

Gheorghe Tomozei, alintat de Nichita *Prinţul Tom*, a murit în 1997, la 61 de ani, în urma unui atac cerebral. A băut moderat şi nu era fumător. Astăzi e complet uitat ca poet. Valeriu Pantazi a divorţat de Francisca şi treptat s-a retras din viaţa literară. Trăieşte dintr-o pensie

---

[16] Este vorba despre Ada Condeescu, cunoscuta actriţă de film.

modestă şi din pictură, într-un anonimat aproape perfect. Eugen Simion (prieten de tinereţe al lui Nichita, au fost colegi de şcoală în Ploieşti) a trecut de partea lui Ion Iliescu după ‘90 şi a primit cadou de la acesta diverse funcţii, printre care una de secretar de stat. A fost două mandate preşedintele Academiei. Anul acesta, 2013, a împlinit 80 de ani. Din cauza apropierii de Ion Iliescu şi-a făcut o mulţime de duşmani printre intelectuali. Ion Drăgănoiu, un poet ieşit din circuitul literar, a murit în 2003, la 60 de ani, din cauza alcoolului. Fănuş Neagu a ajuns academician şi a fost pe vremea guvernării PSD director al Teatrului Naţional. Nu mai bea din cauză că era foarte bolnav. A murit în 2011, la 79 de ani. Paul Georgescu, criticul marxist care l-a descoperit şi l-a susţinut pe Nichita, a murit în octombrie ‘89, aşa că n-a mai apucat să vadă destrămarea comunismului (pe care o prezisese) în toată Europa. Avea 66 de ani. Constantin Chiriţă, susţinătorul lui Nichita în faţa autorităţilor comuniste, a murit la Bonn, unde era la tratament, în 1991, la 66 de ani. Fusese un mare băutor. Matei Călinescu şi Ion Vianu, prietenii lui Nichita din facultate, s-au stabilit, primul în SUA, celălalt în Elveţia. După ‘89 au publicat mai multe cărţi cu real succes

printre intelectuali. Din păcate, Matei Călinescu a murit de cancer la pancreas în iunie 2009, la vârsta de 75 de ani. Grigore Hagiu, prieten din tinereţe cu Nichita, a murit într-un mod stupid, la 52 de ani, pe 13 februarie 1985. Într-o noapte s-au oprit gazele şi apoi au pornit din nou. A murit asfixiat în somn, alături de soţie. Cu un an înainte să moară a publicat o poezie, „Scrisoare deschisă către bătrânul Nichita", în care scria premonitoriu: „Bătrâne nu cumva ai pe-acolo/ mai pe sub iarbă mai pe sub piatră/ mai pe-aproape de foc/ bătrâne nu cumva ai pe-acolo zic/ şi pentru mine vreun loc// [...] ce mai bătrâne am să-ţi trimit actele/ frumos rânduite orânduite/ chiar şi pe acela pe care/ sie însuşi singur nimeni/ niciodată nu şi-l poate trimite".

Augustin Frăţilă (Gusti) a debutat târziu, în 1995, cu volumul de versuri *Gramatica morţii*. A fost redactor la Editura All. A murit în 2010, la 57 de ani, din cauza unui cancer pulmonar. Gabriela Negreanu, poeta care i-a fost redactor la volumul *Operele imperfecte* (1979) şi care a adormit în patul lui Nichita din cauză că a băut prea mult, ea nefiind băutoare, s-a sinucis în 1995, aruncându-se de pe blocul în care locuia. Avea 48 de ani. Ion Băieşu, Guţă, cum îl alintau prietenii, a murit la 59 de

ani, în New Jersey, în 1992. Alcoolul a pus hotărât umărul la moartea lui. Mircea Dumitrescu, Mircia mai nou, e bine mersi, a ajuns profesor la Facultatea de Arte Plastice, s-a însurat cu o fostă studentă şi are un băiat cu ea. Astă-vară a deschis o mare expoziţie, care i-a lăsat pe mulţi cu gura căscată. Din vara acestui an (2013) a devenit membru corespondent al Academiei. Elena Ştefoi, poeta care a dormit mai bine de o lună pe o saltea din camera de zi a lui Nichita, a intrat în diplomaţie pe vremea când Andrei Pleşu era ministru de Externe. N-am mai auzit să fi publicat ceva nou. Maria-Luiza Cristescu, o prozatoare azi complet uitată, a murit în 2002 din cauza abuzului de alcool. Pe vremea aceea era căsătorită cu Valeriu Matache, zis Bobiţă, directorul Uzinei de Mecanică Fină. El organiza „excursiile numismatice" la Histria, excursii la care participau doctorul Ion Donoiu (după 2000 i-am pierdut, din păcate, urma), Tomozei şi Nichita. Constantin Crişan, critic literar şi traducător, cel care s-a ocupat de apariţia discului cu Nichita şi Gusti Frăţilă, a murit în 1996, la vârsta de 57 de ani. Nu era băutor. Doina Ciurea, fosta soţie a lui Nichita, a murit în 1999. Avea 61 de ani. În 1992 a publicat sub titlul *Argotice* primele poezii ale lui Nichita, poezii considerate de poet

pierdute irevocabil. Ioana Crăciunescu stă mai mult pe la Paris, unde are un contract permanent la un teatru. Aurel Covaci, traducător din nenumărate limbi, prieten din tinereţe cu Nichita, celebru pentru petrecerile pe care le organiza împreună cu Steluţa, soţia sa, a murit în 1993, la 61 de ani. La moartea lui a avut şi alcoolul un cuvânt de spus. Mariana (Madi) Marin, pe care n-am evocat-o în aceste amintiri, dar care venea des pe la Nichita deoarece era prietenă cu Dora, a murit prematur în 2013, la numai 47 de ani, tot din cauza alcoolului. Mai sunt şi alţii, nu puţini, care nu-mi vin acum în cap...

Iadeş cu Nichita. Sfârşit de poveste

M-am hotărât să închei povestea cu Nichita şi, ca să fie cât de cât rotundă, mă voi întoarce la anul când l-am cunoscut, 1977. Mai precis, la vacanţa pe care am făcut-o la mare în septembrie ‘77. După cum am mai spus, pe la începutul lui septembrie am plecat în formaţie completă la 2 Mai. Nichita era însoţit de o superbă domnişoară, manechin la APACA, pe care o poreclise Fabiola. Eu eram cu soţia mea poreclită Fuzi, Sorin

Dumitrescu cu viitoarea soţie, Doina Ţăndău, iar Valeriu Pantazi a agăţat pe plajă o frumoasă evreică cu ţâţe uriaşe, poreclită, tot de către Nichita, Topotam. Stăteam la gazdă, care ne şi gătea de prânz. Într-o zi am comandat pui la ceaun cu mujdei de usturoi şi mămăligă. Când ne-am întors de la plajă am mâncat şi, printre oasele bine roase, a rămas şi iadeşul. L-am ridicat din farfuria cu resturi şi i l-am arătat lui Nichita. „Jucăm, bre?”, l-am întrebat. Pentru cei care nu ştiu, iadeşul e „osul crăcănat, în forma unei furci, din capul pieptului găinii”. Cuvântul a ajuns la noi din turceşte, unde înseamnă pariu. Turcii l-au preluat şi ei din persană, *yad-est*, care înseamnă *îmi aduc aminte*. Există şi un joc cu numele de iadeş: „Rămăşag ce se face cu osul pieptului de la găini: îl apucă doi inşi de capete şi-l rup; cel care rămâne cu hârleţul (partea mai lungă) în mână a câştigat”. Se joacă şi altfel: „după ce doi inşi au pus iadeş, când unul va uita să zică *ştiu* în momentul când primeşte ceva de la celălalt, acesta zice *iadeş* şi câştigă rămăşagul” (*cf*. *Dicţionarul limbii române* al Academiei). Nichita a luat osul şi a spus: „Jucăm, bre, Ago, de ce să nu jucăm? În copilărie n-am avut niciodată atâtea găini pe masă câtă poftă de joc aveam eu”. Fusesem în

aceeaşi situaţie. Am hotărât să jucăm pe varianta *ştiu*, dar câştigă cel care îl păcăleşte pe celălalt de trei ori, apoi am rupt osul. Prima oară l-am păcălit destul de uşor, apoi m-a păcălit el pe mine. La scorul 1-1, amândoi am început să fim foarte atenţi. Până la urmă, la sfârşitul vacanţei, ajunsesem la un frumos 2-2 şi era clar că niciunul nu va ceda. Ajunşi la Bucureşti am continuat jocul. După câteva luni am întors problema pe toate feţele încercând să aflu unde e zona vulnerabilă a lui Nichita. Cu sticla de vodcă îl păcălisem o dată, nu mai mergea. Nichita era însă foarte sensibil la chei. Avea la intrare o yală din aceea care se închidea singură când trăgeai uşa după tine. Rămăsese de nenumărate ori pe dinafară şi uşa apartamentului era plină de cârpituri, fiind nevoit să o spargă de fiecare dată când îşi uita cheile în casă. Într-o seară, era deja primăvară şi jucam iadeş de luni bune, eram în vizită la el. I-am zărit cheile în bucătărie şi le-am pus în buzunar. După o vreme de trăncăneală am hotărât să plecăm să mâncăm la restaurant şi cu câteva clipe înainte să ieşim i-am întins cheile şi, cum n-a zis *ştiu*, am zis *iadeş*. A zâmbit şi a spus: „Nenorocitele astea de chei mi-au jucat mereu

feste!”. Multă vreme după aceea, atunci când cineva îmi întindea un obiect spuneam, mecanic, în gând, *ştiu*.

Marin Preda

Cu Marin Preda la Capşa

În vara anului 1979 împlinisem 32 de ani şi mă consideram un om fericit. Aveam, de bine, de rău, o slujbă, după ce patru ani fusesem şomer, eram însurat şi nevastă-mea era borţoasă (avea să nască în august un băiat), eram prieten cu Nichita Stănescu şi, pentru ca fericirea să fie perfectă, îmi apăruse primul roman. La fericire mai contribuiau şi cei 22.000 de lei, o sumă imensă pentru mine, bani pe care îi încasasem ca drepturi de autor. Într-o zi din vara aia, era prin iulie, m-am învoit de la serviciu şi m-am dus la Editura Cartea Românească, unde aveam întâlnire cu Mircea Ciobanu. Editura era pe vremea aceea pe strada Luigi Cazzavillan (un italian care, stabilit în România, a fondat în 1884 ziarul *Universul*), într-o vilă superbă. Directorul editurii era, încă de la înfiinţare, Marin Preda. M-am întâlnit cu

Mircea Ciobanu, care mi-a spus că a aranjat o întâlnire cu Marin Preda. Urma să-i mulţumesc pentru apariţia cărţii şi să-l invit la masă, la Capşa. „Neapărat să-l inviţi la masă”, a insistat Mircea, „e sensibil la chestii d-astea”. Mi-era jenă s-o fac, dar n-am scăpat de Mircea. Până la urmă, ca să scap, am zis că n-am destui bani la mine. A zis că are şi el nişte bani şi că oricum aşteaptă un doctor cu vise de poet şi că, dacă Preda acceptă invitaţia, îl ia şi pe doctor la Capşa şi totul s-a rezolvat. Eu aveam 400 de lei la mine, dar Capşa era un restaurant scump, aşa că mă aşteptam la tot ce era mai rău. Pe urmă Ciobanu a sunat-o pe secretara lui Preda şi a întrebat-o dacă şefu’ venise. Venise! Am coborât la parter, în timp ce eu mă cam căcam de emoţie pe mine. Viitoarea mea carte, *Tache de catifea*, pe care urma s-o depun la editură în toamnă, depindea de impresia pe care i-o făceam. Am aşteptat puţin în anticameră, apoi am intrat într-o cameră imensă, cel puţin aşa mi se părea mie, unde Marin Preda trona la un birou. Mircea Ciobanu l-a salutat, am zis şi eu bună ziua şi am aşteptat mort de frică. Preda ne-a invitat să luăm loc pe o canapea şi s-a uitat întrebător la mine. Ciobanu i-a explicat ce-i cu mine şi eu am zis c-am venit să-i

mulţumesc pentru apariţia cărţii. A zis că nu lui trebuie să-i mulţumesc, ci lui Ciobanu. Pe urmă a zis că mi-a citit cartea şi că n-a înţeles nimic din ea: „Cum, monşer, vrei să zici că eroina aia a ta, Lucia, ştie tot ce se va întâmpla în viitor? Monşer, aşa ceva nu e posibil!”, a conchis el. Nu l-am contrazis, că nu eram chiar tâmpit, dar cu o voce leşinată l-am invitat să mâncăm împreună. „Unde?”, s-a interesat Preda. „La Capşa”, am zis eu. „Nu-i o idee rea, monşer”, a zis el, apoi s-a uitat la ceas şi a spus: „Ne vedem acolo la trei!”. Aveam încă un motiv să fiu fericit.

Faptul că Marin Preda acceptase invitaţia mea era un motiv de mândrie. În lumea scriitorilor, Marin Preda era un fel de zeu, başca faptul că era directorul Editurii Cartea Românească, o editură specializată pe literatură română, unde mulţi ar fi fost fericiţi să publice. Am mai frecat-o o vreme, după ce am ieşit din biroul lui Preda, în timp ce Mircea Ciobanu l-a sunat pe doctorul care visa să ajungă poet şi a aranjat să vină şi acesta la Capşa. La trei fără cinci eram în faţa restaurantului. Când să intrăm, portarul care ne ţinea uşa deschisă s-a holbat la mine şi a zis că n-am voie să intru fără cravată. Probabil că mutra mea de ţigan nu-i inspira nicio încredere. Că

nici Ciobanu n-avea cravată, şi lui nu-i spusese nimic. Ciobanu, bărbat impozant, care impunea respect, a dat a lehamite din mână şi a zis că avem întâlnire cu Marin Preda, după care i-a dat o hârtie de 25 de lei. „A, dacă e vorba de domnul Preda, atunci nu-i nicio problemă!”, a zis portarul şi s-a dat la o parte din drumul nostru. Am intrat, restaurantul era aproape gol (era vară şi lumea bună plecase în vacanţă) şi ne-am aşezat la o masă mai retrasă. Era răcoare faţă de zăduful de afară şi o lumină plăcută, filtrată discret prin perdele. N-a durat mult şi a apărut doctorul şi, imediat după el, Preda. S-a aşezat în capul mesei, Mircea Ciobanu i l-a prezentat pe doctor şi un chelner băţos ne-a pus câte un meniu în faţă. Preda nu l-a deschis pe al lui şi i-a spus chelnerului că vrea ciorbă de văcuţă dreasă cu smântână şi sărmăluţe în foi de viţă. Am tras cu ochiul în meniul meu şi am constatat că erau cele mai ieftine feluri de mâncare. Am comandat şi noi câte ceva şi am băut bere. Eram încă intimidat de prezenţa lui Preda, aşa că mai mult am tăcut, cercetându-l. Era un bărbat urât, cu faţa plină de negi, cu ochii bulbucaţi, acoperiţi de lentile groase. Habar n-am ce s-a vorbit, cred că Preda a povestit ceva din tinereţea lui, cum a debutat şi cât de sărac era. Pe urmă,

la cafele, s-a uitat la mine şi m-a întrebat zâmbind fin: „Agopian, îmi dai voie să comand un coniac franţuzesc la cafeaua asta?”. Am avut o clipă impresia că mă ia peste picior, dar vorbea cât se poate de serios. I-am făcut semn chelnerului şi am comandat pentru toată lumea coniac. „Hennessy?”, a întrebat chelnerul. L-am privit întrebător pe Preda, care a aprobat discret înclinând capul. Am băut cafea şi coniac, eu şi Ciobanu am fumat, Preda şi doctorul nu. Pe la cinci am terminat şi am plătit juma-juma cu doctorul, o sumă neaşteptat de mică. Când am ieşit ne-a lovit o lumină leşioasă şi Preda ne-a invitat la o scurtă plimbare, un fel de siestă mai sportivă, altceva decât moţăiala obişnuită de după prânz. Preda a luat-o hotărât spre Armenească. Mergea cu mâinile la spate, ca un boier, mai schimba o vorbă cu Mircea Ciobanu, cu doctorul, pe mine nu mă prea băga în seamă, dar nici că-mi păsa: eram alături de marele prozator şi asta mă făcea fericit. Încet, încet, dar sigur am ajuns la Armenească. Pe vremea aia, în diagonală cu biserica se construise un hotel, „Modern” cred că se chema. La etajul unu era un bar destul de dichisit. Marin Preda ne-a invitat acolo ca să mai bem ceva. „Fac eu cinste!”, a ţinut să precizeze. Zis şi făcut. Nici n-am

apucat bine să ne aşezăm la o masă şi a şi apărut un chelner cu o tavă cu pahare şi cu o sticlă frumuşică şi neîncepută de whisky. L-a salutat ceremonios pe Preda, a aşezat paharele în faţa noastră, a desfăcut sticla al cărei dop a pârâit plăcut şi ne-a turnat. A rămas în spatele lui Preda cu sticla în mână aşteptând. Ştia el ce ştia. Am ciocnit, am zis noroc şi am gustat din licoarea chihlimbarie cu miros de ploşniţă. Preda şi-a dat paharul pe gât şi imediat i s-a turnat altă doză. Am ciocnit iar, am zis din nou noroc şi am luat câte o gură din paharele noastre în timp ce Preda l-a dat pe al lui pe gât. După ce a băut al treilea pahar, noi gustaserăm numai din ale noastre, s-a bătut cu pumnii în piept şi a zis: „Intră bine!”. Pe urmă s-a uitat la paharele noastre şi a întrebat uimit: „Da’ voi de ce nu beţi, mă beliţilor?”. Mi-am luat inima în dinţi şi am zis: „Bem, domn’ Preda, da’ avem alt ritm”. Chelnerul i-a umplut din nou paharul, l-a dat pe gât şi a spus: „Eu beau repede că am început numai de câţiva ani să beau şi trebuie să vă ajung din urmă. Da’ nu cred c-o să vă ajung!”. În mai puţin de jumătate de oră sticla s-a golit. A făcut semn să ni se aducă una nouă. „Nu vă speriaţi, fac eu cinste, v-am zis!” Până să vină chelnerul cu sticla nouă, doctorul, un bărbat înalt,

chel şi cu mustaţă, a zis: „Domn' Preda, am o idee!". „O idee mai bună decât să bem nu poţi să ai!", a zis Preda. „Păi, tocmai asta e ideea!", a zis doctorul.

Cu Marin Preda la doctor

Doctorul, din păcate nu-mi amintesc numele lui, un bărbat înalt, brunet, chel şi cu mustaţă, a avut o idee excelentă. „Domn' Preda", a zis el, „ce rost are să mai bem aici? Daţi o mie de lei pe sticla de whisky şi eu am acasă vreo douăzeci!" „Câte?", s-a mirat Preda şi i-au lucit ochii în spatele lentilelor groase ale ochelarilor. „Multe", a zis doctorul, „n-am stat să le număr, că eu nu beau decât ocazional, da' tot primesc, ştiţi cum e cu doctorii". „Bine, doctore!", a zis Preda. A refuzat a doua sticlă, a plătit-o pe prima şi am coborât din nou în aerul fierbinte de afară. Un aer care mirosea a asfalt topit, aşa cum miroase Bucureştiul în iulie. Şi asta se întâmpla în vara lui '79, înainte de încălzirea globală de azi. Ne-am uitat după un taxi, taxiuri ioc. Până la urmă a oprit un particular, ne-a întrebat unde vrem să mergem, doctorul i-a spus, ne-am îmbarcat rapid şi am pornit-o spre

Pantelimon, cred. N-a durat prea mult, Marin Preda plătise generos „taxiul”, şi ne aflam toţi patru, doctorul, Mircea Ciobanu, Marin Preda şi subsemnatul într-o sufragerie standard de bloc. O sufragerie cu o masă la mijloc şi scaune pe lângă ea şi cu o vitrină din acelea în care pui pahare şi bibelouri. Soţia doctorului, o doamnă drăguţă (am uitat să spun că înainte să plecăm doctorul o sunase din holul hotelului) ne aştepta îndatoritoare şi ne-a poftit la masă. S-au făcut prezentările şi ne-am aşezat. Doamna doctor s-a scuzat, vădit emoţionată de prezenţa lui Marin Preda în sufrageria ei, şi a plecat în bucătărie, nu înainte să spună ceva despre nişte cotlete, piure şi salată. După plecarea doamnei, Marin Preda, care nu părea prea interesat de cotlete, piure şi salată, a atacat direct subiectul: „Ia să vedem, doctore, băutura aia cu care te-ai lăudat!”. Doctorul s-a ridicat, a scos patru pahare cu picior din vitrină, ni le-a aranjat frumos în faţă, apoi a deschis o uşă a bufetului. După ea se ascundeau, uşor ruşinate, pântecoase şi prăfuite, vreo douăzeci-treizeci de sticle de whisky. Câteva, mai şmechere, ne-au făcut cu ochiul, hotărâte să ne cadă în braţe. Marin Preda s-a sculat, a ales una mai ţapănă, a luat-o şi i-a întins-o doctorului: „Asta să fie prima,

doctore!”, a zis şi s-a aşezat. Doctorul a dezvirginat-o fără niciun regret şi ne-a turnat generos în pahare. „Am şi gheaţă!”, a zis după ce a turnat. „Fără gheaţă”, a zis Marin Preda, „că îi stricăm gustul de fată mare!”. Pe urmă l-a întrebat pe doctor dacă are aparat de luat tensiunea la domiciliu. „Am, domn’ Preda, cum să n-am?”, a zis doctorul şi a ieşit după aparatul ăla. Am băut molcom aşteptându-l pe doctor.

Doctorul, care îşi dorea foarte tare să ajungă poet, s-a întors curând cu aparatul de luat tensiunea. Marin Preda a rânjit către el, şi-a scos haina şi şi-a suflecat mâneca stângă a cămăşii. A întins braţul şi a aşteptat în tăcere. Doctorul i-a fixat aparatul pe mâna întinsă, şi-a pus stetoscopul în urechi şi a început să pompeze aer. În timp ce pompa a intrat soţia lui cu o tavă. Pe tavă erau mai multe cotlete zdravene şi bine fripte, care abureau. În timp ce lui domn’ Preda i se lua tensiunea, doamna doctor a umplut masa cu tot ce le trebuia cotletelor ălora ca să fie mâncate, başca piureul şi salata verde. Marin Preda avea tensiunea în limite normale şi, după ce a aflat rezultatul, a dat satisfăcut din cap şi a zis: „O să vă îngrop pe toţi, monşerilor!”. Noi n-am zis nimic, da’ Mircea Ciobanu a zis că vrea să i se ia şi lui tensiunea. I

s-a luat. Pe urmă am zis că vreau şi eu, dar mi-am luat-o singur, ca să le demonstrez că nu fusesem de pomană felcer în armată. Toţi eram sănătoşi tun aşa că ne-am pus din nou pe mâncat şi pe băut. Doctorul a desfăcut două sau trei sticle de vin negru bulgăresc, singurul vin negru mai ca lumea care se găsea pe vremea aia în comerţul socialist. Am mâncat cu poftă, am băut şi Marin Preda, vădit satisfăcut de rezultatul tensiunii arteriale, repeta la intervale regulate: „Am să vă îngrop pe toţi, monşerilor!”. Şi pe urmă se întorcea către mine cu paharul ridicat şi, după ce ciocneam, zicea vesel: „Agopian, azi cânt la pian!” şi-mi dădea o palmă pe spate în semn de simpatie. Cam când eram pe la cafele şi coniac de Segarcea, cel mai bun coniac care se producea în România acelor vremuri şi care nu putea fi obţinut decât cu pile mari, Mircea Ciobanu l-a întrebat aşa, într-o doară, pe Preda: „Da’ de ce credeţi, domn’ Preda, că o să ne îngropaţi pe toţi?”. Credeam că Preda o să se enerveze, dar nu s-a enervat deloc: „Am să vă îngrop fiindcă voi sunteţi beţivi, iar eu nu sunt. Eu nu beau decât de cinci ani, pe când voi beţi de când vă ştiţi, vai de capul vostru!”. Mircea Ciobanu a dat din cap în semn că a priceput, după care s-a auzit un tunet

năprasnic şi a început să plouă la fel, aşa că am ieşit pe balcon să privim ploaia şi fulgerele. Ploaia nu avea niciun chef să se domolească şi după o vreme ne-am plictisit s-o privim şi ne-am întors în sufragerie, la băut şi trăncăneală. Preda o ţinea gaia-maţu cu „Agopian, azi cânt la pian!”, dar curând s-a plictisit să mai cânte la vreun instrument, indiferent care o fi fost ăla.

Cum spuneam, afară ploua de rupea, se făcuse zece seara, era o vreme tocmai bună de băut, ceea ce şi făceam, mai puţin Marin Preda, care s-a retras pe o canapea şi i-a cerut doctorului să-i ia din nou tensiunea. Doctorul s-a supus, i-a luat-o şi din nou tensiunea marelui prozator era în limitele normale. „Scriu la un roman şi nu vreau să mor înainte să-l termin”, s-a scuzat Preda auzind că noi nu mai avem niciun chef să ni se ia tensiunea. Noi aveam chef să bem. „Cred că am uitat să-mi iau medicamentele!”, a zis Marin Preda şi a scos din buzunar un flacon de plastic pe care l-a răsturnat pe masă. Şi-a mijit ochii sub ochelari şi a ales vreo patru pastile diferite. „Domn’ Preda”, a zis doctorul, „n-ar trebui să luaţi medicamentele astea după ce aţi băut!”. „Lasă, doctore”, a zis Preda, „că o dată nu moare nimeni”. Şi-a împins medicamentele în gură, apoi le-a

împins cu apă minerală mai departe. După care, spre surprinderea noastră, a spus: „Nu vă supăraţi dacă am să mă culc puţin”. S-a întins pe canapea, s-a făcut covrig cu mâinile sub cap şi a spus: „Beţi, beliţilor, beţi!”, după care a adormit instantaneu. Doctorul a adus o pernă şi i-a pus-o sub cap, după care i-a scos pantofii şi i-a întins picioarele pe canapea. Soţia doctorului a făcut un rând nou de cafele. Între timp a sosit şi Rodica, nevasta lui Mircea Ciobanu, care o anunţase la telefon unde e şi-o chemase, la insistenţele doctorului, la petrecerea noastră. Sosirea Rodicăi a fost un bun pretext pentru ca masa să fie întinsă din nou. Am mâncat şi am băut iar, în timp ce Marin Preda dormea ca un prunc. Toată lumea era fericită, mie îmi apăruse prima carte, aveam numai treizeci şi doi de ani şi nu aveam de gând să mor înaintea lui Marin Preda. Nici ceilalţi n-aveau vreun gând din ăsta. Cu toate că Mircea Ciobanu spusese într-o zi când era binedispus că va muri la cincizeci şi şase de ani, vârsta la care murise şi tatăl lui. Ceea ce s-a şi întâmplat: în 1996, la cincizeci şi şase de ani, Mircea Ciobanu a murit în urma unui infarct, la fel ca şi tatăl lui.

Vremea a trecut repede şi pe la două, ploua încă, Marin Preda s-a trezit. Ne-a privit destul de buimac, apoi,

după ce ne-a recunoscut cât de cât, i s-a luminat faţa şi i-a zis doctorului că vrea la baie. După baie l-a rugat pe doctor să-i comande un taxi. Ciobanu şi Rodica au zis că vor şi ei unul, la fel şi eu. Preda l-a oprit pe doctor şi i-a spus: „Pe Agopian îl duc eu acasă!”. Şi aşa a şi fost. În taxi Preda a fost tăcut, abia când am ajuns în faţa blocului în care stăteam, în timp ce-mi strângea mâna, m-a întrebat dacă a făcut vreo porcărie în seara şi noaptea care trecuseră. L-am asigurat că nu, să dormi nu-i o porcărie, după care ne-am despărţit.

Moartea lui Marin Preda

După noaptea aceea lungă şi ploioasă, plină de alcool, nu l-am mai văzut pe Marin Preda. Aveam să-l revăd după aproape zece luni, în mai 1980. Dar atunci, cu toate că ne asigurase că ne va îngropa pe toţi cei de faţă la petrecere, el era cel mort şi murise, culmea, din cauza alcoolului. Despre moartea lui Marin Preda s-a speculat enorm şi nu puţini au fost cei care erau siguri că fusese omorât. Publicase romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* în februarie ‘80 şi în mai era mort. Romanul

avea un succes nebun şi, cum ataca regimul comunist (perioada Dej, desigur), mulţi s-au gândit că Securitatea îi venise de hac. Alţii au insinuat că mai mulţi scriitori l-au împins să bea mai mult decât ar fi fost cazul, ceea ce i-a provocat moartea. În realitate, lucrurile stau în mare cam aşa: în 15 mai Marin Preda a mâncat în oraş, probabil cu Mircea Dinescu, cu care era prieten. Au mâncat şi au băut moderat. După aceea, Marin Preda s-a despărţit de Dinescu şi s-a întors la editură să-şi ia nişte lucruri. Se pare că la editură a băut ceva tărie, whisky probabil. Pe urmă a plecat la Mogoşoaia cu un taxi. La Mogoşoaia era o casă de creaţie a scriitorilor şi Preda obişnuia să scrie acolo, unde avea o cameră închiriată permanent. Adevărul e că scriitorii mergeau la Mogoşoaia nu neapărat ca să scrie, ci mai mult ca să bea şi să trăncănească. Erau şi din aceia care scriau, acolo îşi scrisese Marin Preda ultimul roman, dar în seara aceea s-a dus mai mult ca sigur ca să bea. Mogoşoaia mai era şi un loc de refugiu pentru scriitorii fugiţi de acasă cu amantele (iubitele) lor. Nu era cazul lui Marin Preda. Dorea să mai bea, ceea ce a şi făcut. S-a dus întins la restaurant şi acolo a dat peste criticul Lucian Raicu, care sărbătorea ziua de naştere a soţiei sale, prozatoarea

Sonia Larian. La masă mai erau şi alţi invitaţi. Preda a fost poftit la masă şi s-a apucat de băut. După o vreme a zis că se duce la culcare. Nimeni nu ştie ce-o fi făcut în cameră, probabil c-a dormit. Noaptea târziu a reapărut în restaurant şi a dat din nou peste petrecăreţii cu care băuse mai devreme. A cerut vodcă şi a băut dintr-o răsuflare un pahar de 200 de grame. S-a îmbătat instantaneu şi a fost cărat în cameră. A fost găsit mort a doua zi dimineaţa. Vărsase în somn şi se sufocase cu propria lui vărsătură. Dacă nu s-ar fi dus la Mogoşoaia în seara aia, în august ar fi împlinit 58 de ani. Ştiu povestea de la poetul Virgil Mazilescu, care fusese acolo, la masa cu pricina.

Marin Preda, bârfe

S-a bârfit mult pe seama lui Marin Preda, un lucru destul de normal dacă ne gândim la celebritatea lui, care ajunsese cu puţin înaintea morţii la cote de nevisat de un alt scriitor. Practic nu mai avea rival în lumea atât de mică şi pestriţă a scriitorilor. Petru Dumitriu, care ar fi putut să-i fie rival, fugise încă din ‘60 din ţară, iar Eugen

Barbu decăzuse complet după acuzaţia dovedită de plagiat din 1979. Înainte să moară în mod stupid, Preda devenise un personaj legendar, pe seama căruia se brodau tot felul de poveşti, care de care mai absurde. Că rămăsese încă din tinereţe impotent, cu toate că făcuse doi copii la bătrâneţe. Că nu mai putea avea raporturi sexuale decât dacă îşi cotonogea muierea, dar niciuna dintre nevestele lui, a avut trei, nu a confirmat vreodată aşa ceva. E drept că Nina Cassian, care i-a fost iubită pe la începutul anilor ‘50, povesteşte în memoriile ei că, fiind la Pelişor (casa de creaţie în palatul cu acelaşi nume, pe care autorităţile comuniste au oferit-o scriitorilor care serveau regimul), a fost de câteva ori bruscată destul de violent de viitorul mare scriitor, dar nu rezultă că a făcut asta cu scopul de a se excita sexual. S-a povestit că, tot la Pelişor fiind, a prins o pisică şi a aruncat-o în sobă ca să-i audă urletele în timp ce arde, ceea ce este de-a dreptul absurd. Există în povestirile de debut ale lui Marin Preda multă cruzime faţă de animale, dar e greu de crezut că a trecut de la scris la fapte. Era însă în mod sigur un ciudat. Paul Georgescu mi-a povestit că tot pe la începutul anilor ‘50, la Pelişor fiind, s-a dus să-l vadă pe Preda în camera lui.

Preda l-a primit în cameră, era iarnă, au trăncănit ce au trăncănit şi la un moment dat Paul Georgescu a observat o pungă mare, de hârtie maro, pe calorifer. „Ce ai în punga aia, Marinică?”, l-a întrebat curios. „Portocale!”, ar fi răspuns Preda. „Să ştii că portocalele nu se coc dacă le ţii pe calorifer!”, a zis. „Păi, nu vreau să le coc, că sunt coapte, vreau să se strice!” „De ce să se strice, eşti nebun?” „Păi, după ce s-or strica bine de tot o să chem femeia de serviciu să le arunce.” „Şi?”, a întrebat nelămurit Paul Georgescu. „Păi, e simplu, ce nu înţelegi? Femeia o să ia portocalele stricate, sunt vreo trei kile, şi o să zică: «Mare om trebuie să fie ăsta, dacă îşi permite să lase să se strice bunătate de portocale!».” „Aha!”, s-a dumirit Paul Georgescu, şi peste ani povestea cu haz întâmplarea. Trebuie să spun că pe vremea aia portocalele erau o raritate şi nu oricine avea acces la ele. S-a vorbit mult şi despre arghirofilia lui Marin Preda. Într-o scrisoare către prima soţie, Aurora Cornu, Marin Preda scrie: „Când aud cuvântul bani am o trăsărire de voluptate şi de durere în acelaşi timp”. Tot Paul Georgescu povestea că nuvela *Desfăşurare* Preda a scris-o ca să ia Premiul de Stat, un premiu uriaş la vremea respectivă (30.000 de lei, când salariul mediu

era de vreo 600 de lei). E drept că a fost împins de la spate ca să scrie de acelaşi Paul Georgescu, care mai apoi îşi bătea joc de autorul lacom de bani şi de gloria efemeră pe care i-a adus-o un compromis de care i-a fost ruşine până la sfârşitul vieţii.

Marin Preda, azi[17]

Romanele lui Marin Preda au avut în timpul vieţii autorului, şi destulă vreme după moartea lui, un succes uriaş atât la critică, cât şi la public. *Moromeţii I* a fost considerată o capodoperă şi s-a scris despre această carte cum nu s-a scris despre vreun roman apărut în perioada comunistă. Apărut în 1955, în plin îngheţ ideologic, când se scria numai după regulile realismului socialist, nimeni n-a mai fost atent la faptul că ţăranului român interbelic i se aplicau aceleaşi reguli. Astăzi, la mai bine de cincizeci de ani de la apariţie, criticii citesc cu alţi ochi romanul: „Moromeţii este un roman executat conform regulilor realismului, în care nu se încearcă nici măcar de probă depăşirea limitelor impuse speciei prin

[17] Cititorii care admiră proza lui Preda pot sări liniştiţi peste acest capitol.

teoria şi practica sovietică”, scrie Marian Popa în *Istoria literaturii române de azi pe mâine*. Şi tot el constată în aceeaşi *Istorie*: „Toate relele (din roman – n.m.) vin neverosimil, deodată; se sugerează cam mecanic explicaţii social-politice în linia comunistă oficială...”. Şi tot el: „Sub raport compoziţional şi stilistic ambiţiile performatorii sunt minime... Se relatează greoi, tern, adeseori neglijent... Un roman de care s-a făcut foarte mult caz, ceea ce nu e rău decât în măsura în care textul a fost citit eronat, pentru supralicitarea autorului”. Nici Eugen Negrici, în *Iluziile literaturii române*, nu este prea drăgăstos cu romanul: „Dacă am da la o parte stratul, încă prezent, de simpatie paraliterară pe care i-o purtăm unei cărţi care ne-a umplut existenţa mohorâtă în anii terni ai realismului socialist, am zări uşor azi, după decenii de istorie literară – cu experienţe narative adesea spectaculoase – limitele şi ridurile romanului. *Moromeţii* este un roman de tinereţe linear, cronicăresc, bolovănos, respectând regulile realismului, fără nicio ambiţie constructivă şi cu destule neglijenţe”, şi „*Moromeţii I* a fost, cum spuneam, cartea aleasă de regimul lui Gheorghiu-Dej ca reprezentativă pentru ceea ce este specific culturii noi socialiste”. La rândul său,

Nicolae Manolescu ne atrage şi el atenţia că romanul *Moromeţii I*, considerat de mulţi o capodoperă, amplifică nejustificat de mult tezele „istoricilor” comunişti de felul lui Roller, care susţineau, pe urmele lui Marx, că în perioada interbelică a început declinul gospodăriilor ţărăneşti: „Alegerea lui Preda, care împărtăşea mai mult sau mai puţin opinia cu pricina, de a face din Ilie Moromete un ţăran paradigmatic pentru declinul întregii clase, este greu de justificat”, scrie domnia sa în recenta *Istorie critică*. De fapt, Preda nu a făcut, prin exagerările privind „sărăcia” lui Moromete, decât să justifice colectivizarea forţată de tip stalinist.

Romanul *Moromeţii I* l-a transformat peste noapte pe prozator într-un mare scriitor, un om de care şi publicul, şi critica literară, dar şi Partidul Comunist aveau nevoie. Cu toate acestea, Marin Preda a devenit un scriitor cu adevărat popular abia în 1975, când a publicat romanul *Delirul*, roman în care apărea mareşalul Antonescu. În lumea scriitoricească a circulat multă vreme o poveste, probabil reală, care încerca să explice trecerea lui Preda la romanul popular. Se spune că în 1971 acesta s-a întâlnit, la parterul Editurii Cartea Românească, unde funcţiona şi Fondul Literar, cu actriţa Nelly Cutava,

mama prozatorului Petru Popescu. După ce a salutat-o, Preda a întrebat-o unde pleacă şi i-a arătat geanta de voiaj pe care aceasta o avea cu ea. Nelly Cutava i-a explicat că nu pleacă nicăieri şi că are geanta cu ea ca să ridice drepturile de autor ale fiului ei, care tocmai publicase romanul de mare succes la public *Dulce ca mierea e glonţul patriei*. Se spune că atunci Preda s-a hotărât să scrie romane mai uşurele, dar de succes, ca să ia şi el banii cu valiza. Aşa că a scris *Delirul*, care după Marian Popa s-ar fi vândut în 145.000 de exemplare. Din păcate, romanul e scris în grabă şi chiar dacă a plăcut publicului, astăzi e complet uitat şi critica literară nu mai dă doi bani pe el. Nicolae Manolescu îl aseamănă cu „romanele naive de mistere din secolul al XIX-lea" şi trage următoarea concluzie în a sa *Istorie*: „Atât formula, cât şi faptul de a se referi la o perioadă necunoscută generaţiilor noi, redusă în tratatele de specialitate la o frazeologie ideologică fără miez, au făcut succesul de librărie al romanului, alminteri mediocru". De şi mai mult succes, atât la public, cât şi la critică, s-a bucurat romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*, publicat cu numai trei luni înaintea morţii autorului. Nicolae Manolescu îl consideră „un roman

inform şi pe alocuri greoi, în ciuda intrigii senzaţionale, un talmeş-balmeş de formule literare”, iar Eugen Negrici, în *Iluziile literaturii române*, nu e nici el prea îndurător cu ultimul roman al lui Marin Preda: „...numeroasele episoade narative cu caracter senzaţionalist, pitorescul unor medii sociale, al unor ocupaţii şi al unor întâmplări, anecdotica picantă, erotismul barbar şi violenţa relaţiilor de cuplu [...], sexualitatea frustă, secvenţele melodramatice împing cartea în zona prozei de consum...”.

*

Una peste alta, lui Marin Preda nu i-au reuşit prea multe lucruri în viaţă, chiar dacă, la o privire superficială, părea a fi exact pe dos. A debutat, în 1948, cu o carte excepţională, *Întâlnirea din pământuri*, dar vremurile nu mai erau potrivite pentru o asemenea carte. Comuniştii puseseră total mâna pe putere şi realismul socialist, importat din URSS, a prins ca într-o menghină literatura română. Nici Preda nu scapă prea uşor din malaxorul ideologic şi povestirile din volumul de debut sunt considerate „anacronice, naturaliste, nu reflectă

problemele arzătoare ale ţării”. Este dezorientat, dar doreşte cu orice preţ să ajungă scriitor, aşa că în 1949 publică povestirea realist-socialistă *Ana Roşculeţ*, de care apoi îi va fi ruşine. Cu toate că e scrisă conform poncifelor epocii, povestirea este aspru criticată. Printre critici se numără şi poetul Geo Dumitrescu, care îl ajutase să nu moară de foame în timpul războiului. Sfătuit de criticul marxist Paul Georgescu, scrie nuvela *Desfăşurarea*, pentru care ia Premiul de Stat şi care va fi ecranizată în 1954 de regizorul Paul Călinescu. Norii negri dispăruseră de pe cerul lui Marin Preda, dar scriitorul era altul decât cel care debutase cu o capodoperă în 1948. Cu toate acestea, după o muncă epuizantă, termină romanul *Moromeţii*, pe care îl publică în 1955. Romanul, care mai păstrează ceva din forţa primelor povestiri, este construit pentru a da satisfacţie ideologilor momentului. Are mare succes şi în nici zece ani este tipărit în şapte ediţii. Din momentul apariţiei acestui roman, Marin Preda devine scriitor oficial, are bani şi primeşte tot felul de funcţii, cu toate că nu era membru de partid. Acest succes i-a redat încrederea în el ca scriitor, dar această încredere nu i-a folosit la mare lucru. Convins că poate aborda orice subiect (era mare

scriitor, nu-i aşa?), s-a apucat să scrie un roman citadin cu intelectuali, *Risipitorii*. După trei versiuni, toate publicate, rezultatul a fost penibil. Paul Georgescu mi-a povestit prin ‘82 că din cauza acestui roman s-a răcit cu Preda, până a nu mai vorbi deloc cu el. Văzând prima versiune şi dezamăgit de ea, Paul Georgescu, care era un intelectual autentic, chiar dacă marxist, i-ar fi spus: „Bă, Marinică, mai lasă-i dracului pe intelectuali în pace, că n-ai nicio treabă cu ei! Eu dacă m-aş apuca să scriu despre ţărani, ai râde de mine. Scrie şi tu despre ce ştii şi o să fie bine!”. Marin Preda era ambiţios, dar şi călare pe cai mari, avea o „capodoperă” în spate, aşa că s-a supărat, l-o fi pizduit pe Paul Georgescu în gând, a rupt relaţiile cu el şi şi-a văzut de ale lui, scriind din ce în ce mai mult pe gustul publicului, fără să-şi bată prea mult capul cu valoarea reală a cărţilor pe care le publica[18]. Şi de ce i-ar fi păsat cât de bune sunt cărţile lui? Toată lumea îl lăuda şi câştiga din ce în ce mai mult. Când l-am cunoscut, în vara lui ‘79, printre altele, venind vorba de bani, a spus: „Eu cu banii n-am probleme! Mă duc la CEC

[18] În adolescenţă, când am citit romanul *Risipitorii*, m-a mirat foarte tare un personaj, cred că doctor era, care când îi venea să se cace n-o făcea. Se ţinea cât putea de mult şi apoi, când până la urmă se căca, avea o mare satisfacţie. Cam asta era părerea lui Preda despre intelectuali...

şi scot 10.000 de lei şi-i pun în buzunar (a arătat buzunarul interior al hainei) şi când se termină banii mai scot 10.000”. Era un om bogat pentru vremurile acelea şi plin de succes, dar nu mi s-a părut a fi un om fericit.

*

Era plin de glorie şi toată lumea îl lăuda, aşa că ar fi trebuit să se culce pe o ureche şi să nu-i mai pese că romanele pe care le scrisese erau pline de defecte, care le mutau sau aveau să le mute mai spre periferia literaturii. Probabil că undeva în adâncul lui un vierme al îndoielii îl rodea încet, dar sigur. Altfel e greu de înţeles de ce citea toate cărţile de proză (poezia nu-l interesa) care apăreau la editura pe care o conducea. Le citea şi probabil că se liniştea constatând că romanele altora nu erau mai bune ca ale lui, ceea ce era în mare măsură adevărat. Pe de altă parte s-ar putea să n-am dreptate. Înconjurat de o ceată de linguşitori, se poate bănui că simţul lui critic a adormit pentru totdeauna, mai ales că de pe urma ultimelor cărţi avea şi o satisfacţie imensă: banii. Cu toate acestea, nefericit tot mi s-a părut a fi. Astăzi, când am citit cam tot ce s-a scris despre el, îmi

dau seama că femeile au fost o sursă continuă de nefericire în viaţa lui. Şi asta nu neapărat din cauza lor. Aşa cum rezultă din romanele lui, bărbaţii lui Preda erau nişte primitivi în ale sexului, ei *se urcau* pe femeie, îşi făceau treaba şi apoi *coborau* de pe ea. În cele mai multe cazuri, dragostea era pentru Marin Preda un act instinctual şi brutal, o copulaţie şi nimic mai mult. A fost căsătorit de trei ori. Cu prima nevastă, poeta Aurora Cornu, o femeie extrem de frumoasă şi deloc proastă, a stat între 1954 şi 1959, an când aceasta l-a părăsit pentru a fugi în Franţa, unde s-a recăsătorit. Într-un interviu din revista *Flacăra*, declara că l-a iubit pe Preda, dar că el avea o problemă: „N-a fost un om cu vocaţia dragostei sau a familiei. Marin era un om al operei lui. Noi, ceilalţi, contam doar dacă răspundeam sau nu la acest criteriu”. Şi este de bănuit că Aurora Cornu a fost amabilă când a spus că Marin al ei nu avea „vocaţia dragostei”. S-a căsătorit apoi cu Eta Wexler, o evreică sportivă şi intelectuală, care l-a părăsit şi ea după câţiva ani pentru a se stabili tot în Franţa. Au reuşit totuşi să traducă împreună romanul *Ciuma* al lui Camus. Apoi, întâmplător, a cunoscut o femeie simplă, Elena (Nuţi) Mitev, muncitoare la Combinatul Avicol Crevedia, cu care

s-a căsătorit în 1968. Nuţi era cu aproape treizeci de ani mai tânără decât el. Aceasta i-a făcut doi băieţi, dar el nu va fi impresionat de chestia asta şi mare parte a timpului va locui la Mogoşoaia, unde va şi muri în urma unui accident stupid. Şi cu asta destinul lui s-a rotunjit. Nu ştiu dacă în bine sau în rău.

La *România literară*

1983 a fost un an grozav pentru mine şi nu numai pentru mine: în ianuarie, Cristina, soţia mea, m-a anunţat că a rămas din nou gravidă. Ne doream amândoi încă un copil, aveam un băiat de patru ani, dar cu al doilea nu ne ieşea. Până la urmă a făcut un tratament şi lucrurile s-au dres. Asta se întâmpla într-o vreme când femeile dădeau bani grei şi riscau puşcăria sau moartea ca să scape de copii. Pe urmă, după o aşteptare de doi ani, Editura Eminescu îmi acceptase al treilea roman, *Tobit*, care a apărut la sfârşitul lui iunie. Romanul a avut succes de critică, dar şi de public. Îl lăudase Nicolae Manolescu (e drept că a făcut asta la insistenţele lui Paul Georgescu, cu care mă împrietenisem) şi apoi Europa Liberă. Mai mult nici că se putea. Editura a hotărât să suplimenteze tirajul şi până la urmă au apărut 40.000 de

exemplare, ceea ce era mult chiar şi pentru vremurile alea, dar şi pentru un scriitor considerat încă tânăr (aveam 36 de ani). Am luat pe el o sumă frumuşică, 60.000 de lei (aproape echivalentul unei maşini Dacia), cu care am plătit ultimele datorii la apartamentul pe care îl cumpărasem în '80 şi am rămas şi cu ceva bani. Sună bine, nu? Singurul lucru nasol era că încă lucram la ISPIF, că mă sculam la ora şase dimineaţa şi că, după ce frecam menta opt ore şi jumătate la slujbă, mai făceam cel puţin o oră până acasă, aşa că ziua îmi era fututã de-a binelea şi deja nu mă mai simţeam în stare să-mi sacrific nopţile ca să scriu. Nu eram foarte îngrijorat, deoarece aveam gata încă din 1979 un mic roman intitulat *Manualul întâmplărilor*, pe care nu-l publicasem din diverse motive, cel mai important fiind acela de strategie literară: nu-mi dorisem să debutez cu o carte foarte bună. În '79, când am debutat, eram un ilustru necunoscut. Nu frecventasem cenaclurile la modă, nu făcusem Facultatea de Litere..., aşa că riscam să treacă neobservat, cum s-a întâmplat cu *Ziua mâniei*, romanul cu care am debutat. Până la urmă, s-a dovedit că aveam perfectă dreptate. Dar să nu anticipăm.

În toamna lui ‘83, mai precis pe 26 septembrie, soţia mea a născut o fetiţă pe care am botezat-o Ana. Naşterea a decurs bine, fetiţa era sănătoasă şi întreagă şi după patru zile, pe 30 septembrie, urma să le scot din maternitate. Numai că pe 29, eram la ISPIF, o colegă de la contabilitate m-a anunţat că mă caută la telefon o doamnă de la Uniunea Scriitorilor. Era secretara lui Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii, care m-a anunţat că domnul preşedinte doreşte să mă vadă a doua zi la ora unu. Era ora la care trebuia să-mi scot nevasta şi fetiţa din spital, aşa că i-am spus că nu pot veni, explicându-i şi de ce. A început să se vaite şi să insiste zicând că domnul preşedinte se va supăra (n-am înţeles foarte bine dacă pe ea, pe mine sau pe amândoi) şi până la urmă am zis că bine, o să fiu acolo la unu. Seara m-a sunat nevastă-mea de la spital, i-am spus ce şi cum şi am convenit să vin la ora trei ca s-o scot de acolo. Dumitru Radu Popescu (DRP) era nu numai preşedintele Uniunii Scriitorilor, dar şi membru supleant al CC al PCR, deci persoană importantă. Toată seara mi-am bătut capul întrebându-mă ce-o fi vrând de la mine, care nici măcar membru al Uniunii nu eram. Îmi depusesem dosarul de primire în Uniune, fusesem

verificat de Securitate şi acum aşteptam să se întrunească comisia de validare pentru a fi primit. N-am găsit un răspuns mulţumitor şi m-am culcat destul de nedumerit, dar şi destul de excitat: era de bănuit că DRP nu mă chema la el doar ca să-mi vadă mutra. A doua zi, la ora unu fără cinci intram în frumoasa clădire Monteoru aflată pe Calea Victoriei la numărul 115, unde se găsea sediul Uniunii. Secretara m-a primit amabilă şi mi-a spus că domnul preşedinte mă aşteaptă, după care m-a anunţat şi am intrat destul de intimidat. Pe vremea aia avea 48 de ani, un trup masiv şi o figură de dulău care privea neîncrezător la lucrurile din jur. Ne-am salutat şi mi-a arătat un scaun din faţa biroului său pe care să mă aşez. M-a privit câteva clipe, după care a împins spre mine o foaie de hârtie albă şi un pix. L-am privit întrebător, el a zâmbit şi a zis să scriu ce o să-mi dicteze. Mi-a dictat o cerere prin care solicitam să fiu angajat pe postul de tehnoredactor la *România literară*. Pe măsură ce scriam continua să zâmbească şi nu înţelegeam de ce. Aveam senzaţia că îşi bate joc de mine şi, luându-mi inima în dinţi, l-am întrebat dacă e vorba de vreo glumă. M-a asigurat că toată chestiunea e foarte serioasă, să nu-mi fac griji. Pe urmă ne-am despărţit, el conducându-

mă până la uşă. Probabil că arătam şi speriat, şi neîncrezător. Trebuie să spun că îl mai văzusem o singură dată pe D.R. Popescu, la Nichita acasă, când acesta împlinise 50 de ani, şi acum era prima oară când vorbeam cu el.

A trecut aproape o lună de la întâmplare. O lună şi niciun semn că lucrurile se mişcă. Începusem să cred că propunerea a murit în faşă, aşa că mi-am luat inima în dinţi, am sunat la biroul preşedintelui şi am rugat-o pe secretară să-mi facă o programare pentru o audienţă. Auzind cum mă cheamă şi ştiind că preşedintele mă căutase personal, n-a fost nicio problemă. Aşa că, peste câteva zile, eram din nou în biroul lui D.R. Popescu. După ce ne-am salutat, n-am apucat să zic nimic, că a zis el: „Trebuie să ai răbdare! Cei de la *România literară* nu te vor, dar nu pot să angajeze pe altcineva fără aprobarea mea, aşa că tu vei fi angajat, chiar dacă o să dureze şi un an”. M-am mirat cu voce tare zicând că nu cunosc pe nimeni la revistă şi că deci nu văd ce-ar avea cu mine. „Eşti scriitor, ai avut succes şi nu vor un scriitor pe un post tehnic, unde e de muncit.” Am dat din cap în semn că am înţeles şi el a zâmbit din nou. „Dar n-o să le meargă!”, a zis şi a zâmbit iar. Atunci mi-a căzut fisa ce-i

cu zâmbetul ăla. D.R. Popescu era preşedinte de numai doi ani şi fusese impus în fruntea Uniunii de către partid. Găştile literare, mai ales cei grupaţi în jurul *României literare*, îl doriseră ca preşedinte pe George Macovescu, fostul ministru de Externe al lui Ceauşescu, care fusese debarcat pe funcţia de preşedinte al Uniunii, unde stătuse patru ani, între 1977 şi 1981, până când, din motive necunoscute mie (întortocheate erau căile Partidului) fusese schimbat cu D.R. Popescu. Acesta, prozator important al momentului, venea de la Cluj şi nu avea aliaţi în Bucureşti. Mulţi îl priveau cu suspiciune, neştiind cum va reacţiona în diverse ocazii mai speciale. Cum spuneam, cei de la *România literară* nu erau departe de a vedea în el un duşman care dorea să-şi implanteze omul, adică pe mine, în inima redacţiei. Faptul că mi-a căzut fisa nu m-a ajutat cu nimic. Am dat neputincios din umeri şi el a zâmbit iar şi a zis: „Asta nu e treaba ta, până la urmă or să cedeze. Îţi promit că aşa va fi. În definitiv, eu sunt şeful lor!”. I-am mulţumit şi ne-am despărţit. În nici două săptămâni s-a dovedit că el era şeful. Vreau să spun că pe data de 10 noiembrie eram angajatul cu acte în regulă al *României literare*. Stătusem la ISPIF exact zece ani. Au fost nişte ani grei,

dar atunci am scris *Tache de catifea*, *Manualul întâmplărilor* şi *Tobit*.

Aşa că, de pe 10 noiembrie 1983, conform ordinului de transfer, lucram la *România literară* pe post de tehnoredactor. Trebuia, în câteva zile, să mă prezint la noua slujbă, de care eram mândru nevoie mare, dar n-a fost să fie aşa. Ducându-mă la serviciul personal cu transferul, cineva de acolo m-a anunţat că mă caută Ion Hobana, secretarul Uniunii Scriitorilor, un post important pe vremea aceea. Mi-am depus actele, am întrebat unde are domnul Hobana biroul, era în aceeaşi clădire, aşa că nu mi-a fost greu să-l găsesc. L-am salutat, i-am spus cine sunt şi că am auzit că mă caută. Mi-a strâns mâna zâmbind (toţi îmi zâmbeau pe vremea aia) şi m-a îndemnat să iau loc. Era un bărbat micuţ, cu trăsături fine, mare specialist în literatură ştiinţifico-fantastică. Mi-a spus că urma să vină în ţară o delegaţie de tineri scriitori unguri (se ocupa de relaţiile externe ale Uniunii) şi că patru scriitori români, la fel de tineri şi ei, îi vor însoţi. „Unde?”, am întrebat eu. „Păi, ne-am gândit să vă trimitem o săptămână la Predeal”, a zis el. „Când?”, am întrebat din nou. „Începând din...” şi a zis o dată foarte apropiată de cea la care trebuia să mă prezint la

România literară. Bănuiesc că aţi înţeles că unul dintre cei patru scriitori români puşi să meargă la Predeal cu ungurii eram eu. „Nu pot!”, am zis foarte hotărât şi i-am explicat că pe 10 trebuia să mă prezint la muncă la *România literară*, unde tocmai fusesem angajat. A zâmbit iar, probabil că păream tâmpit rău, s-a ridicat şi a zis să vin cu el. M-a dus în biroul lui D.R. Popescu, care s-a uitat cercetător la noi. Hobana i-a zis că nu pot să merg la Predeal cu ungurii. „Ai păţit ceva, Agopian?”, s-a interesat el într-o doară. I-am spus că trebuie să încep noua slujbă şi că n-am dreptul la concediu imediat după transfer. A surâs şi m-a privit de parcă avea în faţă un idiot, da’ n-a zis asta, a zis: „Te duci la Predeal, e un ordin! Vorbesc eu cu ăia de la revistă!”. Am zis că bine, mă duc, şi Hobana m-a condus din nou la el în birou. Mă privea ca pe o curiozitate, da’ n-a zis nimic în sensul ăsta. Pe urmă mi-a zis care e programul, a doua zi trebuia să particip la o masă festivă cu ungurii, pe urmă ne întâlneam cu Alexandru Balaci, vicepreşedintele Uniunii, a treia zi dimineaţă plecam la Predeal. „A, să nu uiţi”, a zis Hobana după ce mi-a strâns mâna la despărţire, „treci pe la contabilitate să-ţi ridici diurna şi

foile de drum”. Am zis că da, i-am mulţumit şi am ieşit. Nu ştiu de ce, dar mă simţeam chiar ca un dobitoc.

Prost să fii, noroc să ai! Ei bine, la începutul lui noiembrie 1983 eu eram prostul ăla cu noroc. Nu numai că primisem o slujbă la cea mai importantă revistă literară a epocii, dar pe deasupra primisem cadou o vacanţă de o săptămână la munte. A doua zi după discuţia pe care am avut-o cu D.R. Popescu şi cu Ion Hobana, la prânz m-am dus la restaurantul Uniunii Scriitorilor unde ni se pregătise o masă festivă. Ungurii erau deja acolo când am ajuns, beau vodcă şi sporovăiau fericiţi între ei. Erau cinci în loc de patru cum ştiam eu, dar al cincilea era Ioşca Balogh, după cum aveam să aflu destul de repede, interpretul nostru, scriitor ungur din România. Când m-a văzut s-a ridicat în picioare şi a spus: „După mutră tu trebuie să fii Agopian!”. Am zis că da şi Ioşca, cum aveam să-i zic de atunci încolo, m-a prezentat celor patru scriitori unguri tineri, apoi mi-a făcut semn să iau loc. Mi-a turnat o vodcă fără să mă mai întrebe dacă beau. Pe urmă a venit poetul Traian T. Coşovei, pe care îl ştiam de la Nichita, şi după el un băieţel rotofei, roşu în obraji, cu părul castaniu lăsat lung de ziceai că e o fată deghizată în băiat. Se numea Mircea

Scarlat, era critic literar şi se mutase de curând în Bucureşti, după ce câţiva ani fusese profesor de franceză la un liceu din oraşul natal, Alexandria. Acum lucra ca secretar literar la Asociaţia Scriitorilor, la fel ca şi Traian T. Coşovei. Avea numai 32 de ani şi debutase în volum cu un studiu despre opera lui Miron Costin la numai 25 de ani. Traian era mai tânăr, avea 29 de ani, şi debutase, la fel ca şi mine, în 1979. Ioşca era cel mai bătrân, să fi avut vreo 40 de ani, după care veneam eu, cu cei 36 de ani ai mei. Ungurii erau băutori buni, cum era de aşteptat, şi i-am lăsat în apele lor, eu am trăncănit mai mult cu Mircea, care nu numai că-mi citise cărţile, dar ştia o mulţime de lucruri despre mine, eu mai nimic despre el. După vreo oră, eram deja la fripturi, a mai apărut un tip care a zis morocănos că-l cheamă Artur Silvestri şi că-i pare rău că a întârziat. De fapt îl chema Târnăcop nu ştiu cum şi lucra la revista *Luceafărul* pe post de critic literar. Scrisese despre un roman de-al meu, despre *Tache de catifea* cred, şi mă lăudase binişor. Mircea Scarlat mi-a atins piciorul pe sub masă şi când m-am întors către el să văd ce vrea mi-a făcut semn să-mi ţin gura. Mai târziu, într-o pauză de pişare, mi-a explicat că toată lumea îl bănuieşte pe domnul

Târnăcop, alias Artur Silvestri, că ar fi informator, dacă nu ofiţer de securitate de-a binelea.

În fine, săptămâna de vacanţă la Predeal a trecut repede şi anul următor urma să plecăm noi la Budapesta. În vacanţa aia m-am împrietenit la cataramă cu Mircea Scarlat, care era un tip vesel, cu multe relaţii în lumea literară şi care lucra de zor la o istorie a poeziei româneşti. Pe la mijlocul săptămânii respective, într-o seară, a sunat la Bucureşti, cred că la soţia lui, Dora, şi am primit încă o veste bună: fuseserăm primiţi amândoi în Uniunea Scriitorilor, Traian T. Coşovei era deja membru, aşa că vestea a fost un bun prilej pentru a bea, împreună cu ungurii, din greu.

Când am ajuns la Bucureşti m-am interesat când trebuie să mă prezint la noul serviciu şi mi s-a spus să vin luni la ora nouă, aşa că luni la nouă fără zece eram la Casa Scânteii pe aripa din dreapta, la etajul doi, şi ciocăneam la uşile pe care scria *România literară* încercând să dau de cineva. Nu era nici dracu' şi nu ştiam ce să fac. Pe la nouă jumate a apărut o tipă drăguţă care după ce mi-a privit mutra descumpănită mi-a zâmbit şi a zis: „Tu trebuie să fii Agopian!”. Am zis că da şi m-am mirat în sinea mea că m-a recunoscut fără

să mă fi văzut vreodată. Tipa, nu avea decât vreo treizeci de ani, mi-a întins mâna şi a zis: „Eu sunt Marga Popescu, lucrez la corectură”. A descuiat un birou şi m-a poftit înăuntru. „Aici e corectura, cu noi o să ai cel mai mult de-a face, când o să începi să lucrezi”, a zis şi mi-a spus că pot să-i spun Marga, aşa că am trecut imediat la tu. Pe urmă, în aşteptarea celorlalţi, mi-a făcut un instructaj sumar: „Şef e Roger, de fapt, el e secretar general de redacţie, Ivaşcu nu vine niciodată pe aici, conduce revista de acasă, prin telefon, dar nu vorbeşte decât cu Roger”. Ştiam cine e Roger Câmpeanu, pe care îl cunoscusem în vară, când publicasem în revistă un fragment de roman. „Roger”, a continuat ea, „e un tip mişto, n-o să ai nicio problemă cu el. La fel şi cu Masto”. Habar n-aveam cine e Masto, aşa că am întrebat. „Masto e o poreclă, i se spune aşa fiindcă e un tip uriaş, de fapt îl cheamă Mihai Pascu şi e secretar de redacţie. Ştie meserie ca nimeni altul şi Roger o să te dea pe mâna lui.” Aşa a fost! Pe urmă a venit Roger, care după ce mi-a strâns mâna mi-a zis că pot să-i spun Roger şi m-a întrebat dacă poate să-mi spună Ştefan. Am zis că poate, dar că eu o să-i spun domnu’ Câmpeanu, măcar o vreme, până mă mai învăţ cu lucrurile. Peste

aproximativ o lună, când mi-am dat seama că e un tip OK, am început să-i spun Roger.

După ce am trăncănit o vreme, nu multă, în biroul corecturii, m-a invitat în biroul lui. Între timp veniseră toţi viitorii mei colegi de la corectură: o gagică cam ţigăncoasă, dar drăguţă foc, Mioara Croitoru, apoi Adriana Bittel, o blondă mioapă, care m-a adoptat pe loc şi o vreme a fost învăţătoarea mea în toate cele ce priveau redacţia, dedesubturile, duşmăniile şi prieteniile, în fine, viaţa subterană a unei redacţii. A mai venit Măriuca Dumitrescu, o doamnă care se apropia de vârsta pensiei, vorbăreaţă şi simpatică în simplitatea ei. Nu trebuie să-l uit pe Octav Minculescu, şeful corecturii, un domn grav, care se lua foarte în serios, fără să enerveze pe nimeni cu chestia asta, muierile corecturii lăsându-l în plata Domnului cu aerele lui cu tot.

Până la urmă am ajuns în biroul lui Roger, o cameră mare dotată cu o masă lungă şi scaune pentru şedinţele de redacţie, şedinţe care nu aveau loc din cauză că fiecare redactor venea când avea chef, iar alţii, precum Nichita, Virgil Mazilescu sau, peste câţiva ani, Dinescu, nu veneau deloc. Roger s-a aşezat la biroul lui, m-a invitat să iau loc şi şi-a aprins o ţigară, ceea ce am făcut

şi eu. Pe urmă a zis calm: „Uite, Ştefane, care-i treaba, eu nu pot să te oblig să munceşti, dacă n-ai chef. N-ai fi singurul în redacţia asta. Vreau să ştiu ce ai de gând”. I-am spus cinstit că vin dintr-un loc de căcat, unde nu m-am spetit muncind, dar programul de opt ore jumate, condica de prezenţă şi alte chestii, mărunte, dar nenumărate, m-au cam scârbit de muncă. M-a privit atent, a zâmbit şi a zis la fel de calm: „Te înţeleg! Numai că aici nu avem condică de prezenţă, poţi să vii între nouă şi zece, chiar dacă apari la unsprezece nu cade cerul. În plus, joia şi sâmbăta sunt libere”. M-am luminat la faţă, cred, când am auzit chestia asta. „Cum adică?”, am întrebat. „Adică cum ţi-am spus. Miercurea e zi de apariţie a revistei şi nu o dată ne apucă miezul nopţii aici, dacă nu chiar dimineaţa, ai să vezi. Aşa că joia e liberă. Am uitat să-ţi spun că vinerea se lucrează numai câteva ore, de la două până pe la patru, cinci. Sâmbăta şi, normal, duminica sunt libere”. Mi se părea că nimerisem, nu neapărat în rai, dar în mod sigur în purgatoriu. A continuat: „Concediul e de o lună, indiferent cât ai dreptul legal”. Eu aveam dreptul, după zece ani petrecuţi în câmpul muncii, la paisprezece zile lucrătoare, aşa că am bătut palma fără nicio ezitare. În

curând aveam să devenim prieteni. Peste numai câţiva ani, într-o seară, ne-am apucat, eu şi Mihai Pascu, să căutăm microfoanele pe care, eram siguri, Securitatea le plantase în biroul principal al redacţiei. Roger ne privea curios şi încurajator în acelaşi timp. N-am găsit nimic şi după aia Roger a zis să mergem în tipografie. Pe culoar a zis: „N-aţi găsit nimic, dar părerea mea e că nu strică să ne ţinem gura”.

*

Trebuia să învăţ o nouă meserie, pe aceea de tehnoredactor, dar chestia asta nu mă speria prea tare. În primul rând deoarece habar n-aveam cu ce se mănâncă tehnoredactarea, apoi fiindcă până atunci învăţasem diverse meserii, de la felcer în armată la devizier la ISPIF, aşa că nu aveam prea multe motive de îngrijorare. Pe la ora zece jumate, în biroul lui Roger Câmpeanu şi-a făcut apariţia cel care urma să-mi fie profesor: Mihai Pascu, zis Masto – de la mastodont. Era, într-adevăr, un tip mare, peste un metru nouăzeci înălţime şi vreo sută patruzeci de kile. Părea un tip foarte blând, din cauza miopiei avansate şi, până la

urmă, s-a dovedit a fi un om modest, fără nicio pretenţie exagerată de la viaţă, bun băutor de vodcă, ceea ce eram şi eu pe vremea aia, mai ales că făcusem şcoală serioasă în curtea lui Nichita. Roger a făcut prezentările şi l-a rugat să se ocupe de mine. „Ştefan zice că vrea să muncească!”, a zis Roger şi Mihai Pascu a zis că dacă vreau, mai rar ca un scriitor să dorească aşa ceva, atunci nu-i nicio problemă. A discutat apoi cu Roger nişte chestii care priveau revista într-o limbă păsărească din care n-am înţeles mai nimic. Când au terminat, s-a sculat şi a zis: „Hai, coane Agopian, să vezi cum stă treaba!”. „Masto”, a zis Roger, „nu-l lua prea repede, că nu vreau să-l pierdem”. Masto, adică Mihai Pascu, m-a măsurat din ochi, a zâmbit şi a zis: „Nu-l pierdem, nicio grijă”. Pe urmă am pornit spre tipografie, care era la acelaşi etaj cu redacţia. Mihai Pascu era uriaş, calm şi miop pe deasupra şi, ţopăind pe lângă el, ceva din calmul lui a poposit şi în capul meu, care îi venea până la umăr. Nu ştiam că ne vom împrieteni rapid – a contribuit şi vodca la asta –, dar o presimţeam. Curând aveam să aflu că după liceu făcuse şcoala de asistenţi medicali, muncise o vreme în branşă şi în timpul ăsta terminase Facultatea de Istorie la fără frecvenţă, în Bucureşti. N-a vrut să fie

profesor şi printr-o pilă s-a angajat, la fel ca mine, la *România literară*, ca tehnoredactor. „Nu ştiam nimic la început, la fel ca şi dumneata, coane Agopian, da’ până la urmă am învăţat.” Vorbele astea mi le-a spus peste vreo săptămână, când stăteam la o vodcă în biroul nostru şi, bând şi trăncănind, mi-am dat seama că am în faţă un om extraordinar: cult, mare cititor de literatură şi competent comentator al ei, în acelaşi timp fiind un om şters, care se ferea să iasă în evidenţă prin ceva. Într-o seară, tot la o vodcă, mi-a spus, ştiind că fusesem student la chimie, că bunica lui maternă fusese prima femeie chimist din România, cu studii şi doctorat la Paris. „Când s-a întâmplat asta?”, am întrebat curios. „Pe la începutul secolului, puţin înainte de primul război mondial.” Abia după opt ani, în ‘90, am înţeles de ce se comporta atât de precaut: era descendentul unor mari boieri olteni şi toată familia avusese de suferit după venirea comuniştilor la putere.

În continuare voi folosi mai multe cuvinte care pentru cei mai mulţi dintre dumneavoastră n-au niciun sens. Staţi liniştiţi, până la urmă toate se vor lămuri! Deci: Tipografia era la acelaşi etaj cu redacţia, aşa că Mihai Pascu, zis Masto, m-a introdus rapid în miezul problemei.

Adică la *ludlow*. Chestia asta, *ludlow*, vine de la numele unui neamţ care a inventat o maşină de turnat rânduri cu litere mari. Acolo se turnau titlurile. În camera aia era cald ca în iad, mă rog, ca la intrarea în iad, şi acolo lucrau numai femei, ludlowistele. Era cald şi mirosea a plumb topit, aşa mi se părea mie. Mihai Pascu m-a prezentat câtorva muieri năduşite şi indiferent-amabile şi mi-a explicat cu ce se mănâncă chestia. În timp ce-mi explica, eu mă uitam fascinat la o maşinărie care huruia şi arunca pe o gaură câte un titlu turnat în plumb. Evident, foarte fierbinte. Protejată de o mănuşă de azbest, o ludlowistă apuca bucata de plumb şi o punea la răcit pe un pervaz. În timpul ăsta, alte ludlowiste aranjau pe o matriţă litere mari de alamă, înşirând tot felul de titluri pe care le citeau de pe nişte bucăţi de hârtie. Ani de zile după această vizită „protocolară” aveam să scriu şi eu titluri pe bucăţele de hârtie, indicând litera şi mărimea ei. De exemplu, scriam titlul, puteţi să vă gândiţi la orice titlu vă trece prin cap, dar să nu fie vreunul care să aducă atingere sistemului comunist, pe urmă indicam caracterul literei, *venus grotesc*, să zicem, sau, poate, *mignon negre*, după care scriam cu ce *corp* vreau să fie cules. *Corpul* desemna mărimea literei şi se

măsura în *puncte tipografice*. O să vă explic ce înseamnă un *punct tipografic* ceva mai încolo, ca să nu vă zăpăcesc de cap. Am uitat să vă spun că literele pe care le culegeau doamnele ludlowiste erau aranjate frumos după formă şi după mărime într-un dulap cu zeci de sertare, care se numea *regal* sau *cazier*. De ce i se spunea aşa n-am aflat niciodată şi cred că nici n-o să mai aflu. Trebuie să recunosc că am ieşit de la *ludlow* destul de ameţit şi ăsta nu era decât începutul. Mihai Pascu, zis Masto, zâmbea vag pe sub mustaţă (avea o mustaţă tunsă scurt, care începuse să-i albească, el având pe vremea aia patruzeci şi unu de ani). S-a uitat la mine şi a zis: „N-ar fi rău să facem o pauză şi să bem o cafea!”. Am zis şi eu că n-ar fi rău, aşa că ne-am dus la bufetul care era tot la etajul nostru, am luat două *nechezoale* şi le-am băut pe îndelete, în timp ce el îmi explica ce e ăla un *punct tipografic*, un *cicero* şi un *cvadrat*.

Habar nu mai am ce mi-o fi spus Mihai Pascu despre unităţile de măsură tipografice, dar ca lucrurile să fie clare pentru toată lumea, transcriu din lucrarea *Din istoria şi arta cărţii. Lexicon*, publicată de dl Virgil Olteanu în 1992, definiţia şi istoricul cuvântului *cicero*:

„Unitate de măsură pentru întreg materialul tipografic, echivalând cu 4,5126 mm în sistemul Didot. *Cicero* a fost creat în 1737 de Pierre-Simon Fournier, care a stabilit o scară de puncte tipografice şi a creat *cicero* plecând de la o literă de 11 puncte cu care Johann din Spira, primul tipograf veneţian, imprimase în 1469 opera lui Cicero, *Epistulae ad familiares.* Sistemul lui Fournier a fost perfecţionat în 1757 de François-Ambroise Didot...”. Didot ăsta a zis că un *cicero* are *12 puncte* şi aşa a rămas până în zilele noastre. Aşadar, nu-mi rămânea decât să bag bine la cap că un *cicero* are 4,51 milimetri şi că în milimetrii ăştia încap *12 puncte*, ceea ce am şi făcut în timp ce-mi beam nechezolul şi-l ascultam pe Mihai Pascu, supranumit Masto. „Nu e mare brânză, coane Agopian”, mi-a zis el la sfârşit, „până la urmă o să gândeşti numai în *cicero*, *puncte* şi *cvadraţi*”. Am uitat să va zic că un cvadrat este egal cu 4 cicero sau cu 48 de puncte tipografice. După o vreme am ajuns la vorba lui Pascu, dar în dimineaţa aceea de noiembrie îmi venea să plâng de necaz că mă băgasem într-o asemenea afacere nebuloasă, în care toate calculele se făceau în rahatul ăla de *cicero*, care nici măcar nu era un număr întreg. Ne-am terminat nechezolul şi ţigările (pe vremea

aia se fuma peste tot, nu ca acum) şi ne-am dus din nou în tipografie. Pe culoar ne-am întâlnit cu o femeie micuţă care trăncănea veselă cu două *presare* sau *presăriţe*. Presăriţele făceau o muncă semicalificată: cu ajutorul unui rulou de cauciuc dădeau cu cerneală tipografică pe *zaţ*, care era aranjat într-un fel de cutie metalică şi prin presare imprimau pe o coală de hârtie textele culese. Astea se numeau *perii* şi pe ele se făcea corectura. *Zaţul* era format din rânduri de litere culese în negativ, *albitură*, adică spaţiul dintre rânduri, şi ornamente şi clişee. Pe femeia micuţă o chema Mia şi era curierul redacţiei, ea făcând legătura cu tipografia şi cu autorităţile, cărora le ducea periile (pagini tipărite pe o singură parte) pentru cenzură. Mihai Pascu s-a oprit în dreptul ei şi a întrebat-o cum merge treaba. Mia sau Miuţa, cum îi ziceau mulţi, care ştia tot ce mişcă în tipografie, a zis: „Păi, cum să meargă, dom' Pascu, Vasile iar a dispărut şi n-am dat de el, în rest e bine". Vasile era paginator, adică punea titlurile, zaţul şi pozele în nişte tăvi de oţel, până obţinea două pagini de revistă. După ce m-a prezentat Miuţei şi invers, Mihai Pascu a zis: „Asta e, coane Agopian, trebuie să mergem să-l căutăm pe Vasile!". „Cred că e la calandru, că p-acolo n-

am ajuns încă!”, a zis Miuţa. Vasile era la calandru şi pălăvrăgea cu un calandragiu. Pascu şi-a bătut obrazul şi a zis: „Să ştii că te scot de la porţie, Vasile!”. *Porţia* însemna o sticlă de vodcă „Săniuţa”, cu care îi împingea la muncă pe tipografii mai leneşi.

*

Nimerisem într-o „minunată lume nouă” prin care bâjbâiam, dar până la urmă am reuşit să-i descâlcesc iţele şi să mă simt ca la mine acasă acolo. Iată-i, prezentaţi pe scurt, pe principalii locuitori ai acestei lumi:

Andriana Fianu – nu avea o funcţie clară în redacţie, era un fel de secretară care ştia tot ce se întâmplă şi de la ea aflai, chiar dacă nu doreai asta, ultimele noutăţi. Scrisese în tinereţe cronici de teatru şi unii ziceau că fusese amanta lui Zaharia Stancu. Era bine să nu intri în gura ei, aşa că toată lumea îi făcea, vrând-nevrând, curte. A murit la 72 de ani, fiind încă în funcţie, în urma unei leucemii.

Marcel Mihalaş – poet. Un om foarte discret, absolvent al Facultăţii de Chimie din Bucureşti, se ocupa la revistă

de ştirile culturale externe. S-a sinucis cu o supradoză de barbiturice în 1987, la vârsta de cincizeci de ani. În timpul vieţii n-a publicat decât un singur volum de versuri, *Nume*, în 1967.

Dana Dumitriu – prozatoare foarte apreciată în epocă, astăzi uitată pe nedrept. Când m-am angajat la revistă, mai trăia încă în concubinaj cu Nicolae Manolescu, care locuia la ea, într-un apartament de două camere din cartierul Berceni. A murit în 1987, la numai patruzeci şi patru de ani, din cauza unei pancreatite. Când a murit nu mai era cu Nicolae Manolescu de ani buni. Se despărţise de el când a aflat că o înşela cu o fostă studentă, Ioana T.

Ioana Creangă – critic de film. O ochelaristă urâţică, dar foarte vioaie, soţia regizorului Şerban Creangă. Era cumnata ziaristului Mihai Creangă, de la *România liberă*, care, împreună cu colegul său Petre Mihai Băcanu şi cu un linotipist, a încercat să scoată o publicaţie anticomunistă. Ioana Creangă s-a sinucis aruncându-se de la etaj, la începutul lui ‘88. În locul ei a venit Eugenia Vodă, zisă Genua, care acum e cunoscută ca producătoare a emisiunii „Profesioniştii”.

Sorin Titel – prozator. Foarte cunoscut ca imitator al noului roman francez, Sorin Titel şi-a abandonat stilul neperformant şi a început să scrie cuminte, vădind un real talent. A publicat spre sfârşitul vieţii două romane excepţionale, *Clipa cea repede* (1979) şi *Femeie, iată fiul tău* (1983). Din cauză că nu era văzut umblând cu femei s-a zvonit că ar fi fost homosexual. A murit după ce s-a întors dintr-o călătorie în Statele Unite, în 1985, din cauza unei boli misterioase despre care s-a spus că ar fi fost SIDA. Nu împlinise încă cincizeci de ani.

Olga Andronache – era, ca şi mine, tehnoredactor. A fost adusă la revistă de Nicolae Breban, pe vremea când era director, din cauză că era iubita fratelui său. Nu prea ştia meserie, dar avea tupeu şi gura mare, aşa că se descurca de minune. Peste ani aveam să aflu din cartea lui Dorin Tudoran *Eu, fiul lor* (Editura Polirom, 2010) că Olguţa noastră era şi informatoare a Securităţii.

Constat acum, când îi trec în revistă pe colegii de la *România literară*, că nu eram deloc puţini. Aşadar:

Nichita Stănescu – poet. Nichita nu venea la redacţie decât cu ocazia şedinţelor de partid mai importante. Din păcate a murit la mai puţin de o lună de la venirea mea la revistă.

George Ivaşcu – critic şi istoric literar, directorul revistei din 1975 până în iunie 1988, când a murit în urma unui infarct. Nici Ivaşcu nu venea la redacţie, dar conducea revista prin telefon. Seara primea toate materialele culese, sub formă de şpalturi, le citea cu pixul în mână şi a doua zi îl înnebunea pe Roger Câmpeanu cu zeci de telefoane. Tot el ţinea legătura şi cu cenzura. Cum fusese numit direct de Ceauşescu la conducerea revistei, cel puţin aşa se zvonea, îi trata de sus pe cenzori, luându-şi el răspunderea în cazul unor articole cu probleme. Fiind un personaj important, o să-i dedic un capitol separat.

Geta Gheorghiu – dactilografă. O femeie simpatică, nevastă de securist specializat pe probleme externe. Când mai scăpam câte ceva critic la adresa regimului râdea şi după aia ne spunea: „Măi băieţi, mai ţineţi-vă şi voi gura, că sunt nevastă de securist şi n-aveţi de unde să ştiţi dacă nu vă torn!”, după care râdea din nou.

Vasile Băran – prozator oltean fără nicio valoare literară. Într-o vreme a fost secretarul de partid al revistei. Când se îmbăta începea să plângă şi zicea: „N-am ajuns nici mare activist, nici mare scriitor!”.

Valentin Silvestru – critic teatral şi autor de proză umoristică oarecare. Evreu din Vaslui (era născut Moscovici), Valentin Silvestru îşi ascundea cu mare grijă originea. Scriitor fecund, a publicat peste cincizeci de volume, dar n-a lăsat nimic serios în urma lui. A murit călcat de o maşină pe Splaiul Independenţei, cam în dreptul Spitalului Municipal, la 72 de ani (noiembrie 1996).

Mioara Croitoru – corector. Prima soţie a prozatorului Tudor Octavian de care s-a despărţit relativ repede. Când am ajuns eu în redacţie era căsătorită cu Mircea Croitoru, secretar general de redacţie la revista *Luceafărul.*

Marga Popescu – corector. Femeie dintr-o bucată, Marga Popescu a divorţat rapid când a constatat că bărbatu-său e o hahaleră, apoi, în vacanţă la mare fiind, l-a cunoscut pe Titus Popovici. Acesta îşi dorea foarte mult un copil, pe care nevastă-sa nu era în stare să-l facă. Fără să-şi bată prea mult capul, Marga i-a făcut un băieţel, pe care Titus Popovici l-a recunoscut fără probleme. În vremea aia orice membru de partid era aspru sancţionat pentru legături extraconjugale. Titus Popovici era membru supleant în CC al PCR, deci o

persoană suspusă în ierarhia partidului. După ce m-am împrietenit cu Marga, am întrebat-o cum de a scăpat Titus cu faţa curată. Mi-a zis râzând: „Păi, l-a chemat Ceauşescu şi i-a zis: «Tovarăşe Popovici, am auzit că ai un copil făcut cu o femeie care nu e tovarăşa dumitale de viaţă!», Titus i-a răspuns că aşa e şi Ceauşescu i-a zis că a încălcat grav disciplina de partid. Titus a recunoscut, da' pe urmă i-a zis că există o lege care îi obligă pe români să facă cel puţin patru copii şi că el s-a gândit că e o lege bună şi a aplicat-o, mai ales că soţia lui nu poate avea copii". „Şi Ceauşescu ce-a zis la treaba asta?", am întrebat eu. „Păi, ce să zică? A zis: «Bine, tovarăşe Popovici, înţeleg situaţia, dar să nu se mai repete, că dăm exemple greşite la alţi tovarăşi».”

Virgil Mazilescu – poet. Venea rar la redacţie, dar nu cu vreo treabă anume, ci mai mult ca să stea la taclale cu colegii. Pe vremea aia locuia împreună cu iubita lui, Rodica Palade, în casa socrilor mei, pe Calea Plevnei, la numărul 56, aşa că ne vedeam destul de des. A murit, după ce Rodica s-a despărţit de el, la numai patruzeci şi doi de ani, pe 10 august 1984. Dragostea pentru Rodica şi alcoolul au jucat un rol hotărâtor în moartea lui.

Lucian Raicu – critic literar. Unul dintre puţinii noştri critici care au transformat actul critic în act literar. Îi plăcea să bea, dar fără excese memorabile. În 1986, exasperat de naţionalismul ceauşist (era evreu) şi de mizeria comunismului triumfător, a fugit din ţară împreună cu soţia, prozatoarea Sonia Larian, şi s-a stabilit la Paris.

Platon Pardău – prozator. Un scriitor oarecare, o vreme secretar de partid al organizaţiei de la *România literară*. A murit la şaizeci şi opt de ani, în 2002, în urma unui infarct.

Ion Horea – poet ardelean. Un tip cumsecade, chiar dacă o vreme a fost secretar de partid. Poet minor, de tip păşunist, care publică şi azi fără ca poezia lui să aibă vreun ecou. În mai 2009 a împlinit 80 de ani.

G. Dimisianu – critic literar. Grec din Brăila (îl cheamă de fapt Dimisiano), uns cu toate alifiile, a fost aproape toată viaţa redactor-şef adjunct la diverse reviste literare.

Adriana Bittel – corector. O femeie discretă, care ascunde o prozatoare de mare talent, slab valorificat de critica noastră. Cum o vreme am lucrat corector la revistă (o înlocuiam pe Marga Popescu, care se operase

de menisc), de la Adriana am învăţat câte ceva din jargonul corectorilor profesionişti. Ei ziceau, de exemplu, *puf* pentru punct şi virgulă, *băţ* pentru semnul exclamării, ciocăneau de două ori cu pixul sau creionul în masă şi asta însemna ghilimele. După angajare am devenit buni prieteni şi aşa am rămas până în ziua de azi.

Valeriu Cristea – critic literar. Un om extrem de sensibil, care a refuzat să intre în partid, dar, spre surprinderea tuturor, după decembrie ‘89 a trecut, fără să aibă niciun avantaj, în tabăra lui Iliescu. A murit în 1999 profund dezamăgit de faptul că gestul lui nu a fost înţeles de nimeni.

Mircea Iorgulescu – critic literar. Alt grec, care a devenit cunoscut în 1988, după ce a publicat *Eseu despre lumea lui Caragiale*. De fapt, eseul respectiv se numea *Marea trăncăneală*, dar cenzura nu a acceptat titlul. În septembrie ‘89 a fugit din ţară şi s-a stabilit la Paris. Prozatorul Bujor Nedelcovici l-a acuzat, după ce şi-a văzut dosarul de la CNSAS, că a fost informator al Securităţii, dar lucrurile au rămas confuze până în ziua de azi.

Mihai Minculescu – vag poet şi traducător din italiană. Era omul de casă al lui Ivaşcu, căruia îi raporta tot ce se întâmpla în redacţie. Altfel, băiat simpatic, până nu se îmbăta. Din păcate, se îmbăta cam des şi din cauza asta a murit relativ tânăr, după ‘89.

I-am lăsat deoparte pe Roger Câmpeanu şi Mihai Pascu deoarece despre ei am vorbit deja.

În afară de angajaţii propriu-zişi, la revistă mai scriau, având o rubrică permanentă, o mulţime de personalităţi: Şerban Cioculescu, Geo Bogza, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Ana Blandiana şi soţul ei, Romulus Rusan, Laurenţiu Ulici, Radu Cosaşu, Felicia Antip, Al. Raicu şi, nu neapărat ultimul pe listă, Octavian Paler. Să-i luăm pe rând pe câţiva.

Şerban Cioculescu. În 1983, când m-am angajat eu la revistă, era deja un om bătrân, avea 81 de ani şi trecuse prin toate porcăriile pe care regimul comunist le inventase pentru a-i pune cu botul pe labe pe intelectuali. Nu făcuse puşcărie, dar fusese la un pas de ea când, în 1959, a fost arestat lotul Slătineanu-Pillat (Dinu Pillat). Cei arestaţi au fost acuzaţi că îl citiseră pe Cioran şi că în cenaclul care se ţinea în casa lui Barbu Slătineanu se discutau şi se puneau la cale tot felul de

chestii împotriva regimului comunist. Atunci a fost arestat şi Vladimir Streinul, care a fost condamnat la şapte ani de puşcărie, iar Barbu Slătineanu a murit în arest din cauza unui diabet sever. Ştiu toate astea de la fiul lui Barbu Slătineanu, Stroe, cu care am fost prieten. Toată lumea s-a mirat că Şerban Cioculescu, care frecventa cenaclul pomenit, n-a fost arestat. Lucrurile mi le-a lămurit Paul Georgescu, cu care, în 1983, eram deja prieten. Paul Georgescu, marxist până în măduva oaselor, condamnat prin 1943 la moarte din cauză că ascunsese un spion sovietic, scăpat ca prin minune de plutonul de execuţie (o să spun altădată povestea), era în anii ‘50 unul din tartorii culturii române. Mi-a povestit că, auzind că Şerban Cioculescu urma să fie arestat, i-a sărit ţandăra şi s-a bătut până în pânzele albe ca să nu se întâmple aşa ceva. „Le-am spus”, îmi zicea el, „că e o tâmpenie să-l arestăm pe Cioculescu. Mai bine îl punem să scrie şi toată lumea are de câştigat”. Îmi povestea chestia asta încă tremurând de nervi, cu toate că trecuseră vreo treizeci de ani de la întâmplare: „Nu făcuse nimic rău, aşa că putea fi folosit, nu ne puteam permite să pierdem un tip ca Cioculescu numai ca să umplem puşcăriile. Norocul lui Cioculescu a fost că idioţii

de deasupra mea m-au ascultat". Paul Georgescu era un comunist credincios până la fanatism doctrinei marxist-leniniste, cu nuanţe troţkiste, dar era dublat de un om cu un extraordinar simţ al valorii şi acest simţ l-a scăpat pe Şerban Cioculescu de puşcărie. N-am aproape nicio îndoială că Paul Georgescu, conu' Paulică, cum îi spuneau intimii, şi-a pus curul la bătaie în zilele alea negre pentru a scăpa de puşcărie un intelectual de talia lui Şerban Cioculescu. Marxistul feroce care era a fost întotdeauna învins de estetul-băşcălios născut în sudul ţării, în familia unui doctor din Ţăndărei.

Cum spuneam, Paul Georgescu susţinea, atunci când l-am cunoscut, în '81, că el îl scăpase pe Şerban Cioculescu de la puşcărie. Aşa o fi fost, n-am niciun motiv să-i pun la îndoială spusele. Pe de altă parte, Matei Călinescu povesteşte în cartea pe care a scris-o împreună cu Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, că pe când era tânăr corector la *Gazeta literară*, prin '57-'58, unde Paul Georgescu era redactor-şef, acesta nu-l vedea deloc cu ochi buni pe Şerban Cioculescu. Criticului i se dăduse voie să colaboreze la *Gazeta literară* cu articole în care comenta operele scriitorilor clasici români. Las deoparte faptul că pe vremea aia „clasicii" erau Ion Păun-Pincio,

Neculuţă, Vlahuţă, o parte din Eminescu şi tot aşa. Conta însă faptul că cineva care nu avea niciun merit în ochii partidului (comunist) era lăsat să semneze în prima revistă literară a ţării. Era un semn că ai fost scos de pe lista neagră, cel puţin pentru o vreme. Convins că partidul vrea mai mult de la el, povesteşte Matei Călinescu, Şerban Cioculescu s-a apucat şi a scris un articol encomiastic despre ziua de 1 Mai. Articolul a fost cules şi băgat în pagină, fiind cu totul în tonul epocii. Când a venit să examineze şi să aprobe paginile, înainte ca acestea să fie date la calandru şi apoi la rotativă, Paul Georgescu a explodat pur şi simplu văzând textul lui Cioculescu. „Cum îndrăzneşte el să vorbească de partid şi de construcţia socialistă? Cine i-a dat acest drept? Afară! Să fie mulţumit că i se permite să scrie despre Budai-Deleanu şi Codru Drăguşanu!” (vezi Matei Călinescu şi Ion Vianu, *Amintiri în dialog*, Editura Polirom, 2005). Şi continuă Matei Călinescu: „Numele sacru al partidului nu trebuia luat în deşert, nu putea fi rostit decât de adevăraţii fideli, sau de cei cărora adevăraţii fideli le acordau acest privilegiu, sugera Paul Georgescu…” (*op. cit.*, p. 148). N-aş băga mâna în foc că Matei Călinescu are dreptate. Paul Georgescu era un

marxist cinic, dar recunoştea imediat valoarea cuiva. Îl aprecia sincer pe Şerban Cioculescu şi, nelăsându-l să publice articole de laudă la adresa partidului, îl ferea de un compromis care ar fi umbrit în ochii publicului avizat scrierile cu adevărat valoroase. Spre bătrâneţe, atunci când l-am cunoscut eu, Paul Georgescu era hotărât împotriva faptului că scriitorii valoroşi trebuie să publice articole politice aservite partidului şi conducătorului lui iubit. „Sunt destui scriitori proşti care pot să facă asta!”, spunea el. E drept că îl dispreţuia pe Ceauşescu din toţi rărunchii şi poate că dispreţul ăsta îl făcea să spună ce spunea. Habar n-am! Constat că, în loc să scriu mai mult despre Şerban Cioculescu, s-a pus în faţă Paul Georgescu[19].

Munceam de vreo doi ani la revistă, când într-o zi Roger Câmpeanu m-a întrebat dacă nu locuiesc în Cotroceni. Ştia bine unde locuiesc, aşa că l-am privit mirat. „De fapt, Ştefane”, a zis el, „vreau să te rog ceva”. „Roagă-mă, Roger!”, am zis eu. „Aş vrea să te duci tu luni la moş Cioc şi să iei articolul.” În redacţie toată lumea îi spunea lui Şerban Cioculescu moş Cioc şi

---

[19] Cei care vor să afle mai multe despre acest personaj extraordinar pot citi cartea de convorbiri cu Florin Mugur, *Vârstele raţiunii*, apărută în ‘82 la Cartea Românească.

el avea pe pagina 7, dacă nu mă înşală memoria, o rubrică intitulată „Breviar”. „Mă duc, nu-i nicio problemă!”, zis şi făcut: luni dimineaţa, pe la nouă, eram în faţa vilei pe care celebrul critic şi-o construise între războaie. O vilă destul de urâtă după gustul meu, cu o curticică mică, în care curticică era o javră pitică şi fioroasă, care mârâia la mine hotărâtă să mă sfâşie. Am mers cu spatele către uşa principală a vilei încercând să nu las piticania să se apropie de picioarele mele. Am sunat şi imediat s-a întredeschis uşa şi moş Cioc s-a uitat întrebător la mine. I-am spus că lucrez la *România literară* şi ce vreau de la el. „Da’ de ce nu mai vine Mia?”, a întrebat neîncrezător. „Păi, fiindcă eu sunt vecin cu dumneavoastră şi e mai simplu să-mi daţi articolul mie!”, am zis eu. „Aha!”, a zis el şi mi-a trântit uşa în nas, nu înainte să zică: „Aşteaptă mata un pic!”. Era clar că nu-i trezeam nicio încredere, dar după o vreme uşa s-a întredeschis iar, mi-a întins un plic şi a zis: „Ăsta-i!”. În acest timp javra lătra ca nebuna, hotărâtă să nu mă lase să scap întreg de acolo. Moş Cioc a trântit din nou uşa şi l-am văzut la o fereastră cercetând cum mă descurc cu animăluţul lui. M-am descurcat! Pe vremea aceea, prin ‘85, Şerban Cioculescu avea 83 de ani, era academician

plin, fusese directorul Bibliotecii Academiei şi, între 1965 şi 1974, fusese profesor şi şef de catedră la Facultatea de Filologie. Vremurile negre, când nu putea să publice, trecuseră de mult şi acum, într-o dimineaţă de luni, privea pe fereastră cum un „tânăr" cam ţigănos şi din cauza asta dubios încerca să iasă din curtea lui fără să fie muşcat, cel puţin muşcat, de câinele la fel de negru ca şi noul curier de la *România literară*. Bănuiesc că dacă câinele ar fi reuşit să mă muşte, Şerban Cioculescu, care fusese poreclit Şerban cel Rău, ar fi avut un mic moment de satisfacţie. N-a fost să fie. Scena pe care v-am descris-o s-a repetat invariabil timp de vreun an şi ceva. Bătrânul Cioculescu era la fel de reticent faţă de mine ca în prima zi. Până la urmă m-am hotărât să-i fac o figură. Ştiam din mai multe articole ale lui că e un pătimaş iubitor de cărţi. Cum aveam în bibliotecă teza lui de doctorat despre Dimitrie Anghel, publicată în 1945 la Editura Publicom, o carte rară, am luat-o cu mine într-o luni şi, când a întredeschis uşa, i-am vârât-o sub nas, spunându-i că doresc o dedicaţie pe ea. În spatele lui javra neagră se dădea de ceasul morţii, doar-doar mi-o sfâşia măcar pantalonii. Moş Cioc a primit cartea mirat şi uşor fâstâcit, apoi a deschis uşa larg şi m-a poftit

înăuntru. Nu ne-am împrietenit, dar din momentul acela mă aştepta cu câinele legat şi cu cafeaua făcută, fix la ora nouă, când apăream punctual ca să-i iau articolul pentru *România literară.*

*

Printre cei care publicau săptămânal în revistă, *Geo Bogza* era considerat un fel de „monstru sacru”. Publicul cititor, ajutat de Europa Liberă, găsea în tabletele lui, strecurate abil, tot felul de „şopârle” la adresa regimului şi, nu de puţine ori, chiar şi Ceauşescu şi soţia lui odioasă beneficiau de asemenea „şopârle”. Aceste palide acte de curaj îi creaseră un prestigiu imens, toată lumea uitând rolul nefast pe care îl jucase Bogza în nefericiţii ani ‘50. Intrase în noua Academie comunistă în 1948 şi discursul de recepţie era un scârbos omagiu adus lui Stalin şi ideilor acestuia privind împădurirea deşerturilor sovietice. Apoi a publicat un reportaj triumfalist despre Canalul Dunăre – Marea Neagră, locul unde mii de români, mulţi dintre ei mai antifascişti decât Bogza, au murit fără să aibă altă vină decât aceea că priveau critic noul regim instaurat de sovietici. Din

oportunism, Bogza îi iubea sau se prefăcea că îi iubeşte pe cei care, conduşi de consilierii ruşi, împingeau ţara spre dezastru. Îl descrie foarte bine Eugen Negrici în *Iluziile literaturii române*: „Înainte de război, versificase închipuiri aberante, insanităţi şi enormităţi sexuale de liceist, sub impulsul juvenil de epatare «în negativ»; scrisese, mai apoi, atroce, negre reportaje sociale care, împreună cu micile fiţe iconoclaste şi cu gesturi de frondă antiburgheză, l-au împins în grupul avangardiştilor. Prin ei s-a legitimat ca antifascist, spre a putea fi mai lesne asimilat de noua putere. Nu s-a lăsat, precum mulţi alţii, doar înregimentat. A vrut să se ştie aşezat confortabil în noua ierarhie oficială a literaturii de partid şi pentru asta nu a pregetat să acţioneze ca un stalinist militant şi un propagandist al politicii de sovietizare a României: convingător, talentat, influent”. Şi uite-aşa, Geo Bogza, care n-a fost niciodată membru al Partidului Comunist, şi-a schimbat convingerile atunci când realismul socialist nu mai avea nicio valoare pentru autorităţile socialismului multilateral dezvoltat. După tezele din iulie 1971, multă lume, dar în special scriitorii, a văzut în el salvatorul libertăţilor, câte or fi fost, câştigate cu greu după 1964. I-a plăcut acest rol şi l-a

mimat cât s-a priceput de bine, aşa cum, cu ceva ani înainte, jucase rolul stalinistului pur şi dur.

În 1983, *Nicolae Manolescu* avea numai 44 de ani, adică era în floarea vârstei creatoare şi, cu toate că nu era angajat al revistei, el era criticul ei numărul unu. Îl sprijinea, pe faţă, George Ivaşcu, directorul revistei, şi, pe din spate, dar vizibil pentru un ochi atent, Monica Lovinescu, cu vocea ei răguşită de atâtea ţigări câte fuma şi de ura ei împotriva comunismului. Împreună cu ea făcea un duet perfect: el intuia rapid, chiar dacă de multe ori superficial, orice scriere care conţinea un grăunte de împotrivire la regim, ea transforma grăuntele ăla într-un mic ogor anticomunist şi tot aşa. Era o vreme când, dacă Nicolae Manolescu nu scria despre tine, practic nu existai ca scriitor. Asta îi dădea o aură de nemuritor, care plana din Olimpul lui precum Jupiter Tonans şi fulgerele lui erau nimicitoare, iar bunăvoinţa lui te ridica brusc pe culmi la care nici măcar nu visai să te gândeşti. Eu, unul, cel puţin atunci, mai bine zis pe vremea lui Manolescu, stăteam bine: îmi lăudase romanul *Tobit*, chiar dacă nu înţelesese mare lucru din el. Adevărul e că nici măcar nu conta dacă Manolescu înţelegea ceva dintr-o carte, conta ca privirea lui să se fi

aplecat, chiar numai superficial, asupra cărţii tale. Veneau pe urmă criticii tineri şi desţeleneau terenul. Şi, uite-aşa, Manolescu te făcea mare scriitor. Manolescu părea nemuritor, la fel ca şi comunismul pe care îl ura. Pe vremea aia nemuritorul nostru era un bărbat uscăţiv, cu un zâmbet ambiguu pe faţă din cauza buzelor subţiri care nu reuşeau să-şi impună singure voinţa. Ca bărbat habar n-am cât de fericit era. Trăia oficial cu Dana Dumitriu, o prozatoare frumoasă pe vremuri, dar care se cam trecuse atunci când am cunoscut-o eu, după ce m-am angajat la revistă. O înşela cu o studentă de-a lui, aşa că dacă mă gândesc acum trebuie să fi fost un bărbat fericit: nimeni nu-i sufla în ciorba critică şi nici cu strachina sexuală nu stătea tocmai rău.

Nicolae Manolescu era, indiscutabil, vedeta revistei. Superficial şi harnic în acelaşi timp, punea repede degetul pe „rana" unei cărţi sau, şi mai grozav, se făcea că nu vede unde e „rana" şi arăta cu degetul în altă parte, descoperind cu mult curaj virtuţile de disident ale autorului, virtuţi care acopereau ca o plapumă scurtă lipsurile estetice ale cărţii. Aşa au ajuns Ivasiuc şi Buzura mari scriitori în reţetarul lui Manolescu. Oricine îi citeşte aşa-zisa *Istorie critică* poate să-i vadă, fără mari

probleme, şmecheriile, dar şi meritele. Când n-avea niciun interes personal, Nicolae Manolescu era un excelent „critic evaluativ” (sintagma îi aparţine!) foarte la zi şi care dădea pulsul vieţii literare. O viaţă pe care el o resuscita după cum avea chef, de cele mai multe ori fals, dar pofta de a fi actorul principal era mai puternică decât obiectivitatea. Îşi preda articolul, scris foarte lizibil de mână pe jumătăţi de foi A4, în fiecare luni, pe la prânz. Pe la aceeaşi oră apărea la revistă şi Eugen Simion, din acelaşi motiv: îşi preda şi el articolul, numai că bătut la maşină. Roger Câmpeanu, curtenitor, îi intreba despre ce vor scrie săptămâna viitoare, ca să întocmească, măcar aproximativ, sumarul. Cei doi dădeau câteva titluri de cărţi, de obicei aceleaşi şi, după o vreme de tocmeală, Manolescu, mai şmecher decât Simion, îşi impunea punctul de vedere. Cu toate că era chiar mai harnic decât Manolescu, Eugen Simion n-avea curajul acestuia în a-şi impune primul punctul de vedere. Aştepta să vadă ce zic ceilalţi critici şi apoi bătătorea terenul. Aşa că toată lumea îl considera un critic bun, dar hăt-departe de Manolescu. Prietenul meu Mircea Scarlat, un tânăr critic care a murit la numai 36 de ani, a lansat o formulă celebră pe atunci: „Eugen Simion e cel

mai mare critic din vremea lui Manolescu!”. Avea, fără discuţie, dreptate. Peste ceva ani, mai precis în 1993, Nicolae Manolescu, enervat pe succesele lui Simion, a publicat în *România literară* un articol distrugător la adresa principalului său rival: „Îl găsesc pe autorul *Scriitorilor de azi* (titlul corect e *Scriitori români de azi*, dar Manolescu nu a excelat niciodată prin acurateţe – n.m.) prea rigid pentru gustul meu şi cu o viziune mai degrabă conservatoare asupra literaturii. Nu i-a plăcut niciodată să rişte. Judecăţile lui (în general, acceptabile) au venit după ce lucrurile s-au aşezat şi nu mai există primejdia unei compromiteri (prin exces de laudă ori de negare). Deşi a stat peste trei decenii în foişorul cu priveală (cum era numit acum două sute de ani miradorul) al criticii, e greu de spus că a descoperit ori că a lansat un scriitor”. În 2008 această judecată este atenuată în *Istoria critică...*: „Meritul principal al criticului a fost acela de a încerca nu să prindă cu promptitudine pulsul valorilor «la zi», dar să dea, după un oarecare timp, primele sinteze”. Până la urmă, e vorba de „aceeaşi Mărie, dar cu altă pălărie”, numai că Maria noastră stă mai ţeapănă sub noua pălărie dăruită de Manolescu.

Mai aveau rubrici fixe la revistă următorii: Ana Blandiana şi Romulus Rusan, Laurenţiu Ulici („Prima verba”), Felicia Antip („Am citit despre...”, în care prezenta cărţi străine, în special din zona anglo-saxonă), Radu Cosaşu („Telecinemateca”), Octavian Paler („Polemici cordiale”) şi un anume Al. Tănase, profesor de socialism ştiinţific, care scria nişte texte perfect indigeste. O parte dintre angajaţi şi colaboratori era privită de Securitate cu multă suspiciune şi, dacă ne gândim că rolul principal al Securităţii era de dulău de pază al sistemului, neîncrederea Instituţiei în revistă era îndreptăţită. O analiză realizată în noiembrie 1986, scrisă, destul de probabil, de cineva din interiorul lumii scriitoriceşti, evalua astfel situaţia de la *România literară:* „Grupul format în jurul revistei *România literară*, al cărei redactor-şef este George Ivaşcu, este alcătuit din scriitori de toate generaţiile, ceea ce confirmă aprecierea unora că grupul s-a îngrijit de asigurarea schimbului de mâine. Aici există reprezentanţi ai tendinţelor considerate *staliniste*, proletcultiste (Ovid Crohmălniceanu, Georgescu Paul, Nina Cassian, Silvian Iosifescu, Zigu Ornea etc.) şi scriitori de orientare estetizantă, aşa-zis experimentalistă, adoptând o

direcţie literară apolitică, de influenţă occidentală (Nicolae Manolescu, Norman Manea, Gellu Naum, Dana Dumitriu, Ileana Mălăncioiu, Octavian Paler, Mircea Ciobanu). Între adepţii acestei orientări se află şi unii scriitori consideraţi a fi vechi activişti de tendinţă democratică (Geo Bogza, Eugen Jebeleanu, Geo Dumitrescu etc.), dar care, astăzi, nu se mai angajează politic prin nimic din ceea ce scriu”. Conform raportului, acest grup, care, fie vorba între noi, era mult mai mare, controla sistemele de conducere ale Uniunii Scriitorilor şi ale filialelor din capitală şi din ţară. Avea, de asemenea, controlul asupra Fondului Literar, asupra principalelor reviste culturale, editurilor, premiilor literare şi asupra cenaclurilor literare studenţeşti. În plus, oameni de prestigiu din ţară (Mircea Zaciu şi Ion Pop la Cluj, Al. Călinescu la Iaşi, Livius Ciocârlie la Timişoara, Eugen Negrici la Craiova) erau în slujba grupului central, acţionând ca formatori de opinie. Pe deasupra, „diferite persoane cu funcţii de răspundere în aparatul de partid şi de stat”, cum ar fi Gogu Rădulescu, Ştefan Voicu, Constantin Mitea, sprijineau din umbră grupul. La fel făcea şi Europa Liberă, prin vocile Monicăi Lovinescu şi a lui Virgil Ierunca, ei fiind în strânsă legătură clandestină

cu liderii grupului. Lucram de trei ani la revistă şi bănuiam numai ceea ce Securitatea, iată!, ştia foarte bine.

M-am luat cu vorba şi am scris prea puţin despre *Eugen Simion*. În definitiv, chiar dacă era eclipsat de Nicolae Manolescu, Simion rămâne un critic important al momentului. Nu m-a plăcut niciodată şi asta s-a întâmplat din cauza lui Nichita. Într-o duminică din august 1979, tocmai îmi apăruse primul roman, *Ziua mâniei*, m-am trezit cu Nichita la uşă. Era pe la prânz. Căra cu el o sacoşă în care era nelipsita vodcă. A intrat, a scos sticla aburită („uite, bre, am ţinut-o la congelator!”) şi i-a dat cep. Cristina, nevastă-mea, care era borţoasă în luna a noua, a adus două pahare în care Nichita a turnat generos. „Cu ce ocazie, Nichita?”, l-am întrebat cercetându-l curios. Era îmbrăcat elegant, dacă ţinem cont de ceea ce considera poetul elegant: cămaşă de doc uşor militărească, pantaloni tot de doc şi părea că făcuse baie în dimineaţa aia. Oricum, mirosea frumos. Cu paharul în mână, Nichita a mângâiat-o pe Cristina pe burta umflată şi a zis: „Hai să bem, bre, pentru burta lui Fuzi”. Aşa că am băut pentru burta aia şi pe urmă am băut pentru ce era în burtă, un copil pe cale să dea nas

în nas cu lumea. Am băut ce am băut şi am sporovăit. Nichita se uita din când în când la ceas, ca un om care aşteaptă ceva. Până la urmă a zis: „Am întâlnire cu Simion la ora unu. Eram certaţi, ne-am împăcat şi am hotărât să sărbătorim împăcarea cu o masă la Athénée Palace”. Pe urmă i-a venit o idee: „Uite, bre, Ago, cum facem. Mă întâlnesc cu Simion şi îi propun să urce până la voi, ca să-i dai cartea. Îl cunoşti, te cunoaşte, chestia asta contează!”. Zis şi făcut. Nichita s-a dus la întâlnire şi l-a adus pe Simion la noi. N-a vrut să bea vodcă, dar a acceptat o cupă de îngheţată. Simion avea o figură pupină şi mutra de copilaş i s-a crispat când Nichita a zis: „Uite, Evgheni, Ago e un prieten adevărat, nu ca tine!”. Mi s-a lungit faţa, da’ n-am zis nimic. Simion era ploieştean, ca şi Nichita, dar n-avea umor nici măcar cât un măr acru, care îţi strepezeşte gura. Până la urmă au plecat, Nichita vesel, Simion, evident, iritat. De atunci, de la nenorocita aia de constatare a lui Nichita despre prietenie, Eugen Simion m-a considerat duşmanul lui personal. În vara lui ‘90, când era marginalizat din cauză că îi luase apărarea lui Iliescu în chestia cu minerii şi nu mai publica decât în fosta revistă *Urzica*, care se chema *Moftul român*, a scris despre mine că am fost trimis în

vara lui ‘89 în Statele Unite de către Securitate pentru a nu fi omorât de revoluţionari. Evident, din momentul acela duşmănia a devenit reciprocă.

O călătorie la Bratislava

În primăvara lui 1987, printr-o întâmplare fericită, care s-a datorat, în cazul meu, lui Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor, am fost invitat la Bratislava, unde Asociaţia Internaţională a Criticilor Literari (AICL) organiza un colocviu despre romanul contemporan european. Urma să-i însoţesc pe Radu Tudoran, care fusese propus tot de D.R. Popescu, şi pe George Ivaşcu, ceva şef în staff-ul AICL. Pentru vize a fost nevoie de intervenţia celor doi la Ministerul Culturii şi Educaţiei Socialiste şi până la urmă ni s-au acordat în ultimul moment. Radu Tudoran, care avea o criză de sciatică, şi-a amânat plecarea cu două zile, iar George Ivaşcu, care nu suporta trenul, a plecat cu avionul. Eu am plecat cu vagonul de dormit şi a doua zi eram într-o gară puchinoasă (nu ştiu dacă numai trenurile din est opreau în gara aia amărâtă, probabil că da), unde mă aştepta Jiri (citeşte Irji), interpretul nostru, un tip simpatic care vorbea bine româneşte. Mi-a spus că

Ivaşcu ajunsese întreg şi că deja se instalase. În timp ce vorbeam se uita destul de curios la mine şi abia peste vreo trei zile mi-a mărturisit că, văzându-mă atât de tânăr (nu mai eram chiar tânăr, aveam 40 de ani, dar în comparaţie cu Ivaşcu, care avea 78, păream tânăr), a crezut că sunt securistul care avea misiunea să-i însoţească pe cei doi. Până la urmă lucrurile s-au lămurit. Când mi-a spus ce-i trecuse prin cap am râs şi i-am spus că, la fel de bine, aş fi putut şi eu crede că el e securistul care avea sarcina să aibă grijă de noi. În definitiv, şi Jiri era tânăr, chiar mai tânăr decât mine. Peste câţiva ani tânărul nostru interpret avea să devină un bun traducător de literatură română în cehă. Gazdele ne repartizaseră pe noi, cei din lagărul socialist, într-un hotel luxos al partidului. Jiri mi-a explicat în maşină că stăm mai bine decât occidentalii, hotelul nostru fiind specializat în delegaţii oficiale ale partidelor frăţeşti şi acestea nu puteau fi primite oricum. Hotelul era, într-adevăr, de 5 stele, chiar dacă stelele erau comuniste. Mie îmi dăduseră o garsonieră, iar celor doi un apartament. Jiri mi-a explicat că Ivaşcu refuzase să doarmă cu altcineva în cameră şi că luase el garsoniera. Aşa că am nimerit într-un apartament în formă de L,

unde urma să stau împreună cu Radu Tudoran. Era ora patru după-amiaza. Mi-am desfăcut bagajul, mi-am turnat o vodcă din sticla pe care o luasem cu mine şi am mâncat ultimul sendviş din cele preparate de nevastă-mea pentru drum. Eram singur şi mă simţeam bine. Pe urmă am făcut un duş şi m-am bărbierit. În timp ce mă bărbieream a sunat telefonul. Era Ivaşcu, care s-a interesat, indiferent, cum am călătorit şi pe urmă m-a anunţat că la opt trebuia să mergem la petrecerea de deschidere. Ştiam asta de la Jiri, dar am făcut pe prostul. „Eu o să mă culc”, a zis Ivaşcu, „vino să mă iei la opt fără zece!”. I-am confirmat că aşa voi face, am mai băut o vodcă şi m-am culcat şi eu. Înainte să adorm mi-am programat ceasul interior să mă scoale la ora şapte.

La şapte fix, ceasul din lăuntrul meu m-a trezit brusc şi câteva secunde n-am ştiut unde sunt. Pe urmă mi-am reamintit, am controlat ora la ceasul de mână şi mi-am făcut un nes, pe care îl adusesem de acasă, cu apă minerală din frigiderul apartamentului. Am băut nesul şi am fumat două ţigări cubaneze procurate pe sub mână de la restaurantul „Havana” din Bucureşti. Pe urmă m-am spălat până la brâu, m-am şters şi am folosit deodorantul pe care îl primisem de la rudele din

Germania. M-am îmbrăcat cât de elegant am putut: blugi adevăraţi, o cămaşă albă, pantofi negri bine lustruiţi. Peste cămaşă am pus un pulover englezesc gri-închis, cu un desen discret roşu-stins. Sper că nu mai e nevoie să spun că şi hainele erau tot de la rudele din Germania. M-am uitat în oglinda din baie şi arătam mulţumitor. În definitiv, şi slovacii ştiau ce-i aia o haină de la pachet. Mi-am mai dat cu puţin after-shave ca să mă încurajez şi fix la opt fără zece am bătut la uşa lui Ivaşcu, care avea garsoniera lipită de apartamentul nostru (al meu şi al lui Radu Tudoran, care nu venise încă). Ivaşcu mi-a făcut loc să intru, zicând că mai are puţin şi e gata. Înainte să termine cu acel puţin m-a cercetat cu ochii mijiţi şi mi-a amuşinat mirosurile occidentale. A dat din cap mulţumit şi a zis că măcar nu-l fac de râs. „Chiar vă aşteptaţi să vă fac de râs?”, am întrebat eu. A dat a lehamite din mână, ceea ce putea însemna că de la ăştia tineri te poţi aştepta la orice. L-am privit cum îşi pune pantofii, care erau cam obosiţi, la fel ca şi costumul şi cravata. Era destul de elegant, dacă făceai abstracţie că hainele lui cunoscuseră şi vremuri mai bune. Am coborât la recepţie, unde ne aştepta Jiri (citeşte Irji). În lift, Ivaşcu mi-a spus să am grijă ca nu cumva să mă îmbăt şi să-l

fac, Doamne fereşte!, de râs. L-am asigurat că n-o să mă îmbăt, să stea liniştit. Pe urmă i-am spus că pe mine personal nu mă deranjează dacă o să se îmbete el, ceea ce era o obrăznicie din partea mea. S-a făcut că n-aude şi curând, conduşi de Jiri, ne-am suit într-un microbuz în care mai erau nişte ruşi. Tovarăşii scriitori sovietici erau deja beţi binişor şi discutau între ei cu vocea turată la maximum. În maşină mirosea a bere trezită, a vodcă şi a ţigări proaste. Ivaşcu s-a aşezat cât mai departe posibil de colegii ruşi, eu nu m-am formalizat, dar am refuzat să beau când mi-au oferit nişte vodcă dintr-o sticlă în care mai era lichid de vreo palmă. Nici ei nu s-au formalizat, şi-au împărţit frăţeşte vodca trecând sticla de la unul la altul până au golit-o. Petrecerea de deschidere a fost cam cum este orice petrecere la care principalii invitaţi veneau din ţări socialiste. Nu cunoşteam, evident, pe nimeni, aşa că am luat o vodcă şi am ciugulit câteva tartine cât o monedă de trei lei (vă mai aduceţi aminte de ea?) cu icre negre. Ivaşcu, cu o cupă de şampanie în mână, discuta cu două franţuzoaice nu tocmai tinere, dar destul de tinere pentru el, şi, oricum, erau franţuzoaice. Peste vreo oră mi-a făcut semn cu mâna şi

când am ajuns lângă el mi-a zis că e vremea să plecăm. N-am zis nimic, cu toate că petrecerea abia începea.

În definitiv mi-ar fi plăcut s-o iau pe arătură, alături de scriitorii din lagărul socialist, oameni serioşi, mai ales ruşii, care nu dădeau doi bani pe *perestroika* fără vodcă. Asta e! Ajunşi la hotel, Ivaşcu mi-a spus că la ora opt trebuie să fim la micul dejun şi la ora zece nu ştiu unde, la prima sesiune de comunicări privind starea romanului european. Ne-am despărţit, nu înainte să-mi promită că mă va scula el la şapte. „Mi-am luat ceasul deşteptător cu mine!”, a zis foarte mândru de el. Îmi luasem şi eu un ceas deşteptător de voiaj, başca, am spus deja, ceasul interior, care funcţiona încă bine. I-am mulţumit şi ne-am despărţit, urându-ne reciproc noapte bună. Ajuns „acasă”, primul lucru pe care l-am făcut a fost să-mi torn o porţie zdravănă de vodcă şi să-mi aprind o ţigară. După ce am fumat ţigara, m-am dezbrăcat şi mi-am aprins alta. N-am băut mult, dar destul ca să dorm ca lemnul. După şapte ore de somn adânc, a sunat telefonul. Era Ivaşcu, care m-a anunţat vesel că ar fi momentul să mă scol. Am făcut chestia asta, după care am făcut un duş, m-am bărbierit, m-am îmbrăcat şi la opt fără zece l-am auzit pe Ivaşcu bătându-mi în perete,

semn că este gata. Am mâncat în hotel, într-o sală mare şi destul de elegantă, unde tovarăşii scriitori ruşi se instalaseră deja şi, veseli nevoie mare, mâncau crenvurşti şi beau bere. Ivaşcu i-a salutat rece şi s-a aşezat cât de departe de ei a putut. Nu destul de departe totuşi, fiindcă mi-a zis că vrea şi el crenvurşti, poftind pesemne la ăia ai ruşilor. Şi eu voiam crenvurşti cu muştar şi bere, la fel ca ruşii, dar lui Ivaşcu i-a sărit imediat ţandăra. „Nicio bere, dimineaţa! Doar nu vrei să fii ca mârlanii ăia!” Sincer vorbind, eu tocmai asta îmi doream, să fiu ca ei, da’ n-a fost chip. A trebuit să mă comport ca un european adevărat, nu ca un sclav educat în fundul Siberiei: am mâncat crenvurşti şi am băut suc de portocale, o combinaţie care îţi tăia pofta de viaţă pe cel puţin două ore, asta dacă nu erai cumva mai slab de înger. Până la urmă, am înlocuit sucul de portocale cu apă plată şi viaţa mi s-a colorat vag spre roz, dar nu atât de roz pe cât era cea a ruşilor. În ziua aia, puţin după ora douăsprezece, urma să vină şi Radu Tudoran. I-am spus lui Ivaşcu că o să merg să-l aştept la gară şi a fost de acord. El urma să meargă la prima sesiune de comunicări, eu la gară, ceea ce ne convenea amândurora. Ne-am despărţit şi după aia m-am gândit

că să mănânci crenvurşti cu muştar şi să nu bei bere e ca şi cum ai face amor cu o femeie frumoasă care n-are ţâţe.

George Ivaşcu s-a dus într-ale lui, eu într-ale mele. Aveam de gând să fac ceva cumpărături, de-ale gurii, ca să-l primesc cum se cuvine pe Radu Tudoran, care sosea pe la prânz. Hotelul nostru era cocoţat pe un deal, aşa că am coborât agale pe o stradă pavată cu piatră cubică, ce nu părea prea circulată, deoarece se vedeau smocuri de iarbă printre pietre. Oameni, nici ţipenie, numai soarele care îmi încălzea plăcut spatele şi un nor pufos, undeva la stânga mea. Când am ajuns la linia de tramvai am făcut la dreapta, după cum îmi explicase Jiri (citeşte Irji), pentru a ajunge în vechiul centru al oraşului. Peisajul era în continuare pustiu şi casele erau în fundul unor grădini pline de verdeaţă, la fel ca în mahalalele noastre bucureştene. Când s-a făcut iar linişte, tramvaiul care trecea pe lângă mine dispăruse într-o curbă, m-am gândit la Radu Tudoran. Îi citisem în adolescenţă *Toate pânzele sus!*, aşa că atunci când l-am întâlnit, într-o iarnă, pe la mijlocul anilor ‘80, în casa Denisei Comănescu şi a lui Nae Prelipceanu, m-am bucurat şi i-am spus, aşa cum i-ar fi spus probabil oricine, că am fost

un mare admirator al său şi nu numai al romanului care îl făcuse celebru printre adolescenţi. Era un bărbat înalt, bronzat, care nu-şi arăta vârsta. Eram cu Cristina şi am plecat împreună cu el de la petrecere. Ne-a propus să mergem o vreme pe jos, nu era încă târziu, aşa că mai puteam prinde ceva până acasă. La despărţire ne-a poftit să-l vizităm, când om avea chef, dar cu un telefon înainte. N-a trecut mult şi, ieşind din Cişmigiu pe strada Şipotul Fântânilor, am dat nas în nas cu el. Mergeam la soacră-mea, care locuia în apropiere, dar n-aveam nicio grabă, aşa că i-am acceptat cu plăcere invitaţia de a sui până la el, să bem ceva. Locuia chiar pe strada de-o spusei adineauri, într-o garsonieră dublă, dintr-un bloc după care începea Cişmigiul. M-a invitat să mă aşez comod şi a plecat după pahare şi băutură (conveniserăm că băutura va fi whisky). Am cercetat încăperea, care se termina cu un fel de nişă unde era o masă solidă de stejar înnegrit de vreme, înconjurată de şase scaune solide, tot de stejar. Când s-a întors, a văzut la ce mă uit şi mi-a explicat că nu suferă ideea de sufragerie, dar cum din când în când are musafiri a găsit soluţia asta ceva mai austeră, chiar dacă nu perfectă. I-am lăudat bunul-gust, masa era într-adevăr austeră, cu lemnul ei

geluit sumar. A turnat de băut, am ciocnit şi am băut. Pe măsuţa dintre noi era o scrumieră, dar era clar că stăpânul ei nu fumează. M-a privit zâmbind şi m-a invitat să fumez. Ceea ce am făcut, fericit.

Zgomotul altui tramvai m-a făcut să-mi mototolesc gândurile pe care le aveam şi să privesc în jur. Strada pe care mergeam se animase, semn că vechiul centru al Bratislavei nu era prea departe.

Centrul vechi al Bratislavei era chiar vechi, strada principală semăna cu Lipscanii noştri, dar, spre deosebire de Lipscani, pe ea erau şine de tramvai şi tramvaie. Casele erau vechi, magazinele la fel, numai că în comparaţie cu ale noastre găseai în ele tot ce-ţi dorea inima. În prima seară, la petrecerea de deschidere a lucrărilor, primisem un plic în care erau şapte sute de coroane, diurna pentru cele zece zile cât stăteam acolo. Nu erau mulţi bani, dar destui ca să cumpăr de-ale gurii pentru mine şi Radu Tudoran. O vreme m-am plimbat agale, am intrat prin magazine ca să văd cum stau, mai bine zis să văd cum stau slovacii. Stăteau bine! Am intrat într-o tutungerie de unde, aşa îmi spusese Jiri, puteam să cumpăr bilete de tramvai. În tutungerie nu era nimeni, decât tutungioaica, o blondă grăsuţă care,

bănuiesc, m-a întrebat ce-mi doreşte inima. Am zis, pronunţând cât mai clar cuvintele: „I want to buy tram tickets!” şi ea n-a înţeles nimic. Am repetat: „I want to buy tram tickets!” şi ea iar n-a înţeles. Până la urmă am zis pe româneşte: „Vreau să cumpăr nişte *bilete* de tramvai!”. S-a luminat imediat la faţă şi a repetat cuvântul *bilet*. Am zis şi eu din nou cuvântul *bilete* şi lucrurile s-au lămurit. Cu biletele în buzunar am intrat în primul magazin alimentar şi, dând din gură şi din mâini, am reuşit să cumpăr unt, pâine sub forma unei baghete franţuzeşti (în ‘85 fusesem la Paris, aşa că ştiam ce-i aia), brânză puturoasă asemănătoare cu brânza de Rochefort (pe care, în vremuri mai bune, o produceam şi noi sub numele de brânză de Homorod), şuncă de Praga, fructe, bere şi vodcă. Bine aprovizionat, după câteva minute eram în tramvaiul care mă ducea, aproape gol, la hotel. În tramvai m-am gândit din nou la Radu Tudoran. Fără să devenim chiar prieteni, îl vizitam din când în când în garsoniera lui, beam vin sau whisky şi pălăvrăgeam. Aşa am aflat că noaptea de Anul Nou, era una din puţinele lui superstiţii, şi-o petrecea scriind. Două tablouri de Victor Brauner pe care le-am admirat pe un perete au fost un prilej de a aborda un subiect

delicat: Geo Bogza. Cei doi erau fraţi, pe Radu Tudoran îl chema în realitate Nicolae Bogza. Pseudonimul i-l găsise chiar fratele său mai mare şi spre sfârşitul vieţii şi-a schimbat şi în acte numele cu pseudonimul. „Nu vreau să mor Bogza, domnule Agopian!”, mi-a spus într-o seară înainte să ne despărţim. „Vreau să mor cu numele cu care mă cunosc cititorii mei”, a mai spus şi i-am dat dreptate. „Şi mai e un motiv!”, a continuat el. „Ani buni de zile n-am vorbit cu frate-miu, şi acum, chiar dacă vorbim, relaţiile noastre sunt destul de reci.” „De ce?”, am întrebat eu cu voce moale. „Uite cum a fost. În 1941, după ce mi-a apărut primul roman, *Un port la răsărit*, l-a citit şi mi-a zis că am început să scriu pentru coafeze. De atunci n-am mai vorbit cu el până acum câţiva ani. Şi din cauza asta nu vreau să mor cu numele de Bogza!”

L-am aşteptat pe Radu Tudoran împreună cu Jiri (citeşte Irji), în aceeaşi gară ponosită în care coborâsem şi eu. Curând trenul a sosit şi împreună cu el Radu Tudoran. Era acelaşi bărbat înalt, care se ţinea foarte drept şi care nu-şi arăta cei 77 de ani împliniţi. L-am îmbrăţişat, i l-am prezentat pe Jiri, care, culmea, citise şi el *Toate pânzele sus!*, aşa că s-au împrietenit imediat. În maşina care ne aştepta, i-am povestit ce şi cum. Că

Ivaşcu preferase garsoniera, iar noi vom sta împreună într-un apartament foarte elegant. Primul lucru pe care l-a întrebat a fost dacă avem apă caldă. I-am spus că avem şi apă caldă, şi căldură. „Şi căldură”, s-a mirat el, apoi şi-a dat seama că Jiri înţelegea tot ce vorbim şi s-a scuzat: „Ştii, dragă, noi acasă nu prea avem chestiile astea două”. Jiri a dat din cap în semn că înţelege, apoi a zis că fusese la Bucureşti cu un an în urmă şi că a stat la nişte prieteni, la bloc. Aşa că ştie. Nici Radu Tudoran, nici eu n-am mai avut chef să continuăm discuţia pe subiectul ăsta. Jiri n-a insistat nici el. În definitiv, m-am gândit eu, ei avuseseră Primăvara de la Praga, aşa că măcar apă caldă şi căldură meritau de la comunişti. Noi îl pupaserăm în cur pe Ceauşescu în ‘68, lui îi plăcuse nespus chestia asta, aşa că după aproape 20 de ani ne obliga s-o facem cât mai des. Ca să se răzbune, erau destui români care, atunci când Ceauşescu apărea la televizor (şi apărea des), îşi dădeau pantalonii şi izmenele jos şi-şi lipeau pe ecran curul pe figura lui iubită. Cu gândurile astea în cap, am ajuns la hotel. Curând eram în apartamentul nostru, ca doi belferi fără nicio grijă pe cap. Apartamentul era, cum cred c-am mai spus, în formă de L, Radu Tudoran şi-a ales talpa L-ului şi

şi-a dus bagajele acolo. L-am ajutat să le care şi apoi l-am întrebat dacă bea ceva, o tărie... A zis că ar bea, dar i-e frică să bea, că pe urmă o să i se facă foame şi n-are niciun ban. I-am spus că am eu bani, dar că nu e nevoie de ei şi l-am dus la frigider. L-am deschis şi i-am arătat tot ce cumpărasem. Nu-i venea să creadă că în Bratislava se găseau în magazine asemenea chestii. Pe urmă am scos vodca, o Stolicinaia*,* evident, pe care o pusesem în congelator. „E grozav!”, a zis şi pe urmă s-a scuzat şi a spus că vrea să facă un duş, ceea ce a şi făcut. Nu după multă vreme, a apărut înfăşurat într-un halat de baie, cu papuci de casă şi cu părul ciufulit şi ud. S-a aşezat oftând într-un fotoliu. Eu stăteam în celălalt fotoliu, între noi era o măsuţă scundă şi pe ea, aburită, era sticla de vodcă. Am adus două pahare din alea mari, de apă, din baie, am turnat, am ciocnit şi am băut. Eu mi-am aprins o ţigară. În cameră era cald, soarele bătea în ferestre şi pe una din ele se vedea un pod cu arcade imense. „E podul peste Dunăre, care duce în Austria”, a zis Radu Tudoran. „Nu departe e Viena.” Într-adevăr, noaptea, din apartamentul nostru se vedeau luminile Vienei. Peste o zi sau două aveam să-i zic la micul dejun lui Ivaşcu că n-ar fi rău să încercăm să trecem podul, în

definitiv aveam paşapoartele la noi şi erau în regulă. Glumeam, desigur. Ivaşcu a luat-o însă în serios şi a început să urle că nici măcar în glumă nu vrea să audă aşa ceva. Radu Tudoran, care era de faţă, a zâmbit şi a zis că n-ar fi rău să vedem Viena. Ivaşcu s-a uitat atent la noi, a zâmbit şi el, n-a mai zis nimic şi a dat a lehamite din mână.

Era cald şi bine în hotelul ăla de partid din Bratislava comunistă. Mâncasem pe săturate şi, după ce m-am făcut comod şi eu, am preparat două nesuri cu apă minerală, pentru mine într-un pahar, pentru Radu Tudoran într-o cană cu care venise de la Bucureşti. Era bine echipat, dar cel mai de folos ne fusese briceagul elveţian, ăla cu plăsele roşii şi cu o cruce albă pe el, simbolul Elveţiei. Am făcut curat pe măsuţa unde mâncaserăm şi ne-am băut tacticoşi nesurile. Eu am fumat. Cu toată cofeina din noi, până la urmă ne-a lovit somnul. Radu Tudoran, care era mai obosit din cauza drumului, începuse să picotească. Am zis că n-ar fi rău să ne culcăm vreun ceas, două şi pe urmă să plecăm prin oraş. Înainte să se retragă în partea lui de apartament m-a întrebat de Ivaşcu. I-am zis că e în mod sigur la vreo comunicare plicticoasă. A zâmbit şi a zis că

va trebui să ne luăm şi noi porţia de comunicări. A doua zi avea să se întâmple chiar chestia asta. Am zis *ţal* în sinea mea şi a doua zi ascultam la cască, în ruseşte, limbă din care înţelegeam un cuvânt din când în când, ceva ce nu se mai termina. Noroc că era o cască wireless şi am putut ieşi pe o terasă, care dădea într-un parc imens. Am uitat să vă spun că lucrările aveau loc într-un castel care, după cum arăta, nu fusese construit de comunişti. M-am plimbat prin parc şi vocea din căştile mele s-a stins treptat, pe măsură ce mă depărtam.

Înainte să adorm m-am gândit din nou la Radu Tudoran. Cam cu două săptămâni înainte de a pleca la Bratislava îl vizitasem la Snagov, unde avea o vilă. Mă dusese acolo poeta Daniela Crăsnaru, care era editoarea lui la Editura Eminescu. Îl anunţase prin telefon de venirea noastră, aşa că ne-a primit fără vreo surpriză pe faţă. Ne-a arătat vila pe dinăuntru, apoi grădina, care avea ieşire la lac. Era şi un debarcader din scânduri care începuseră să putrezească şi o barcă cu vâsle asemănătoare celor din Cişmigiu. Ne-am aşezat la o masă de răchită, în fotolii tot de răchită şi el a adus pahare şi a desfăcut sticlele cu vin roşu bulgăresc pe care le aduseserăm cu noi. Mie mi-a adus şi o scrumieră.

În faţa mea, cam la vreo zece metri erau câţiva stâlpi înalţi de piatră şlefuită. Mi-a prins privirea şi a spus: „E un monument. L-a făcut Vlasiu”. Am îndrăznit să-l întreb ce nevoie are de un monument în curte. A tăcut o vreme, precum conu’ Rache din *Sub pecetea tainei*, apoi a spus: „E o poveste încurcată, domnule Agopian. O poveste de dragoste”. Am umplut din nou paharele, mi-am aprins o ţigară şi m-am pregătit să-l ascult.

Cum vă spuneam, mă pregăteam să adorm întins alene pe o canapea dintr-un hotel din frumosul oraş comunist Bratislava, şi înainte să adorm, fiind eu în starea aceea plăcută dintre trezie şi somn, cu burta plină şi de aceea molcom-fericit, m-am gândit la povestea de dragoste pe care mi-o spusese Radu Tudoran la Snagov, cu vreo lună în urmă. De după colţul camerei în care eram se auzea sforăitul stins al autorului romanului *Toate pânzele sus!*. Ghidat de acest sforăit, care anunţa somnul unui om împăcat cu sine, mi-am depănat povestea în minte:

Lui Radu Tudoran îi plăcea enorm să înoate. „Nu era ceea ce se cheamă înot de performanţă. Intram în apă (a arătat lacul Snagov cu un gest larg), la început înotam de-adevăratelea o vreme şi când oboseam făceam pluta

ore întregi privind cerul şi norii, dacă erau nori, şi gândindu-mă la ale mele. Eram tânăr pe atunci, nu ca azi, cu toate că şi acum îmi petrec măcar o oră cu burta în sus, plutind pe lac, pe jumătate adormit. Aşa eram şi atunci, pe la prânz. Apa era călduţă şi clipocea liniştitor. Eram cu ochii închişi şi câte un val anemic îmi spăla din când în când faţa, nelăsându-mă să adorm de-adevăratelea. La un moment dat, câţiva stropi mi-au poposit pe faţă şi pe burtă. M-am gândit că a început să plouă şi am deschis ochii. Cerul era senin, fără nicio scamă de nor. S-a auzit un plescăit şi un şuvoi de apă mi-a inundat faţa. M-am întors în partea din care venise zgomotul şi am văzut un caiac. În caiac era o fată frumoasă, care din când în când mă stropea cu padela. A râs spre mine şi a spus: «Credeam că eşti mort şi nu ştiam ce să fac, aşa că te-am stropit». Am râs şi eu şi am întrebat-o ca un prost ce face acolo, cu toate că se vedea de la o poştă ce făcea. «Mă antrenez», a spus şi a râs. «Da’ tu ce faci în mijlocul lacului?». «Visez», am spus eu şi ea a râs din nou. Era pe la amiază, soarele îmi bătea drept în ochi şi am început să înot agale pe lângă caiac. La un moment dat s-a întors spre mine şi a strigat: «Ne vedem mâine, dacă mai ai chef să visezi!», după

care s-a depărtat rapid, caiacul lăsând o dâră de spumă în urma lui. A doua zi ne-am întâlnit din nou tot în mijlocul lacului. Am ţinut-o aşa vreo săptămână, îi spusesem că sunt scriitor, ne-am împrietenit şi într-o zi am invitat-o să-mi vadă *proprietăţile*. Ce să zic? A fost o dragoste fierbinte care a durat toată vara. Ea fugea în fiecare noapte din cantonament şi poposea în patul meu. Curând era de-a casei şi nu se sfia să umble goală peste tot, noroc că nu am vecini prea apropiaţi. Din când în când plecam cu motocicleta în oraş, de vreo două ori am luat-o şi pe ea. Era o fată simplă şi frumoasă care se îndrăgostise de mine şi nici eu nu eram prea departe de aşa ceva. «Ce-o să facem la toamnă?», m-a întrebat într-o seară şi a început să plângă. Am mângâiat-o şi i-am spus că vom găsi noi o soluţie. Pe urmă a venit toamna. Eu plecam din ce în ce mai des în oraş, ea nu mai avea de stat în cantonament decât câteva zile. Mă pregăteam de despărţire şi ea plângea din ce în ce mai des. Într-o seară, când m-am întors, lipsisem vreo două sau trei zile, nu mai ştiu, i-am găsit hainele împăturite frumos pe un fotoliu. Pe ea am găsit-o goală, ghemuită cu genunchii la piept într-un dulap. Se otrăvise.”

Chiar dacă visez, sunt în continuare la Bratislava. Într-un hotel în care împart un apartament cu Radu Tudoran, scriitor liber-profesionist. Într-o garsonieră lipită de apartamentul nostru stă George Ivaşcu, directorul revistei *România literară*, unde lucrez şi eu ca tehnoredactor. Radu Tudoran are 77 de ani, dar asta nu-l opreşte să bea vodcă cot la cot cu mine, care am 40 de ani. Ivaşcu are 78 de ani şi nu bea vodcă, pe care o dispreţuieşte, bea în schimb whisky, atunci când are. Şi-a adus o sticlă cu el şi o drămuieşte în fiecare seară, de unul singur. Radu Tudoran şi cu mine nu drămuim vodca, avem din belşug. Zilele se scurg, cu mici variaţii, cam la fel. Dimineaţa micul dejun, unde am schimbat crenvurştii cu şuncă de Praga. Eu încă n-am primit voie să beau bere dimineaţa. Beau în schimb pe săturate colegii ruşi, polonezi şi bulgari. Nici ungurii nu fac nazuri. Eu îi privesc cu invidie, Ivaşcu cu dispreţ. Radu Tudoran pare indiferent la ce fac ăia cu berea cehească. După micul dejun suntem duşi la un castel unde au loc tot felul de comunicări, traduse la cască în limbile rusă, germană, engleză şi franceză. Eu mă plictisesc şi mă fâţâi de colo colo, cu căştile pe după gât sau, ca să nu par nepoliticos, cu ele pe urechi. Sunt sadic şi ascult totul în limba rusă,

pe care o făcusem şapte ani la şcoală absolut de pomană. Radu Tudoran şi Ivaşcu stau cuminţi pe scaunele lor şi ascultă comunicările în franceză. Se prefac atenţi, dar cea mai mare parte a timpului picotesc discret, cu eleganţa aceea pe care o au bătrânii intelectuali şcoliţi între cele două războaie mondiale. După comunicări, care durează cam patru ore spre cinci, enorm după părerea mea, „servim masa”. De obicei asta se întâmplă în acelaşi castel unde au loc comunicările. În pivniţa castelului, care e imensă. Pereţii de cărămidă îmbătrânită, de un maro mohorât, mă trezesc de-a binelea şi îmi produc confortul acela pe care nu-l ai decât atunci când nu-ţi pasă de ziua de mâine. Mâncărurile slovace sunt săţioase şi au colesterol cât să pună pe gânduri un elefant. Noi, ăştia veniţi din lagărul socialist, care avem colesterolul ca vai de el, mâncăm fără probleme. Occidentalii privesc bălind porţiile uriaşe şi, aşa îmi închipui, după ce îşi fac o cruce cu limba mănâncă mai abitir ca noi. N-am văzut niciun occidental care să-şi facă probleme cu colesterolul atunci când primeşte ceva gratis. Când cumpără ei, atunci da, gândul la colesterol îi scuteşte de o mulţime de cheltuieli şi nici nu par zgârciţi. Aşadar, mâncăm la început tot

felul de aperitive, majoritatea picante, şi bem, dacă avem chef, o palincă de pere care face mărgele pe pahar. Eu mă abţin să beau prea mult, cu toate că aş bea şi o sticlă. Pe urmă vine o supă grasă de găină cu găluşte sau tăiţei. Steluţele de pe suprafaţa ei îmi amintesc de supa lui Hagi Tudose. Ca să pot s-o mănânc îi pun ceva sare, piper şi zeamă de lămâie. Ivaşcu mă priveşte atent şi-şi pune şi el zeamă de lămâie. După supă, îmi amintesc că o dată am primit pe o farfurie fierbinte ceva care semăna cu Muntele Fuji înzăpezit. Erau felii de piept de curcan puse una peste alta şi între ele era costiţă, totul presărat cu parmezan şi dat oleacă la cuptor. Toată chestia cântărea vreun kil. Ca să nu par neam prost îmi mutam gândul de la bere şi comandam vin alb sec. Nu beam decât două pahare, sub privirile aprobatoare ale lui Ivaşcu. Ei beau tot vin alb. La cafea l-am ignorat pe Ivaşcu şi am comandat coniac. Am învârtit bolul încălzindu-l un pic, apoi am gustat numai. „E franţuzesc?”, a întrebat Ivaşcu, care începuse să capete încredere în mine. I-am zis că da şi şi-a comandat şi el.

După plicticoasele comunicări şi după dejunul copios, siesta ne-o făceam plimbându-ne prin Bratislava fără vreun ţel anume, dar ori de câte ori vreun magazin ne

făcea cu ochiul nu-l ocoleam. Radu Tudoran primise o sumă mare de bani pentru nu ştiu ce traducere şi după ce-şi plătise datoriile pe care le avea la mine nu mai accepta, nici în ruptul capului, să mai cheltuiesc vreun ban pentru menajul nostru comun. Câteodată ne însoţea şi Ivaşcu, dar era nevricos şi se plictisea repede, mai ales când intram în magazinele cu scule, pentru care şi eu, şi Radu Tudoran aveam o pasiune veche. Bodogănea şi în cele din urmă ne ruga să-l conducem la tramvaiul care-l căra până la hotel. Nu astfel s-a întâmplat într-o după-amiază călduţă, când a făcut tot drumul cu noi, cu condiţia, exprimată hotărât, să nu mai intrăm în magazinele cu scule. Aşa am făcut, chiar dacă, cel puţin eu, visam la cleşti, spirale, rindele şi dălţi. Chestia asta mi-a ieşit din cap când am văzut o doamnă corpolentă cărând o sacoşă plină cu banane. Şi n-a fost singura, fiecare tip sau tipă care ne ieşea în cale avea o pungă sau o sacoşă din care se iţeau bananele. Am mărit pasul mergând invers decât fericiţii posesori ai fructului exotic. Până la urmă am nimerit într-o piaţetă cu magazine puchinoase. Nu era niciun fel de agitaţie, cu toate că ne era clar că se băgaseră banane. „Nu cred că am nimerit locul bun!”, a zis Ivaşcu înciudat, ca un pescar păgubos,

care din toată balta alesese tocmai locul ăla de care se feresc peştii. Radu Tudoran era calm şi nici eu nu eram disperat, cu toate că n-ar fi fost de mirare să ne fugă bananele de sub nas. Până la urmă am ochit un aprozar a cărui vitrină era plină cu cartofi, cepe şi tot felul de verdeţuri de primăvară. I-am lăsat să mă aştepte şi m-am dus să cercetez locul. Eram destul de sceptic că voi găsi banane printre cartofi, verze şi spanac, mai ales că Ivaşcu zisese: „Agopian, bananele nu se vând la aprozar!”. „Poate au sparanghel!”, am zis eu, mai mult ca să-l enervez, cu toate că m-aş fi mulţumit şi cu nişte sparanghel în locul minunatelor banane. Adevărul e că aprozarul ăla nu-mi trezea nicio încredere. Încăperea în care am intrat era mică şi întunecoasă şi mirosea a pământ şi ceapă. Câteva secunde n-am văzut nimic, din cauză că trecusem brusc de la lumina strălucitoare de afară în semiîntunericul acelei încăperi, care numai cu peştera lui Ali Baba nu semăna. Şi totuşi era chiar peştera aia: aranjaţi frumos, cum nu mai văzusem de mult, ciorchinii uriaşi de banane erau răspândiţi peste tot. Vânzătorul m-a salutat politicos şi am bombănit şi eu ceva în semn de salut, încă buimăcit de norocul care căzuse pe capul nostru. În acelaşi timp îmi devenea din

ce în ce mai clar faptul că Dumnezeu nu murise de tot în comunism şi că eu tocmai îl prinsesem de un picior.

*

Serile la Bratislava erau mult mai plăcute decât după-amiezile. După masa de prânz, atunci când ajungeam la hotel, ne culcam un ceas, de obicei o făceam ştiind, şi Radu Tudoran, şi eu, că noaptea se va prelungi până spre dimineaţă în taifas, cafele şi alcool. După prânzul copios pe care ni-l ofereau gazdele, seara nu mai mâncam decât cel mult o fructă, două, de obicei mere. Puneam sticla de vodcă şi paharele pe măsuţa joasă din hol, eu frecam două nesuri, deschideam geamurile, priveam cum vântul dinspre Dunăre înfoaie perdelele, trăgeam aerul umed şi călduţ în piept tânjind după o ţigară. După ce-mi aprindeam prima ţigară din seara aia, simţind mirosul tutunului ars, apărea şi Radu Tudoran înfăşurat în halatul lui vişiniu, matlasat, cu papuci în picioare şi primul popas îl făcea la baie, să se pişe. Apărea zâmbind somnoros şi se trântea în fotoliu. Vorbeam vrute şi nevrute, eu eram, de exemplu, curios să aflu cum reuşiseră o mulţime de scriitori, printre care

şi el, tineri toţi, să scape de front în ‘41 şi după aia. Mă gândeam la Bogza, Jebeleanu, Miron Radu Paraschivescu, Geo Dumitrescu, Eliade şi o parte din generaţia lui... „Domnule Agopian”, a spus el parcă aşteptându-se la o asemenea întrebare, „fiecare s-a descurcat cum a putut. Antonescu închidea ochii când era vorba de scriitori. Nu dorea să lase ţara fără floarea tinerimii intelectuale, aşa că mai închidea ochii. Da’ trebuia să ai şi pile. Eu făcusem şcoala de ofiţeri, mă păştea clar frontul. M-a scăpat Pamfil Şeicaru. Publicasem câteva reportaje în *Curentul Magazin*, dar şi fragmente din romanul *Un port la răsărit*, îi plăcuseră, m-a chemat la el, s-a uitat la mine, a zis că promit, pe urmă s-a interesat care e situaţia mea militară şi m-a expediat cu un «bine, te scap eu». Aşa am scăpat. Alţii, mai ales scriitorii legionari, fie au fugit din ţară, cum a făcut poetul Horia Stamatu, fie s-au fofilat pe la câte o ambasadă, ca Mircea Eliade, fie i-a mâncat frontul. Da’ dacă n-aveai pe frunte crucea asta, găseai până la urmă o portiţă de scăpare. Mai erau şi ăia de stânga, cum era, de exemplu, frate-miu (Geo Bogza – n.m.), sau scriitorii evrei, în ăştia Antonescu n-avea încredere, se gândea că odată ajunşi pe front vor dezerta la ruşi, ceea ce n-ar fi

fost de mirare date fiind convingerile lor. Cu evreii era şi mai complicat, că erau legile rasiale sau cum le-o fi spus, ei nici măcar nu aveau de ales. Da’ era şi o chestie de noroc. Uite, Laurenţiu Fulga (prozator, 1916-1984, din ‘68 până la moarte a fost vice-preşedinte al Uniunii Scriitorilor – n.m.) n-a avut noroc, cu toate că primul roman (*Straniul Paradis*, 1942 – n.m.) l-a publicat cam odată cu mine. Da’ a avut noroc după aia, că fiind prizonier la ruşi a întors printre primii armele contra nemţilor. Eu după ‘47 am fost interzis câţiva ani buni…”. Nici n-a terminat bine, ceasurile se făcuseră spre două dimineaţa, când de după peretele care ne despărţea de Ivaşcu s-a auzit un urlet lung, lugubru, care ne-a făcut pielea de găină pe mâini. Urletele au continuat la fel de lugubre vreme de câteva minute. Apoi, brusc, au încetat.

Amândoi am ascultat înlemniţi. Radu Tudoran şi-a dat cu părerea că poate lui Ivaşcu îi e rău şi că ar trebui să chemăm nişte ajutoare, salvarea poate. Pe urmă a zis că un om bolnav nu urlă aşa, nu un om grav bolnav, care cel mult ar geme. Am dat din cap că da, asta e şi părerea mea. Când urletele au încetat, am răsuflat uşuraţi. „Să sperăm că n-a murit!”, a zis companionul meu mai în vârstă şi şi-a mai turnat un deget de vodcă

pe care a dat-o pe gât dintr-o singură sorbitură. „Dacă n-a murit”, a continuat el, „te rog pe dumneata să-l întrebi mâine ce a fost chestia asta. Mie mi-e cam jenă s-o fac, nu ştiu dacă mă înţelegi...”. Am spus că o să-l întreb şi ne-am dus la culcare. A doua zi la micul dejun, unde neamurile noastre slave se dregeau invariabil cu minunata bere cehească, la care râvneam şi îmi era interzisă, am deschis gura şi am zis: „Domnule profesor (îi plăcea să i se spună aşa), azi-noapte am tras împreună cu domnul Tudoran o sperietură groaznică...”. Ivaşcu, care arăta mai viu, mai sănătos şi mai vesel ca niciodată mi-a luat vorba din gură şi, după ce a împins un pic farfuria din faţa lui, în care mai erau o felie de şuncă, un crenvurst stingher, o cutiuţă cu gem de portocale, un triunghi de brânză topită cu vredeţuri, din care mâncase cam jumătate, o roşie de seră tăiată în două şi o scobitoare folosită, a zis: „Bănuiesc că am urlat! Cât era ceasul?”. „Vreo două!”, a zis Radu Tudoran, care îl privea curios şi un pic absent în acelaşi timp. „Dragii mei, ştiţi că am făcut puşcărie politică...”. Şi eu, şi Radu Tudoran am dat din cap, aprobându-l. „M-au arestat în ‘48, cu lotul Pătrăşcanu. Aveam 37 de ani şi toată viaţa fusesem un om de stânga şi membru de

partid încă din ilegalitate. Am fost condamnat la moarte, pe urmă tovarăşii mei de drum s-au răzgândit, ei cu Pătrăşcanu aveau ce aveau, şi pedeapsa s-a comutat în temniţă grea. Pe urmă, în ‘54, după ce l-au omorât pe Pătrăşcanu, n-au mai avut nevoie de mine şi, după un scurt proces de formă, am fost reabilitat şi eliberat. De atunci nu mă pot plânge că nu o duc bine, dar din când în când, câteodată mai multe nopţi la rând, am acelaşi coşmar. Visez că sunt liber şi fericit, deschid radioul ca să mă aflu în treabă, dar şi cu un gând anume. Aştept să aud că voi fi din nou arestat şi exact asta aud. Atunci încep să urlu până mă trezesc de-a binelea, ca să-mi dau seama că n-a fost decât un coşmar.”

Într-o dimineaţă, ceva mai devreme ca de obicei, George Ivaşcu a bătut la uşa noastră. Suntem încă în primăvara lui ‘87, la Bratislava, într-un hotel de lux al partidului comunist, vă rog să nu uitaţi. I-am deschis eu, Radu Tudoran era în baie, făcând cele obişnuite de dimineaţă: o pişare cât de cât sănătoasă pentru un bărbat de 77 de ani, o căcare bănuiesc că la fel de sănătoasă, duşul, spălatul pe dinţi sau, mai curând, spălarea protezei. Ivaşcu n-a vrut să intre şi părea şi jenat, şi agitat în acelaşi timp. „Ce s-a întâmplat, domn’

profesor?”, l-am întrebat eu prudent. „Agopian, s-a întâmplat o nenorocire, nici nu ştiu cum să-ţi spun!”, a zis el vorbind cu jumătate de glas. „Vreau să vii până la mine!” Îmi treceau prin cap tot felul de chestii, că-şi pierduse banii şi paşaportul, că nu mai avea cremă de ghete, că a uitat cum se face nod la cravată, că nu mai poate să urineze din cauză că o pietricică îi blocase uretra sau poate că de vină era o inflamaţie a prostatei, dracu’ ştie, în fine, numai chestii din astea îmi treceau prin cap. L-am urmat în camera lui şi după ce a închis grijuliu uşa în urma mea, parcă pentru a fi sigur că nu ne aude nimeni, a zis: „Mai ţii minte bananele alea pe care le-am cumpărat?”. I-am zis că ţin minte şi el a continuat: „Eu le-am luat mai verzi, ca să nu se strice până ajungem la Bucureşti”. Aşa le luasem şi eu, cât mai necoapte, din acelaşi motiv. „Ei, bine, aseară am poftit la o banană...”. Şi eu poftisem, dar îmi dăduse Radu Tudoran din ale lui, că el le luase coapte bine. „Aşa că am mâncat una.” Am dat din cap în semn că înţeleg. „Şi pe urmă m-a pus dracu’ şi am mai mâncat una.” „Păi, erau cam verzi”, am spus eu prudent, începând să-mi închipui ce şi cum. „N-am mâncat decât două, dar au fost destule ca să-mi facă pocinogul.” N-am zis nimic, a

zis el: „Aşa că azi-noapte m-a apucat burta şi până să ajung la WC m-am căcat pe mine”. Nu părea prea jenat de întâmplare, ba chiar din contră, părea că toată chestia îl amuză un pic. M-am gândit că după cinci ani de puşcărie, cu tineta duhnind în celulă şi cu diareea cronică pe care o aveau deţinuţii, se vaccinase împotriva unor asemenea întâmplări. „Chestia asta am rezolvat-o, de bine, de rău”, a zis şi a deschis uşa de la baie. „Mi-am spălat pijamaua, m-am spălat şi pe mine, m-am descurcat”, a zis şi m-a poftit în baie, unde pe calorifer se uscau frumos pantalonii de la pijama. „N-a fost cine ştie ce, dar nenorocirea a venit după aia!” Nu-mi puteam închipui o nenorocire mai mare decât să te caci pe tine în toiul nopţii, aşa că l-am privit destul de curios. „Tot trăgând apa la WC, până la urmă l-am stricat”, a zis. Mi s-a luat o piatră de pe inimă şi am zis uşurat: „Nu-i nimic, domn’ profesor, anunţăm la recepţie că s-a stricat şi-l repară ei”. „Agopian, eu nu pot să anunţ c-am stricat closetul! Ce-or să-şi închipuie ăştia despre mine? Că sunt un troglodit, care nici cu un closet nu se descurcă! Nu fac aşa ceva!” „Ce are, de fapt?” „Nu ştiu, da’ nu se mai trage apa!” „Bine!”, am zis şi am scos capacul de porţelan care acoperea rezervorul. „Agopian, dacă îl

strici şi mai rău, o să transformi o nenorocire în două nenorociri!”, a zis şi a plecat din baie ca să nu vadă ce am de gând să fac. Nu era mare brânză, se rupsese sârma care trăgea clopotul. Rămăsese destul de lungă ca s-o îndoi din nou şi s-o introduc la locul ei. Reparaţia a durat cam un minut. Am tras apa şi mergea ca nou. „Gata!”, am zis ieşind. „L-ai reparat?”, a întrebat el neîncrezător. A intrat după mine şi a tras şi el apa. Funcţiona.

Cei care s-au plictisit de povestea asta nu trebuie să scape acest fragment în care va fi vorba, printre altele, şi de viaţa sexuală a doi bărbaţi importanţi ai acelor vremuri de căcat şi de pişat, vorba fie-mii, care la numai patru ani, când nu-i plăcea câte cineva, îi spunea verde-n faţă: „Eşti un căcat şi un pişat!”. Aşa i-a zis lui Mircea Zaciu la mare, la vila scriitorilor, de n-am mai ştiut pe unde să scot cămaşa. Dar s-o lăsăm pe fetiţa de patru ani şi să ne întoarcem la cei doi bărbaţi, unul de 77 de ani, Radu Tudoran, celălalt de numai 78, George Ivaşcu.

Când a auzit ce-a păţit bătrânul Ivaşcu din cauza a două banane verzi, Radu Tudoran a râs mânzeşte, cu toate că era un falnic cal bătrân, şi a spus: „Fiindcă tot veni vorba de Ivaşcu, mă gândeam să-i fac un cadou, da’

nu ştiu ce şi mi-e jenă să-l întreb. Poate îl întrebi dumneata...”. Nu era nevoie să-l întreb pe Ivaşcu nimic. Cu o seară în urmă mă chemase în camera lui ca să-mi mulţumească încă o dată că-i reparasem WC-ul, m-a lăsat să fumez o ţigară şi mi-a oferit un deget dintr-o sticlă de whisky plată, care era pe sfârşite. Mi-a făcut semn să şed şi s-a aşezat şi el. A luat o gură de whisky direct din sticlă, eu am sorbit delicat din paharul meu, ca să-mi ajungă măcar de-o ţigară. „Ţi-aş fi dat mai mult, da’ nu mai am!”, a zis arătându-mi sticla. Am dat din cap că înţeleg. Pe urmă a zis: „Am auzit că Tudoran are o grămadă de bani!”. „Are”, am zis eu, „că a luat pe o traducere vreo treizeci de mii de coroane”. „Aşa mult?!” s-a mirat el. „Uite-al dracului!” S-a gândit o vreme, nu multă, privind sticla în care mai era o ţâră de lichid roşcovan. „Eu nu sunt băutor, da’ din când în când, de fapt în fiecare seară, îmi place să beau două, trei degete de whisky. Îmi face bine la inimă. Da’ nu se mai găseşte decât pe la gospodăria de partid.” Începeam să înţeleg unde vrea să ajungă şi ţigara ajunsese la filtru. Am stins-o şi mi-am aprins alta. S-a prefăcut că nu vede măgăria şi a zis: „Crezi că zgârcitul ăla de Tudoran o să se simtă şi el cu ceva, dacă zici că are atâţia bani?” „Eu zic că

da!”, am spus, şi Ivaşcu s-a luminat la faţă. „Uite, Agopian, cum stă treaba. Te ocupi dumneata de chestia asta, da’ să nu mă faci de căcat, să par vreun cerşetor. Te descurci?” Am zis că mă descurc, să nu-şi bată capul. „O sticlă nu-i mare lucru, dacă zici că are atâţia bani.” „E ca şi rezolvată, domn’ profesor, nu vă mai bateţi capul!” Cam asta fusese discuţia şi acum Tudoran tocmai îmi spusese că i-ar cumpăra ceva lui Ivaşcu, da’ că nu ştie ce. „Eu zic”, am spus, „să-i cumpăraţi o sticlă de whisky, că ştiu că-i place...”. „E o idee bună!”, a răspuns Tudoran. „Când mergem la cumpărături?”

Cum cred că am spus deja, Ivaşcu era cam zgârie-brânză, în timp ce Radu Tudoran era galanton nevoie mare, aşa că în ultima zi la Bratislava greul cheltuielilor a picat pe capul lui. Ivaşcu n-a venit cu noi la cumpărături, zicând că banii pe care-i mai are îi va cheltui la Praga, unde mai rămânea o zi sau două, noi urmând să ne întoarcem direct la Bucureşti, cu trenul. Aşa că toată dimineaţa mi-am petrecut-o cu Radu Tudoran bătând centrul oraşului şi magazinele care, spre deosebire de Bucureşti, erau bine aprovizionate. Poate tocmai din cauza asta la ei a fost o revoluţie de catifea şi la noi, nu. În fine! Eu îmi cheltuisem aproape toţi banii pe

tot felul de cadouri mărunte, printre care erau pixuri ceheşti, alea galbene, cu mină de creion, marca Koh-i-noor, care la noi nu se mai găseau cam de multişor. Pe astea urma să le dau cadou colegilor de redacţie. Lui Ivaşcu i s-a cumpărat mult râvnita sticlă de whisky. Tudoran şi-a făcut o provizie serioasă din aceeaşi băutură, care numai ieftină nu era, dar cei care s-au procopsit de-adevăratelea au fost copiii mei, Ion şi Ana. Generosul prozator le-a cumpărat, fără să se uite la bani, penare, rechizite haioase, ghiozdane, başca câteva kilograme de bomboane. Mă simţeam destul de jenat, dar simţind asta m-a calmat repede spunându-mi că şi-a dorit întotdeauna copii, da' n-a fost să fie. Mi-am adus aminte că pe la mijlocul anilor '50 publicase un roman pentru adolescenţi, *Ultima poveste*, care îmi încântase copilăria, aşa că i-am spus asta ştiind că o să-i fac o bucurie şi chiar aşa a fost.

Seara, la hotel, a pus la bătaie o sticlă de whisky din rezerva proprie şi l-a sunat pe Ivaşcu, invitându-l la noi. Eu am făcut rost de nişte gheaţă de la restaurantul hotelului şi ne-am apucat de băut. Ivaşcu era vesel, mai ales că-şi primise cadoul, sticla de whisky, *of course*, pe care mi-o dăduse mie să i-o duc la Bucureşti: „Agopian",

a spus, „eu plec cu avionul şi mi-e frică să n-o sparg dacă o pun în valiză, aşa că ia-o tu, te rog”. „O iau, da’ dacă se sparge la mine?”, am zis eu. „Dacă se sparge, puşchea pe limbă, te-ai nenorocit!” L-am asigurat că n-o să se spargă şi s-a liniştit. Am băut şi ei şi-au depănat amintiri din tinereţe. Pe urmă m-am dus să mai fac rost de gheaţă şi când m-am întors erau încinşi bine. Ivaşcu tocmai spunea: „Ţi se mai scoală pe dracu’, Tudorane! La vârsta noastră zicem mersi dacă reuşim să ne mai pişăm ca lumea cu ea! Te lauzi!”. Îmi era clar din ce se luaseră, mai ales că Tudoran îmi povestise că-l vizitează săptămânal o asistentă medicală de vreo treizeci şi cinci de ani. „Şi mai merge?”, îl întrebasem eu. „Nu ca odinioară, da’ tipa se declară mulţumită.” Ivaşcu bombănea în continuare: „Te lauzi, îţi spun eu, că mă pricep!”. Şi apoi către mine: „Auzi, Agopian, ce zice omu’ ăsta? Zice că la vârsta lui încă mai regulează! Tu ce părere ai?”. Ivaşcu era şeful meu, aşa că m-am hotărât la repezeală să n-am nicio părere: „Păi, ce părere să am, domn’ profesor? N-am nicio părere!”. „Bine, pe tine te înţeleg că n-ai nicio părere, că n-ai de unde să ai! Da’ eu am!” „Domnu’ Tudoran e totuşi mai tânăr ca dumneavoastră cu un an”, am îndrăznit eu. „Şi tu crezi

că anu’ trecut regulam? Te înşeli, domnu’ meu, nici gând de aşa ceva! Nici anul trecut, nici acum doi ani...” A tăcut o vreme, apoi a zis: „Cu toate că n-aş băga mâna-n foc că acum trei ani n-o făceam”. În cameră era plăcut, mi-am aprins o ţigară şi am privit sticla de whisky, din care nu băuserăm nici jumătate.

Adio*, România literară*!

Când am ajuns la Bucureşti l-am sunat pe Ivaşcu şi i-am spus că minunata şi nepreţuita lui sticlă de whisky călătorise cu bine şi era întreagă şi nevătămată. Chestia asta l-a făcut fericit, dar a avut grijă să-mi atragă atenţia ca nu cumva să păţească ceva până când intră cu adevărat în posesia ei. Până la urmă i-am dus sticla acasă şi cu ochii la sticlă şi cu gândul la closetul pe care i-l reparasem la Bratislava m-a întrebat dacă ştiu să repar frigidere, convins că ştiu. L-am dezamăgit spunându-i că nu ştiu. După ce şi-a revenit din uimirea produsă de neştiinţa mea mi-a propus să devin omul lui de încredere la revistă, adică să-i spun în fiecare zi cam ce mişcă pe acolo. Avea deja un om de încredere, pe

Mihai Minculescu, care-i raporta micile noastre întâmplări cotidiene, aşa că i-am spus asta. „Aşa e”, a zis el, „dar Minculescu e prea beţiv, nu mai am încredere în el. O să lucrez cu dumneata!”. L-am refuzat politicos şi asta a fost ultima discuţie cu George Ivaşcu, care a avut proasta inspiraţie să moară de infarct în vara anului următor, 1988. Cum lumea literară era împărţită în două tabere aflate în plin război, numirea unui nou director la conducerea revistei era o problemă aparent insolubilă. Partidul, care avea grijă de noi toţi, a găsit o soluţie de compromis. Conducerea revistei i-a fost oferită lui Dumitru Radu Popescu, preşedintele Uniunii Scriitorilor. Acesta era agreat de partid şi ducea o politică neutră faţă de scriitorii învrăjbiţi. Lucrurile au mers destul de bine sub conducerea lui şi toată lumea era mulţumită. Pe urmă a venit decembrie ‘89 şi Dumitru Radu Popescu a fost destituit de scriitorii revoluţionari din toate funcţiile pe care le deţinea, cu toate că fusese un preşedinte bun, care încercase, pe cât posibil, să împace şi capra, şi varza. Astăzi e academician şi numai tâmpiţii îl mai vorbesc de rău. La conducerea revistei a venit un comitet provizoriu format din Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleşu, Gabriel

Dimisianu, Valeriu Cristea şi Roger Câmpeanu. Pe vremea aia eram de aproape şase luni în America şi, când m-am întors, pe 17 ianuarie ‘90, la revistă era ceartă mare între aşa-zişii apolitici şi cei care doreau ca scriitorii să se implice în lupta politică. Până la urmă a câştigat Nicolae Manolescu, în martie ‘90, care iniţial se dădea apolitic. Cum redacţia fusese deja constituită prin aducerea unor oameni noi n-a mai fost loc şi pentru mine. La propunerea lui Nae Prelipceanu şi cu acordul lui Laurenţiu Ulici m-am mutat la revista *Luceafărul*, seria nouă. Dar asta e altă poveste.

P.S.: Radu Tudoran a murit în noiembrie ‘92 din cauza unei operaţii de arterită. Avea 82 de ani.

Patru povestiri autobiografice

Un evreu necăjit

Dacă n-aş fi luat singurul 10 din clasă la teza de matematică, probabil că n-aş fi fost chemat niciodată să-l călcăm în picioare pe Marcovici Andrei. Eram în clasa a cincea, era primăvară, aşa că începuse binişor anul 1959. Nenorocitul ăla de 10 îl luasem din întâmplare, întâmplare care făcea că îl uram pe profesor. După ce

ne-a dat subiectele a zis că pune pariu cu noi că un subiect, gândit de el în mod special, nu-l va rezolva nimeni. În timp ce vorbea, rânjea la noi. Am rânjit şi eu în gând, amintindu-mi cum l-a bătut pe Gică Broscaru, bodyguardul meu plătit cu un leu pe zi să mă apere de colegii mai năbădăioşi, mulţi veniţi din Colentina. Gică Broscaru era copilul din flori al unei ţigănci serioase care, ca să-l scape de handicapul că era crescut fără tată, i-a spus că tac-su e un italian care a fost obligat de comunişti să plece din ţară. El a luat-o în serios şi noi la fel. Dar cum toată lumea ştia că italienii mănâncă broaşte, Broscaru i-a rămas numele.

Cum vă spuneam, tipu' ăla care ne preda matematica l-a bătut pe Gică al meu, iar mie, ca să mă răzbun, nu mi-a rămas decât să rezolv căcatu' ăla de problemă cu care îşi dorea să ne umilească. Am rezolvat-o, l-am umilit eu pe el, dar chestia asta m-a pus în situaţia privilegiată de a fi invitat, cum spuneam, să-l călcăm în picioare pe elevul Marcovici Andrei. Nu mă alegeau, dar diriginta noastră, Marcela Saraş, care ajunsese să predea română (ea era profesoară de franceză) unor amărâţi de copii din Gura Oborului, această doamnă care mirosea de departe a interbelic, mă iubea. Şi văzând ea că am

luat zece şi la matematică, nu numai la română, m-a scos în faţa careului de elevi-pionieri şi am fost lăudat de-mi venea să intru în ciment de ruşine. În careul ăla nu erau lăudaţi decât fătălăii şi fătăloaicele mioape şi fără ţâţe. Nu de alta, dar Paula, noua mea colegă de bancă, avea nişte ţâţe cât casa şi cineva îmi sufla la ureche că niciodată o ţâţă serioasă nu va iubi o problemă de matematică. Habar n-am pe ce mâini au ajuns ţâţele Paulei, dar eu, din cauza careului ăluia nenorocit, am fost ales să-l calc în picioare pe Marcovici Andrei, colegul meu de clasă şi prieten încă de la grădiniţă, unde amândoi o curtam pe Tatiana, o fetiţă care încă de la şase ani dădea dovezi clare că va deveni o adevărată femeie rupătoare de suflete, dacă numai la vârsta aia reuşise să facă asta cu cel puţin doi căcăcioşi. Adevărul e că nu eram deloc căcăcioşi şi ne-am bătut pe mâna ei ca doi gentlemani, câştig de cauză având eu în final, din cauza unei umbrele. O umbrelă d-aia neagră, bătrânicioasă, rămasă în casa noastră de la cine ştie ce maiorescian care descoperise că formele fără fond se numesc umbrele.

Aşadar, ploua în primăvara lui ‘53, imediat după moartea lui Stalin, iar eu am fost trimis la grădiniţă cu

umbrela după mine. A fost ideea maică-mii, care pe vremea aia mai stătea cu noi, şi n-a fost cea mai rea idee. Când am terminat-o cu bălmăjeala numită grădiniţă, după ce mi-am pus pantoful drept în laba stângă şi invers, am înhăţat minunata umbrelă care era cât mine de lungă şi m-am proptit fericit în faţa uşii. Afară ploua pe măsura umbrelei mele. Adică imens. În fine, nici eu nu eram cine ştie cât de mare, ba chiar s-ar putea spune că, din contra, dar ce mai contează asta când te sprijini cu mâna şi cu bărbia pe cea mai uriaşă şi minunată umbrelă din lume? Stăteam carevasăzică aşa şi colegii mei, copiii cartierului Obor, ieşeau în ploaie, erau înghiţiţi de ea. Tatiana a apărut sfioasă în pragul uşii, a privit ploaia, a atins-o cu un deget, a lipăit picătura care o atinsese, s-a întors spre mine, m-a privit cu ochii ei minunaţi, de pisică leneşă, şi m-a întrebat: „Mergem?”. Am deschis umbrela deasupra capetelor noastre şi am păşit prin fuioarele ploii. Nu aveam de făcut decât vreo două sute de metri, apoi ne despărţeam. Am mers încet, atenţi, fericiţi că plouă, fericiţi că avem o umbrelă, fericiţi că drumul părea nesfârşit. În apropierea curţii ei am crezut că totul s-a terminat. M-a tras de mânecă şi m-a dus până în faţa uşii

unde totul avea să se termine. În urma noastră, jucându-se prin băltoace, l-am văzut pe Andrei. Părea să nu-i pese de ploaie, părea să nu-i pese de nimic. Tatiana a privit undeva peste creştetul meu şi a spus un delicat *mulţumesc*. Habar n-am ce-am bălmăjit eu. Am închis umbrela şi, târând-o prin noroi, m-am dus spre Andrei. M-am oprit în faţa lui, ploaia curgea de pe capetele noastre pe obrajii noştri. Părea că plângem amândoi şi n-aş băga mâna-n foc că nu plângea el. S-a uitat la mine şi a spus: „Ştii, eu o să plec în curând din ţara asta!”. L-am privit, dar amândoi arătam la fel, cu ploaia în cap, nesfârşită. Au trecut ceva ani până când Marcovici Andrei, elev la Şcoala nr. 50, o şcoală care exista încă dinainte de primul război mondial, pe strada Ion Maiorescu colţ cu Aliman (munte în Făgăraş), să plece din ţară.

Cum spuneam, eram în 1959 şi ajunsesem unul dintre cei mai buni elevi din clasa mea. O uitasem pe Tatiana şi, cu un an înainte, în clasa a patra, când am devenit şcoală mixtă, mă îndrăgostisem de Meli, cea mai grozavă fată pe care o văzusem până atunci. Avea un frate handicapat, hidrocefal, şi numai mutra lui de broscoi, un broscoi plimbat într-un căruţ din cele numite

landou, îmi mai tempera puţin din imensa dragoste pe care i-o purtam. Chestia e că n-o iubeam numai eu, toţi băieţii din şcoală se îndrăgostiseră de bruneţica vioaie, în care mirosiseră probabil viitoarea curvă de la Athénée Palace. Eu nu mirosisem încă nimic şi eram în limbă după ea. Şi, culmea, dintre toţi golanii de pe Calea Moşilor care nu împliniseră încă doişpe ani, ea a pus ochii pe mine.

Terminasem clasa a patra, dădusem examen pentru a intra în a cincea şi pusesem pe picioare o afacere bunicică cu timbre. Asta încă dintr-a treia. Mă pricepeam la afaceri fiindcă încă de la şase ani concepusem una împreună cu Georgelu Mera, prietenul meu cel mai bun de pe vremea aceea. Locuiam pe Căluşei, o stradă pavată cu pietre de râu şi cu leşuri de câini şi pisici. În curtea lui Georgelu creştea un cireş frumuşel, era vară, era după-amiază şi după-amiaza, vara, în 1953, toată lumea dormea pe strada Căluşei. Ei, nu chiar toată lumea, eu şi cu Georgelu Mera stăteam în curtea lui imensă, tolăniţi pe o bancă cum numai în Cişmigiu mai puteai vedea, la umbra celui mai frumos castan din Bucureşti, care tot în curtea lui creştea, şi puneam ţara la cale. Hotărâserăm, cu toate că comuniştii nu înghiţeau

deloc chestia asta – dar ce ne păsa nouă de comunişti –, să ne facem negustori. Am întors ideea pe toate feţele şi până la urmă am ajuns la concluzia că n-ar fi deloc o idee tâmpită să deschidem un Aprozar. La câţiva paşi de noi era un mic magazin închis şi din câte auziserăm fusese acolo un Aprozar. Am uitat să vă spun că tatăl lui Georgelu era grec, iar mama o evreică năsoasă cu ţâţe mari; nici eu nu stăteam tocmai prost genetic, aşa că ideea de a ne face negustori nu ni s-a părut deloc de neînchipuit. În definitiv era vară şi toată lumea dormea. Numai noi ne chinuiam minţile să punem o afacere pe picioare, ceea ce nu era de natură să ne descurajeze în vara şi în după-amiaza aia. Aveau s-o facă comuniştii când vom intra la şcoală, dar până atunci mai era. Tocmai când era s-o lăsăm baltă, am văzut pisica mătuşă-mii Vica încercând să se caţere în cireş, unde câţiva grauri dădeau iama în cele mai coapte fructe. Georgelu mi-a urmărit privirea, dar n-a văzut nici pisica, nici graurii. A văzut cireşele. Imediat după el le-am văzut şi eu, am poftit să le simt carnea dulce în gură, cu toate că înainte de a ne hotărî să ne facem negustori, tocmai asta făcuserăm: ne umpluserăm burţile cu cireşe. După ce ne-am desprins ochii de la cireş, Georgel a dus

degetul la buze, în semn de tăcere, şi m-a tras după el. Printr-o spărtură numai de noi ştiută am intrat într-un garaj părăsit, plin cu tot felul de boarfe. Prin ţiglele sparte ale garajului lumina se scurgea în fuioare subţiri, luminând pânzele vesele de păianjen. Peste numai un an, doi evrei deştepţi au închiriat garajul de la părinţii lui Georgelu şi au făcut în el prima fabrică socialistă de nasturi din brânză. Fără să-i pese de viitorii afacerişti şi de nasturii din brânză, Georgelu mi-a arătat un cufăr de răchită. Apoi, în liniştea acelei după-amiezi şi sub privirea binevoitoare a unui castan imens, care mai e şi azi acolo, am cules cireşul. În definitiv, era greu de crezut că un armean, un evreu, un grec şi un român, asta era combinaţia noastră genetică, n-ar fi fost în stare să culeagă un cireş. Era o vreme stahanovistă, dar, din fericire, noi nu aflaserăm încă de ea. După cum vă daţi bine seama, încercarea noastră de a reaprinde focul economiei de piaţă cu ajutorul câtorva kilograme de cireşe a fost sortită eşecului. Eu, unul, am rămas cu un gust amar în gură, ca şi cum aş fi băut ceai de anghinare. Habar n-am cu ce gust a rămas Georgelu, fiindcă n-am mai vorbit niciodată despre asta.

În vara lui ‘59, ai lui au primit aprobarea să plece definitiv din ţară. Era vară, ca şi atunci când culeseserăm cireşul şi tot după-amiază, o după-amiază la fel de adormită. Ai lui erau plecaţi cu treburi prin oraş şi noi ne-am strecurat în răcoarea casei cu storurile la ferestre trase. În penumbra aceea plăcută ne-am dezbrăcat în pielea goală, ne-am vârât în patul părinţilor lui şi am început să ne frecăm puţele gândindu-ne la Lidia, o fată cu un an mai mare decât noi, care va pleca în Israel în 1963. Lidia locuia în aceeaşi curte şi ani de zile ne jucaserăm cu păsărica ei, ea fiind pacientă, noi doctori. Stăteam într-un pat imens din lemn de trandafir, pat care ne îmbia la cuminţenia labei. În jurul nostru, ca un halou, era un amestec halucinant de mirosuri: mirosul mamei lui Georgelu, Moni, un miros de transpiraţie amestecată cu parfum; mirosul lui Georgică, tatăl lui Georgelu, grecul frumos şi prost ca un smochin căruia nu i se termină niciodată roadele. Peste câteva zile Georgelu a plecat cu vaporul în Brazilia şi n-am mai ştiut nimic despre el până în ‘88, când mătuşă-mea, Vica, ce rămăsese într-o vagă legătură cu ei, mi-a spus că Georgelu s-a sinucis. N-am aflat niciodată motivul. Avea 41 de ani.

Appendix

Într-o joi, pe la sfârşitul anului trecut, 2006 vreau să spun, eram cu câţiva prieteni la piţăria „Red Lion”, aia de pe Academiei, vizavi de coloane. De fapt, în fiecare joi suntem acolo, după ce şedinţa de sumar a *Academiei Caţavencu* se termină. Şedinţa nu începe niciodată la aceeaşi oră şi se termină când vrea ea, după cum pofta noastră de a trăncăni e mai lungă sau mai scurtă. Aşa că pot spune că era într-o joi, dar nu pot spune ora. Hai să spunem că era ora trei după-amiaza, că băuserăm prima bere şi că vorbeam despre comunism. Afară burniţa călduţ, berea era mai rece decât media de temperatură a lui decembrie şi după ce mi-am muiat mustaţa în a doua halbă cu bere, nu ştiu ce mi-a venit şi m-am apucat să le povestesc prietenilor mei despre o demascare comunistă din anii ‘50. Spre sfârşitul anilor ‘50, de fapt. Eram în clasa a cincea şi Marcovici, un băiat drăguţ, cu care eram prieten încă de la grădiniţă, urma să plece în Israel. Aşa hotărâseră părinţii lui, sătui probabil de binefacerile socialismului. Am fost strânşi, cei mai grozavi pionieri din şcoală, într-o sală de clasă, Marcovici a fost adus plângând în faţa noastră şi a fost demascat

ca trădător al idealurilor clasei muncitoare. Plângând şi curgându-i mucii, pe care tot încerca să şi-i şteargă cu o batistă mototolită în pumni, s-a apărat spunând că el n-ar fi plecat niciodată, dar aşa au hotărât ai lui. A fost întrebat de ce nu a venit la organizaţia de pionieri să povestească tot, organizaţie care l-ar fi ajutat să-şi convingă părinţii că e o prostie să pleci într-o ţară capitalistă, părăsind cea mai bună dintre lumi. Şi-a tras mucii, s-a oprit din plâns şi a spus: „Păi, mi-a zis tata că, dacă spun ceva, mă omoară!”. În fine, el a plecat, eu am rămas.

Câte ceva despre lucrul bine făcut

Prima criză pe care am văzut-o cu ochii mei a fost atunci când maică-mea a fugit de acasă. De fapt, nu a fost o criză adevărată, din simplul motiv că taică-meu o considera mult prea curvă după gustul lui, iar eu mă săturasem să mănânc carnea de cal cu care maică-mea ne hrănea. Cumpăra carne de cal care era foarte ieftină, o toca şi făcea din ea chiftele sau sărmăluţe în foi de viţă, după care ne anunţa că iar a cheltuit o mulţime de bani pe carnea de porc. Diferenţa de bani între cele două

feluri de carne o băga în buzunarul ei, pregătindu-se de fugă.

Cum spuneam, fuga maică-mii n-a fost chiar o criză, dar rudele lui taică-meu, surorile lui adică, au luat treaba în serios şi se gândeau cum o să se descurce un bărbat singur cu un băiat de doisprezece ani, aşa că i-au propus să divorţeze şi să se recăsătorească. Taică-meu nu le-a contrazis, dar până una alta, a hotărât că cel mai bun lucru pentru un bărbat singur, cu un copil încă mic, e să mănânce la restaurant. Eu, care nu împlinisem încă doisprezece ani în primăvara acelui an, 1959, am fost de acord cu el. Mătuşile mele armence, cele trei, au strâmbat din nas, dar până la urmă au cedat.

Pe vremea aia, taică-meu avea un mic atelier de cizmărie, la o staţie de Gara de Nord, şi câştiga mai mult decât bine. Era sărăcie mare şi orice om cu scaun la cap îşi repara pantofii, pentru simplul motiv că nu-şi permitea să-şi cumpere o pereche nouă. La fel de bine o duceau şi croitorii, care se specializaseră în întoarcerea hainelor pe dos. Te duceai la unu' din ăsta cu un costum uzat şi într-o săptămână tipul ţi-l întorcea pe dos, îi schimba eventual căptuşeala şi te trezeai cu un costum nou-nouţ. Chiar şi taică-meu avea un asemenea costum.

Şi-l făcuse înainte de război, dintr-o stofă bună, englezească, şi pe la mijlocul anilor ‘50 îl dăduse la întors. Arăta ca nou, dar taică-meu nu-l purta decât duminicile, când se ducea să mănânce la vreun restaurant central. Pe vremea aceea, oamenii încercau să găsească tot felul de soluţii la criza în care ne băgaseră comuniştii: făceau bulion, puneau murături, creşteau porci şi găini (mă refer strict la bucureşteni), făceau săpun de casă, maică-mea mai fura de la vecini, taică-meu, după fuga ei, a hotărât că cel mai simplu pentru amândoi e să mâncăm la cârciumă.

Când eram la liceu, am avut o colegă ai cărei părinţi aveau un teren pe lângă uzinele IOR, unde creşteau o vacă. La vremuri de criză, soluţii de criză. Soluţia lui taică-meu nu mi s-a părut şi nu mi se pare nici azi, când sunt cam de vârsta lui de atunci, o soluţie rea. La prânz mâncam la un birt de pe Ştefan cel Mare, pe lângă Obor. Era mizerie mare acolo, puţea de te trăsnea a ţuică, transpiraţie şi mâncăruri cu sosuri grele, făcute cu rântaş, dar aveau o ciorbă minunată de văcuţă şi o tocăniţă de purcel ca la mama acasă, ca să spun aşa, cu toate că la maică-mea nu mâncasem niciodată atât de bine. Seara era şi mai grozav: mă duceam la prăvălia lui

taică-meu şi de acolo o luam pe Calea Griviţei, care era plină de cârciumi. Alegeam una şi ne delectam cu măruntaie la grătar, fleici şi mici tot la grătar sau cu saramură de burtă de crap – după asta se omora taică-meu – şi cred că beam şi un ţap de bere.

Din păcate, treaba n-a ţinut decât vreo jumătate de an. În toamnă, când am început şcoala, una din mătuşi, Orjen, m-a luat să mănânc la ea. Gătea grozav, aşa că nu mi-a fost prea greu să uit birturile şi cârciumile de pe Griviţa, mai tânjeam totuşi din când în când după ţapul cu bere, dar aşa e viaţa, nu poţi să ai tot ce vrei şi nicio criză nu durează o veşnicie.

Există tot felul de metode de-a ieşi dintr-o criză. De exemplu, în vara lui 1956, familia Mera a ieşit din criză după ce pur şi simplu a săpat în grădină. Nici măcar n-au săpat ei, au angajat un om s-o facă. Unu', Dumitru, care era cam idiot şi avea şi o buză de iepure care mă fascina. În după-amiaza aia în care au săpat m-a pus dracu' s-o ascult pe maică-mea (încă nu fugise de acasă) şi m-am culcat, aşa că am scăpat punctul culminant al săpatului. Mi l-a povestit cu lux de amănunte Georgelu, prietenul meu, care, ca un Mera autentic, asistase la ieşirea familiei lui din criză. În groapa aia pe care o

săpase Dumitru se aflau câteva sute de cocoşei, aproape o jumătate de căldare. Îi ascunsese acolo bătrânul Mera, bunicul lui Georgelu. Au vândut cocoşeii la Banca Naţională (comuniştii dăduseră o lege prin care orice cetăţean român putea vinde legal monede de aur pe care le avea ascunse) şi au scăpat pentru o vreme din criza în care ne băgaseră comuniştii. Până la urmă, au găsit o soluţie şi mai bună pentru a ieşi din criză. Au plecat definitiv în Brazilia, unde Moni, mama lui Georgelu, avea nişte unchi bogaţi. Dar nu ştiu cum s-au descurcat cu crizele din Brazilia. În 1988, o mătuşă din partea maică-mii, Vica, mi-a spus că Georgelu s-a sinucis, puţin înainte să împlinească patruzeci şi unu de ani. Dacă stau să mă gândesc bine, e şi asta o soluţie destul de plauzibilă pentru a scăpa de o criză.

În vara lui ‘68, în august, a fost mare criză mare. Ruşii, mai bine zis sovieticii, au invadat, împreună cu unele state ale Pactului de la Varşovia, Cehoslovacia. Eram acasă, pe Calea Moşilor, şi scriam la un roman pe care nu aveam să-l termin niciodată, dar pe vremea aia nu ştiam asta. Aveam radioul deschis şi deodată muzica s-a oprit şi un şpicher a anunţat cu voce emoţionată că Cehoslovacia fusese invadată. Cum România nu

participipase la invazie, primul gând care le-a venit românilor a fost că urmăm noi. Aşa că românii de pe Calea Moşilor şi-au adunat ce bani avea fiecare şi la cele două Alimentare de lângă blocul meu s-au făcut nişte cozi imense. Taică-meu avea tot timpul sume importante ascunse în şifonier, am luat câteva sute şi m-am pus la coada care mi s-a părut mai mică. Toată lumea cumpăra făină, ulei şi zahăr. În timp ce aşteptam să-mi vină rândul, mi-am zis că, oricât de ocupaţi o să fim, alimentele astea, chiar raţionalizate, or să se găsească. Aşa că de toţi banii pe care-i aveam am cumpărat ciocolată, cafea, cacao, cuişoare, vanilie şi piper. La foi de dafin nu m-am gândit. Când a venit acasă, taică-meu m-a felicitat. El avea unsprezece ani când fusese ocupat Bucureştiul în primul război mondial şi ştia ce-i aia o ocupaţie. Din fericire, n-a fost nicio invazie şi ani de zile ne-am uitat cu jale la produsele alea coloniale cu care nu prea aveam ce face. Mai puţin la cafea, ciocolată şi cacao. Dar cu cuişoarele chiar nu ştiam ce să facem. Ne-ar fi prins bine dacă intrau ruşii în ţară, da' n-a fost să fie.

Oglinzi, pizdă şi azotat de argint

Tare mi-aş fi dorit ca povestirea asta să se cheme *Sandvişuri cu diamante* sau *Micul dejun la Tiffany*, nu mai ştiu cum a apărut în româneşte şi care era titlul original în engleză. N-a fost să fie, titlul acesta l-a folosit un tip care se caracteriza astfel: „Sunt înalt cât o puşcă şi la fel de zgomotos ca şi ea”. Cu înălţimea nici eu nu stau prea grozav. Dar nu despre înălţimea mea voiam să vorbesc, ci despre titlul acestei povestiri. Mi-ar fi plăcut, cum spuneam, titlul lui Capote, dar până la urmă m-am consolat cu titlul pe care l-aţi citit deja. M-am consolat destul de uşor dintr-un motiv simplu: pe Calea Moşilor, acolo unde se întâmplă mare parte a acţiunii acestei povestiri, nu era niciun magazin mai acătării, în care să se vândă măcar gablonzuri, iar diamante nici atât. Şi totuşi, între staţiile de tramvai Făinari şi Obor era un magazin „Consignaţia”, unde puteai să te delectezi cu diverse obiecte interbelice, pe care oamenii încercau să le vândă pe mai nimic pentru a nu muri de foame. Când n-aveam ce face, dar cel puţin o dată pe săptămână, în drum spre Obor, unde mă duceam însoţit de prietenul meu Gică Keşişian ca să ne cumpărăm îngheţată pe băţ, ne abăteam negreşit şi pe la magazinul „Consignaţia”, magazin care îmi amintea de o povestire a lui Dickens, o

povestire stranie, ca să nu spun înfricoşătoare, pe care o citisem cu ceva ani în urmă. În magazin era umbră şi răcoare, duşumelele erau date cu motorină, aşa că mirosea a păcură şi mirosul păcurii se amesteca cu mirosul naftalinei cu care erau impregnate hainele de care nimeni nu mai avea nevoie: redingote şi pantaloni reiaţi, fracuri şi smochinguri foarte largi, semn al unei bunăstări cel puţin ciudate pentru noi, care întindeam marmeladă pe felii de pâine neagră şi ne consideram fericiţi. Mai erau costume gri-fer sau maro-închis, la două rânduri, costume bine spălate în neofalină, în încercarea deşartă de a le reda tinereţea demult pierdută. Hainele bărbăteşti erau însoţite de rochii grele de catifea, cu talia strâmtă de astă dată, semn că fostele lor stăpâne ştiau ce e acela un corset. Noi nu ştiam, aşa că atunci când apărea şi vreun corset la vânzare ne minunam în faţa nenumăratelor *balene* şi a şnururilor cu care era dotat. Pe urmă ne gândeam la chiloţii acelor doamne, excitându-ne numai la gândul unor chiloţi albi, mari, în care ar fi încăput toate dorinţele noastre. Din păcate, doamnele nu-şi vindeau şi chiloţii. Ne ascundeam în spatele acelor haine mirosind a naftalină şi ne-o luam la labă fericiţi, gândindu-ne la nişte chiloţi albi şi mirosind

altfel decât motorina de pe duşumea. Era un magazin grozav, unde îţi puteai petrece şi o zi întreagă fără să te plictiseşti. Dar nu despre acest magazin va fi vorba mai departe.

Mulţi se vor întreba, pe bună dreptate, ce caută în titlu azotatul de argint, primele două cuvinte ducându-i totuşi cu gândul la ceva cât de cât cunoscut, pe când azotatul acesta pare cam hodoronc-tronc pus acolo. Se prea poate, şi le dau dreptate, dar pentru mine a fost o vreme când această sare a argintului era mai excitantă decât orice fetişcană căreia tocmai începuse să-i crească ţâţele.

În 1959, în vara lui ‘59, eram un puşti de doisprezece ani care se juca în curtea lui Gică Keşişian împreună cu alţi copii, băieţi şi fete. Iubita mea, o fetiţă de aceeaşi vârstă cu mine, se cocoţase pe acoperişul unui coteţ de porci în care nu era niciun porc. Eram cu spatele la ea şi priveam o groapă în care erau aruncate zeci de mii de cioburi de oglindă. O secundă, chiloţii iubitei mele, puţin murdari de la gudronul cartonului asfaltat cu care era acoperit coteţul pe care se cocoţase, s-au reflectat în miile alea de cioburi. Dar s-o luăm pe îndelete.

În vara lui ‘56 împlinisem nouă ani. În vara aia, maică-mea încă nu fugise de acasă, dar făcea exerciţii pentru asta. Fura câţi bani putea de la taică-meu şi se futea cu un vecin care construia case de chirpici şi paiantă. Deosebirea între chirpici şi paiantă nu e prea mare, desigur, nişte deosebiri există totuşi. Chirpiciul, de la turcescul kirpiç, este o cărămidă nearsă, făcută din lut amestecat cu apă şi paie. Această compoziţie destul de banală era turnată în forme de lemn şi după ce se întărea puţin era scoasă din forme şi uscată la soare. Cu cărămizile astea se putea construi o casă. Chestia cu paianta era mai simplă: se desena pe pământ conturul viitoarei case şi pe acest contur se băteau pari cam la o jumătate de metru unul de altul. Parii erau înalţi cât o cameră şi erau uniţi între ei cu ajutorul unor stinghii, care erau fixate şi pe interior, şi pe exterior. Rolul lor era să ţină între ele o umplutură de lut amestecat cu paie şi ceva balegă. V-am plictisit bănuiesc, aşa că o să mă întorc la maică-mea, care, aşa cum vă spuneam, se futea cu unul, Dragomir, omul care construia case de chirpici sau paiantă, după dorinţa şi buzunarul clientului. Cu banii furaţi de la taică-meu, buna mea mamă cumpărase o bucată de teren în Andronache, în spatele

spitalului Fundeni, şi acum încerca să-l convingă, cu ajutorul pizdei, pe vecinul nostru Dragomir că o partidă bună de fut e mai valoroasă (sau măcar la fel de valoroasă) decât munca lui pentru a construi o casă de paiantă. Maică-mea alesese varianta mai ieftină (paianta), ca să fie sigură că bărbatul care o călărea va fi de acord cu ideile ei, idei care îmbinau în mod plăcut sexul cu construcţia unei case.

Femeile din cartier o invidiau pe maică-mea, care ştia să îmbine atât de ingenios utilul cu plăcutul. Lui taică-meu nu-i păsa de aventurile nevesti-sii, chiar dacă din când în când o mai bătea, şi visa la ziua când va scăpa de ea. Aşa că în vara aia, care tocmai începuse, mi-am dat seama că trăiesc în cea mai bună dintre lumile posibile. La chestia asta a contribuit, nu în ultimul rând, Partidul Muncitoresc Român, PMR pe scurt, care, oricum, cu asta ne îmbrobodea de ceva vreme. Într-o şedinţă a Comitetului Central al PMR, care a avut loc în iulie, tovarăşii de acolo, care or fi fost, şi-au dat seama că şcoala noastră românească mai avea o componentă mic-burgheză: învăţământul primar, gimnazial şi liceal nu era mixt. Adică într-o parte învăţau păsăricile şi complet separat de ele puţele. În URSS treaba asta nu se mai

întâmpla încă de la marea Revoluţie din Octombrie, şi toată lumea ştia că cele mai bune rezultate la învăţătură le obţineau copiii sovietici. Aşa că în vara aia, cum spuneam, cea mai bună dintre lumi, lumea mixtă, a prins un contur clar şi de nezdruncinat.

Tot în vara aia, maică-mea a furat un butoi din curtea avocatului Gioroceanu, butoi în care avea de gând să pună varză la murat. Pentru asta trebuia să aştepte până la toamnă, dar cum avea destule pe cap, vremea a trecut pe neobservate. Cam acelaşi lucru s-a întâmplat şi pentru mine, chiar dacă nu participasem la furtul butoiului. Toamna a venit repede şi, ca să sărbătorescă evenimentul, maică-mea a furat o curcă din curtea Marietei, cea mai bună prietenă a ei. La furtul acesta am participat şi eu. Trebuia să ţin de şase, ca nu cumva Marieta să se întoarcă pe nepusă masă de la teatru. Să nu vă închipuiţi că Marieta era vreo intelectuală care nu putea să doarmă dacă nu-l vedea pe Vraca în *Richard al III-lea*. Departe de ea gândul acesta. Se ducea la teatru pentru simplul motiv că acolo lucra ca maşinist amantul ei. Marieta nu s-a întors, aşa că furatul curcii a fost o nimica toată. Se însera şi eu trăgeam cu ochiul să văd dacă nu apare stăpâna curcilor, iar maică-mea alegea

liniştită o curcă mai plinuţă din cele cinci-şase care îşi făcuseră culcuşul într-o boltă de viţă din curtea Marietei. Când a fost mulţumită de curcă, i-a rupt gâtul, a vârât-o într-o papornită de muşama şi a plecat liniştită spre casă. Eu am urmat-o.

Participam la aproape toate furtişagurile maică-mii pentru simplu' motiv că, dacă n-o făceam, mâncam o bătaie soră cu moartea şi mă plictisisem să mănânc bătaie nevinovat. Şi mai era o chestie. Din când în când o pâram lui taică-meu. Şi atunci bătaia o lua ea, fără însă să ştie de ce. De fapt, nici nu-şi bătea capul ca să afle de ce e bătută. Făcea zilnic atâtea chestii nasoale, încât orice bărbat cu ceva minte în cap ar fi bătut-o de dimineaţa până seara. Taică-meu era destul de înţelept însă ca să nu-şi piardă timpul cu aşa ceva. O mai bătea totuşi din când în când, dar numai ca să-mi dea mie satisfacţie şi ca nu cumva să ajung să cred că trăiesc într-o lume perfect nedreaptă. Chestia asta mi-a prins bine mai târziu, bănuiesc că nu are rost să vă explic de ce.

Aşadar, toamna aia a început cu furtul curcii Marietei şi cu răscoala ungurilor împotriva comunismului. Da' răscoala, cred, a fost o lună-două mai târziu. A urmat

scandalul cu Marieta, care mirosise ceva în legătură cu curca ei dragă, dar maică-mea era strălucitoare când minţea, aşa că până la urmă a convins-o că e nevinovată ca o fecioară de unsprezece ani. Când s-au calmat cât de cât lucrurile şi curca devenise o amintire plăcută burţii noastre, maică-mii i s-au năzărit două chestii noi. Nimic nefiresc la ea, care nu putea dormi liniştită dacă nu punea la cale ceva cât de cât neobişnuit. În toamna aia a observat că avem prea multe ploşniţe în casă şi s-a hotărât să scape de ele. N-aş putea spune că am scăpat de ploşniţe, dar le-a rărit considerabil rândurile. În definitiv, aproape toată lumea avea ploşniţe pe vremea aia, şi familia Keşişian, şi familia Nusenbaum, aşa că în toamna lui '56 noi ne deosebeam de alţii fiindcă aveam covârşitor mai puţine. Să nu fi avut deloc ar fi fost caraghios. Trăiam în comunism şi comunismul fără câteva sute de ploşniţe pe cap de locuitor ar fi fost un nonsens. Al doilea lucru care i-a trecut maică-mii prin cap în toamna aia a lui '56 a fost următorul: a hotărât, destul de brusc, că şcoala la care învăţam e un rahat şi ceva adevăr era în toată chestia asta. Că învăţătorul meu e prea bleg şi, ce să zic?, domnul Silaghi, învăţătorul meu, nu excela prin vioiciune. Şi că am nişte

colegi stricaţi care mă vor atrage pe calea pierzaniei. Şi aici avea ceva dreptate, eram nişte labagii hotărâţi să dăm peste pizdele adevărate, dar până atunci cei mai mulţi dintre colegi se antrenau să intre la puşcărie. Şi mai era ceva. Lumea bună, chestia asta însemnând evreii din cartier, îşi trimitea copiii la Cantemir. Nimic mai fals. O mulţime de puşti evrei se antrenau la Şcoala nr. 50 alături de mine pentru a nu rămâne nişte fătălăi. Maică-mea era însă convinsă că numai la Cantemir îmi puteam pregăti viitorul de adevărat intelectual. Aşa că m-a înscris la Cantemir, în ciuda protestelor mele mai mult decât hotărâte. Taică-meu nu s-a băgat. În prima zi de şcoală m-am trezit printre nişte sclifosiţi care miroseau frumos şi care nu păreau să aibă de gând să se distreze vreodată în viaţă. N-aş fi băgat mâna-n foc că nu şi-o luau la labă, dar, dacă o făceau, nu se citea nimic pe faţa lor. Maică-mea deja se lăuda pe la prietenele ei curve că şi-a dat băiatul la Cantemir şi plănuia să mă ducă la doctor ca să vadă dacă n-aveam nevoie de ochelari. Nu de alta, dar observase şi ea că procentul de ochelarişti la noua şcoală era mult peste media normală. Am lăsat-o să-şi depene în linişte visurile în legătură cu mine şi a doua zi eram la vechea şcoală, aia de la

întretăierea străzilor Aliman şi Titu Maiorescu. Orele începuseră, dar asta nu m-a deranjat prea tare. Învăţătorul m-a primit plăcut surprins sau măcar s-a prefăcut aşa. I-am trântit câteva minciuni, asta în timp ce o fată superbă din prima bancă scotea limba la mine. M-am îndrăgostit brusc de ea şi, proaspăt îndrăgostit, nu mi-a mai păsat că am fost invitat să iau loc în ultima bancă, lângă una, Tudorache. Tudorache asta era o ţigancă cu un cap mai înaltă decât mine, nu puţea deloc şi, spre deosebire de toate fetele din neamul ei, n-avea ţâţe. Din partea mea putea să şi aibă, nu mi-ar fi păsat de ţâţele alea nici cât negru sub unghie, eu fiind cu gândul numai la fetişcana din prima bancă şi la limba ei de un roz care trezea în mine tot felul de gânduri curate, chiar dacă tulburi. În mai puţin de două zile, toţi băieţii din şcoală erau îndrăgostiţi de ea şi o curtau în fel şi chip. Eu stăteam retras şi aveam calmul acela pe care nu-l obţii decât atunci când o fetişcană scoate limba la tine.

Toamna aia a lui ‘56 a fost o toamnă superbă. Ungurii se răsculaseră împotriva comuniştilor, iar eu aveam nouă ani şi mă îndrăgostisem. În plus, în Obor se deschisese Târgul Moşilor. Pe urmă târgul s-a închis,

revoluţia din Ungaria a fost înfrântă şi nici mie nu-mi mergea prea bine. Relaţiile mele cu Meli, iubita mea, nu avansaseră deloc, chiar dacă ne vorbeam din când în când, aproape ca nişte străini, chiar dacă amândoi ştiam cât de mare e dragostea noastră. Avea să treacă aproape un an până când, vorba lui Stendhal, lucrurile s-au cristalizat. Chestia asta cu cristalizarea a avut loc în vara lui '57, într-o zi oarecare, pe la ora patru. Jucam leapşa pe ouate în curte la Gică Keşişian. Eram şapte copii, patru băieţi şi trei fete. Pe Meli, iubita mea, n-am pus-o la socoteală fiindcă ea nu juca leapşa pe ouate. Se cocoţase pe un coteţ de porci şi ne privea destul de plictisită. Chiloţii albi de bumbac i se murdăriseră de la cartonul gudronat cu care era acoperit coteţul. Stăteam cu spatele la Meli şi priveam spre o groapă în care erau aruncate mii de cioburi de oglindă, resturi de la atelierul de oglinzi al unei evreice bătrâne, care-şi avea atelierul şi prăvălia cum intrai în curtea lui Gică Keşişian. Brusc, în miile alea de cioburi s-au reflectat chiloţii, puţin murdari de gudron, ai iubitei mele de zece ani.

Peste câţiva ani, Gică Keşişian, cel mai bun prieten al meu din acea perioadă, un armean blond cu ochii albaştri, a găsit în coteţul ăla de porci, sub un morman

de talaş şi căcat uscat de porc, un borcan mărişor, plin ochi cu ceva asemănător sării de bucătărie. „Nu e sare!”, am spus după ce am cercetat mai atent conţinutul. „Sarea cristalizează altfel!” „Atunci ce e?”, m-a întrebat el, mai mult ca să întrebe ceva, nu părea prea interesat de răspuns. Micul atelier de făcut oglinzi al bătrânei doamne Schwartz fusese închis pentru simplul motiv că argintul, chiar sub forma unei sări solubile, fusese declarat de autorităţile comuniste metal preţios. Şi metalele preţioase erau monopol de stat pe vremea aia. În timp ce mă uitam la borcanul acela, a început să plouă destul de neconvingător, eram pe la începutul lui septembrie, nu începuse şcoala, dar deja o presimţeam dându-ne târcoale. „Dacă avem un pic de noroc”, am spus eu, „e azotat de argint”. Am privit din nou cristalele solzoase, care băteau vag în albastru. „N-are ce să fie altceva”, am spus. „Îl putem vinde?”, s-a interesat Gică privind borcanul cu o licărire de interes în ochi. În borcan erau vreo trei kilograme de substanţă, asta înseamnă că era destul argint[20] ca să ne considerăm nişte puşti

[20] Celor interesaţi le pot spune că în trei kilograme de azotat de argint ($AgNO_3$) sunt 1,9 kilograme de argint pur. La un leu gramul, înseamnă că borcanul acela valora aproape 2.000 de lei. Pe vremea aia, salariul minim era de vreo 400 de lei.

bogaţi. „Am putea”, am zis eu, „numai că borcanul ăsta nu-i al nostru, şi dacă în el e ce cred eu, face o mică avere. Şi din păcate, averea asta e a bătrânei doamne Schwartz. L-a ascuns aici de frica comuniştilor, ar fi păcat să i-l furăm noi”. „Bine”, a zis Gică, „atunci hai să-l punem înapoi şi să ne vedem de treabă”. N-aveam nicio treabă în după-amiaza aia, dar în faţa unui borcan plin cu vreo trei kilograme de azotat de argint pe care nu-ţi venea să-l furi, puteai spune „Hai să ne vedem de treabă” măcar ca să nu părem complet tâmpiţi. „Cu ce-i în borcanul ăsta”, am zis eu, „se pot face kilometri pătraţi de oglinzi, numai că comuniştii nu mai lasă pe nimeni să facă oglinzi...”. „Nici pe pionieri?”, a întrebat Gică în bătaie de joc. „Nici!”, am zis eu. „Atunci dă-l dracului de borcan!”, a zis Gică Keşişian, al cărui tată era deja la puşcărie pentru o afacere cu sticle goale care nu erau ale lui, ci ale statului comunist. „N-o să facem oglinzi”, am zis eu, „dar am putea face ceva mult mai interesant cu chestia asta”. „Ce?”, a întrebat Gică Keşişian, care se plictisise să stea în ploaia aia ţârâită care anunţa începutul şcolii. „Acetilură de argint!”, am spus eu cu gândul la cărţile de chimie cu care, după plecarea iubitei mele din cartier, îmi petreceam mai tot

timpul. Gică m-a privit uşor nedumerit fiindcă dacă despre argint mai ştia câte ceva, cuvântul *acetilură* îi bloca bunul mers al gândirii. „Dacă mă gândesc bine”, am continuat eu, „după *fulminatul de mercur*, pe care, din păcate nu-l pot face, *acetilura de argint* e cel mai grozav explozibil brizant din câte ştiu”. Gică avea încredere în mine, mai bine zis avea o încredere oarbă în chimistul de paisprezece ani care eram. „Ai nevoie de tot borcanul?”, a întrebat Gică prudent.

Maică-mea fugise de acasă cu un an în urmă, aşa că de mai bine de un an nu mai furasem nimic. Ultima oară participasem alături de ea la furtul unei piuliţe masive de alamă de la familia Mera. A fost destul de simplu, fiindcă era vară şi era patru după-amiaza. Vara, pe vremea aia, la ora patru, toată lumea bună dormea sau măcar moţăia, făcându-şi siesta, aşa că nimeni nu s-a opus ca maică-mea să devină stăpâna unei piuliţe de alamă şi a unui pisălog de toată frumuseţea. Aşa că m-am uitat în ochii albaştri ai lui Gică Keşişian şi până la urmă am furat vreo cincizeci de grame din substanţa aia atât de dragă sufletului nostru şi am pus borcanul la loc în coteţ.

Acetilura de argint (Ag – C â‰ˇ C – Ag) se prepară destul de simplu: se dizolvă azotatul de argint în apă

distilată şi prin soluţia astfel obţinută se barbotează acetilenă (H – C â‰ˇ C – H). Acetilena, care este un gaz, bănuiesc că v-aţi prins, se obţine din carbură de calciu numită popular carbid şi apă. Aveam carbid, aveam azotat de argint şi, în loc de apă distilată, eram hotărât să folosesc apă de ploaie, care e tot aia. Dacă vă amintiţi, în ziua aia ploua ţârâit, aşa că apă de ploaie aveam din belşug.

Am preparat o mulţime de *acetilură de argint*, ca să nu-mi pară rău că substanţa de bază o furasem. Când ceva explodează spectaculos, şi asta destul timp, începe să nu-ţi mai pese că ai fost hoţ.

N-o mai văzusem pe Meli de aproape trei ani, când m-am apucat să fac prima oglindă. Nu e prea complicat să faci o oglindă şi deci destul de neinteresant, dar mi-era dor de Meli şi, făcând-o, m-am gândit că într-o oglindă făcută de mâna mea s-ar putea să se reflecte chipul ei, să-mi zâmbească de acolo şi poate, de ce nu?, să scoată limba la mine. Prima încercare n-a fost prea reuşită, era o oglindă cenuşie, sticla părea mai curând afumată şi nici chipul iubitei mele nu s-a reflectat în ea, chestie la care, sincer să fiu, mă cam aşteptasem. N-am disperat şi am încercat din nou. Vă spun, nu e mare brânză să faci o

oglindă. Trebuie să reduci argintul din azotatul de argint pentru ca metalul acesta să se depună ca un bou pe o bucată de sticlă bine curăţată. Foloseam pentru reducere glucoză şi numai din când în când aldehidă formică, formol adică, lichidul ăla care se bagă în burta morţilor ca să nu putrezească prea repede. Până la urmă am reuşit. Folosisem formol şi în mirosul acela care îmi amintea de biserică, de lumânări şi de morţi, argintul din azotatul de argint furat s-a transformat în oglindă. Era o oglindă superbă şi în ciobul acela de sticlă argintată s-a reflectat soarele. Am închis ochii şi am văzut ce doream să văd: un puşti privind câteva mii de cioburi de oglindă şi în cioburile alea, în toate, se reflectau chiloţii iubitei mele şi sub chiloţi, bănuiam asta, era pizda ei.

Treptat, am început s-o uit pe Meli şi oglinzi n-am mai făcut niciodată.

*

În vara lui ‘68 am întâlnit-o pe fosta mea iubită întâmplător, pe stradă. Ruşii tocmai invadaseră Cehoslovacia şi nici mie nu-mi mergea prea bine. Repetam anul doi la Facultatea de Chimie, de unde mă

aşteptam să fiu dat afară din cauza absenţelor. Şi încercam să devin scriitor profesionist. Ea mi-o luase binişor înainte. Era de câţiva ani buni curvă profesionistă. Făcea parte dintr-o reţea specializată pe cetăţeni străini. Fetele aveau în spate Securitatea, care le îndruma şi le apăra, niciun peşte nu-i tulburase viaţa fostei mele iubite. Nu mi-a ascuns nicio clipă ce face şi m-a invitat la ea. Avea o garsonieră în Vatra Luminoasă, destul de cochetă şi plină de lucruri scumpe. Mi-a dat să beau nişte coniac şi mi-a făcut o cafea. Pe vremea aia fumam Virginia, aşa că am băut şi am fumat. A fumat şi ea, a băut cafea şi pe urmă s-a dezbrăcat în pielea goală şi s-a plimbat prin faţa mea. Am privit-o şi m-am gândit la fetiţa de nouă ani care scosese limba la mine. A spus: „În vara aia te-am iubit ca o nebună!”. „Şi eu”, am spus. Pe urmă m-a întrebat dacă vreau să ne futem. Voiam, dar am spus că nu vreau. „Bine”, a spus ea. Şi-a pus chiloţii, s-a apropiat de mine şi m-a sărutat pe obraz. Eu i-am mângâiat ţâţele până când mameloanele au ieşit curioase la iveală. „Să ştii că am o pizdă superbă”, a spus.

Nu i-am răspuns şi ea şi-a retras ţâţele din mâinile mele, şi-a aprins o ţigară şi s-a aşezat pe un taburet. M-a

privit în tăcere şi pe urmă m-a întrebat cu ce mă ocup. I-am spus că sunt student, dar că în curând n-o să mai fiu. „Îţi pare rău?”, m-a întrebat. Am minţit-o spunându-i că nu. În definitiv voiam să ajung scriitor şi mă săturasem de chimie. A scuturat scrumul de la ţigară în palma făcută căuş şi a întrebat din nou: „Eşti sigur că nu vrei să ne futem?”. Nu eram deloc sigur, dar am clătinat din cap în semn că nu. „Poate că e mai bine aşa”, a spus. Eu n-am spus nimic. M-am ridicat, mi-am băgat ţigările în buzunar, am mângâiat-o pe părul negru şi lucios şi am spus: „Îmi pare bine că te-am revăzut”. Pe urmă m-am uitat la chiloţii ei. Erau din bumbac alb şi încă nu se înnegriseră de la gudronul de pe acoperişul unui coteţ de porci. Ştiam că sub ei stă ascunsă o pizdă la care mai visam din când în când. „Sunt sigură că o să ajungi scriitor”, a spus ea şi a început să plângă.

De atunci n-am mai văzut-o niciodată pe Meli. În vara aia am terminat primul meu roman. În toamnă m-au dat afară de la facultate şi în primăvară m-au luat în armată. Nu eram încă scriitor, dar ştiam că o să fiu.

Domni şi Domnişoare

În 1962, Andi Schönfeld era un evreu de şaisprezece ani, 1,70 m înălţime, pistruiat discret, păr şaten închis. Una peste alta, destul de lălâu, dar cu o poftă de viaţă nebună. Asta urma s-o aflu mai târziu. Taică-său fusese condamnat la moarte pentru spionaj în favoarea americanilor şi apoi pedeapsa îi fusese schimbată în douăzeci şi cinci de ani de puşcărie. Maică-sa, ca să nu-şi piardă slujba, divorţase şi se căsătorise imediat cu un prieten de familie bine văzut de autorităţi. Îşi părăsise aparent cei doi băieţi într-o garsonieră dintr-un bloc aflat la intersecţia străzilor Popa Petru şi Silvestru. Blocul fusese al lor şi destul de probabil că aşa-zisa abandonare avea un scop pe care eu nu l-am priceput niciodată. Peste un an sau doi a intrat în clasa noastră, la ora de dirigenţie, o doamnă micuţă, frumoasă, bine îmbrăcată, care, cu discreţia care aparţine numai celor bine educaţi, a încercat să afle ce prostii a mai făcut băiatul ei, Andi, adică. L-am invidiat după ce mi-a tras un cot şi mi-a zis calm: „Asta-i maică-mea!”.

În 1962 treceam în clasa a noua şi locuiam numai cu taică-meu într-o fostă prăvălie transformată în garsonieră de pe Calea Moşilor. Maică-mea ne părăsise când aveam doisprezece ani, şi bătrânu’ şi eu am

răsuflat uşuraţi atunci. Când a plecat a luat totul din casă în afara unui pat în care am dormit amândoi multă vreme. Patul era plin de ploşniţe, dar eram atât de fericiţi că scăpaserăm, el de nevastă, iar eu de mamă, încât nu ne-a păsat deloc. De mâncat, mâncam la cârciumă şi am ţinut-o tot aşa o vreme, până când mătuşile mele armence ne-au luat sub aripa lor ocrotitoare. Pe mătuşi le chema Ardem, Orjen şi Araxi. A doua, Orjen, trăieşte şi azi, are nouăzeci şi trei de ani şi e singura mea rudă în viaţă din partea lui taică-meu.

Taică-meu, Arşag, era un armean micuţ şi deştept, dar care nu ajunsese decât un bun cizmar. Până la venirea comuniştilor avusese un mic atelier cu şapte sau opt angajaţi unde făcea pantofi de lux pentru negustorii evrei de pe Lipscani. Când au venit comuniştii la putere, şi-a lichidat afacerea şi a intrat într-o cooperativă, „Arta meşteşugărească” cred că se chema. Prin ‘54 şi-a deschis un mic atelier pe lângă Gara de Nord şi până să intru la liceu câştiga destul de bine reparând pantofii unor amărâţi. Dacă n-ar fi fost maică-mea, nu cred că ar fi trebuit să ne plângem de ceva. Înainte de a da examen la liceu a închis atelierul şi s-a întors la cooperativă. Începând din clasa a cincea visam să ajung chimist, dar,

până una-alta, ajunsesem unul dintre cei mai buni „fabricanţi” de explozibile şi gaze rău mirositoare din cartier. Aveam 1,65 m, câteva zeci de kilograme şi ştiam bine ce înseamnă aia să tragi o labă sănătoasă. Nu făceam decât să citesc tomuri groase de chimie, să-i sperii pe profesori cu „inteligenţa” mea agresivă şi să visez la ţâţele colegelor. Aşa că Andi nu m-a luat prin surprindere când a apărut în clasa noastră însoţit de directoare. După ce şi-a rotit ochii prin clasă a hotărât că cel mai bun lucru pentru un evreu deştept, care tocmai rămăsese repetent, cu un tată condamnat la moarte, ar fi să se aşeze în bancă alături de un pe jumătate armean, cel mai strălucit chimist peste care putea da pe o suprafaţă de câţiva kilometri pătraţi, labagiu ca şi el, dar visând la fel ca şi el la ce au domnişoarele între craci. Şi-a aruncat servieta, o terfeloagă, pe pupitrul liber şi a zis vesel: „Eu sunt Andi! Pot să stau cu tine în bancă?”. Am zis „Da” fără să mă gândesc vreo clipă că repetentul pistruiat îmi va putea schimba în vreun fel viaţa. Părea simpatic şi deja îmi închipuiam că o să ne distrăm bine. Am uitat să vă spun că pe vremea aia stăteam în ultima bancă şi că, poate, şi lucrul ăsta a fost un argument în ochii lui.

Adevărul e că datorită lui Andi liceul a fost o distracţie continuă. În primul rând fiindcă m-a convins că e o prostie să înveţi orice tâmpenie. Ştiam şi eu asta, aşa că nu mi-a fost greu să renunţ, de exemplu, la rusă sau geografia URSS, pe care am făcut-o un trimestru. La teza de la geografie, întrebaţi fiind cum se poate transporta cherestea de la Murmansk la Moscova, am scris că, după mintea mea, lucrul ăsta poate fi făcut numai cu avionul. Şi ca să nu par tâmpit de tot, am explicat că respectiva cherestea astfel transportată va ajunge, evident, la preţul aurului, dar că pentru o ţară ca URSS asta nu contează.

De bine, de rău, am trecut amândoi în a zecea. Eram deja ca fraţii şi, cum eram complet de capul nostru, nu făceam decât să inventăm lucrurile care îi ţin în viaţă pe adolescenţi: el, un magnetofon care spre surprinderea mea funcţiona din când în când, eu, noi substanţe care de care mai nocive. Başca visurile despre cum ar fi ca domnişoarele să ne accepte sulele noastre vârtoase şi cât de fericite am putea să le facem.

În vacanţa din vara lui ‘63 nu ne-am văzut deloc, apoi în toamnă ne-am întâlnit fără să ne pese că stătuserăm despărţiţi aproape trei luni. Calm, el a hotărât strategic

să nu mai stăm în ultima bancă. Aşa că, tacticos, mi-a arătat a patra banca din rândul doi. În faţa noastră stăteau două fete serioase, Nina şi Viki. „Putem copia după ele!”, mi-a spus, şi după aia nu i-a mai păsat de nimic o vreme. Nu destulă, evident!

Nu ştiu dacă o bancă te poate face elev mai bun, dar după primul trimestru eram unul dintre cei mai buni elevi din clasă. Andi era foarte mândru de asta. Zicea: „Nu ne-au făcut ăştia UTM-işti, da’ acum o să le pară rău!”. Noi doi eram singurii din clasa a zecea real din Liceul nr. 15, fost „Iulia Hasdeu”, pe care partidul nu avea chef să pună mâna. Eu de fapt fusesem făcut UTM-ist în a şaptea, dar la liceu declarasem că nu sunt. Nu ştiu ce a fost în capul meu, dar n-am făcut-o ca o reacţie la regim, ci pur şi simplu fiindcă mi s-a părut mai comod aşa.

Deci primul trimestru ne-a mers amândurora bine, aş putea spune grozav, aşa că după vacanţa de iarnă Andi s-a hotărât că ne merge prea bine şi că, dacă o s-o ţinem tot aşa, precis va da ghinionul peste noi. Drept pentru care mi-a arătat o colegă din banca a doua, rândul din dreapta noastră, şi mi-a zis: „O vezi pe Luci, ia scrie-i un bileţel şi spune-i că te-ai îndrăgostit de ea!”. „Asta-i o

tâmpenie, Andi!”, am zis. Luci era o fetiţă cuminte şi anostă, cu care fusesem coleg şi la şcoala elementară şi acum era şefa UTM pe clasă. „Auzi, ne plictisim de moarte şi ne paşte şi ghinionul pe deasupra! Dacă scrii biletu’, chiar dacă nu scăpăm de ghinion, poate o să ne distrăm.”

Noi visam doamne-curve şi, tocmai din cauza asta, era destul de caraghios să te declari îndrăgostit de şefa UTM din clasa ta. Nu ştiam că, dacă voi scrie acel bilet, o să devin scriitor. Eu făceam totul să devin chimist. Am scris ce-mi comandase Andi şi m-am îndrăgostit de fetică. Pe urmă Andi a plecat în America, eu am intrat, aşa cum visam, la chimie. Şi fiind student, mi-am adus aminte că, atunci când visam la domnişoare şi doamne-curve alături de Andi, citisem câteva biblioteci publice şi că, îndrăgostit fiind de o colegă, începusem să scriu poezii proaste. Destul de proaste ca să fiu curios să aflu cum o fi cu proza.

Un fel de concluzie: Vise de glorie şi trândăveală

Noi vrem ca arta şi literatura să fie puse în slujba poporului, să se scrie şi să se creeze pentru clasa

> muncitoare, pentru ţărănime, pentru intelectualitate, pentru toţi oamenii muncii. Suntem pentru diversitate de stiluri şi forme în creaţia literar-artistică. Dar, aşa cum am spus şi mai înainte, concepţia, ideologia trebuie să fie una singură – ideologia şi concepţia revoluţionară a clasei muncitoare. Arta trebuie să servească unui singur scop: educaţiei socialiste, comuniste. În acest sens suntem pentru cea mai largă libertate de creaţie, pentru cea mai largă exprimare a imaginaţiei, dar în spiritul concepţiei noastre despre lume şi viaţă. Cred că este clar!
>
> Nicolae Ceauşescu, Consfătuire de lucru de la CC al PCR, iulie 1971

Printre multe alte griji, comuniştii au avut-o şi pe aia de a nu-i lăsa pe artişti prea multă vreme în stare de trezie. Fiindcă un artist pilit nu-şi doreşte decât să se îmbete ca lumea. Şi ca să aibă bani s-o facă temeinic, nu trebuie să-l supere pe tătucul Partid. Aşa se face că printre multele noroace pe care le-am avut în viaţă, poate cel mai mare au fost „Tezele din iulie” 1971. În ‘70 terminasem o carte de povestiri deloc pe linie şi, cum la orizont se zăreau lumini noi, aveam toate şansele s-o public. Oricine publica pe vremea aceea o carte devenea membru al Fondului Literar, care fond dădea

împrumuturi fără dobândă şi scadenţă scriitorilor. Aşadar, nu mai trebuia să munceşti nimic (nici măcar să scrii), puteai în schimb, ca să nu mori de plictiseală, să te îmbeţi zilnic. Cu cartea la Editura Cartea Românească visam deja la gloria ce va veni şi la trândăveala de după ea. N-a fost să fie şi, după cum spuneam, „Tezele din iulie” m-au scăpat. Şi Paleologu, dar despre el va veni vorba mai încolo. Celebrele teze prevedeau o purificare ideologică şi, într-un fel, întoarcerea artistului la aservirea completă în faţa partidului. Cartea pe care o scrisesem nu avea nicio şansă să mai apară şi visul unei vieţi fără cusur, petrecută într-o trăncăneală plăcută prin cârciumi, alături de alţi colegi care scriseseră şi ei o carte sau chiar mai multe, se dusese dracului.

Să nu credeţi cumva însă că m-am dat bătut. Aveam 24 de ani şi nicio meserie şi n-aveam niciun chef să-mi servesc patria prin vreun birou puturos, futându-mi din când în când colegele şi îmbătându-mă după program. Nu, eu vroiam să mă îmbăt în timpul programului şi după program să scriu. Ce mai tura-vura, îmi doream, ca un câine în călduri căţeaua, să ajung scriitor. Aşa că n-am stat mult pe gânduri şi mi-am retras cartea de la editură. Nu eram atât de prost încât să aştept să mi-o refuze ei

şi, din cauza referatului negativ care însoţea obligatoriu orice refuz, să-mi închid singur şi pentru multă vreme calea spre meseria la care visam de atâta amar de ani. Numai că nici ăia de la editură nu erau tocmai proşti, aşa că după ce mi-am retras cartea, o doamnă redactor (despre care aveam să aflu peste ani că fusese martor al acuzării atunci când au fost condamnaţi la puşcărie prietenii lui Labiş) a întocmit la repezeală un referat negativ, măcar ca să-şi facă planul la numărul de cărţi citite, dacă nu de-a dracului. Nu ştiam încă asta şi printr-o relaţie de familie am obţinut o întrevedere cu Alexandru Paleologu, care era redactor la aceeaşi editură. Conu' Alecu, cum îi ziceau intimii, m-a primit pe la sfârşitul lui august la el acasă. M-a întâmpinat desculţ, în pantaloni scurţi şi tricou. Eu eram îmbrăcat ca dracu', cu nişte haine groase, potrivite mai curând pentru un început de noiembrie, dar nu aveam altele mai acătării şi, nu-i aşa?, vroiam să fac impresie bună. Am făcut o impresie de căcat, dar el a trecut discret peste vestimentaţia mea şi graseind uşor m-a întrebat ce mă aduce la el. I-am întins manuscrisul, dar a dat plictisit din mână, în sensul că să-l las cu prostiile astea, că suntem oameni serioşi, ce dracu'. L-am lăsat o vreme, în timp ce

el mi-a pregătit o cafea frappé ca să-mi mai uit necazurile. Mi-am aprins o ţigară la îndemnul lui şi am continuat să transpir sub hainele groase. El a spus: „Ştiu despre ce e vorba! S-a discutat despre cartea dumitale la editură şi a fost respinsă cu un referat făcut de Geta. Poţi s-o pui pe foc, dar dacă-ţi face plăcere, o poţi păstra ca amintire. Toţi avem amintiri d-astea. Dar nu dispera. Acum se poartă romanele, aşa că, dacă scrii un roman, eu o să încerc să ţi-l public”. Spera că n-o să mă mai vadă niciodată în viaţa lui. Eu însă eram convins c-o să mai dau ochii cu el. Aşa că m-am dus acasă şi, cum n-aveam nicio treabă, m-am apucat să scriu un roman. A durat cam un an, dar ce nu face omu' când i-a intrat în cap că e scriitor? Romanul nu mi-a ieşit tocmai rău, dar eu eram convins că e al dracului de bun. Toată chestia era să-l conving şi pe Conu' Alecu de asta şi el la rândul lui să-l convingă pe Marin Preda şi gata, eram scriitor publicat. Că numai scriitor pur şi simplu mă cam plictisisem să fiu, nu mai zic de bietu' taică-meu, care nu înţelegea de ce durează atât, dacă sunt plin de talent cum pretindeam eu. Eram, bineînţeles, în continuare, şomer. Dar un şomer care scrie e totuşi altceva decât un şomer şi atât. Eram convins de asta. Zis şi făcut!

După aproape un an mă duceam cu cartea la editură şi după vreo lună m-am întâlnit din nou cu Conu' Alecu, care mi-a zis că e o carte bună, dar că încă nu e momentul ei. „Să aşteptăm până la anu'!”, a zis şi m-a expediat un an din lumea în care visam să ajung încă de la cincisprezece ani. Aveam deja 25 de ani şi visam de zece, dar probabil că era un vis foarte lung, fiindcă n-am disperat deloc. Ce mai conta un an când ai aşteptat zece. Aşa că m-am apucat să scriu alt roman. Când am împlinit 26 de ani eram tot şomer şi după spusele lui Conu' Alecu tot nu veniseră vremurile pentru cartea mea. N-aveam de unde să ştiu că în capul lui nu vor veni niciodată. Făcuse puşcărie politică şi aveam să aflu abia în '90 că mai era şi informator al Securităţii, unde, vorba lui, îi turna pe ăia care, având o poziţie foarte bună în faţă Partidului, nu puteau păţi nimic. Probabil că s-a gândit că eu n-am o poziţie bună şi că, dacă mă toarnă că n-am prea respectat punctul 9 al „Tezelor din iulie” („Prin mijloace variate de expresie, arta trebuie să servească poporul, patria, societatea socialistă”), s-ar putea s-o încurc. Sau poate că era numai un tip leneş şi nici măcar n-a deschis manuscrisul meu. Cine mai poate şti, astăzi, adevărul?

În ‘73, cum tot nu venise vremea cărţii mele, după cum mi-a comunicat politicos ca orice boier Conu’ Alecu, mi-am aruncat visurile la closet, am tras apa şi m-am angajat un fel de nimic la un institut de proiectări pentru îmbunătăţiri funciare, iar peste un an m-am însurat. Am renunţat la scris şi m-am apucat de afaceri cu monede ca să-mi mai uit înfrângerea. În ‘77, în afară de cutremur, s-a mai întâmplat ceva ciudat. Conu’ Alecu s-a pensionat, plictisit probabil să tot amâne manuscrise şi să facă rapoarte despre colegii care, fiind bine aranjaţi cu partidul, nu păţeau nimic. A fost ultimul an când mi-a spus că nu e vremea încă pentru cartea mea. Nimeni nu poate şti cum se coc vremurile, dar imediat după pensionarea lui Conu’ Alecu, brusc, ele s-au copt. Cel puţin aşa mi-a spus Mircea Ciobanu după ce a citit vreo zece pagini în faţa mea. Eram pe holul Editurii Cartea Românească şi, după ce a citit câteva minute, Ciobanu mi-a spus: „Îmi place! Dacă merge tot aşa, la anu’ o vezi în librării”. Chestia cu *la anu’* m-a cam pus pe gânduri, dar ce mai conta un an, mi-am adus eu aminte, când ai aşteptat atâta amar de vreme? N-a fost să fie nici la anu’, dar în ‘79, în vară, eram cu cartea în biroul lui Marin Preda, directorul editurii. I-am mulţumit şi i-am dat

destul de fâstâcit un exemplar cu dedicaţie. Marin Preda a râs în felul lui inimitabil şi a zis: „Nu-mi mulţumi mie, monşer, lui trebuie să-i mulţumeşti!”, şi a arătat spre Mircea Ciobanu. „Ţi-am citit cartea şi n-am înţeles nimic. Dacă nu era Ciobanu ca să mă convingă...” La ora patru eram la Capşa împreună cu Marin Preda, Mircea Ciobanu şi un doctor care visa să ajungă şi el scriitor. Eu şi doctorul făceam cinste. Pe urmă a făcut cinste, cu toate că nu-i stătea în caracter, Marin Preda. Am băut toată noaptea şi spre dimineaţă, galant şi beat, Marin Preda m-a dus cu taxiul acasă.

Tot ce visasem era în buzunarul meu mic, numai că nu se mai făceau primiri în Fondul Literar, iar în Uniunea Scriitorilor nu erai primit decât cu două cărţi. În ‘81 mi-a apărut şi a doua, dar pentru a fi primit în Uniune trebuia, mai nou, avizul organelor de Partid şi ale Securităţii. Verificarea a durat doi ani, aşa că visele mele s-au cam dus pe apa sâmbetei. Aveam 36 de ani când m-au primit în Uniunea Scriitorilor, doi copii şi un ficat foarte sănătos. Stau astăzi şi mă gândesc că dacă nu erau „Tezele din iulie”, Conu’ Alecu cu lenea şi ezitările lui, Partidul şi Securitatea atât de vigilente, astăzi eram de mult un

nume pe o cruce la Cimitirul Armenesc. Nu-mi rămâne decât să le mulţumesc şi să le port veşnic recunoştinţă.

Table of Contents